TAHRAN YALTA VE POTSDAM KONFERANSLARI

GİZLİ BELGELER 5

Tahran Yalta ve Potsdam Konferansları

Fahri Yazıcı

Türkçesi
FAHRİ YAZICI

□

DÜNYADA İLK BASILIŞ
HAZİRAN 1972

□

KİTAP No: 14
SİYASAL DİZİ: 3

□

SİNAN YAYINLARI
Yöneten
HAYATİ ASILYAZICI

□

Dizgi — Baskı
SÜMER MATBAASI

□

Kapak Baskısı
EVREN OFSET

□

Kapak Düzeni
SEVİN SEYDİ

□

Copyright:
SİNAN Yayınları 1972

□

ANKARA CADDESİ
GÜNCER HAN 45/15
P.K. 740 — İSTANBUL
TELEFON: 27 40 60

KONFERANSLAR

Tahran (28 Kasım — 1 Aralık 1943)
Yalta (4 Şubat — 11 Şubat 1945)
Potsdam (17 Temmuz — 2 Ağustos 1945)

Türkçesi :

Fahri Yazıcı

TAHRAN KONFERANSI

(28 Kasım — 1 Aralık 1943)

TAHRAN KONFERANSI

(28 Kasım - 1 Aralık 1943)

İngiltere, Birleşik Devletler ve S.S.C.B. Hükümet Başkanları Konferansının Birinci Oturumu

Tahran, 28 Kasım 1943

Açılış : 16.00; Kapanış : 19.30

Roosevelt: Burada en genç hükümet başkanı ben olduğum için önce konuşma ayrıcalığından yararlanıyorum. Bu masa çevresinde toplanmış konferans üyelerine -bu yeni aile üyelerine- burada bir tek amaç için, savaşı mümkün olduğu kadar çabuk kazanma amacı için toplandığımızı söylemek isterim.

Konferansın tutumu hakkında da birkaç söz söylemek istiyorum. Burada söylenenleri dışarıya açıklamak niyetinde değiliz; ama birbirimizle dostça, açıkça ve içten konuşacağız. Bu konferansın başarıya ulaşacağını, şimdiki savaşta birleşen uluslarımızın bağlarını pekiştireceklerini ve gelecek kuşakların sıkı işbirliği için gereken ön koşulları yaratacaklarını sanıyorum. Askerî konuları kurmaylarımız tartışabilir; delegelerimiz de, belli bir gündemimiz olmasa bile, başka sorunları, sözgelimi savaş sonrası yerleşme sorunlarını tartışabilirler. Gene

de, bu çeşit sorunları tartışmak istemezseniz şimdilik bir yana bırakılabilirler.

Çalışmamıza başlamadan önce bu toplantının önemi ve insanlığa karşı anlamı üstüne Mr. Churchill birkaç söz söylemek ister mi acaba?

Churchill: İnsanlık tarihinde şimdiye dek dünya kuvvetlerinin en büyük topluluğudur bu. Savaşı kısaltmak, zaferi kazanmak, insanlığın geleceği sorununun çözümünü ele alıyoruz. Tanrının bize verdiği bu önemli fırsata, insanlığı kurtarma fırsatına lâyık olmamızı dilerim.

Roosevelt: Mareşal Stalin birşey söylemek ister mi?

Stalin: Üç devletin temsilcilerinin bu konferansını selâmlarken birkaç şey söylemek istiyorum. Tarihin bize büyük bir ihsanıdır bu sanıyorum. Bize çok büyük kuvvetler, büyük fırsatlar veriyor. Halklarımızın bize verdiği gücü ve yetkiyi işbirliğimizin çerçevesi içinde bu konferansta yerinde kullanmak için elimizden geleni yapacağımızı umarım. Çalışmamıza başlıyabiliriz artık.

Roosevelt : Savaşı ve bugünlerde savaş için gerekenleri genel olarak şöyle bir gözden geçirerek başlıyabilirim. Bu konuda A.B.D. görüş açısından konuşacağım elbet. İngiliz İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği gibi biz de çabuk bir zafer umuyoruz. Savaşın, Sovyetler Birliği ve İngiltere'den çok bizi ilgilendiren yanını gözden geçirerek başlamak istiyorum. Pasifik Okyanusu'ndaki savaşı kastediyorum; orada Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetlerinin yardımıyla savaşın ağır yükünü Birleşik Devletler taşımaktadır...

Sovyetler Birliği'ni ilgilendiren daha önemli soruna -Kanal harekâtına- gelince, son bir buçuk yıldır planlarımızı hazırlamakta olduğumuzu söylemek isterim; ama gemi yetersizliği yüzünden bu harekât için kesin bir tarih kararlaştıramadık. Yalnız Kanal'ı geçmek değil, düşma-

nı topraklarının içine kadar sürmek istiyoruz. İngiliz Kanalı her zaman harekâta uygun bir deniz olmadığından Kanal'ı geçme seferine 1 Mayıs'tan önce başlama olanağı yoktur; bu yüzden Quebec'te hazırlanan plan Kanal seferinin aşağı yukarı 1 Mayıs 1944'te yapılması esasına dayandırılmıştır. Bütün çıkarma harekâtı özel tekneler gerektirir. Akdeniz'de geniş ölçüde çıkarma harekâtına girişirsek Kanal seferi iki-üç ay ertelenmek zorunda kalacak. İşte bu yüzden Sovyet müttefiklerimizden bu konuda öğüt almak istiyoruz; ayrıca, Akdeniz'de de gemilerimiz az olduğuna göre buradaki kuvvetlerimizi en iyi nasıl kullanacağımız konusunda da öğüt almak istiyoruz. Ama Kanal seferi tarihini Mayıs ya da Haziran'dan sonraya ertelemek istemiyoruz. Aynı zamanda İngiliz-Amerika kuvvetlerinin kullanılabileceği birçok yer var. İtalya'da, Adriyatik Bölgesi'nde, Ege Bölgesi'nde ve hattâ Türkiye savaşa girerse ona yardım etmek için kullanılabilir bunlar. Bütün bunlara burada karar vermeliyiz. Sovyetler Birliği'ne yardım etmeyi, Alman kuvvetlerinin bir kısmını Sovyet cephesinden çekmeyi gerçekten isteriz. Sovyet dostlarımızdan durumlarını en iyi nasıl kolaylaştırabileceğimiz konusunda öğüt almak isteriz.

Mr. Churchill'in ekliyeceği birşey var mı?

Churchill : Konuşmamı ve görüşümü açıklamayı Mareşal Stalin'den sonra yapabilir miyim? Şunu da söylemek isterim ki Başkan Rosevelt'in söylediklerine esasta katılıyorum.

Stalin: Bay Başkan'ın konuşmasının Pasifik'teki savaşla ilgili ilk bölümü için şunu söyliyebiliriz: Pasifik'te İngiliz-Amerika kuvvetlerinin kazandıkları ve kazanmakta oldukları başarılar biz Rusları sevindiriyor.

Bay Başkan'ın konuşmasının Avrupa'daki savaşla il-

gili ikinci bölümü için benim de söyliyecek birkaç sözüm var.

Önce, Almanların Temmuz saldırısından bu yana yaptığımız ve yapmakta olduğumuz harekâtın gidişi hakkında bir rapor niteliğinde birkaç söz. Geniş ayrıntılara giriyorsam demecimi kısaltabilirim.

Churchill: Söyliyeceğiniz her şeyi dinlemeye hazırız.

Stalin : Şunu hemen söylemeliyim ki çoktandır biz kendimiz bir saldırıya hazırlanıyorduk. Almanlar bizden önce davrandı; ama saldırıya hazırlandığımız ve büyük bir kuvvet yığdığımız için, Alman saldırısını geri püskürttükten sonra saldırıya geçmek bizim için oldukça kolaydı. Bizim herşeyi önceden planladığımız düşünülürse de doğrusu Ağustos ve Eylül'de kazandığımız başarıları beklemiyorduk. Tahminlerimizin aksine, Almanlar umduğumuzdan daha zayıf çıktılar. Edindiğimiz bilgilere göre şu anda bizim cephemizde Almanların 210 tümeni var; altı tümen de cepheye doğru yol almakta. Ayrıca Finler dahil Alman olmayan 50 tümen de var. Böylece bizim cephedeki düşman tümenleri 10 kadar Macar, 20 kadar Fin ve 16 ya da 18 kadar Romen tümeniyle birlikte 260 ı buluyor.

Roosevelt : Bir Alman tümeninin insan gücü ne kadardır?

Stalin: Bir Alman tümeni yedekleri dışında kaba taslak 8.000 ya da 9.000 kişiliktir. Yedeklerle birlik 12.000 ya da 13.000 i bulur. Geçen yıl bizim cephede 240 tümen vardı; bunların 179 u Almandı. Bu yıl cephemizde 260 tümen var; bunların 210 u Alman, 6 tümen ve cephe yolunda Rusların tarafında 300-330 tümen harekâta katılıyor. Böylece uydularıyla birlikte Almanlardan bizim daha çok tümenimiz var. Bu kuvvet fazlası saldırı harekâtında kullanılıyor. Aksi halde saldırı olamazdı. Ama zaman geçtikçe

Rus ve Alman tümenlerinin sayıları arasındaki açıklık kapanıyor. Bir başka güçlük te Almanların geri çekilirken her şeyi amansızca tahrip etmeleri. Malzeme sağlanmasını daha da güçleştiriyor bu. Saldırımız bu yüzden yavaşladı. Son haftalarda Almanlar Ukrayna'da, Kiyef'in güneyinde ve batısında saldırı harekâtına başladılar. Önemli bir demiryolu kavşağı olan Zitomir'i aldılar. Bildirilerde duyuruldu bu. Gene önemli bir demiryolu kavşağı olan Korosten'i de bu günlerde alacaklar gibi görünüyor. Bu bölgede Almanların beşi yeni, üçü eski sekiz tank tümeni, ayrıca 22 ya da 23 piyade ve motorlu tümeni var. Amaçları Kiyef'i yeniden ele geçirmek. Anlaşılacağı gibi gelecekte bazı güçlüklerle karşılaşacağız.

Bunlar yazın yapılan harekâtın rapor niteliğindeki bölümü.

Şimdi cephemizdeki durumu kolaylaştırmak amacıyla İngiliz-Amerika kuvvetlerinin Avrupa'daki harekâtının yeri hakkında bazı şeyler söyliyeceğim. Yanılıyor olabilirim ama biz Ruslar, İtalya bölgesinin ancak Akdeniz'de Müttefik gemilerinin serbestçe seyri sağlandığında önemli olduğunu düşünüyorduk. Düşündüğümüz buydu; şimdi de böyle düşünüyoruz. İtalya'dan doğrudan doğruya Almanya'ya bir saldırıya geçme fikrine gelince, biz Ruslar İtalya bölgesinin böyle amaçlar için uygun olmadığını düşünüyoruz. Bu yüzden, İtalya bölgesi Akdeniz'de serbest seyrü sefer için önemlidir, ama Almanya'ya karşı sonradan girişilecek harekât bakımından önemsizdir; çünkü Alpler yolu kapar ve Almanya'ya doğru yürüyüşü engeller. Biz Ruslar düşmana Kuzey ya da Kuzey-Batı Fransa'da vurulacak bir darbenin en iyi sonucu vereceğine inanıyoruz. Fransa'nın Güneyindeki harekât bile İtalya'dakinden daha iyi olur. Türkiye Müttefiklere yol vermeye razı edilirse iyi birşey olur. Ne de olsa Balkanlar'dan

Almanya'ya giden yol daha kısadır. Oralarda yol Alpler'le ya da Kanal'la kapalı değildir. Ama Almanya'nın en zayıf noktası Fransa'dır. Elbet güç bir harekâttır bu; Fransa'daki Almanlar amansızca savunacaklardır kendilerini; gene de en iyi çözüm budur. Söyliyeceklerim bu kadar.

Churchill Kuzey ya da Kuzey-Batı Fransa yönünden Almanya'ya saldırmak için Birleşik Devletler'le anlaşmaya varalı çok oldu; bunun için geniş hazırlıklara başlandı. Bu harekâtı niye 1943 te yapamadığımızı göstermek için bir yığın olay ve rakam sıralamak gerekecek. Ama Almanya'ya 1944 te saldırmaya karar verdik. Almanya'ya karşı saldırıya geçilecek yer 1943 te seçildi. Şimdi 1944 ilkbaharı sonlarında Kanal'dan Fransa'ya bir ordu aktarma olanağı için koşulları hazırlama görevi var önümüzde. Bu amaç için Mayısta ya da Haziranda toplayabileceğimiz kuvvetler 16 İngiliz ve 19 Amerikan tümeninden ibaret olacak. Ama bu tümenler (insan gücü bakımından) Mareşal Stalin'in sözettiği Alman tümenlerinden daha kuvvetlidir. Bu kuvvetlerin ardından asıl kuvvet gelecek. İkinci Cephe Harekâtı (*) planlarına göre Mayıs, Haziran, Temmuz aylarında Kanal'ın ötesine bir milyon kadar insan geçirilecek. Hava kuvvetlerimizin insan gücü ve 46 milyon nüfusumuz göz önünde tutulursa Akdeniz'deki ve Hint Okyanus'undaki ordularımızla birlikte biz Britanyalıların verebileceğimiz kuvvetlerin hepsi ancak bu kadardır. Sözü geçen tümenlerde boşalacak yerlere insan gücü sağlamak Birleşik Devletler'e düşüyor. Ama sözettiğim tarih gene de çok uzak. Altı aylık bir süre bu. Başkan'la aramızdaki konuşmalarda Ruslara yardım etmek amacıyla Akdeniz'deki kuvvetlerimizi en iyi nasıl kullanabileceğimizi sorduk birbirimize; öyle ki bunun ikinci Cephe'ye bir zararı dokunmamalı ve bu harekât tam zamanında ya

(x) Aslı: Operotin Overlord. Overlord: Kanal harekâtının şifre adı.

da belki az bir gecikmeyle yapılabilmeli. Şimdiden savaş görmüş yedi tümeni, ayrıca bir kısım çıkarma teknesini Akdeniz bölesinden İkinci Cephe için gönderdik. Bu yüzden ve İtalya'daki kötü havalar yüzünden Roma'yı hâlâ alamadığımız için biraz üzgünüz diyebilirim. İlk işimiz Roma'yı almaktır; Ocak'ta kesin savaşa girişeceğimizi ve bunu kazanacağımızı umuyoruz. General Eisenhower'in komutası altındaki 15 inci ordu grubu komutanı General Alexander Roma savaşını kazanmanın mümkün olduğuna inanıyor. Bundan başka enazından 11-12 düşman tümenini yakalamak ve yoketmek te mümkün olabilir. Lombardiya'ya yürümeyi ya da Alpleri aşıp Almanya'ya girmeyi planlamıyoruz. Planımız sadece Roma'nın biraz kuzeyine, Pisa-Rimini hattına kadar yürümektir; bundan sonra Güney Fransa'ya ve Kanal'ın ötesine çıkarma yapabiliriz.

Bundan sonraki önemli sorun Türkiye'yi savaşa girmeye razı etmektir. Çanakkale ve İstanbul boğazlarından ulaşımın açılması olanağını sağlayabilirdi bu; Rusya'ya Karadeniz'den malzeme gönderebilirdik. Ayrıca düşmanla çarpışmak için Türk hava alanlarını da kullanabilirdik. Rodos'u ve öteki adaları ele geçirmek için pek az bir kuvvet gerekirdi. Ozaman Ruslarla doğrudan temas kurabilir ve onlara sürekli olarak malzeme gönderebilirdik. Savaş gemilerinin azlığı yüzünden şimdiyedek Rusya'nın kuzey limanlarına sadece dört konvoy gönderebildik; ama Karadeniz'e yol açılırsa güneydeki Rus limanlarına aksatmadan malzeme gönderebiliriz.

Stalin : Bu konvoylar bir hasara uğramadan, yolda düşmana rastlamadan geldiler.

Churchill : Türkiye'yi nasıl sokabiliriz savaşa? Girerse ne yapması gerekecek? Bulgaristan'a saldırması, Almanya'ya savaş ilân etmesi mi gerekecek? Saldırı harekâtına geçmesi mi yoksa Trakya'da ilerlemeden kalması

mı gerekecek- Kendilerini Türklerden Rusya'nın kurtardığını hâlâ unutmayan Bulgarlara karşı Rusların tutumu ne olacak? Artık savaştan ayrılma yolları arayan Romenlere bunun ne gibi bir etkisi olacak? Macaristan'a nasıl bir etkisi olacak bunun? Bir çok ülke arasında büyük siyasal değişiklikler olmaz mı bunun sonucu? Bütün bu sorunlar konusunda Rus dostlarımızın elbette kendi görüşleri vardır.

Kanal harekâtını biraz geciktiren bizim Akdeniz'in doğu kısımlarındaki harekâtımızın Sovyet Devletine bir yararı var mı? Bu sorun hakkında henüz kesin bir kararımız yok; buraya bu sorunun çözümü için geldik.

Roosevelt: Başka bir olanak ta var. Sovyet orduları Odesa'ya yaklaştığında Adriyatik'in kuzeyine çıkarma yapmak iyi olabilir.

Churchill : Roma'yı alıp Almanya'nın güneyle ilgisini keserek Batı ya da Güney Fransa'da harekâta geçebiliriz; ayrıca gerilla ordularına da yardım ulaştırabiliriz. Bu harekât henüz ayrıntılarıyla planlanmadı. Bu sorunu incelemek ve geniş ayrıntılı bir belge düzenlemek için bir komisyon kurulabilir.

Stalin : Birkaç soru soracağım: Anladığıma göre Fransa'nın kuzeyindeki istilâ harekâtı için 35 tümen var.

Churchill : Evet, doğru.

Stalin: Fransa'nın kuzeyini istilâ harekâtından önce İtalya cephesinde Roma'yı almak için harekâta geçmek, sonra da İtalya'da savunmaya çekilmek planlanmış.

Churchill: Evet. Şimdiden yedi tümen çekiyoruz İtalya'dan.

Stalin: Gene anladığıma göre başka üç harekât ta planlanmış; bunlardan biri Adriyatik bölgesinde çıkarma yapmak.

Churchill : Bu harkâtın yapılması Ruslara yararlı

olabilir. Akdeniz bölgesinden yedi tümen getirdikten sonra Kuzey Fransa'nın istilâsı için 35 Tümenimiz olacak. Ayrıca Kuzey İtalya'da 20 ay da 23 Tümenimiz olacak.

Şunu da ekleyeyim, en büyük sorun gerekli kuvvetlerin aktarılmasıdır Demin söylediğim gibi, İkinci Cephe Harekâtı 35 Tümenle başlayacak. Ondan sonra birliklerin sayısı A.B.D. nden aktarılacak tümenlerle artacak, 50 ya da 60 a yükselecek. Şunu da söylemek isterim, önümüzdeki altı ay içinde İngiltere'deki İngiliz ve Amerikan hava kuvvetleri iki-üç misli artacak. Ayrıca, kuvvetleri İngiltere'de toplama işi sürüp gitmektedir.

Stalin: Bir başka soru. İyi anlıyabildim mi acaba, Roma'yı alma harekâtından başka Adriyatik'te ve Güney Fransa'da iki harekât daha mı planlandı?

Churchill: Planımız İkınci Cephe Harekâtı başladığı anda Güney Fransa'da da saldırıya geçmektir. İtalya'dan alınabilecek birlikler bunun için kullanılacak. Ama bu harekât henüz ayrıntılarıyla düzenlenmedi.

Stalin : Başka bir soru: Türkiye savaşa girerse, bu durumda ne yapabilir?

Churchill : Türkiye'nin batı kıyılarındaki adaların alınması için iki-üç tümenin yeteceğini söyliyebilirim; böylece malzeme gemileri Türkiye'ye gidecek, ayrıca Karadeniz yolu da açılacak. Ama ilk iş olarak Türklere 20 hava filosu ve birkaç hava savunma alayı göndermeliyiz; bu iş öteki harekâta bir zarar vermeden yapılmalı.

Stalin : Benim fikrime göre İkinci Cephe Harekâtını 1944 teki bütün harekâtın esası yapmak daha iyi olur. Bu harekâtla aynı anda Güney Fransa'da bir çıkarma yapılırsa iki grup kuvvet Fransa içinde birleşir. İki harekâta girişmek bu yüzden iyidir: İkinci Cephe ve bunu desteklemek amacıyla Güney Fransa'da bir çıkarma harekâtı. Aynı zamanda Roma Bölgesindeki harekât bir oya-

lama harekâtı olur. Fransa'ya kuzeyden ve güneyden çıkarma yapılırsa bu kuvvetler birleştiğinde daha da gelişeceklerdir. Fransa Almanya'nın zayıf noktasıdır. Türkiye'ye gelince, Türkiye'nin savaşa gireceğinden kuşkuluyum. Nekadar baskı yaparsak yapalım savaşa girmiyecektir. Benim görüşüm bu.

Churchill: Türkiye'yi savaşa sokmanın Sovyet Devletini gerçekten ilgilendirdiğini biliyoruz. Türkiye'yi savaşa sokmakta başarısızlığa uğrayabiliriz elbet, ama bu konuda elimizden geleni yapmaya çalışmalıyız.

Stalin: Evet, Türkiye'yi savaşa sokmaya uğraşmalıyız.

Churchill : Kuvvetlerin ayrılmasının iyi bir şey olmadığı hakkında Mareşal Stalin'in düşüncelerine katılıyorum; ama Akdeniz bölgesinde 25 tümenimiz olduğuna göre bunlardan 3-4 tümen ve 20 hava filosu Türkiye için ayrılabilir; özellikle bunlar şimdi Mısır'ın korunması için kullanılmaktadır ve buradan kuzeye aktarılabilirler.

Stalin : Bu 20 hava filosu büyük bir kuvvet. Türkiye savaşa girerse iyi olur elbet.

Churchill: Roma'yı alacağımız ve Avrupa'da büyük harekâta hazırlanacağımız bu altı aylık sürede korkarım ordumuz biraz atıl kalacak ve düşmanı yeterince sıkıştırmayacak. Bu durumda Ruslara bir yardımım dokunmadığı için parlamento beni suçlayabilir.

Stalin: İkinci Cephenin büyük bir harekât olduğunu sanıyorum. Fransa'nın güneyinden desteklenirse oldukça kolaylaşacak ve daha da etkili olacaktır. Ben olsam bunu göze alırdım. İtalya'da savunmaya geçer, Romanın alınmasını bir yana bırakır, Kuzey Fransa'daki Alman kuvvetlerini çekmek için Güney Fransa'da harekâta başlardım. İki-üç aya kadar da Fransa'nın kuzeyinde harekâta geçerdim. Bu plan İkinci Cephenin başarısını sağlıyacak ve

iki ordunun birleşmesi kuvvetlerin gelişmesiyle sonuçlanacaktır.

Churchill : Bir yığın kanıt gösterebilirim, ama yalnız şunu söylemek isterim: Roma'yı almazsak daha zayıf olacağız. Bundan başka, Almanya'ya karşı hava saldırısı için Pisa-Rimini hattına ulaşmak gerekir. Bu sorunu askerî uzmanların tartışmasını istiyorum. Roma için çarpışma zaten başladı ve Ocak'ta Roma'yı alacağımızı umuyoruz. Roma'yı almayı bırakmak bizim yenilgimiz demek olacak; bunu Avam Kamarası'na anlatamam.

Roosevelt: Akdeniz'de harekât olmazsa İkinci Cepheyi zamanında açabiliriz. Akdeniz'de harekât olursa İkinci Cephe Harekâtının tarihini erteleyecek bu. İkinci Cephenin gecikmesini istemiyorum.

Stalin : Bizim harekât deneylerimizden biliyoruz: düşman iki yandan vurulursa başarı kazanılıyor; tek yanlı harekât yeterince etkili olmuyor. Bu yüzden kuvvetlerini bir yandan ötekine koşuşturması için düşmana biz iki yandan saldırmaya çalışırız. Fransa'nın güneyinde ve kuzeyinde harekâta geçmek bu durumda da iyi olur sanıyorum.

Churchill : Ben de katılıyorum buna; ama Yugoslavya'da oyalayıcı hareketlere geçmemiz gerektiğini, güney ya da kuzey Fransa'nın istilâsı bir yana Türkiye'yi de savaşa sokmak gerektiğini sanıyorum. Akdeniz'deki ordumuzun boş kalmasını son derece olumsuz bir olay olarak görüyorum. İşte buyüzden 1 Mayıs tarihini kesinlikle garanti edemiyoruz. Bu tarihi kesinleştirmek büyiik bir hata olur. 1 Mayıs tarihine bağlı kalmak için Akdeniz'deki harekâtı feda edemem. Bu konuda elbet kesin bir anlaşmaya varmalıyız. Bu sorun askerî uzmanlarımızca tartışılabilir.

Stalin : Pek âlâ. Burada salt askerî sorunlar tartı-

şılmıyacağı için Genel Kurmay temsilcilerini çağırmadık; ama ben Mareşal Voroşilov'la birşeyler hazırlıyabilirim.

Churchill : Türkiye sorununu ne yapmamız gerek? Bu da mı askerî uzmanlara bırakılacak?

Stalin : Hem siyasal hem de askerî bir sorun bu. Türkiye İngiltere'nin müttefiki, S.S.C.B. ve Birleşik Devletler'le dostça ilişkileri var. Türkiye artık bizimle Almanya arasında oynamamalı.

Churchill : Türkiye'yle ilgili altı-yedi sorum olacak Ama daha önce bunları bir gözden geçirmek istiyorum.

Stalin : Çok iyi.

Roosevelt : Ben de elbet Türkiye'nin savaşa sokulmasından yanayım; ama Türk Cumhurbaşkanının yerinde olsaydım ancak İkinci Cephe Harekâtına zarar vererek ödenebilecek bir ücret isterdim.

Stalin : Türkiye'yi çarpışmaya itmek için çaba harcanmalı. Bir yığın hazır tümeni var.

Churchill : Hepimiz birbirimize dostça duygular besliyoruz, ama ayrılıklarımız da var elbet. Zamana ve sabıra ihtiyacımız var.

Stalin: Çok doğru.

Roosevelt : Demek askerî uzmanlar yarın sabah toplanıyor; saat dörtte de konferansın oturumu var.

Askeri Temsilcilerin Konferansı

29. Kasım. 1943, saat: 10.30

Amiral Leahy Akdeniz bölgesindeki askerî harekâtı General Brooke'un anlatmasını istedi.

Gen. Brooke İngilizlerin ve Amerikalıların en önemli ödevinin mümkün olan her yerde düşmanı sıkıştırmak olduğunu söyledi. Aynı zamanda Almanların Kuzey Fransa'ya yöneltebilecekleri Alman Tümenlerinin akışını dur-

durmak iyi olur; Almanların orada çoğalması işimize gelmez. İkinci Cephe Harekâtı bir yığın Alman tümenini oyalayacaktır. Ama bu harekât çıkarma için en uygun tarih olan 1 Mayıs'tan önce başlayamaz. Ben harekâta başlamadan önce beş altı aylık bir zaman geçmesini isteyişimin nedeni budur; bu süre içinde Alman tümenlerini başka yerlere çekmek için bir şeyler yapılmalıdır. Brooke İngilizlerin Akdeniz'de büyük kuvvetleri olduğunu, bunları mümkün en iyi yollarda kullanmak istediklerini söyledi.

General Marshall'a dönüp Amerikalıların görüşüne uymayan birşey söylerse ondan sözünü kesip açıklamasını istedi.

Gen. Marshall Brooke'tan sözüne devam etmesini istedi.

Brooke İngiliz-Amerikan planlarının Akdeniz dahil bütün cephelerde faal bir harekât gerektirdiğini söyledi. Bugünlerde Orta ve Kuzey İtalya'da 23 Alman tümeni vardır. İngiliz ve Amerikalıların cepheyi Kuzey İtalya'ya kaydırmaya yeterli kuvvetleri var. Ama arazi durumu yüzünden İngiliz-Amerikan kuvvetleri Alman birliklerine doğrudan yeterli bir baskı yapamıyorlar; bunun için denizden bir yan kanat harekâtı gereklidir. Bu harekâtın Alman Komutanlığının boyuna takviye zorunda kalacağı 11-12 Tümeni oyalayacağı umuluyor. Bu harekâtın sonucu olarak şimdiki Alman tümenleri İtalya'da tutulacak, ayrıca bu tümenler oldukça zayıflıyacaktır.

Türkiye sorunu hakkında Brooke, salt siyasal düşünceler biryana bırakıldığında Türkiye'nin savaşa girmesinin sadece askerî bakımdan çok iyi olacağını ve büyük yararlar sağlıyacağını söyledi. Önce bu Çanakkale boğazından deniz yolunu açacaktı. Romanya ve Bulgaristan'ın savaştan çekilmeleri olanağı bakımından da bü-

yük önemi olurdu bunun. Ayrıca Ruslarla Karadeniz'den temas sağlanır, Rusya'ya bu yolla malzeme gonderilirdi. Son olarak, Türkiye'de Müttefik hava üslerinin kurulması önemli Alman hedeflerine, özellikle Romanya'daki petrol alanlarına v.b. hava akınları yapılması olanağını getirirdi. İran'dan dolaşmak yerine Karadeniz kestirme yolu daha az yük gemisi kullanılmasını sağlıyacak ve geri kalan gemilerde başka yerlerde kullanılabilecekti. Karadeniz'e yol açmak için Rodos'tan başlayarak Türkiye kıyıları boyundaki birkaç adayı ele geçirmek yeterdi. Güç bir harekât değildi bu, büyük kuvvetler kullanmayı gerektirmezdi. Brooke, Akdeniz'de İngilizlerin özel çıkarma tekneleri olduğunu, bunların sözettiği harekâtta kullanılabileceğini söyledi. İkinci Cephe Harekâtı sadece bu teknelerin Akdeniz'de kullanıldıkları süre ertelenecekti. Aynı zamanda bu harekât Almanların İkinci Cephe Harekâtında kullanılabilecekleri birlikleri oldukları yerde tutacaktı. Brooke, Güney Almanya'daki sanayi bölgelerine akınlara başlamak için İtalya'da hava alanları sağlamanın çok önemli olduğunu söyledi. İngiltere'den yapılacak akınlarla birlikte bu hava harekâtı 1944 te savaşın yönetimi bakımından çok önemliydi. Dün yapılan öneri kabul edilirse, yani harekât tamamlanmadan İtalya'da savunmaya geçilirse, Alman birliklerini tutmak için orada büyük kuvvetler bırakmak gerekecekti. Böylece, Güney Fransa'daki harekât için pek az kuvvet alınabilirdi burdan. Brooke, Mareşal Stalin'in öne sürdüğü, düşmana iki yerde saldırmak stratejisine tamamiyle katıldığını söyledi. Ama harekât karada olursa daha kolay yapılırdı bu; deniz çıkarmalarında ise güçtü. Bu durumda böyle iki harekât her zaman birbirine yardımcı olmayabilir; çünkü yedek kuvvetleri iki grup arasında ayarlamak kolay değildir. Şimdilerde Fransa'nın güneyine altı ya da sekiz tümen çıkarsak Al-

manlar kolayca hakkından gelir bunların. İki harekâtın birbirine yakın bir zamanda yapılması buyüzden gereklidir. Ama bu büyük ölçüde çıkarma kolaylıkları ister. Brooke, İkinci Cephe Harekâtı sırasında Almanların bir kısım kuvvetlerini İkinci Cepheden çekmeleri için Müttefiklerin Akdeniz'de küçük bir çıkarma yapmayı planladıklarını söyledi. Ama böyle bir yardımcı çıkarmanın zamanında takviyesi güçlükler çıkarır ortaya. Önce yalnız üç-dört tümen çıkarılabilir karaya; sonra bu 35 tümenlik bir kuvvete yükseltilecektir. Müttefik kuvvetlerinin henüz önemsiz olduğu zamanlarda Almanların kuvvetlerini arttıramamaları gereklidir. Brooke, kara harekâtıyla ilgili başka diyeceği olmadığını söyledi ve Hava Kuvvetleri Mareşali Portal'ı hava harekâtını anlatmaya çağırdı.

Mareşal Voroşilov kara harekâtı hakkında Amerikan raporunu dinledikten sonra hava harekâtına geçmenin daha iyi olacağını söyledi.

Marshall Amerikan görüş açısından askerî duruma ışık tutmak istediğini söyledi. Bu sıralar Amerikalılar iki askerî harekât alanında, yani Atlantik ve Pasifik okyanuslarında çarpışmak zorundalar. Başlıca sorun Amerikan harekâtının böylesine büyük iki okyanusa yayılmış olmasıdır. Alışagelen koşulların aksine Amerikalılar ne asker ne de malzeme sıkıntısı çekmektedirler. Marshall, şimdi harekette olan tümenlerden başka A.B.D.'nde Amerikalıların mümkün olduğu kadar çabuk kullanmak istedikleri 50 den fazla tümen olduğunu söyledi. Ama asıl sorun gemi ve çıkarma teknesi kıtlığıdır. Marshall, Amerikalıların oldukça büyük başarılar sağladığını, şimdi de düşmana daha şiddetli baskılara hazır olduklarını söyledi. Amerikalılar ellerinde bütün kuvvetleri mümkün olduğu kadar çabuk harekete geçirmek istiyorlar. Çıkarma tekneleri demek herşeyden önce tankların ve motorlu birlik-

lerin aktarılması için gemiler demektir. General Brooke'un sözünü ettiği Akdeniz harekâtının başarıyla gerçekleştirilmesi için gereken buçeşit gemilerdir. Marshall, Amerikalıların ne asker ne de malzeme sıkıntısı olduğunu tekrarladı. Amerikalıların en çok ilgilendiren şeyin gemilerin limanlarda kalış ve ulaşım sürelerinin kısaltılması olduğunu belirtti. İkinci Cephe Harekâtının üstünlüğünün harekât başladığında aşılacak mesafenin kısalığında olduğunu söyledi. Sonraları birliklerin doğrudan doğruya Birleşik Devletler'den Fransa'ya aktarılması planlanmıştır. Altmış kadar Amerikan tümeninin Fransa'ya geçirilmesi gerek. Marshall, Akdeniz konusunda henüz kesin bir karar alınmadığını, çünkü bu sorunun Tahran'da tartışılacağı düşünüldüğünü söyledi. Şimdi sorun önümüzdeki üç ay içinde ne yapılabileceği ve buna dayanarak sonraki altı ayda ne yapılabileceğidir. İkinci Cephe Harekâtından iki ay önce Güney Fransa'da bir harekâta kalkışmak çok tehlikelidir; ama ayni zamanda Güney Fransa'daki bir harekâtın İkinci Cephesinin başarısına yardım edeceği de doğrudur. Marshall, Güney Fransa'da çıkarmanın İkinci Cephe Harekâtından iki - üç hafta önce yapılması gerektiğini düşünüyor. Almanların bütün limanları tahrip etmesinin bu harekâta önemli bir engel olacağı unutulmamalıdır. Orduların eksiklerinin giderilmesi uzun bir süre açık denizden yapılabilecektir. Amerikan savaş mühendislerinin limanların onarılmasında büyük tecrübeleri vardır; ama Marshall gene de biraz gecikileceğine inanıyor. Salermo'daki çıkarma sırasında ilk 18 günde karaya çıkarılan malzeme bir günde 108 tonu geçmiyordu. Bu ara açık denizden 189.000 adam karaya çıkarılmıştı. Şunu da unutmamalı ki havadan kuvvetli bir ateş örtüsü ister bu. Salermo'da İngiliz-Amerikan uçakları harekete yalnız 15-20 dakika katılıyordu. İkinci Cehe Harekâtında uçaklar

30 dakika kadar katılabilir. Marshall, Amerikalıların önlerindeki sorunun asker ve malzeme azlığı değil çıkarma tekneleri azlığı olduğunu bir daha tekrarladı. Amerikalıların Pasifikte şimdi ağır hava savaşlarıyla birlikte beş çıkarma harekâtı yaptıklarını, bunun için Mareşal Voroşilov'dan anlayış beklediğini söyledi. Ocak ayı boyunca daha dört çıkarma hareketine girişilecektir. Marshall sözlerinin bundan ibaret olduğunu söyledi.

Leahy, Brooke ve Marshall'ın konuşmalarından sonra sözü Hava Kuvvetleri Mareşali Portal'a verdiğini söyledi.

Mareşal Portal yalnız hava harekâtı hakkında konuşacağını bildirdi. Şimdiye dek Almanya'ya hava akınları yalnız İngiltere'den yapılmıştı. Artık bu akınlar Akdeniz bölgesinden de yapılmaya başlanmıştır. Şimdilerde İngiliz ve Amerikalılar Almanya'ya ayda 15.000 - 30.000 ton bomba atmaktadırlar; başlıca amaçları düşmanın sanayisini, ulaşımını ve hava kuvvetlerini tahrip etmektir. Ayrıca, oldukça büyük sayıda Alman savaş uçağı havadan tahrip edilmiştir. İlerde ağır çarpışmalar olacak, ama şunu güvenle söyleyebiliriz ki Alman Hava Kuvvetlerinin yokedilmesiyle ilgili İngiliz - Amerian planı başarıya ulaşacaktır. Planın başariyle uygulandığı düşman kuvvetlerinin yayılmasından da bellidir. Bugün Batı ve Güney Almanya'da 1.650 - 1.700 savaş uçağı var, oysa bütün öteki cephelerdeki Alman uçakları yalnız 750 tanedir. Almanların hava akınlarından ne kadar çekindikleri şundan da bellidir ki, İngiliz - Amerikan hava kuvvetlerinin Güney Almanya'ya Akdeniz'den yaptıkları bir tek akın Almanları 300 savaş uçağını Orta Almanya'dan buraya getirmeye zorlamıştır. Portal, anladığına göre Sovyet hava kuvvetlerinin bütünüyle kara savaşlarında iş gördüğünü, oysa Sovyet komutanlığının hava kuvvetlerinden bu kısmını Doğu Almanya'yı bombalamaya ayırma olanağı

bulursa iyi olacağını söyledi. Bunun bütün öteki cephelerdeki duruma büyük etkisi olurdu. Portal sözlerinin bundan ibaret olduğunu söyledi.

Leahy Mareşal Voroşilov'un görüşlerini dinlemek istediklerini söyledi.

Voroşilov, General Marshall'ın sözlerinden anladığına göre Amerikalıların Fransa'da kullanmak istedikleri 50 - 60 tümeni olduğunu, gecikmenin sadece ulaşım ve çıkarma araçlarından ileri geldiğini söyledi. Ulaşım ve çıkarma araçaları sorununu çözmek için ne yapıldığını sordu.

Voroşilov, General Marshall'ın sözlerinden anladığına göre Amerikalıların İkinci Cephe Harekâtını en önemli harekât olarak gördüklerini söyledi. İngiliz Genel Kurmayının başkanı olarak General Brooke'un da bu harekâtı aynı önemde görüp görmediğini bunun yerine Akdeniz'de ya da bir başka yerde harekâta geçilip geçilmiyeceğini sordu.

Marshall, İkinci Cephe Harekâtı hakkında Mareşal Voroşilov'un sorusuna karşılık vermek istediğini söyledi. İkinci Cephe Harekâtına girişmek için şimdi herşey yapılmaktadır; ama bütün iş gelip ulaşım ve çıkarma araçlarına dayanıyor. Ağustos ayında İngiltere'de yalnız bir Amerikan tümeni varken şimdi dokuz Amerikan tümeni vardır, başka tümenler de yoldadır.

Voroşilov, General Dean ve İsmey'in Moskova Konferansındaki raporlarına göre İngiltere'de ve Birleşik Devletler'de geniş ölçüde çıkarma araçları yapımına geçildiğini, geçici yüzen limanlar yapımı için hazırlıklara başlandığını söyledi. Bunların İkinci Cephe Harekâtı başladığında gereken sayıda çıkarma teknesi sağlıyacağı şimdiden söylenebilir mi diye sordu.

Marshall, limanlar hakkında General Brooke daha geniş konuşabilir dedi. Birleşik Devletler'e gelince İkinci

Cephe Harekâtı başladığında gereken hazırlıkların tamamlanması için herşey yapılmaktadır. Özellikle her biri 40 tank taşıyan çıkarma gemileri hazırlanmaktadır.

Brooke, önce Mareşal Voroşilov'un İngilizlerin İkinci Cephe Harekâtıyla ilgili görüşü hakkındaki ilk sorusuna karşılık vermek istediğini söyledi. İngilizler bu harekâta büyük önem vermekte ve onu savaşın esaslı bir kısmı olarak görmektedir. Ama bu harekâtın başarısı için, Almanların yedekleri sevketmede kuzey Fransa'daki bozulmamış yolları kullanmalarını önleyecek kesin koşullar gerekmektedir. İngilizler bu koşulların 1944 te bulunacağına inanıyorlar. Gelecek harekât için bütün İngiliz kuvvetleri yeniden örgütlendiler. Bu amaç için özel tümenler yetiştiriliyor. İtalya ve Afrika'dan şimdiden dört tümen getirildi. Akdeniz'den bir kısım çıkarma gemisi de getirildi. 1944 te yapılması gereken bu harekâtı gerçekleştirmek için İngilizler herşeyi yapıyorlar. İngiliz ve Amerikalıların sıkıntısı çıkarma gemileri. 1 Mayıs'a hazır olmak için çıkarma gemilerinin çoğu Akdeniz'den şimdi aktarılabilir Ama bu İtalya'daki harekâtın askıda kalması sonucunu verecek. Aynı zamanda İngilizler büyük sayıda Alman Tümenini sürekli harekât içinde tutmak istiyorlar. Alman kuvvetlerini yalnız Rus cephesinden çekmek için değil İkinci Cephe Harekâtının başarısı için de gerekli bu. Geçici yüzen limanlar yapımına gelince, bu konuda deneylere başlandı. Bu deneylerden bazıları umulduğu kadar başarılı olmadı; ama gene de hiç başarısız sayılmaz. İlerdeki harekâtın başarısı ya da başarısızlığı aşağı yukarı bu limanların yapılmasına bağlıdır.

Voroşilov İngilizlerin İkinci Cephe Harekâtını en önemli harekât olarak görüp görmediklerini General Brooke'a bir kere daha sormak istediğini söyledi.

Brooke bu soruyu beklediğini söyledi. Brooke Kuzey ya da Güney Fransa'daki harekâtın başarısızlığa uğradığını görmek istemiyor. Ama bazı koşullarda bu harekât başarısızlığa mahkûmdur.

Voroşilov, Mareşal Stalin'in ve Sovyet Genel Kurmayının Akdeniz'deki harekâtı ikinci dereceden önemli gördüklerini söyledi. Mareşal Stalin, gene de, Kuzey Fransadaki harekâttan iki - üç ay önce Güney Fransa'da girişilecek bir harekâtın İkinci Cephenin başarısı için büyük önemi olabileceğine inanıyor. Savaş deneyi, İngiliz - Amerikan birliklerinin Kuzey Afrika'daki ve İtalya çıkarma harekâtındaki başarıları Almanya'ya karşı İngiliz - Amerikan hava kuvvetlerinin harekâtı, İngiltere ve Birleşik Devletler kuvvetlerinin örgütsel düzeni, Birleşik Devletler'in güçlü malzemesi, müttefiklerin denizlerdeki kuvvetli ve özellikle Akdeniz'e üstünlüğü gösteriyor ki irade olursa, İkinci Cephe başarı kazanabilir. Gereken tek şey iradedir.

Voroşilov «Kurmaylar harekâtı şöyle planlamalı: yardımcı harekât asıl harekâtın yolunu engellememeli, her bakımdan onu ilerletmeli» dedi. Mareşal Stalin'in önerisi Kanal harekâtının Fransa'nın güneyinde Müttefik kuvvetlerinin hareketiyle desteklenmesidir. Bu amaç göz önünde tutularak İtalya'da savunmaya geçme olanağı kabul edilebilir ve serbest kalacak kuvvetlerle düşmanı iki yandan vurmak için Güney Fransa'da bir çıkarma yapılabilir. Güney Fransa'daki harekât İkinci Cephe'den iki-üç ay önce yapılamıyorsa Mareşal Stalin bu konuda ısrar etmiyor. Bu çıkarma ya aynı anda ya da İkinci Cephe Harekâtından az sonra bile yapılabilir. Ama yapılması gereklidir.

Sovyet Hava Kuvvetlerinin harekâtına gelince, bilindiği gibi bunlar kara kuvvetleriyle birlikte savaş harekâ-

tına katılıyor. Mareşal Stalin'in belirttiği gibi Sovyet - Alman cephesinde şimdi 210 Alman tümeni, ötekilerle birlikte 260 düşman tümeni var. Çarpışma harekâtının şiddetli hava kuvvetlerimizi cepheye ve düşmanın gerilerine çekiyor; Doğu Almanya'ya akınlar yapmak için uçak kullanma olanağımız yok; ama elbet bu olanak sağlandığında yüksek Komutanlığımız uygun bir karar alacaktır.

Voroşilov Kanal Harekâtını kolay birşey olarak görmediklerini söyledi. Bu harekâtın nehir geçme harekâtından daha güç olduğunu biliyoruz. Gene de, Dinyeper, Desna ve sağ kıyısı dağlık, üstelik Almanların tahkim ettiği Sozhn gibi büyük nehirleri geçme deneylerimize dayanarak Kanal'ı aşma harekâtının gayret edilirse başarıya ulaşacağını söyleyebiliriz. Sözü geçen nehirlerin sağ kıyılarına Almanlar takviyeli betondan sağlam istihkâmlar yapmışlar, bunları ağır toplarla donatmışlar, düzlük sol kıyıyı birliklerimizin yaklaşmasına engel olmak için yoğun bir ateş altında tutabilmişlerdi; gene de teksif edilmiş topçu ateşinden mayın atıcı ateşten, hava kuvvetlerinin şiddetli saldırılarından sonra birliklerimiz bu nehirleri aşmayı başarmış ve düşmanı püskürtmüştür.

Voroşilov, iyi hazırlanırsa ve en önemlisi havadan sağlam bir destek olursa İkinci Cephe Harekâtının tam bir başarıya ulaşacağına inandığını belirtti. Söylemek gereksiz, hava kuvvetleri harekete geçmeden önce Müttefik hava kuvvetleri tam bir üstünlük sağlamalıdır.

Brooke İngiliz ve Amerikalıların da Akdeniz harekâtını ikinci derecede önemli gördüklerini söyledi. Amma Akdeniz bölgesinde büyük kuvvetler olduğuna göre asıl harekâta yardım etmek amacıyla bu harekât ta sürdürülebilir ve sürdürülmelidir. Bu harekât bütün savaş yönetimiyle ve Kuzey Fransa'daki harekâtın başarısıyla sımsıkı bağlıdır.

Brooke, Mareşal Voroşilov'un Kanal'ı aşma harekâtının güçlüğü hakkındaki sözleriyle ilgili olarak Kızıl Ordunun nehirleri geçişini İngilizlerin büyük ilgi ve hayranlıkla gözlediklerini söyledi. İngilizler hava harekâtında Rusların büyük başarılar kazandığını düşünüyor. Ama kanal - aşma harekâtı özel araçlar ister ve ayrıntılarıyla hesaplanması gerekir. Birkaç yıldır İngiliz ve Amerikalılar bu harekâtla ilişkin gerekli ayrıntıları inceliyorlar. Fransa kıyılarında kumsallar ve büyük kum bayırları olması da ayrı bir güçlük. Buyüzden birçok yerde gemilerin karaya yaklaşması güç olacaktır. Bütün bunlar hazırlık ister.

Voroşilov Ağustos ya da Eylülde İngilizlerin Kanal bölgesinde manevralar yaptıklarını, bunların sonuçlarını nasıl değerlendirdiklerini bilmek istediğini söyledi.

Brooke bu manevraların amacının Almanları bir hava savaşına sokmak olduğunu söyledi. Bunların ayrıca birliklerin eğitiminde de büyük yararları oldu. Bir çıkarma manevrası değildi elbet bu. İngilizler böyle manevraları İngiltere kıyılarında yapıyorlar.

Voroşilov, Almanların bu manevralara nasıl bir tepki gösterdiklerini sordu.

Brooke Almanların bu manevralara İngilizlerin umduğu ölçüde bir tepki göstermediklerini söyledi.

Marshall, Kanal çıkarması konusunda Mareşal Voroşilov'un demecine bir itirazı olduğunu söyledi. Kendisi de kara harekâtında eğitim görmüştür, nehir geçme hakkında da bilgisi vardır; ama okyanustan karaya çıkarma harekâtıyla karşılaştığı zaman her şeye yeniden başlamak zorunda kalmıştır. Çünkü bir nehir geçmede karşıya çıkarılan birliklerin yenilgisi sadece bir aksilikse, bir okyanus çıkarmasında yenilgi bir felâkettir.

Voroşilov buna katılmadığını söyledi. İkinci cephe

kadar önemli bir harekâtta başlıca şey örgütleme, planlama ve iyi düşünülmüş taktiktir. Taktik, çıkarma yerindeki göreve uygunsa ileri kuvvetlerin uğrayacağı bir aksilik sadece aksilik olarak kalır, felâket olmaz. Hava kuvvetleri hava üstünlüğünü sağlamalı ve düşman toplarını ezmelidir; şiddetli topçu ateşinden sonra yalnız ileri kuvvetler çıkarılmalıdır. Bu kuvvetler yerlerini sağlamlaştırmayı başardıktan sonra asıl kuvvetler çıkarılmalıdır.

Marshall «Burada akla gelen bir başka şey de denizden topçu ateşi desteğinin bir nehrin karşı kıyısındaki topçu desteğinden daha güç olduğudur» dedi.

Voroşilov buna katıldı ve istilânın başlangıcında Almanlarla İngiliz - Amerikan hava kuvvetleri arasındaki oranın nekadar olabileceğini sordu.

Portal beşte bir ya da altıda bir olacağını söyledi.

Voroşilov bu konferansta alınacak karar üstünde anlaşmaya varılması gerektiğini söyledi.

Brooke bu konferansta henüz bütün sorunların tartışılmadığını söyledi ve bunun için konferansın yarına ertelenmesini önerdi.

Oturumun 30 Kasım'a ertelenmesi kabul edildi.

Toplantı üç saat sürdü.

İngiltere, Birleşik Devletler ve S.S.C.B. Hükümet Başkanları Konferansının İkinci Oturumu

Tahran, 29. Kasım. 1943

Açılış : 16.00; **Kapanış :** 19.40

Roosevelt : Bu sabah askerlerin konferansında neler geçtiğini bilmiyorum. Bunun için Mareşal Voroşilov, General Brooke ve General Marshall'ın çalışmalarını bize bildirmelerini öneriyorum.

Stalin : Kabul ama askerler çalışmalarını henüz bitirememişler galiba.

Churchill : Gene de askerleri dinlemek yararlı olur sanırım.

Brooke : Konferansımız bugün bitmedi Mümkün askeri harekâtı ve bunların birbiriyle ilişkilerini incelemekle işe başladık. İkinci Cephe Harekâtını ve bunun ardından gelecek durumları inceledik. Bugünden İkinci Cephe Harekâtına kadar geçecek süre üstünde durduk; İkinci Cephe Harekâtından önceki bu sürede Akdeniz'de faal harekâtta bulunmazsak Almanlara birliklerini Sovyet-Alman cephesine ya da İkinci Cepheye karşıkoyma amacıyla Batı'ya aktarma olanağı vereceğimizi gözönüne aldık. Büyük kuvvetler topladığımız ve Alman tümenlerini tuttuğumuz İtalya'da harekâtımızı sürdürme olanağını inceledik. Sonra dikkatimizi Doğu'ya çevirip Türkiye'nin savaşa girmesinin iyi olacağını, bunun bize savaşı yönetmede yardım, Sovyetler Birliği'ne malzeme sevki için Çanakkale Boğazı'nın açılması, ayrıca Balkanlara da bir yol açılması bakımından mümkün sonuçlarını inceledik. İkinci Cephe Harekâtı ile birlikte Güney Fransa'da mümkün harekâtı inceledik. İngiliz Hava kuvvetleri Kurmay Başkanı İngiliz - Amerikan Hava Kuvvetlerinin Almanya'ya karşı harekâtını anlattı ve bu harekâtın savaşın tümüne olan etkisini gösterdi. General Marshall Amerikan kuvvetlerinin İngiltere'de toplanışını rakamlarla açıkladı ve İngiliz birliklerinin savunmayı bırakıp saldırıya geçme hazırlıkları hakkında konuştu. İkinci Cephe sorunu da incelendi. Mareşal Voroşilov bazı sorular sordu, biz karşılık vermeye çalıştık. Mareşal Voroşilov önünmüzdeki yıl girişilecek harekât konusunda Mareşal Stalin'in dünkü konferansta açıkladığı görüşü anlattı. Bu sabahki oturumda zaman bulup incelediklerimizin hepsi bunlardan ibarettir.

General Marshall'ın sözlerine ekliyeceği birşey var mı?

Marshall : General Brooke'un sözlerine ekliyecek pek az birşey kalıyor benim için. Anlattıkları yeterince ayrıntılı Amerikalıların önündeki sorun insan gücü değil yeterli gemi, özel çıkarma araçları ve ayrıca harekât bölgesine yeterince yakın hava üsleri bulmaktır. Çıkarma araçları derken 40 kadar tank ya da araba taşıyabilecek özel çıkarma teknelerini kastediyorum. Bu taşıtların sayısı çok azdır. Amerikan birliklerinin, teçhizatının, mühimmatının İngiltere'ye aktarılması plana göre ilerlemektedir. Bir milyon ton çeşitli teçhizat şimdiden İngiltere'ye getirilmiştir. Ama çıkarma araçları hâlâ azdır. Çıkarma araçları yapımı için İngiltere ve Birleşik Devletler'de gittikçe geliştirilen bir planımız var. Çıkarma araçlarının hızlandırılan üretimi Akdeniz'deki harekât ve Kanal ötesindeki istilâ için bunların sayısını artıracaktır. Kısacası, malzeme ve insan gücü bakımından, İkinci Cephe hazırlıkları plana göre ilerlemektedir. Başlıca sorun ulaştırma ve çıkarma araçlarının dağıtımıdır. General Brooke'un açıkladığı gibi, şimdiden birkaç tümen İtalya'dan aktarılmıştır.

Voroşilov : General Brooke ve Marshall'ın sözleri bu sabahki konuşmalarımıza uygun. Benim sorularım İkinci Cephe Harekâtının teknik hazırlıklarını belirlemek amacını güdüyordu; bu sorulara şimdi General Marshall'ın açıkladığı gibi karşılık verildi. İkinci Cephe Harekâtının tarihlerini ve harekâtla ilgili ayrıntıları belirlemeye uğraşmadık; bu sorunları mümkün olursa gelecek toplantımızda ele almayı düşündük.

Stalin : İkinci Cephe Harekâtı Komutanlığına kimin atanacağını mümkünse bilmek isterdim.

Roosevelt : Bu henüz kararlaştırılmadı.

Stalin : Bu durumda İkinci Cephe Harekâtından hiçbir şey beklenmez. Bu harekâtın hazırlığının, yapılmasının manevî ve askerî sorumluluğunu taşıyan kim? Bu bilinmiyorsa İkinci Cephe Harekâtı kuru lâftan ibarettir.

Roosevelt : İngiliz Generali Morgan İkinci Cephe Harekâtı hazırlığından sorumludur.

Stalin : Bu harekâtın yapılmasından kim sorumludur?

Roosevelt : İkinci Cephe Harekâtının yapılmasına katılacak insanları biliyoruz; yalnız harekâtın başkomutanı belli değil.

Stalin : General Morgan harekâtın hazır olduğunu düşünebilir, ama harekâtı uygulamakla sorumlu komutan atandıktan sonra bu komutan harekâtın hazır olmadığını düşünebilir. Harekâtın hem hazırlığından hem de uygulanmasından sorumlu biri olmalı.

Churchill: General Morgan ilk hazırlıklar için atandı-

Stalin : General Morgan'ı kim atadı?

Churchill : Birkaç ay önce General Morgan'ın atanması benim ve Başkan'ın rızası ile Birleşik İngiliz Amerikan Kurmayı tarafından yapıldı. General Morgan'a Amerikan ve İngiliz Kurmayları ile birlikte İkinci Cephe hazırlıklarını yapma işi verildi; ama başkomutan henüz atanmamıştır. İngiliz hükümeti İkinci Cephe Harekâtında kuvvetlerini bir Amerikan başkomutanın komutası altına vermeye hazır olduğunu bildirdi; çünkü kuvvetlerin toplanmasından ve takviyesinden Birleşik Devletler sorumludur ve daha çok kuvveti vardır. Öte yandan, İngiliz hükümeti İngilizlerin daha çok kuvveti olduğu Akdeniz'deki harekâtın başkomutanlığına bir İngilizin atanmasını önerdi. Bir başkomutan atanması sorunu bugünkü gibi geniş bir oturumda çözülemez. Bu sorun üç Hükümet başkanı arasında, gizli olarak bir karara bağ

lanmalıdır. Başkan'ın bana söylediği gibi - bunu ben de kabul ediyorum - bir başkomutan atanması kararı şimdi yaptığımız konuşmalara dayanarak alınacaktır.

Stalin : Başkomutanın atanmasına Rusların katılma iddiasında olmadıklarının anlaşılmasını isterim; Ama Ruslar kimin komutan olacağını bilmek isterler. Onun hemen atanmasını, İkinci Cephe Harekâtının uygulanmasında olduğu kadar hazırlıklarında da sorumlu olmasını isterler.

Churchill : Mareşal Stalin'in sözlerine tamamiyle katılıyorum; iki hafta içinde bir başkomutan atayıp adını bildireceğiz dersem bunu Başkan da kabul eder sanırım. Konferansın ödevlerinden biri de bir başkomutan atamaktır.

Stalin : Broke ve Marshall'ın sözleriyle ilgili bir sorum yok.

Churchill : Önümüzdeki sorunların çokluğu ve karmaşıklığı beni biraz korkutuyor. Bu konferans başkalarına benzemiyor. Milyonlarca insanın gözü bu konferansta, ona umut bağlıyorlar; çözümü bize emanet edilmiş siyasal ve askerî sorunlar üstüne bir anlaşmaya varıncaya kadar ayrılmamamızı istiyorum. Bir yardımcı komitede incelenmesi gereken birkaç noktaya değinmek istiyorum bugün. İngiliz Kurmayı ve ben oldukça büyük bir ordumuz bulunan Akdeniz'deki durumu uzun süredir inceliyoruz. Bu ordunun bütün bu yıl boyunca orada hareket te olmasını ve onu aylaklığa itecek etkenlerden bağımsız kalmasını istiyoruz Bunun ilgili olarak, Akdeniz bölgesinde elimizdeki kuvvetleri en iyi şekilde kullanmak için Rus müttefiklerimizden bütün sorunu ve onlara önereceğimiz çeşitli şıkları incelemelerini istiyoruz.

Ayrıntılı bir inceleme gerektiren üç sorun var.

Bunların ilki elbet Akdeniz bölgesindeki kuvvetlerin

kullanılmasiyle İkinci Cephe Harekâtına yapılabilecek yardım. Demek istediğim Kuzey İtalya'dan Güney Fransa'ya kaydırılması gereken harekâtın derecesidir. Başkan ve ben dün bunu konuştuk. Son ve kesin bir karara varmak için sorunun yeterince incelendiğini sanmıyorum. Bu sorunu kurmaylarımızın hemen önemle incelemelerini istiyorum. Bununla ilgili olarak Mareşal Stalin Güney Fransa'da bir cenah hareketinin önemi üstünde durmuştu. Tarihi önemlidir. Harekât bir noktada küçük kuvvetlerle ve başka bir yerde daha büyük kuvvetlerle başlarsa ilk harekât başarısız olacaktır. Kurmaylarımız harekâtı daha geniş bir alanda tartışmalıdır. İki tümen aktarmak için Akdeniz'de yeterince çıkarma araçlarımız olmasını isterdim. Bu iki tümen sağlanırsa, düşman kuvvetlerini yok etmek amacıyla İtalya Yarımadası boyunca İngiliz - Amerikan birliklerinin ilerlemesine yardım etmek için bir harekâta girişebilirdik. Bu kuvvetleri kullanmanın başka br olanağı da var. Türkiye savaşa girdiği anda Rodos adasını almak için bunlar yetecek. Bu kuvvetleri kullanmanın üçüncü olanağı, kayıpları az olursa bunların İkinci Cephe Harekâtını desteklemek için altı ay içinde Güney Fransa'da kullanılabileceklerdir. Bu olanakların hiçbirisi gözden ırak tutulamaz. Ama tarih konusu önemlidir. Akdeniz'de belirttiğim üç harekâttan hangisinde olursa olsun bu iki tümenin kullanılması, İkinci Cephe harekâtını ertelemeden ya da Hint Okyanusu bölgesinden bir kısım çıkarma aracı getirmeden yapılamaz. İşte çıkmazımız bu. Hangi yolu seçmemiz gerektiğini kararlaştırmak için Mareşal Stalin'in tüm stratejik durumla ilgili görüşünü dinlemek istiyoruz; çünkü Rus müttefiklerimizin askeri deneylerinden hem hoşlanıyor hem de esinleniyoruz. Ortaya sürdüğüm sorunun incelenmesine yarın askerî komitemizin devam etmesini önermek isterim.

Sözetmek istediğim ikinci sorun askerî olmaktan çok siyasal; çünkü onun çüzümü için ayırmaya niyetlendiğimiz askerî kuvvetler önemsiz. Balkanları düşünüyorum. Balkanlarda garnizon kuvvetlerinden başka 21 Alman tümeni var. Bu 21 tümenden 54.000 Alman birliği Ege adalarında toplanmıştır. Ayrıca Balkanlar'da en az 12 Bulgar tümeni' de var. Hep birlikte 42 düşman tümeni var Balkanlarda. Türkiye savaşa girerse Bulgarlar birliklerini Türkiye'ye karşı Trakya cephesine çekmek zorunda kalacaklar. Bunun sonucu Balkanlar'daki Alman tümenleri gittikçe daha tehlikeli bir duruma düşecek. Balkanlar'daki bu etkenin büyük önemini göstermek için verdim bu rakamları; oralara muntazam tümenler göndermek niyetinde değiliz, niyetimiz yalnız birbirine bağlı müfrezelerle akınlar yapmak. Balkanlar'da bir çıkarımız yok. Bütün yapmak stediğimiz şu 21 Alman tümenini orada bağlı tutmak ve mümkün olursa yok etmek. Bunun için, bu sorunun siyasal safhasını tartışmak üzere bugün iki Dışişleri Bakanı ve Başkan'ın atayacağı bir temsilci arasında bir toplantı yapılmasını öneriyorum. Rus müttefiklerimizle tam bir ahenk içinde çalışmak isteriz. Bazı güçlükler varsa bunlar aramızda aydınlığa çıkarılabilir. Askerî sorunlar daha sonra tartışılabilir.

Bundan sonraki soruna geçiyorum şimdi, Türkiye sorununa. Biz İngilizler Türiye'nin müttefikiyiz; Yılbaşından önce Türkiye'yi savaşa girmeye ikna etmenin ya da savaşa sokmanın sorumluluğunu biz alıyoruz. Başkan bize katılmak ya da önderliği almak isterse kabul edeceğiz; ama Moskova Konferansında varılan kararı yerine getirmekte Mareşal Stalin'in yardımına muhtacız. İngiliz hükümeti adına şunu söyliyebilirim ki, Türkiye'ye bir uyarı yapılacaktır: Savaşa girmeyi kabul etmezse bunun Türkiye için çok önemli siyasal sonuçları olabilir; İstan-

bul ve Çanakkale Boğazları üstündeki hakları bakımından da etkisi olur bunun. Bu sabah generallerimizden kurulu askerî komite Türkiye sorununun askerî safhasını tartıştı; ama Türkiye sorunu askerî olmaktan çok siyasal bir sorundur Türkiye savaşa girerse o bölgedeki harekât için, verebileceğimiz hava kuvvetlerinden başka en çok iki ya da üç tümen ayırmak niyetindeyiz.

Esasında siyasal olan bazı sorunlar koydum ortaya; sözgelimi Sovyet Hükümetinin Bulgaristan hakkında ne düşündüğü sorunu: Türkiye Almanya'ya savaş ilân ettiği ve Bulgaristan Türkiye'ye saldırdığı zaman Bulgaristan'ı düşman saydığını Bulgarlara söylemek niyetinde mi? Bunun Bulgaristan'da büyük bir etkisi olacak. Bunun gibi başka siyasal sorunlar da var. İki Dışişleri Bakanı ve Başkan'ın atayacağı bir temsilcinin bu sorunu inceleyip Türkiye'yi nasıl savaşa sokacağımız ve bunun sonuçlarının ne olacağı konusunda bize öğüt vermelerini öneriyorum. Kesin olanaklarla bu sonuçların çok önemli olacağını sanıyorum. Türkiye Almanya'ya savaş ilân ederse, Alman halkı için büyük bir darbe olacaktır bu. Bu olayı iyi kullanmayı becerirsek Bulgaristan tarafsız hale getirilir. Balkanlar'daki öteki ülkelere gelince, Romanya zaten teslim olacak bir ülke aramakta. Macaristan da karışıklık içinde. Bizim için hasat zamanı geldi. Yararına inanıyorsak bu hasat için gereken ücreti ödemeliyiz. Bu sorunların temsilcimiz tarafından tartışılmasını ve tartışmalarının sonucu olarak bize Rusya'nın yükünü hafifletmek ve İkinci Cephe Harekâtında başarı sağlamak için ne yapabileceğini söylemelerini öneriyorum.

Stalin : Mr. Churchill'in Türkiye'ye ve partizanlara yardım için ayırmayı önerdiği iki tümen konusunda bir itirazımız yok. İki tümenin ayrılması ve partizanlara yardımı önemli görüyoruz. Ama buraya askerî sorunları tar-

tışmak için geldiysek, biz İkinci Cephe Harekâtını asıl ve kesin sorun olarak alıyoruz.

Askerî komitenin belli bir ödevi olmasını isterdim. Askerî komiteye belli bir talimat verilmesini ve onun bu çerçeve içinde çalışmasını öneriyorum. Rusların yardıma ihtiyacı var elbet.. Şunu belirtmek isterim ki sorun bize yardım etmekse biz harekât planları yapanlardan yardım bekliyoruz ve gerçek yardım bekliyoruz.

Askerî komiteye talimatımız ne olacak? İkinci Cephe Harekâtı tarihinin ertelenmesini, bu harekâtın en geç Mayıs'ta yapılmasını şart koşmalıyız. İkinci talimatımız, Rusların isteklerine uygun olarak, İkinci Cephe Harekâtını Fransa'nın güneyinde bir çıkarma ile desteklemek olmalı. İkinci Cephe Harekâtının başlamasından iki - üç ay önce Güney Fransa'da karaya bir kuvvet çıkarmak imkânsızdır; bunu İkinci Cephe Harekâtıyla aynı zamanda yapmak iyi olur. Ulaşım güçlükleri yüzünden İkinci Cephe Harekâtıyla aynı zamanda Güney Fransa'da bir çıkarma yapılmazsa Güney Fransa'daki harekâta İkinci Cephe Harekâtının başlamasından biraz sonra girişilebilir. Güney Fransa'daki bir çıkarmanın İkinci Cephe'ye göre yardımcı bir harekât olacağını sanıyorum. Bu harekât İkinci Cephe Harekâtına başarı sağlıyacaktır. Bu ara Romayı alma harekâtı oyalayıcı nitelikte olacaktır. Üçüncü talımat komitenin İkinci Cephe Harekâtına hemen bir Başkomutan ataması olmalıdır. Bu sorunları burada kaldığımız sırada bir karara bağlarsak çok iyi olur; bunun yapılmaması için bir neden de görmüyorum. Bir başkomutan atanıncaya kadar İkinci Cephe Harekâtından bir başarı beklenemiyeceğine inanıyoruz. Bir başkomutanın atanması İngiliz ve Amerikalıların ödevidir; ama Ruslar kimin başkomutan olacağını bilmek istiyorlar. Askerî komiteye verilecek üç talimat bunlardır. Komite bu talimatın çer-

çevesi içinde çalışırsa işini başarabilir ve daha çabuk bitirebilir. Konferanstan ileri sürdüğüm düşünceleri dikkate almasını istiyorum.

Roosevelt : İkinci Cephe Harekâtından başlayıp Türkiye sorunuyla sona eren konularda söylenen herşeyi ilgiyle dinledim. Ben tarihlere büyük önem veriyorum. İkinci Cephe Harekâtında bir anlaşma olduğuna göre bu harekâtın tarihinde de anlaşmaya varmak gerekir.

İkinci Cephe Harekâtı Mayıs'ın ilk haftasında yapılabilir, ya da biraz ertelenebilir. İkinci Cephe'nin ertelenme nedeni, bizim Akdeniz'de girişeceğimiz ve çıkarma araçları, uçak gerektiren bir - iki harekât olacaktır. Akdeniz'in doğusunda bir sefere kalkışılır ve başarılmazsa bu bölgeye ek malzeme ve birlikler aktarmak gerekecektir. Bu durumda İkinci Cephe Harekâtı zamanında yapılmıyacaktır.

Stalin : Yugoslavya'ya karşı Almanların sekiz tümeni var; bunlardan beşi Yunanistan'da. Bulgaristan'da üç - dört Alman tümeni var, İtalya'da dokuz tümen.

Churchill : Bu sayılar bizimkilerden farklı.

Stalin : Sizin sayılarınız yanlış. Fransa'da Almanların 25 tümeni var.

Roosevelt : Alman tümenlerini Balkanlar'da bağlı tutmak amacıyla kurmaylarımız planlar yapmalı. Bu planlar öyle bir şekilde hazırlanmalı ki bu amaç için girişeceğimiz harekâtın İkinci Cephe'ye zararı dokunmasın.

Stalin : Doğru.

Churchill : Balkanlar'la ilgili tedbirlerden sözederken bu amaçlar için büyük kuvvetler kullanalım demek istemedim.

Stalin : Churchill'in sözettiği Akdeniz'deki harekât diyelim 10, 15 ya da 20 Mayıs'ta yapmak iyi olur.

Churchill : Böyle bir zorunluluk altına giremem.

Stalin : İkinci Cephe Churchill'in dün dediği gibi Ağustosta başlarsa bu harekâttan hiçbir şey beklenmez, çünkü o sıralar havalar uygun değildir. İkinci Cephe için en iyi aylar Nisan ve Mayıs'tır.

Churchill : Aslında görüşlerimizde ayrıldığımızı sanmıyorum. İkinci Cephe Harekâtına mümkün olan en erken bir tarihte başlamak için İngiliz Hükümetinin elinden gelen her şeyi yapmaya hazırım. Ama Akdeniz'deki yararlı birçok olanağı sadece İkinci Cephe Harekâtını iki-üç ay geciktirecek diye hiç önemi yokmuş gibi reddedilmesi gerektiğini sanmıyorum.

Stalin: Churchill'in sözettiği Akdeniz'deki harekât sadece oyalama harekâtıdır. Bu oyalamaların önemini inkâr etmiyorum.

Churchill : Benim fikrime göre sayısız İngiliz Birliği altı ay hiç bir şey yapmadan kalamaz. Düşmana karşı harekâta geçmelidir bunlar; Amerikan müttefiklerimizin yardımıyla İtalya'daki Alman tümenlerini yoketmeyi umuyoruz. İtalya'da eli kolu bağlı kalamayız; çünkü bu oradaki çarpışmalarımızı bozacaktır. Rus dostlarımıza yardım eli uzatmalıyız.

Stalin : Churchill'e göre sanki Ruslar İngilizlerin hiçbir şey yapmadan oturmasını istiyorlar.

Churchill : Taşıtlar Akdeniz'den çekilirse, o bölgedeki harekâtı büyük ölçüde azaltacaktır bu. Mareşal Stalin hatırlıyacaktır. Moskova Konferansında İkinci Cephe Harekâtını başarıya ulaştırabilecek koşullar belirtilmişti. Bu koşullar şunlardı: İstilâ sırasında Fransa'da Almanların 12 bindirilmiş tümenden fazla kuvveti olmamalı v 60 gün içinde Almanlar Fransa'daki birliklerini takviye için 15 tümenden fazlasını oraya aktarmamalı. Bunda bir yanlışlık yok; çünkü bu koşullar İkinci Cephe Harekâtının esasıdır. İtalya'da, Balkanlarda ve savaşa girecek olursa

Türkiye bölgesinde olduğu kadar fazla Alman tümeni bağlamalıyız. Fransa'dan aktarılan Alman tümenleri İtalya cephesinde bizimle çarpışıyor. İtalya cephesinde bir şey yapmazsak Almanlar tümenlerini yeniden Fransa'ya aktarırlar ve bu da İkinci Cephe Harekâtının zararına olur. Buyüzden düşmanı hareketle bağlamalıyız ve oldukça büyük sayıda Alman tümenini orada tutmak için İtalya'daki cephemizde faal bir durumda olmalıyız.

Türkiye'ye gelince, savaşa girmesi için ısrar etmeyi kabul ediyorum. Buun reddederse bu konuda hiçbir şey yapılamaz. Kabul ederse Anadolu'daki Türk hava üslerini kullanıp Rodos'u almalıyız. Bu harekât için bir hücum tümeni yetecektir. Ada alındıktan sonra savunmasını oradaki garnizon yapabilir. Rodos'u alarak ve Türk üslerini kullanarak Alman garnizonlarını Ege Denizi'nin öteki adalarından sürebilir. ve Çanakkale Boğazını açarız. Büyük kuvvetler gerektiren bir harekât değildir bu; sınırlı bir harekâttır. Türkiye savaşa girerse ve Rodos'u alırsak bu bölgede üstünlüğü sağlarız, Ege Denizi'ndeki bütün adaların bizim olacağı zaman gelir Türkiye savaşa girmezse buna pek üzülmiyeceğiz; ozaman birliklerden Rodos'u ve Ege adalarını almalarını istemiyeceğim. Ama o durumda Almanya da üzülmiyecek, çünkü bu bölgede egemenliğini sürdürecek. Türkiye savaşa girerse, savunma amaçlarıyla Mısır'da yerleşmiş birliklerimiz ve yine oranın savunmasında görevli hava kuvvetlirimiz cepheye sevkedilebilir. Ege Adalarının alınmasından sonra bu kuvvetler Mısır'ın kuzeyindeki bölgelerde kullanılabilir. Bu sorunun iyice tartışılmasını öneriyorum. Türkiye'nin savaşa katılması o bölgede Almanya'nın egemenliğinin sürmesi bakımından bizim için büyük bir talihsizliktir. Türkiye savaşa girerse şimdi Mısır'da boş duran birliklerin ve uçakların mümkün olduğu kadar çabuk kullanılmasını istiyo-

rum. Herşey gelip çıkarma araçlarına dayanıyor. Güçlük birliklerin denizden taşınmasında. Müttefiklerimizle bütün ayrıntıları görüşmeye herzaman hazırım. Herşey çıkarma araçları bulunmasına dayanıyor. Çıkarma araçları İkinci Cephe'nin zararına Akdeniz'de ya da Hint Okyanusunda bırakılırsa bukere İkinci Cephe'nin ve Güney Fransa'daki harekâtın başarısı garanti edilemez. Güney Fransa'daki harekât çok sayıda çıkarma aracı gerektirir. Bunun gözönüne alınmasını istiyorum.

Son olarak, askerî komiteye talimat vermeyi İngiliz Hükümeti adına kabul ediyorum. Kendi talimatımızı komiteye Amerikalılarla birlikte vermeyi öneriyorum. Görüşlerimizin aşağı yukarı birbirine uyduğunu sanıyorum.

Stalin : Tahran'da nekadar kalmak niyetindeyiz?

Churchill : Bu talimat hazırlanıncaya kadar yemeğe gitmesem de olur.

Stalin Konferansımız ne zaman sona erecek demek istedim.

Roosevelt : Mareşal Stalin Tahran'da kaldığı sürece ben de kalmaya hazırım.

Churchill : Gerekirse büsbütün Tahran'da kalmaya hazırım.

Stalin : Şimdiki halde kaç Fransız tümeni olduğunu bilmek isterdim.

Roosevelt : Onbir Fransız tümeni silâhlandırmak planlandı. ama bunlardan şimdi yalnız beşi hazır; dört tümen de yakında kurulacak.

Stalin : Bu Fransız tümenleri harekette mi yoksa boş mu?

Roosevelt : Bir tümen İtalya'da çarpışıyor; bir-iki tümen de Korsika ve Sardunya'da

Stalin : Bu Fransız tümenlerini komutanlık nasıl kullanmak niyetinde?

Marshall : Planımız Fransız kuvvetlerini İtalya'da sol cenah harekâtı yapan Beşinci Ordu'ya katmak. Harekette denenmek için şimdi İtalya cephesine bir tümen aktarılıyor. Bundan sonra Fransız tümenlerinin en yararlı şekilde nasıl kullanılacağı konusunda bir karar alınacak. Öteki dört Fransız Tümenini kurmak için gereken zaman bunların askerlerini eğitmenin alacağı zamana bağlıdır.

Stalin : Bu Tümenler Fransız tipinde mi?

Marshall : Bunlar Amerikan tipinde ve herbiri 15.000 kişiden ibaret. Askerlerin çoğu Fransız değil. Silâhlı tümenlerde askerlerin dörtte üçü Fransız, gerisi Afrika'lı.

Roosevelt : Birkaç şey söylemek isterim. Askerî komiteye üçümüz talimat verirsek bu sorunları onlar tartışabilir.

Stalin : Bir askerî komiteye ihtiyaç yok. Bütün sorunları burada, konferansta çözebiliriz. Tarih konusunda, başkomutan ve Güney Fransa'da yardımcı bir harekâtın gerektiği konusunda bir karara varmalıyız. Biz Rusların Tahran'da kalacağı zaman sınırlıdır. 1 Aralığa kadar kalabiliriz, 2 Aralıkta ayrılmak zorundayız. Başkan hatırlıyacaktır, üç ya da dört gün için anlaşmıştık.

Roosevelt : Benim önerimin kurmayların işini kolaylaştıracağını sanıyorum. Askerî komite İkinci Cephe Harekâtını esas olarak almalıdır. Askerî komite Akdeniz'de yardımcı harekât konusundaki önerilerini başka zamana bırakmalıdır. Bu harekâtın İkinci Cepheye yardımcı olacağını da unutmamalıdır.

Stalin : Almanlara saldırıya geçmeye hazırlanmak amacıyla Ruslar İkinci Cephe Harekâtının başlama tarihini bilmek isterler.

Roosevelt : İkinci Cephe Harekâtının tarihi Qubec'te kararlaştırıldı. Bu harekâtın tarihini ancak durumdaki çok önemli gelişmeler değiştirebilir.

Churchill : Başkan'ın askerî komiteye vermeyi önerdiği talimatı işittim. Başkan'ın önerilerini düşünmeye vakit isterim. Aslında buna bir itirazım yok, ama Başkan'ın önerilerini incelemek için zaman istiyorum. Tahran'da 1 Aralığa kadar kalacağından sevinçliyim, 2 Aralıkta gideriz. Başkan'ın bir askerî komite kurulmasını mı önerdiğini pek anlıyamadım; çünkü Mareşal Stalin askerî komite olmasa da olur diyor. Bence böyle bir komite kurulmalı.

İkinci Cephe Harekâtı tarihini kararlaştırmaya gelince, askerî komitede stratejik sorunların incelenmesine karar verilirse....

Stalin : Biz bir inceleme istemiyoruz.

Roosevelt : Bizimle İngilizler arasında ufak tefek anlaşmazlıklar olduğunu biliyoruz. Ben İkinci Cephe Harekâtının ertelenmesine itiraz ediyorum, Churchill ise Akdeniz'deki harekâtın önemi üstünde duruyor. Askerî komite bu sorunları çözebilir.

Stalin : Bu sorunları biz kendimiz çözebiliriz; çünkü askerî komiteden daha çok yetkimiz var bizim. Aşırı bir soru olacak ama şunu bilmek istiyorum. İngilizler İkinci Cephe Harekâtına inanıyorlar mı yoksa sadece Ruslara güven vermek için mi söz ediyorlar bundan?

Churchill : Moskova Konferansında belirtilen koşullar olursa, İkinci Cephe Harekâtı başladığında elimizdeki bütün kuvvetleri.

Stalin : Müttefiklerimizce alınan kararların öneminin ve bu kararları yerine getirmenin güçlüğünün farkındayım. İkinci Cephenin başlangıcında değil de harekât geliştiğinde, Almanlar İkinci Cephe Harekâtına engel olmak için bir kısım birliklerini Doğu Cephesi'nden Batı'ya aktarmaya çalışacakları zaman bir tehlike olabilir. Almanları yedeklerini kullanmaktan, Doğu Cephesi'nden Batı'ya büyücek kuvvetler aktarmaktan alıkoymak, Alman tü-

menlerini Doğu Cephesi'nde tutmak, İkinci Cephe'y. güçlükler çıkarmalarını önlemek amacıyla Ruslar Mayıs'-ta Almanlara karşı birkaç yerde birden büyük saldırlara girişeceklerdir. Bunu bu gün Başkan Roosevelt'e ve Başkan Churchill'e bildirdim, ama demecimi konferans önünde tekrarlamak istiyorum.

Roosevelt : Mareşal Stalin'in düşmana karşı birlikte saldırılara girişileceği hakkındaki demeci beni çok memnun etti. Uluslarımızın artık birlikte hareket ihtiyacını anladıklarını ve üç ülkenin gelecekteki harekâtının birlikte hareket etmeyi öğrendiğimizi göstereceğini umarım.

Birleşik Devletler İkinci Cephe Harekâtı için henüz bir başkomutan atamadı; ama önümüzdeki iki-üç gün içinde, Kahire'ye döner dönmez bir başkomutan atanacağından eminim.

Bir tek önerim var şimdi; buradaki önerilerimizi kurmaylar gecikmeden ele alıp incelemeye başlasınlar. Bunun için, Mareşal Stalin'in bir itirazı yoksa, yarın Kahire'ye dönebilirler sanırım.

Stalin : Kabul ediyorum bunu.

Churchill : Bu gün önemli bir karar aldığımızı söylemek isterim. Şimdi Başkan, ben ve kurmaylarımız bu sorunu ayrıntılarıyla ele almalı ve gerekli çıkarma teknelerini nerede bulabileceğimizi kararlaştırmalıyız. Önümüzde beş ay var; bu süre içinde gereken sayıda çıkarma teknesi sağlıyabileceğimizi sanıyorum. Zaten bu konunun incelenmesi için emir verdim ve kurmaylarımız yurda döner dönmez ayrıntılı bir rapor verecekler. İkinci Cephe Harekâtının başarısı için oldukça büyük bir kuvvet üstünlüğümüz olmalı; kurmaylarımızın bunu sağlıyacağını umarım. Hazirana kadar zaten düşmana karşı şiddetli bir hareket içinde olacağız. Askerî konuların tartışılmasını bitirdik sanıyorum. Şimdi siyasal sorunları tartışabiliriz.

Bunu 1 ve 2 Aralık'ta yapar 3 Aralık'ta ayrılabiliriz. Büyük bir başarı sağladık; bütün sorunların çözümünden sonra ayrılırsak iyi olur; tam bir anlaşmaya vardığımızı dünyaya duyururuz. Mareşal Stalin kalmayı kabul ederse, benim gibi Başkan'ın da 3 Aralığa kadar burada kalabileceğini umarım.

Stalin : Kabul ediyorum.

Roosevelt : Mareşal Stalin bir gün daha kalmayı kabul ettiği için sevinçliyim. Bildiri hakkında da şunu söylemek isterim: Kurmaylarımız bize bu bildirinin bir taslağını versinler.

Stalin : Askerî konularla ilişkin bölümün mü?

Churchill : Elbet. Bildiri kısa ve derin anlamlı olmalı.

Stalin : Ama esrarlı olmamalı.

Churchill : Düşmanın yakın zamanda hazırlıklarımızı öğreneceğinden eminim; bunu tirenlerin yığılmasından, limanlarımızdaki faaliyetten v.b. anlıyacaktır.

Stalin : Büyük bir harekât bir torbaya sokulamaz.

Churchill : Kurmaylarımızın bu hazırlıkların nasıl gizleneceğini ve düşmanı nasıl yanıltacaklarını düşünmeleri gerek.

Stalin : Bu durumlarda biz düşmanı sahte hava alanları, tank ve uçak taklitleri yaparak yanıltırız. Sonra bu taklit uçakları ve tankları traktörlerle harekete geçiririz. Casuslar bu hareketleri düşmana bildirir ve Almanlar saldırının tam o yerde hazırlandığına inanırlar. Bu ara saldırının asıl yapılacağı yerde tam bir sessizlik vardır. Bütün gidiş geliş geceleyin yapılır. Bir çok yerlerde sahte hava alanları yapar birkaç yere 5.000 — 8.000 taklit tank 2.000 kadar taklit uçak koyarız. Bundan başka düşmanı telsizle de yanıltırız. Saldırı yapılmıyacak bölgelerde telsiz istasyonları bildiriler yayınlar. Düşman bu istasyonları dinler ve oralarda büyük bir kuvvetin yayıldığı izlenimi-

ne varır. Düşman uçaklar bu yerleri gece gündüz sık sık bombalar, oysa oralar tamamiyle boştur.

Churchill : Gerçek kimi zaman yalanla korunmalıdır. Her neyse, düşmanı yanıltmanın icabına bakılacaktır.

İngiltere, Birleşik Devletler ve S.S.C.B. Hükümet Başkanları Konferansının Dördüncü Oturumu

Tahran, 1. Aralık. 1943

I. ÖĞLE YEMEĞİNDEKİ OTURUM

Açılış : 13.00; **Kapanış :** 15.00

Hopkins : Türkiye'yi savaşa girmeye çağırma sorunu Türkiye'nin İngiltere ve Birleşik Devletler'den ne kadar yardım göreceği sorunuyla ilgilidir. Ayrıca, Türkiye'nin savaşa girmesini bütünüyle savaş stratejisi ile ayarlamak gereklidir.

Roosevelt : Başak türlü söylersek, İnönü Türkiye'ye yardım edip etmiyeceğimizi soracak bize. Bu sorun ayrıca ele alınmalıdır sanırım.

Stalin : Türkiye'ye yardım için Churchill İngiliz Hükümetinin 20-30 filo ve 2-3 tümen verebileceğini söyledi.

Churchill : İki-üç tümen vermeğe razı değiliz. Mısır'da İngiliz - Amerikan komutanlığının bugünlerde kullanmadığı 17 filo var. Türkiye savaşa girdiğinde bu filolar onun savunmasında kullanılır. Bundan başka, İngiltere Türkiye'ye üç hava savunma alayı verebilir. İngilizlerin Türkiye'ye vadettiğinin hepsi bukadardır. İngilizler Türkiye'ye askerî birlik veremez. Türklerin 50 tümeni var. Türkler iyi savaşçıdırlar, ama modern silâhları yok. Mareşal Stalin'in sözettiği iki-üç tümene gelince, İngiliz Hükümeti bu tümenleri Türkiye savaşa girdiğinde Ege Adalarını almak için ayıracaktır, Türkiye'ye yardım için değil.

Roosevelt : (Churcnill'e) : Rodos'a karşı harekât büyük sayıda çıkarma araçları gerektirmez mi acaba?

Churchill : Bu harekât Akdeniz'de olandan daha fazla araç gerektirmez.

Roosevelt : Benim güçlüğüm Amerikan Kurmayının İtalya'daki harekât, İngiltere'de İkinci Cephe hazırlıkları ve Hint Okyanusu için nekadar çıkarma teknesi gerekeceğini henüz incelememesidir. Buyüzden Türkiye'ye yapılacak vaadlar konusunda dikkatli olmalıyım. Bu vaadların dünkü anlaşmamızın gerçekleştirilmesine engel olmasından korkuyorum.

Stalin : Savaşa girmekten başka Türkiye topraklarını müttefik hava kuvvetlerine de açacaktır.

Churchill : Elbet.

Stalin : Bu sorunu bildirdik sanırım.

Churchill : Veremiyeceğimiz birşeyi önermedik. Türklere Mısır'dakilerden başka üç yeni avcı uçağı filosuyla birlikte toptan 20 filo vermeyi önerdik. Acaba bu sayıya Amerikalılar birşey ekleyebilir mi? Türklere birkaç hava savunma birliği vadettik; askerî birlik vadetmedik, çünkü bizim de yok. Çıkarma araçlarına gelince, bunlara Mart'ta ihtiyaç olacak; bunları Roma'nın alınması ile İkinci Cephe Harekâtının başlangıcı arasındaki sürede bulabileceğimize inanıyorum.

Roosevelt : Askerlere danışmak istiyorum. Umarım Churchill haklıdır, ama danışmanlarım Roma'nın alınması ile İkinci Cephe başlangıcı arasında çıkarma teknelerini kullanmanın güç olacağını söylüyorlar. İkinci Cephe Harekâtı için çıkarma teknelerinin 1 Nisan'a kadar mutlaka elimizde olması gerektiğine inanıyorlar.

Churchill : Ben bir güçlük görmüyorum. Türkiye'ye bir şeyler önermedik; hem İnönü bunları kabul eder mi bilmem. Kahire'ye gelecek ve durum kendisine bildirile-

cek. Türklere 20 filo verebilirim; askerî birlikler veremem. Üstelik birliklere ihtiyaçları olacağını da sanmıyorum. Ama şu da var ki İnönü Kahire'ye gelir mi gelmez mi bilmiyorum.

Stalin : Hastalığa mı tutulabilir?

Churchill : Kolayca. İnönü Kahire'ye gitmeyi kabul etmezse ben bir savaş gemisiyle Adana'ya onu görmek için gitmeye hazırım. İnönü oraya gelecek ve ben Türkler savaşa girmezlerse karşılaşacakları kötü manzarayı onun gözü önüne sereceğim, aksi haldeki iyi manzarayı da. Sonra İnönü ile konuşmamın sonuçlarını size bildireceğim.

Hopkins : Savaşta Türkiye'ye yardım sorunu Amerikan kurmaylarınca tartışılmadı; kurmaylar bu konuyu incelemeden önce İnönü'yü Kahire'ye çağırmak bilmem doğrumudur.

Stalin : Bu yüzden Hopkins İnönü'yü çağırmamayı öneriyor.

Hopkins : İnönü çağırmasın demiyorum; ama önce Türklere yapabileceğimiz yardım konusunda bilgi almak yararlı olur diyorum.

Churchill : Hopkins'in dediğine katılıyorum. Türklere yapılması mümkün yardım üstünde anlaşmamız gerek.

Stalin : Askerler olmadan yapılamaz mı bu?

Churchill: Askerlerle birlikte çıkarma araçları sorununu incelemeliyiz. Pasifik'ten, (Hint Okyanusu'ndan alarak ya da yeniden yaparak umduğumuzdan çok çıkarma aracı elde edebiliriz. Bunun imkânı yoksa bu tasarıyı bırakırız. Ama ne olursa olsun. İkinci Cephe'nin bir zarar görmemesi kararlaştı.

Roosevelt : Churchill'in Pasifik'ten çıkarma araçları getirme olanağıyla ilgili sözlerine cevap olarak oradaki durumu anahatlarıyla özetlersem yararlı olur sanırım.

Önce, Pasifik'ten Akdeniz'e yol çok uzundur. Sonra, Japonların ulaşımını kesmek için biz Pasifik'te kuzeye doğru hareket ediyoruz ve o bölgede çıkarma araçlarına ihtiyacımız var.

Hopkins : Churchill ve Eden'in Ege Adalarının alınması hakkında Türklerle konuşmadıkları doğru mu?

Eden : Evet, bundan sözetmedim. Türklerden yalnız hava üslerini kullanmayı istedim ve çıkarma araçları zorununa değinmedim.

Roosevelt : Türk Cumhurbaşkanını görürsem Girit'in ve Onikiada'nın alınmasını önereceğim; çünkü bunlar Türkiye'ye çok yakın.

Churchill : Türklerin bize İzmir bölgesinde hava üsleri vermesini isterim; İngilizler bunların yapımında Türklere yardım etmişti. Bu hava üsleri elimizde olursa Alman hava kuvvetlerini adalardan atarız. Bu amaç için yokedilen bir Alman uçağına karşı uçaklarımızdan birini fedaya hazırız. O bölgede hava üstünlüğünü sağlarsak Adalardan Alman garnizonlarının atılması işi mümkün olur. 8.000 İtalyan ve 5.000 Alman bulunan Rodos adasına saldırmaya ihtiyaç yok. Bunlar açlıktan kırılabilir. Türkiye'de üslerimiz olursa gemilerimiz havadan desteklenerek Alman ulaşımını kesebilirler ve böylece amacımıza erişmiş oluruz.

Stalin: Çok doğru. Kahire'de şimdi 20 filonun boş olduğu anlaşılıyor. Bunlar harekete geçerse Alman hava kuvvetlerinden hiçbir şey kalmaz. Ama avcı filolarına birkaç bombardıman uçağı da eklenmeli.

Roosevelt : Türkiye'nin savunması için birkaç bombardıman uçağı ile 20 filo verilmesi hakkında Churchill'in önerisine katılıyorum.

Churchill : Türkiye'ye pek az uçak ve hava savunma silâhı veriyoruz. Önümüz kış, Türkiye'nin istilâsı mümkün

değil. Türkiye'ye silâh vermeye devam etmek niyetindeyiz. Türkiye'ye en çok Amerikan silâhları veriliyor. Şimdi Türkiye'ye Sovyet Hükümetinin bir barış konferansına çağrısını kabul etmenin baha biçilmez fırsatını veriyoruz.

Stalin : Türkiye'de ne çeşit silâhlar eksik?

Churchill : Türklerin tüfekleri, oldukça iyi topları var, ama tank savar topları, hava kuvvetleri, tankları yok. Biz Türkiye'de askerî okullar örgütledik, ama devam eden pek az. Türklerin telsiz malzemesi kullanmakta tecrübeleri yok. Ama Türkler iyi savaşçılardır.

Stalin : Türkler müttefiklere hava alanları verirlerse Bulgaristan'ın Türkiye'ye saldırmaması ve Almanların Türkiyenin saldırısını beklemeleri mümkündür. Türkiye Almanlara saldırmıyacak, sadece onlarla savaş halinde olacaktır. Ama bu müttefiklere Türkiye'de hava alanları ve limanlar sağlıyacaktır. Olaylar bu yolda gelişse bile gene kötü olmaz bu.

Eden : Türklere kendileri çarpışmadan müttefikleri hava üslerinden yararlandırmalarını söyledim; çünkü Almanya Türkiye'ye saldırmıyacaktır.

Roosevelt: Bu bakımdan Portekiz Türkiye'ye örnek olacaktır.

Eden : Numan (*) benim görüşüme katılmadı. Almanya'nın tepki göstereceğini, Türkiye'nin savaşa sürüklenmek yerine kendi serbest iradesiyle girmeyi yeğlediğini söyledi.

Churchill: Doğru bu. Şunları da söyliyeyim: Türkiye'den hava üsleri vererek tarafsızlığını bozması istenince Türkler ciddî bir savaşı yeğlediklerini söylüyorlar. Türklerden ciddî olarak savaşa girmeleri istenince silâhları olmadığını söylüyorlar. Türkler önerimize olumsuz ce-

---

(x) Numan Menemencioğlu

vap verirlerse onlara bu konuda çok ciddî olduğumuzu bildirmeliyiz. Bu durumda barış konferansına katılmıyacaklarını söylemeliyiz. Biz İngiltere olarak ayrıca Türkiye'ye silâh yardımını keseceğiz.

Eden : Kahire'de Türkiye'ye sunacağımız istekleri belirtmek isterim. Anladığıma göre Türklerin Almanya'ya karşı savaşa girmelerini istiyeceğiz.

Stalin : Kesinlikle, Almanlara karşı...

II. Yuvarlak masa oturumu

Açılış : 16.00; Kapanış : 19.40

Roosevelt: Bu oturumda Polonya ve Almanya sorunlarını görüşmemizi istiyorum.

Stalin : Bildiri sorununu da.

Roosevelt : Bildiri zaten hazırlanıyor.

Molotov : İtalyan ticaret filosunun ve donanmasının bir kısmının bize devredilmesi konusunda şimdi bir cevap alabilir miyiz?

Roosvelt : Bu sorunun karşılığı çok basit. Çok sayıda İtalyan gemisi aldık. Sanırım bunlar geçici olarak Birleşmiş Milletlerin elinde kalmalı ve en iyi şekilde kullanılmalıdır. Savaştan sonra bunlar Birleşmiş Milletler arasında dağıtılmalıdır.

Molotov : Bu gemilerin sahipliği bize verilmiyorsa bunların bize geçici olarak kullanmamız için verilmesini istiyoruz. Onları müttefiklerin ve bütün Birleşmiş Milletler'in yararına kullanacağız.

Stalin : Türkiye savaşa girmezse bize devredilecek İtalyan gemileri Karadeniz'e getirilemiyecek; o zaman bunları Kuzey Denizi'ne götürmek isteriz. İngiltere ve

Birleşik Devletler'in gemiye ihtiyacı olduğunu biliyoruz, ama biz de fazla birşey istemiyoruz.

Churchill : Kabul ediyorum.

Roosevelt : Ben de kabul ediyorum.

Churchill : Bu gemileri Karadeniz'de görmek isterdim.

Stalin : Biz de onların Karadeniz'de olmalarını yeğleriz.

Churchill : Sovyetler Birliği'ne devredilecek İtalyan gemilerini Sovyet Donanması'na yardım etmek için İngiliz gemileriyle Karadeniz'e göndermek iyi olurdu.

Stalin : Evet, çok iyi olur.

Churchill : Gemilerin devri konusunda İtalyanlarla anlaşmaya varmamız gerek; çünkü onlar donanmalarıyla bize yardım ediyorlar. Bazı İtalyan gemileri çarpışmalara katılıyor, bazıları devriye geziyor. Denizaltılar ikmal işinde kullanılıyor. İtalyan donanmasını karşımızda bulmaktansa onu mümkün olduğu kadar iyi bir şekilde kullanmak elbette hoş birşey. Buyüzden İtalyan gemilerinin Sovyetler Birliği'ne devri konusundaki İtalyanlarla anlaşmak için iki ay istiyorum. Bu nazik bir konu; bu işte kedinin fareye yaklaştığı gibi davranmak gerek.

Stalin: Öyleyse bu gemileri gelecek yılın Ocak ayı sonunda alabilir miyiz?

Roosevelt : Kabul ediyorum.

Churchill : Kabul ediyorum.

Stalin : Bu gemilerin tayfasını biz sağlıyacağız.

Churchill : Karadeniz'deki Rus Donanmasına kendi gemilerimizle biz yardım etmek isterdik. Ayrıca, Karadeniz'deki Sovyet Deniz üslerinin, sözgelimi Sivastopol'un onarımına yardım etmekle sevinç duyardık. Sovyet Hükûmeti yararlı görürse, Karadeniz'deki Romanya ve Alman gemilerini batırmak için oraya dört-beş denizaltı

göndermekle de sevinç duyardık. Şunu da şöylemeliyim, Karadeniz'de ne bir iddiamız ne de bir çıkarımız var.

Stalin: Çok iyi, bize iletilen her türlü yardım için minnet duyarız.

Churchill : Türkiye savaşa katıldığında yararlanacağımız bir nokta var. Türkiye savaşa girmekten korkar da tarafsızlığını bozmayı kabul ederse birkaç denizaltının ikmal gemileriyle birlikte Çanakkale ve İstanbul boğazlarından Karadeniz'e geçmesine izin verebilir. Amerikan denizaltıları Pasifik Okyanusu'nda birçok Japon gemisi batırıyorlar; bizim denizaltılarımız Akdeniz'de çok sayıda Alman ve İtalyan gemisi batırdılar; şimdi de Karadeniz'de işe yarayabilirler.

Stalin : Bu sorunun konuşulması bitti mi?

Churchill : Evet.

Roosevelt : Polonya'nın tartışılmasını istiyorum. Sovyet Hükûmetinin konuşmaları başlatıp Polonya Hükümetiyle yeniden ilişki kuracağını umarım.

Stalin : Polonya'daki Polonya Hükümeti bakanları Almanlara bağlı. Partizanları öldürüyorlar. Orada neler yaptıklarını tasavvur edemezsiniz.

Churchill : Büyük bir dava bu. Polonya'ya saldırdığı için Almanya'ya savaş ilân ettik. Chamberlain Münih'te Çekler için direnmeye başaramadığından şaşmıştım; ama birden 1939 Nisanında Polonya'ya garanti verdi. Daha elverişli fırsatları reddetip savaş siyasetine döndüğünde şaştım. Ama gene bu tutum beni sevindirdi. Polonya uğruna ve sözümüzde durmak için, deniz kuvvetlerimiz dışında savaşa hazır olmadığımız halde, Almanya'ya savaş ilân ettik ve Fransa'yı savaşa girmeye ikna etmekte büyük bir rol oynadık. Fransa çöktü. Ama biz adada olmamız sayesinde faal çarpışmayı sürdürebildik. Bizi savaşa sokan nedene büyük önem veriyoruz. Polonya konusunda

bizim görüşümüzle Rusların görüşü arasındaki tarihî ayrımı anlıyorum. Ama yurdumuzda Polonya'ya büyük önem veriliyor; çünkü bizi şimdiki çabalara iten Polonya saldırısıydı. Ayrıca, savaşın başlarındaki güçsüzlüğümüzü ve Fransa'nın Münih'te verdiği garantiden caymasını gözönünde tutarak Rusların savaşın başındaki durumunu çok iyi biliyorum ve Rus Hükümetinin o zaman bir ölüm-kalım savaşına atılamıyacağını anlıyorum. Ama şimdi durum başkadır. Bize savaşa niye girdiğimiz sorulsa Polonya'ya garanti verdiğimiz için diye cevap vereceğimizi sanırım. Şu üç kilerit örneğime dönmek istiyorum; bunlardan biri Almanya'yı, öteki Polonya'yı, üçüncüsü de Sovyetler Birliği'ni temsil ediyor. Bu üç kilerit o şekilde Batı'ya kaydırılmalıdır ki müttefiklerim önümdeki başlıca sorunlardan birinde anlaşmaya varılsın: Sovyetler Birliği'nin batı sınırlarının güvenliğini sağlamak.

Stalin : Dün Polonya Hükümeti'yle konuşmalardan sözedilmemişti. Polonya Hükümeti şunu ya da bunu yapmaya yöneltilmeli denmişti dün. Polonya ile iyi ilişkiler kurmakta Rusya'nın öteki Büyük Devletlerden daha çok çıkarı vardır; çünkü Polonya Rusya'nın komşusudur. Biz Polonya'nın yeniden düzenlenmesinden ve güçlendirilmesinden yanayız. Ama Polonya ile Londra'daki göçmen Polonya Hükûmeti arasına bir çizgi çekiyoruz. Bu hükümetle ilişkilerimizi kesmemiz bizim bir kaprisimiz yüzünden değil, Polonya Hükümeti'nin Sovyetler Birliği'ne iftira yağdırmakta Hitler'le birleşmesi yüzünden. Bütün bunlar basında yayınlandı. Londra'daki Polonya Hükümeti'nin yeniden aynı şeyi yapmıyacağının garantisi nedir? Polonya Hükümeti bakanlarının partizanları öldürmiyeceğinin, göçmen Polonya Hükümeti'nin entrikalar çevirecek yerde Almanlara karşı gerçekten savaşa geçmesinin garanti edilmesini isteriz. Ama Londra'daki göçmen hü-

kümetin şimdiki durumunda bunu yapacağına güvenemem. Partizanlardan yana geçerse, bakanlarının Polonya'daki Almanlarla bağları olmayacağı garanti edilirse onunla konuşmalara başlamaya hazır olacağız.

Churchill: Polonya'nın sınırları konusunda Rusların görünüşünü şimdi bu yuvarlak masa toplantısında dinlemek iyi olur. Eden ya da ben sonra bunu Polonyalılara bildiririz sanıyorum. Polonya'nın elbet Almanya zararına tatmin edileceğine inanıyoruz. Bunun iyi bir plan olduğunu, daha iyisini bekleyemiyeceklerini Polonyalılara söylemeye hazırız. Bundan sonra yeniden ilişki kurma sorununa geçebiliriz. Ama şunun üstünde durmak isterim: Ruslarla dost, bağımsız, güçlü bir Polonya istiyoruz biz.

Stalin: Ukrayna topraklarının Ukrayna'ya, Beyazrusya topraklarının Beyazrusya'ya verilmesidir sorun; yani Sovyet Anayasasının 1939 da çizdiği sınır yine Polonya ile aramızda sınır olacaktır. Sovyet Hükümeti bu sınırdan yanadır ve bunun doğru olduğunu düşünüyor.

Tartışılacak başka hangi sorunlar var?

Roosevelt: Almanya sorunu.

Stalin : Bu konuda öneriler nelerdir?

Roosevelt : Almanya'nın bölünmesi.

Churchil : Almanya'nın bölünmesinden yanayım ben. Ama asıl Prusya'nın bölünmesi sorunu üstünde durmak istiyorum. Bavyera ve öteki eyaletlerin Almanya'dan ayrılmasından yanayım.

Roosevelt: Bu sorun üstündeki konuşmamızı geliştirmek amacıyla Almanya'nın beş devlete bölünmesi için bir tasarı öne sürmek istiyorum; bunu iki ay önce kendim hazırladım.

Churchill: Almanya'da kötülüğün kökünün Prusya olduğunu belirtmek isterim.

Roosevelt : Ayrı ayrı parçalar hakkında konuşma-

dan önce bütünü göz önüne almalıyız. Benim fikrime göre Prusya mümkün olduğu kadar zayıflatılmalı ve toprakları azaltılmalıdır. Prusya Almanya'nın ilk bağımsız parçası olmalı. İkinci parçası Hanover ve kuzey-batı Almanya'yı içine almalı. Üçüncü parça: Saksonya ve Leipzig bölgesi. Dördüncü parça: Hersen Eyaleti, Darnistadt, Kassel, Ren'in güneyindeki bölgeler ve Vestfalya'nın eski şehirleri. Beşinci parça: Bavyera, Baden, Württemberg. Bu beş parçadan her biri bağımsız bir devlet olacak. Ayrıca, Kiel Kanalı bölgeleri ve Hamburg Almanya'dan ayrılmalı. Bu bölgeler Birleşmiş Milletler ya da Dört Büyüklerce yönetilmeli. Ruhr ve Saar ya Birleşmiş Milletler kontrolu altına ya da bütün Avrupa'nın vesayeti altına verilmeli. Benim önerim bu. Bunun sadece araştırma niteliğinde olduğunu da söyliyeyim.

Churchill : İyi bir özet yaptınız. İki sorun var sanırım: biri yıkıcı, öteki yapıcı. İki fikrim var: İlki Prusya'yı Almanya'dan ayırmak, ikincisi Bavyera, Baden, Württemberg, Palatinate, Saar'dan Saksonya'ya kadar olan yerler dahil Almanya'nın güney eyaletlerini ayırmak. Prusya'yı sıkı koşullar altında tutmalı. Güney eyaletlerini Prusya'dan koparıp bunları Tuna federasyonuna sokmak kolay olur sanırım. Tuna vadisinde yaşayan halk savaşın nedeni değildir. Ne olursa olsun, Prusyalılara öteki Almanlardan daha sert davranırdım. Güney Almanları yeni bir savaş çıkarmaz.

Stalin : Yeni bir devletler birliği tasarısından hoşlanmadım. Almanya'nın bölünmesi kararlaştırılırsa yeni birlikler kurulmasına ihtiyaç yok. Beş ya da altı devlet olsun, Roosevelt'in önerdiği gibi Almanya'yı ikiye bölmek olsun, Almanya'yı zayıflatmak için Roosevelt'in bu tasarısı incelenebilir. Bizim gibi Churchill de yakında büyük Alman kitleleriyle uğraşmak zorunda kalacak. O zaman

Alman ordusunda çarpışanların yalnız Prusyalılar değil Almanya'nın öteki eyaletlerinden Almanlar da olduğunu görecek. Yalnız Avusturyalılar, teslim olduklarında «Ben Avusturyalıyım» diye bağırırlar ve askerlerimiz onları kabul eder. Almanya'nın öteki eyaletlerinden Almanlara gelince, bunların hepsi aynı inatçılıkla döğüşürler. Almanya'nın bölünmesini nasıl ele alacağımıza bakmadan Tuna devletleri gibi canlılığı olmayan bazı yeni birlikler kurmaya ihtiyaç yok. Macaristan ve Avusturya ayrı ayrı varolmalı. İstilâ edilinceye kadar Avusturya ayrı bir devletti.

Roosevelt : Ben özellikle çeşitli Alman eyaletlerindeki Almanlar arasında bir ayrım olmadığı konusunda Mareşal Stalin'e katılıyorum. Elli yıl önce bir ayrım vardı, ama şimdi bütün Alman askerleri aynı. Bunun Prusyalı subaylara uygulanmıyacağı doğru.

Churchill : Almanya'nın bölünmesinden yana değilmişim gibi anlaşılmayı istemem. Demek istediğim Almanya uygun olmayan birkaç parçaya bölünürse, Mareşal Stalin'in dediği gibi, o zaman Almanlar yine birleşir.

Stalin : Almanya'nın birleşmesi olanağını ortadan kaldıracak hiçbir girişim olamaz.

Churchill : Mareşal Stalin bölünmüş bir Avrupa mı istiyor?

Stalin : Avrupa'nın bununla bir ilgisi yok. Dört, beş ya da altı bağımsız Alman devleti kurmaya ihtiyaç var mı bilmiyorum.

Bu sorun tartışılmalı.

Roosevelt : Almanya sorununu incelemek için özel bir komite mi kurulmalı yoksa Londra Komisyonu'na mı verilmeli bu?

Stalin : Bu sorun Londra Komisyonu'na verilebilir; orada üç devletin de temsilcileri var.

Churchill : Şimdi Polonya sorununa dönmek istiyorum; benim için önemi var bunun, çünkü polonyalılar bübir gürültü koparabilirler. Polonya sorunu konusunda aşağıdaki önerileri okumak isterim. Sizden bunu yazdığım şekliyle aynen kabul etmenizi istemiyorum; çünkü benim bile henüz kesin bir kararım yok.

Önerim şudur :

«Polonya devleti ve halkının yurdunun Curzon Hattı denen çizgiyle Oder Nelvi çizgisi arasında olması, buna Doğu Prusya ile Oppeln Eyaleti'nin Polonya'nın bir parçası olarak katılması konusunda prensip anlaşmasına varıldı. Ama sınırların kesin olarak çizilmesi tam bir incelemeyi ve bazı yerlerde halkların mümkün olduğu kadar yeniden yerleştirilmelerini gerektirir.»

Stalin : Baltık'ta Rusların olmayan limanları yok. Bunun için Rusların olmayan Königsberg ve Memel limanlarına ve doğu Prusya'nın buralardaki topraklarına ihtiyacı var; özellikle bunlar eskiden beri Slav topraklarıdır. İngilizler sözü geçen yerlerin bize devrini kabul ederlerse biz de Churchill'in önerdiği formülü kabul ederiz.

Churchill : Çok ilginç bir öneri bu; titizlikle inceleyeceğim.

MÜTTEFİK DEVLETLER - İNGİLTERE, BİRLEŞİK DEVLETLER VE S.S.C.B. - HÜKÜMET BAŞKANLARININ TAHRAN'DA YAPTIKLARI KONFERANS ÜSTÜNE RESMİ BİLDİRİ

Üç Müttefik Devlet Hükümet Başkanlarının Konferansı 28 Kasımdan 1 Aralığa kadar Tahran'da yapıldı. S.S.C.B. Halk Komiserleri Meclisi Başkanı J.V. Stalin, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı F.D. Roosevelt ve

İngiltere Başkanı W. Churchill bunun çalışmalarına katıldılar.

Konferans, Almanya'ya karşı savaşta birlikte hareket ve üç Büyükler'in savaş sonrası işbirliği hakkındaki Bildiri'yi, ayrıca İran'la ilgili Bildiri'yi kabul etti. Bildiri metinleri aşağıdadır.

ÜÇ BÜYÜKLERİN BİLDİRİSİ

Biz, Birleşik Devletler Başkanı, İngiltere Başbakanı ve Sovyetler Birliği Başkanı burada müttefikimiz İran'ın başkentinde geçen dört gün içinde toplandık ve ortak siyasetimizi şekillendirip saptadık.

Uluslarımızın savaşta ve ardından gelecek barışta birlikte çalışmaları konusundaki azmimizi bildiririz.

Savaşta : Kurmaylarımız yuvarlak masa konuşmalarımıza katıldılar ve Alman kuvvetlerinin yokedilmesi için planlarımızı birlikte düzenledik. Doğudan, batıdan, güneyden girişilecek harekâtın alanları ve zamanlarında tam bir anlaşmaya vardık.

Burada eriştiğimiz ortak anlayış, zaferi bizim kazanacağımızın garantisidir.

Barışta : İttifakımızın sürekli bir barış sağlıyacağına güveniyoruz. Dünya halklarının büyük kütlelerinin iyi niyetini yöneltecek, birçok kuşaklar için savaşın dehşet ve işkencesini ortadan kaldıracak bir barış yapmak için bizim ve bütün Birleşmiş Milletler'in omuzlarındaki büyük sorumluluğu iyice biliyoruz.

Diplomatik danışmanlarımızla geleceğin sorunlarını inceledik. İstibdadın ve köleliğin, baskının ve hoşgörürsüzlüğün yokedilmesine bizim halklarımız gibi kendilerini kafaları ve yürekleriyle adamış büyük-küçük bütün ulus-

ların faal ortaklığını ve işbirliğini istiyeceğiz. Bize gelmeyi seçerlerse onları dünya demokratik ulusları ailesine seve seve kabul edeceğiz.

Alman ordularını karada, denizaltılarını denizde, silâh fabrikalarını havadan yoketmemize yeryüzünde hiçbir kuvvet engel olamaz.

Saldırımız amansız olacak ve gittikçe artacak.

Bu samimi konferanstan çıkarak, bütün dünya halklarının özgürce, zulme uğramadan, değişik isteklerine ve kendi vicdanlarına göre yaşıyacakları güne güvenle bakıyoruz.

Buraya azim ve umutla geldik. Buradan düşüncede ve amaçta gerçek dostlar olarak ayrılıyoruz.

ROOSEVELT, STALİN, CHURCHİLL

Tahran'da 1.Aralık.1943 te imzalandı

İRAN'LA İLGİLİ BİLDİRİ

Amerika Birleşik devletleri Başkanı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Başkanı, Birleşik Kırallık Başbakanı birbirlerine ve İran Başbakanı'na danıştıktan sonra İran'la ilişkiler konusunda hükümetlerinin karşılıklı anlaşmasını bildirmek isterler.

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Birleşik Kırallık Hükümetleri ortak düşmana karşı savaşı sürdürmekte İran'ın özellikle deniz aşırı ülkelerden Sovyetler Birliği'ne malzeme ulaşımını kolaylaştırmakla yaptığı yardımın değerini kabul ederler.

Üç hükümet savaşın İran'da yarattığı belli iktisadî güçlükleri biliyorlar; bütün dünyadaki askerî hareketlerinin onlara yüklediği ağır yükleri, ulaşım araçları ham

madde ve siviller için erzak kıtlığını gözönünde tutarak İran Hükümetine mümkün olduğunca iktisadî yardım yapmaya devam etmeyi kabul ederler.

Savaş sonrasına gelince, Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Birleşik Kıralık Hükümetleri, çarpışmalar sona erdiğinde İran'ın karşılaşacağı her çeşit iktisadî sorunu Birleşmiş Milletler'in öteki üyelerinin sorunlarıyla birlikte konferanslarda ya da uluslararası iktisadî konularla uğraşacak kurulmuş ya da kurulacak uluslararası kurumlarda önemle ele alınması hakkında İran Hükümeti ile anlaşmışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Birleşik Kırallık Hükümetleri İran'ın bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün korunmasında İran Hükümeti'yle görüş birliğindedirler. Savaştan sonra, dört hükümetin de imzaladığı Atlantik Anlaşması'nın ilkelerine göre uluslararası barışı, güvenliği ve refahı sağlama çabasına öteki barışsever uluslarla birlikte İran'ın da katılmasını beklerler.

1.Aralık.1943 CHURCHİLL, STALİN, ROOSEVELT

YALTA KONFERANSI

(4 Şubat — 11 Şubat 1945)

YALTA KONFERANSI

(Şubat 4-11, 1945)

Livadya Sarayı'nda İlk Oturum

4 Şubat 1945

Stalin, Roosevelt'ten oturumu açmasını istedi.

Roosevelt konferansları açmasını ne yasaların ne de tarihin gerektirdiğini söyledi. Tahran'da Konferansı açması sadece bir raslantıydı. Roosevelt şimdiki Konferansı açmayı büyük bir şeref sayıyordu. Ona gösterilen konukseverliğe teşekkür ederek başlamak isterdi.

Üç Büyükler'in önderleri artık birbirlerini iyi anladılar ve karşılıklı anlayışları gittikçe artıyor, dedi Roosevelt. Hepsi savaşın çabuk sona ermesini ve sürekli bir barış istemişlerdir. Bunun için Konferansa katılanlar daha önce resmî olmayan konuşmalara başlıyabildiler. O, Roosevelt, konuşmaların samimî olacağına inanıyordu. Konuşmalardaki samimiyetin çabuk karara varmayı sağladığını deneyler gösteriyordu. Konferansa katılanların önlerinde Avrupa, Asya ve Afrika haritaları olacak. Bugünkü oturum, Kızıl Ordu birliklerinin başarıyla ilerlediği Doğu cephesindeki duruma ayrıldı. Roosevelt, Sovyet-Alman cephesindeki durumu birinin anlatmasını istedi.

Stalin bu konuda Kızıl Ordu Genel Kurmay Başkanı Yardımcısı **General Antonov**'un bir rapor verebileceğini söyledi.

Antonov: 1. 12-15 Ocak'ta Sovyet kuvvetleri Niemen Nehri ile Karpatlar arasındaki 700 kilometrelik cephede saldırıya geçti.

General Çernyakovski'nin birlikleri Königsberg üstüne ilerliyor.

Mareşal Rokosovski'nin birlikleri, Doğu Prusya'yı Almanya'nın orta bölgelerinden keserek Vistül'ün kuzey kıyısı boyunca ilerliyor.

Mareşal Jukov'un birlikleri Vistül'ün güneyinde Poznan'a doğru ilerliyor.

Mareşal Konev'in birlikleri Çestoçova ve Breslav üstüne ilerliyor.

General Petrov'un birlikleri Karpatlar bölgesindeki Novi Targ üstüne ilerliyor.

En önemli darbe, Ostnoleka ile Krakov arasındaki 300 kilometrelik cephede **Rokosovski, Jukov** ve **Konev**'in komutası altındaki kuvvetler tarafından vuruldu.

2. Elverişsiz hava durumu yüzünden harekât Ocak sonu için planlanmıştı; o zaman havanın düzeleceği bekleniyordu.

Harekât kesin amaçlarla hazırlandığına göre niyetimiz bunu daha uygun koşullar içinde uygulamaktı.

Gene de, Ardenler'de Alman saldırısıyla ilgili olarak Batı cephesinde gelişen tehlikeli durumu gözönüne alarak Sovyet kuvvetleri Yüksek Komutanlığı, havanın düzelmesini beklemeden, Ocak ayı ortasından önce saldırının başlamasını emretti.

3. Sovyet kuvvetleri Narev ve Vistül'e ulaştığında en yoğun düşman yığınakları cephenin orta kesimindeydi; çünkü bu kesimden vurulacak bir darbe birliklerimizi em

kısa yoldan Almanya'nın hayatî merkezlerine götürecekti.

Saldırı için en elverişli koşulları yaratmak amacıyla Sovyet Yüksek Komutanlığı düşmanın merkez yığınaklarını zayıflatmaya karar verdi.

Bu amacı gözönüne alarak, Doğu Prusya'ya karşı bir destekleme harekâtına girişildi ve Macaristan'da Budapeşte yönündeki saldırıya devam edildi.

Bunların ikisi de Almanların çok çekindikleri yönlerdi ve cephenin orta kesiminden bazı kuvvetleri cenahlara kaydırarak saldırımıza hemen karşı çıktılar; Almanların başlıca vurucu kuvvetini teşkil eden cephemizdeki 24 tank tümeninden onbiri Budapeşte yönüne, altısı Doğu Prusya'ya kaydırıldı (3 tank tümeni Kurland'daydı); böylece cephenin orta kesiminde yalnız 4 tank tümeni kaldı.

Yüksek Komutanlığın verdiği hedefe varılmıştı.

4. Asıl saldırı yönündeki kuvvetlerin dengesi :

Ostroleka ile Krakov arasındaki cephede, yani asıl saldırımızın yönünde düşmanın 80 kadar tümeni vardı; düşmana karşı üstünlüğü sağlamak amacıyla biz aşağıda belirtilen yığınakları yaptık :

Piyade: İki katından fazla (180 tümen kadar).

Toplar, tanklar, uçaklar; çok fazla.

Cephenin yarma hareketi kesimlerinde topların birikimi kilometre başına 220-230 parçaya (76 mm. çapında ve daha büyük) çıkarıldı.

5. Saldırı çok elverişsiz hava koşulları içinde başladı (Alçak bulutlar ve sis); bu, hava kuvvetlerinin harekâtına tamamiyle engel oldu ve topçu gözetlemesini yüz metreye kadar indirdi.

Önceden yapılan yerinde keşifler ve şiddetli topçu ateşi sayesinde düşmanın ateş sistemi bastırıldı ve istihkâmları tahrip edildi. Böylece birliklerimiz saldırının ilk

gününde 10-10 kilometre ilerleyebildiler, yani düşman savunmasının bütün taktik derinliğini yarabildiler.

6. Saldırının sonuçları :

(a) 1 Şubat'a kadar, yani saldırının 18 gününde, Sovyet kuvvetleri asıl saldırı gününde günde ortalama 25-35 kilometre yürüyerek 500 kilometre ilerlediler.

(b) Sovyet kuvvetleri, Küstrin (Frankfort'un kuzeyi) kesiminde ve güneyde Oder'e ulaştılar, Silezya sanayi bölgesini ele geçirdiler.

(c) Düşmanın Doğu Prusya yığınaklarını orta Almanya bölgeleriyle bağlayan ana yollar kesildi.

Böylece, Kurland yığınaklarından (26 tümen) başka düşmanın Doğu Prusya'daki yığınakları da (27 tümen kadar) tecrit edildi; birkaç Alman yığınağı (Lodz, Thorn, Pozhan, Schneidemühl vb. bölgelerinde, hepsi 15 tümen kadar) kuşatıldı ve bunlar şimdi yokediliyorlar.

(d) Doğu Prusya'da -Königsberg ile Letzen yönlerinde- Almanların hepsi aynı tipte savunma mevzileri yarılıp yıkıldı.

(e) Kırk beş Alman tümeni bozguna uğratıldı; bunlardan düşmanın kayıpları aşağıdadır :

100.000 kadar tutsak

300.000 kadar ölü

toplamı 400.000 kadar asker.

7. Düşmanın mümkün harekâtı :

(a) Almanlar Berlin'i koruyacaklardır; bu amaçla Sovyet kuvvetlerinin ilerlemesini Oder hattında durdurmaya çalışacaklar, geri çekilen birliklerin, Almanya'dan, Batı Avrupa'dan ve İtalya'dan aktaracakları yedeklerin yardımıyla orada bir savunma örgütleyeceklerdir.

Düşman, Kurland yığınağını denizden Vistül ötesine aktararak Pomeranya'nın savunması için kullanmaya çalışacaktır.

(b) Almanlar Viyana yönünü mümkün olduğu kadar sağlam bir şekilde kapayacaklar, burayı İtalya'da harekâtta olan birlikleriyle takviye edeceklerdir.

8. Düşman birliklerinin hareketi :

(a) Aşağıdakiler şimdiden bizim cephede göründüler :

9 tümen orta Almanya bölgelerinden
6 tümen Batı Avrupa cephesinden
1 tümen İtalya'dan
16 tümen

(b) Yolda olanlar :

4 tank tümeni
1 bindirilmiş tümen
5 tümen

(c) Belki 30-35 tümen daha yer değiştirebilir (Batı Avrupa cephesinden, Norveç'den, İtalya'dan ve Almanyadaki yedeklerden).

Böylece, şimdikilerden başka 35-40 tümen daha bizim cephede görünebilir.

9. Dileklerimiz :

(a) Batı cephesinde Müttefik kuvvetlerin saldırılarını hızlandırması; bunun için durum şimdi çok elverişli;

(1) Doğu cephesinde Almanların yenilgisi;

(2) Ardenler'e saldıran Alman yığınının yenilgisi;

(3) Yedeklerini Doğu'ya aktarmaları yüzünden Alman kuvvetlerinin Batı'da zayıflaması.

Şubat'ın ilk yarısında saldırıya başlansa iyi olur.

(b) Düşman kuvvetlerini Batı cephesinden, Norveç'ten, İtalya'dan Doğu'ya aktarmasına ulaşım yollarına hava akınları yaparak engel olunması, özellikle Berlin ve Leipzig kavşaklarının harap edilmesi.

(c) Düşmanın kuvvetlerini İtalya'dan çekmesine engel olunması.

(Antonov'un raporunun yazılı metni Roosevelt ve Churchill'e verildi.)

Stalin bir soruları olup olmadığını sordu.

Roosevelt Sovyet Hükümetinin Alman lokomotiflerini, vagonlarını ve demiryollarını ne yapmak niyetinde olduğunu bilme istediğini söyledi. Sovyetler Hükümeti Alman demiryollarında rayların arasını genişletecek mi, diye sordu.

Antonov Almanların bıraktığı lokomotif ve vagonlar pek işe yaramadığına göre Alman demiryollarında birkaç önemli yönde rayların arasını genişletebilmesi gerekeceği karşılığını verdi.

Roosevelt, fikrine göre, Müttefik kurmaylarının bu sorunu birlikte tartışmalarının iyi olacağını, çünkü Müttefik kuvvetlerinin hızla birbirlerine yaklaştıklarını belirtti.

Antonov Sovyet komutanlığının ordulara malzeme sağlamaya gerekecek bir-iki hatta rayların arasını genişletmekte olduğunu söyledi.

Stalin demiryollarından çoğunun değiştirilmediğini söyledi. Sovyet komutanlığı rayların arasını genişletmekte acele etmiyordu.

Churchill bazı sorular soracağını bildirdi. Üç devlet kurmaylarının görüşmesi gereken birkaç sorun olduğuna inanıyordu. Sözgelimi, zaman sorunu. Almanların İtalya'dan Sovyet cephesine sekiz tümen aktarmak için ne kadar zamana ihtiyaçları olacağı belirtilmeliydi. Böyle bir aktarmayı önlemek için ne yapılmalıydı? Kızıl Ordu'yla birleşmek için Lyublyano koridorundan bir kısım Müttefik kuvveti aktarılamaz mıydı? Ayrıca bunun ne kadar zaman alacağını, bunu yapmanın çok geç olup olmadığını da belirlemek gerekliydi.

Churchill kurmayların görüşebileceği sorunlardan yalnız birini göstermişti. Batı cephesinde, Sovyet ordula-

rına yardımı dokunabilecek harekât üstüne General Marshall'ın bir rapor vermesini önerdi.

Roosevelt Başkan'a katıldı. Müttefiklerin birbirlerinden çok uzak yerlerde çarpıştıklarını söyledi. Almanya korku içindeydi; buyüzden üç ülke kurmayları arasında sıkı bir temasın büyük önemi vardı.

Stalin bunun doğru olduğunu söyledi.

General Marshall Ardenler'de Alman saldırısının sonuçlarının ortadan kaldırıldığını bildirdi. Önceki üç hafta içinde General **Eisenhower** tümenlerini yeniden topladı. Aynı zamanda General Eisenhower Almanların karşı-saldırıya geçtikleri bölgede düşmana baskı yapmaya devam etti. Giriştiği harekât sonucunda Almanların Ardenler'de oldukça büyük kuvvetleri olduğunu anladı. Bunun için General Eisenhower kuvvetlerini kuzeye yığmaya başladı.

Cephenin güney kesiminde, yani İsviçre'nin kuzeyinde, planlanmış harekâtın hedefi Almanları Colmar ve Mühlhansen bölgesine püskürtmekti. Strasburg'un kuzeyinde yapılmakta olan harekâtın hedefi Ren'in sol kıyısındaki köprübaşını tasfiye etmekti. Bu günlerde **Montgomery**'nin komutası altındaki 25. Ordu grubu ve A.B.D. 9. Ordusu kuzey kesiminde bir saldırıya hazırlanıyorlar. A.B.D. 9. Ordusu kuzey-doğu yönünde saldırıya geçecek.

Müttefik komutanlığı bu harekâtın ilkinin 8 Şubat'ta başlıyacağını umuyordu. İkinci harekât bir hafta sonra ya da belki biraz daha önce başlıyacaktı. Müttefikler Almanların Düsseldorf'a çekileceğini umuyordu; bundan sonra Müttefik kuvvetler Berlin'e yürüyecekti. İkmal kolaylıkları olursa bu saldırıya katılacak kuvvetler daha da büyük olacaktı. Paraşüt birlikleri kullanılacaktı. Kuzeyde Ren'in geçilmesinin Mart başlarında mümkün olacağı sanılıyordu. Ren'i geçmek için kuzeyde üç uygun yer **vardı.**

Bir zaman Batı cephesindeki harekât gemi kıtlığı yüzünden ağır gelişiyordu. Antıverp'in açılmasından sonra işler canlandı, Müttefikler günde 70-80.000 ton yük ve 12.000 ton akaryakıt getirmeye başladılar. Almanlar Müttefik ikmaline engel olmaya çalışıyor ve Antwerp'i uçan bombalarla bombardımana devam ediyorlardı. Birgün alınan habere göre önceki 24 saat içinde Antwerp bölgesine 60 uçan bomba 6 roket düşmüştü.

Stalin bombaların ve roketlerin hedefe pek isabet etmediklerini söyledi.

Marshall bombaların her zaman limandaki taşıtlara isabet etmeleri mümkün olduğunu söyledi.

Müttefik hava kuvvetlerinin iyi havalarda her zaman faaliyet gösterdiklerini söyledi. Avcı uçakları, ağır ve hafif bombardıman uçakları düşmana ağır hasarlar verdiriyordu. Birgün alınan habere göre Sovyet-Alman cephesine gitmekte olan asker tirenlerine havadan saldırıldı. Strasburg'un kuzeyindeki demiryollarına ağır hasarlar verildi. Alman tanklarının akaryakıt ikmalini önlemek için ağır bombardıman uçakları akaryakıt üreten başlıca fabrikalara saldırıyordu. Almanya'da akaryakıt üretimi yüzde altmış kadar düşmüştü. Hava kuvvetleri ulaşım hatlarına da akınlar yapıyordu. Tank fabrikalarına ağır akınlar yapılmıştı.

İtalya'daki ve İsviçre'nin güneyindeki duruma gelince, Marshall şu raporu verdi: İsviçre'nin güneyinde Almanya'nın bir-iki tümeni, İtalya'da 27 tümeni var. İtalya'da Müttefiklerin Almanlarınkine eşit bir kuvveti var. Üstelik Müttefiklerin İtalya'daki hava kuvvetleri Almanların tirenlerini, demiryollarını ve köprülerini tahrip ediyor.

Marshall Almanların belki yakında denizaltı saldırısına geçebileceklerini bildirdi; çünkü birçeşit geliştiril-

miş denizaltı yapmışlardı. Almanların bugün ellerinde 30 kadar denizaltı vardı. Bunların sayısı az olmasına rağmen Müttefik gemilerine ciddî bir tehlike olacaklardı; çünkü Müttefiklerin teknik araçları bu çeşit geliştirilmiş denizaltıların yerini tesbit edemiyordu. Ağır bombardıman harekâtının denizaltı yapan tersanelere yöneltilmesinin nedeni buydu. Bu bombardıman harekâtı, Alman sanayisine, özellikle akaryakıt fabrikalarına karşı yapılan hava akınlarını azaltmıyordu.

Churchill, Felt-Mareşal Brooke ve Amiral Cunningham'ı dinlemek istediğini söyledi. Bu sıralar Sovyet ilerlemesinin hızı çok önemliydi; çünkü Danzig pek çok denizaltının toplandığı yerlerden biriydi.

Stalin denizaltıların başka nerelerde toplandığını sordu.

Churchill Kiel ve Hamburg'da, diye cevap verdi.

Brooke Batı cephesindeki Müttefik plan ve hareketinin tamamiyle anlatıldığı fikrindeydi.

Churchill Konferanstakiler askerî olmayan öteki sorunlara geçmeden önce, nahir geçmesiyle ilgili bir konudan sözetmek istediğini söyledi. Müttefiklerin nehir geçmeyi incelemek için özel bir merkezleri var. Bu merkezin komutanı olan subay şimdi Yalta'dadır. Churchill, bu subay nehir geçme hakkında bilgi almak amacıyla Sovyet askerleriyle temas ederse minnet duyacaklarını söyledi. Rusların özellikle donmuş nehirleri geçmede büyük tecrübeleri olduğu biliniyordu.

Stalin birkaç soru soracağını söyledi. Yarma harekâtının yapılacağı cephenin uzunluğunu bilmek istiyordu.

Marshall 50-60 mil uzunluğunda bir cephede yapılacağını söyledi.

Stalin yarma harekâtının planlandığı cephede Almanların istihkâmları olup olmadığını sordu.

Marshall Cephenin o kesiminde Almanların ağır istihkâmlar yaptıklarını söyledi.

Stalin başarıyı ilerletmek için Müttefiklerin yedekleri olacak mı, diye sordu.

Marshall olumlu cevap verdi.

Stalin bunu sormasının nedeninin yedeklerin büyük önemi olduğunu, Sovyet komutanlığının bunu bildiğini söyldi. Kış seferleri sırasında özellikle belli olur bu. Planlanan yarma kesiminde Müttefiklerin kaç tank tümeni topladıklarını ordu. Bu kış yarma harekâtında Sovyet komutanlığı cephenin orta kesiminde 9.000 kadar tank toplamıştı.

Marshall bunu bilmediğini, ama üç piyade tümeni için bir tank tümeni, yani 35 tümen için 10-12 tank tümeni olacağını söyledi.

Stalin bir Müttefik tümeninde kaç tank olduğunu sordu.

Marshall cevap verdi: 300 tank.

Churchill bütün Batı Avrupa alanında Müttefiklerin 10.000 tankı olduğunu söyledi.

Stalin pek çok, dedi. Asıl saldırı cephesinde Sovyet komutanlığı 8.000 - 9.000 uçak toplamıştı. Müttefiklerin kaç uçağı olduğunu sordu.

Portal Müttefiklerin de buna yakın uçağı olduğunu, bunlardan 4.000 bombardıman uçağının her birinin 3-5 ton arası bomba taşıyabildiğini söyledi.

Stalin Müttefiklerin düşmana piyade üstünlüğünün nekadar olduğunu sordu. Asıl saldırı cephesinde Sovyet komutanlığının piyade üstünlüğü Almanların 80 tümenine karşı 100 tümendi.

Churchill Müttefiklerin piyadede hiçbir zaman büyük bir üstünlüğü olmadığını, ama çok büyük bir hava üstünlüğü olduğunu bildirdi.

Stalin Sovyet komutanlığının büyük bir topçu üstünlüğü olduğunu söyledi. Sovyet topçusunun nasıl iş gördüğünü öğrenmek Müttefikleri ilgilendirir mi acaba, diye sordu. Sovyet halkı Müttefiklerin silâh arkadaşı olduğuna göre birbirlerinin tecrübelerinden yararlanabilirler. Bir yıl önce Sovyet Komutanlığı özel bir yarma harekâtı topçu kuvveti örgütledi. İyi sonuçlar doğurdu bu. Bir topçu tümeninin 300-400 topu vardı. Sözgelimi, 35-40 kilometrelik bir cephede **Mareşal Konev'in** altı yarma harekâtı topçu tümeni vardı. Böylece o kesimde kilometre başına 230 top düşüyordu. Bir topçu baraj atışından sonra birçok Alman öldürülüyor, ötekiler de gürültüden sersemleyip uzun süre kendilerine gelemiyordu. Kızıl Ordu'ya kapıları açan buydu. Ondan sonra ilerlemek güç olmuyordu.

Stalin, bunları anlatıp zaman aldığı için üzgündü. Müttefik ordularının Sovyet kuvvetlerine nasıl yardım edebilecekleri konusunda dileklerini söylemişti. Sovyet kuvvetlerinin yardımı konusunda Müttefiklerin ne gibi dilekleri olduğunu bilmek isterdi.

Churchill bu fırsattan yararlanarak Kızıl Ordu'nun bu saldırıda gösterdiği yeteneğe derin hayranlığını bildirmek istediğini söyledi.

Stalin bunun bir dilek olmadığını söyledi.

Churchill Müttefiklerin işlerinin güçlüğünü bildiklerini ve bunu küçümsemediklerini söyledi. Ama Müttefikler bu işin üstesinden geleceklerine güveniyorlardı. Bütün Müttefik komutanlar buna güveniyorlardı. Saldırı Almanların en kuvvetli yerine yapılacağı halde Müttefikler bunun başarılı olacağından ve Sovyet kuvvetlerinin harekâtına yararı dokunacağından emindiler. Birşey dilemek gerekse, Müttefikler Sovyet ordularının saldırısının yine başarıyla devam etmesini isterlerdi.

Roosevelt, Churchill'e katıldığını bildirdi.

Stalin, Churchill'in minnetini bildirdiği Kızıl Ordu'nun saldırısının bir arkadaşlık görevinin yerine getirilmesi olduğunu söyled. Tahran Konferansı'nda alınan kararlara göre, Sovyet Hükümeti bir kış saldırısına kalkmanın yükümlülüğü altına girmemişti.

Başkan ona, Stalin'e, General Eisenhower'in bir temsilcisini kabul eder mi diye sormuştu. Stalin elbette buna razı olmuştu. Churchill bir mektup göndererek, ona, Stalin'e, Ocak'ta bir saldırıya başlamayı tasarlıyor mu diye sormuştu. Stalin, Churchill'in de, Roosevelt'in de ondan hemen bir saldırı istemediklerini görmüş, Müttefiklerin bu inceliğini takdir etmiş, ama böyle bir saldırının Müttefiklere gerekli olduğunu anlamıştı. Sovyet komutanlığı bu saldırıyı planlanan tarihten bile önce başlattı. Bu konuda resmî bir yükümlülüğü olmadığı halde Sovyet Hükümeti bunu ödevi, bir müttefikin ödevi saymıştı. Stalin, Müttefik Devletler önderlerinin bunu gözönünde tutmalarını istedi: Sovyet önderleri yalnız resmî yükümlülüklerini yerine getirmekle kalmayıp ahlâkî yükümlülüklerini de mümkün olduğunca yerine getirmeye hazırdırlar.

Dileklere gelince, bunu sormasının nedeni Tedder'in Sovyet kuvvetlerinin saldırılarını Mart sonuna kadar durdurmamalarını istemesiydi. Stalin bunun yalnız Tedder'in değil öteki Müttefik askerî önderlerinin de dileği olduğunu sanıyordu. Stalin, havalar iyi gider ve yollar geçilebilir halde olursa Sovyet Kuvvetlerinin saldırılarına devam edeceklerini söyledi.

Roosevelt Mareşal Stalin'in görüşüne tamamen katıldığını söyledi. Tahran'daki konferansta harekâtın ortak bir planını hazırlamak imkânsızdı. Roosevelt, ahlâkî bakımdan bir Müttefikin mümkün son hızıyla ilerlemesi gerektiğini sanıyordu. Tahran Konferansı sıralarında Doğu'dan

ve Batı'dan ilerleyen Müttefik kuvvetleri arasında uzun bir mesafe vardı. Ama artık Müttefik kuvvetlerinin hareketini titizlikle birbirine uydurmaları gereken zaman gelmişti.

Churchill Mareşal Stalin'in sözlerini sevinerek kabul ettiğini bildirdi. Churchill kendisi ve Başkan adına şunu söyliyebileceğine inanıyordu: Müttefiklerin Tahran'da gelecekteki harekât üstüne Sovyetler Birliği ile bir anlaşma kararı almamalarının nedeni Sovyet halkına ve askerlerine olan güvenleridir.

Roosevelt Tahran Konferansı'nın onun yeniden seçilmesinden önce toplandığını söyledi. Amerikan halkının hâlâ ondan yana olup olmayacağı henüz bilinmiyordu. Bunun için ortak bir askerî plan hazırlamak güçtü.

Churchill, Tedder'in Mareşal Stalin'le konuşmasında ileri sürdüğü sorunu sonradan Müttefik kurmaylarının görüşebileceğini söyledi. Müttefik saldırılarını birbirleriyle ayarlamayı başaramadıkları için üç önderin elbet eleştirilebileceğini belirtti. Sovyet kuvvetlerinin harekâtına havalar engel olursa belki Müttefikler o zaman kendi cephelerinde saldırıya geçebilirler. Ama bu sorunu kurmaylar kararlaştırmalı.

Stalin harekâtın birbiriyle pek ayarlanmadığını söyledi. Sovyet kuvvetleri saldırılarını güzün durdurdular. Tam o sıra Müttefikler saldırıya geçtiler. Şimdi durum değişti. İlerde bunun önüne geçilmeli. Stalin yaz harekâtı planlarının görüşülmesi Müttefik kurmaylarınca uygun görülür mü, diye sordu.

Churchill bunun mümkün olabileceğini söyledi. Müttefik kurmayları askerî sorunlarla uğraşırken önderler siyasal sorunları ele alırlar.

Stalin iyi olur, dedi.

Cunningham General Marshall'ın raporuna bazı şey-

ler eklemek istediğini söyledi. Almanların yepyeni bir denizaltı savaşı açmaları tehlikesi gerçek olmaktan daha çok mümkündü. Almanlar denizaltılarını geliştirmekte büyük başarı sağlamışlardı. Ama bu o kadar önemli değildi. Önemli olan Almanların artık yeni tip denizaltı yapmalarıydı. Denizaltılara son teknik buluşlar uygulanacak ve su altında büyük bir hızı olacaktı. Bu yüzden deniz kuvvetlerinin onlarla çarpışması çok güçtü. Alman denizaltıları Bremen, Hamburg ve Danzig'de yapılmaktaydı. Cunningham'ın bir dileği varsa o da şuydu: Bir deniz kuvvetleri temsilcisi olarak, Sovyet kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar çabuk Danzig'i almasını isterdi, çünkü denizaltıların yüzde otuzu orada yapılıyordu.

Roosevelt Danzig'in Sovyet topçusunun menzili içinde olup olmadığını sordu.

Stalin Danzig'in henüz Sovyet topçusunun menzili içinde olmadığı cevabını verdi. Sovyet komutanlığı yakında Danzig'e onu topçu ateşi altına alacak kadar yaklaşılacağını umuyordu.

Churchill kurmayların ertesi sabah toplanabileceğini söyledi.

Stalin buna katıldığını söyledi. Toplantının saat 12 de yapılmasını önerdi.

Churchill toplantıda askerlerin yalnız Doğu ve Batı cephelerindeki durumu değil İtalya cephesindeki durumu da görüşmelerini; ayrıca eldeki kuvvetlerin en iyi nasıl kullanabileceği sorununu da ele almalarını söyledi. Churchill siyasal sorunların, yani Almanya'nın geleceğinin -bir geleceği olacaksa- görüşülmesi için ertesi gün toplanılmasını önerdi.

Stalin Almanya'nın bir geleceği olacak, dedi.

LİVADYA SARAYI'NDA İKİNCİ OTURUM

5, Şubat, 1945

Roosevelt bu oturumda siyasal konuların görüşüleceğini belirtti. Almanya ile ilgili sorunlar öne alınmalıydı. Bütün dünyayı ilgilendiren nitelikteki sorunlar -Dakar ve Çinhindi gibi- ertelenebilirdi. Müttefik Hükümetlerin şimdiden karşılaştıkları sorunlardan biri işgal bölgeleriydi. Bu sürekli değil geçici bir işgal sorunuydu. Bu sorun git gide daha önemli oluyordu.

Stalin bu oturumda aşağıdaki sorunların görüşülmesini istediğini söyledi. Birincisi, Almanya'nın parçalanması önerileri (1). Bu konu üstüne Tahran'da görüşlerini açıklamışlardı; sonra 1944 Ekim'inde Moskova'da onunla, Stalin'le, Churchill arasında da konuşulmuştu bu. Ne Tahran'da ne de Moskova'da bir karar alınmıştı. Şimdiki Konferansta her sorun üstüne bazı kararlara varılmalıydı.

Almanya ile ilgili bir başka sorun da vardı: Almanya'nın bir merkezî devlet olmasına izin verilmeli mi, ya da Almanya'da yönetimin örgütlenmesini Müttefikler kendileri mi ele almalı, yoksa, sonunda Almanya'nın parçalanması kararlaştırılırsa, Almanya'nın ayrılacağı parçaların sayısına göre bazı devletler mi kurulmalıydı? Bu noktaların aydınlanması gerekirdi.

Üçüncü sorun kayıtsız şartsız teslimle ilgiliydi. Hepsi Almanya'nın kayıtsız şartsız teslimi esası üstünde duru-

---

(1) Almanya'nın parçalanması önerileri önce Tahran Konferansı'nda Üç Büyükler başbakanları toplantılarında Birleşik Devletler ve İngiltere tarafından sunulmuştu.

yorlardı. Ama Stalin Müttefiklerin, kayıtsız şartsız teslim olursa Hitler Hükümetini iktidarda bırakıp bırakmıyacaklarını bilmek isterdi. Bunların biri ötekine uymuyordu. Düşündükleri buysa çok şey söylenebilirdi. Müttefiklerin İtalya'nın teslimi tecrübeleri vardı; ama orada kayıtsız şartsız teslimin özünü teşkil eden somut istekleri vardı Müttefiklerin. Almanya'nın kayıtsız şartsız tesliminin somut özünü üç Müttefikler belirtmiyecekler miydi? Bu sorun da aydınlanmalıydı.

Son olarak, tazminat sorunu vardı, kayıpları Almanya'nın karşılaması ve bu tazminatın tutarı sorunu.

Stalin bütün bu sorunları Başkan'ın sözettiği sorunlara ek olarak ileri sürmüştü.

Roosevelt anladığına göre Mareşal Stalin'in ileri sürdüğü sorunların sürekli bir duruma dayandığını belirtti. Gene de, bunlar Almanya'daki işgal bilgileri sorunundan çıkıyordu. Bu bölgelerin Almanya'nın parçalanmasında ilk adım olduğu belliydi.

Stalin, Müttefikler Almanya'yı parçalara bölmek niyetindeyseler bunu söylemeleri gerektiğini belirtti. Askeri yenilgisinden sonra Almanya'nın parçalanması üstüne Müttefikler arasında iki görüşme yapılmıştı. İlki Tahran'da, Başkan'ın Almanya'nın beş parçaya bölünmesini önerdiği zamandı. Tahran'da Başbakan da biraz tereddüd etmesine rağmen Almanya'nın parçalanmasından yanaydı. Ama bu görüşme sadece görüşleri ortaya sürme niteliğindeydi.

Almanya'nın parçalanması sorunu ikinci defa geçen Ekim ayında Moskova'da Stalin'le Başbakan arasında görüşülmüştü. Tartışılan konu Almanya'nın iki devlete bölünmesi hakkında İngiliz tasarısıydı: Eyaletleriyle Prusya ve Bavyera ; Ruhr ile Westphalia uluslararası denetim altına konuluyordu. Ama Moskova'da bir karar

alınmadı, alınamazdı da, çünkü Başkan Moskova'da değildi.

Churchill Almanya'nın parçalanmasını aslında kabul ettiğini, ama Almanya'nın ayrılan parçalarının sınırlarını çizme yönetiminin burada beş-altı gün içinde çözülemiyecek karmaşık bir sorun olduğunu belirtti. Etnik, tarihi ve iktisadî etkenlerin titizlikle incelenmesi, önerilerin ayrıntılarıyla ele alınması için bir alt komite ya da komite kurulup bu sorunun haftalarca tartışılması ve bu konuda nasıl hareket edileceği hakkında öğütler verilmesi gerekirdi. Tahran'da bu sorun üstüne üç hükümet başkanının konuşmaları ve sonradan Churchill ile Mareşal Stalin'in Moskova'daki resmî olmayan konuşmaları bu sorına, kesin bir tasarı olmadan, genel bir yaklaşma niteliğinde olmuştu.

Churchill, Almanya'nın nasıl bölüneceği sorusuna hemen bir cevap veremezdi. Ancak kendi düşündüğünün bunun en iyi yolu olduğunu söyliyebilirdi. Ama Churchill, konuyu inceleyen komisyonların öğütlerini alınca fikrini değiştirme hakkını elinde tutacaktı. Bütün kötülüğün kökü olan Prusya'nın kuvvetini unutmuyordu. Prusya Almanya'dan ayrılacak olursa yeni bir savaşa kalkışamıyacağı ortadaydı. Kendisi, Viyana başkent olmak üzere güneyde başka büyük bir Alman devleti kurulmasının Prusya ile Almanya'nın geri kalanı arasında bir bölme çizgisi sağlıyacağına inanıyordu. Alman nüfusu bu iki devlet arasında eşit olarak bölünecekti.

İncelenmesi gereken başka sorunlar da vardı. Önce, Almanya'nın şimdi çoğu Rus kuvvetlerinin elinde olan bir kısım toprağını kaybedeceği ve buraların Polanyalılara verileceğinde anlaşmışlardı. Ayrıca, Ren vadisiyle, Fransa ve Almanya arasındaki sınırla, mümkün bir savaş nedeni olan (silâh yapımı bakımından) Ruhr ve Saar sanayi

bölgelerinin ne olacağıyla ilgili sorunlar vardı. Bu bölgelerinin ne olacağıyla ilgili sorunlar vardı. Bu bölgeler bir devlete mi, diyelim Fransa'ya mı devredilecek, bir Alman yönetimine mi bırakılacak, yoksa uzun ama belli bir süre için ortak dominyon şeklinde bir dünya örgütünün denetimi altında mı verilecekti? Bütün bunlar incelenmek isterdi. Churchill, bu sorun üstüne hükümeti adına hiçbir kesin fikir ileri süremezdi. İngiliz Hükümeti tasarılarını Müttefiklerin tasarılarıyla ayarlamalıydı.

Son olarak, Almanya'dan ayrıldıktan sonra Prusya'nın kendi içinde de parçalara bölünüp bölünmiyeceği sorunu vardı. Tahran'da bu konuda konuşmalar yapılmıştı. Bir tek sorunun, yani bütün sorunları inceleyecek bir komite kurulmasının çabucak kararlaştırılabileceği görülüyordu. Böyle bir komite, hükümetler kesin bir karar almadan onlara raporlar vermeliydi.

Churchill, Müttefiklerin Almanya'nın hemen teslimini kabule iyice hazır olduklarını söylemek isterdi. Böyle bir teslimin bütün ayrıntıları hesaplanmıştı ve üç hükümetçe bilinmekteydi. Geriye işgal bölgeleri ve Almanya'daki denetim tekniği üstüne resmî anlaşmaya varmak kalıyordu. Almanya bir ay, altı hafta ya da altı ay içinde teslim olursa Müttefikler sadece işgal bölgelerine gireceklerdi.

Stalin bunun açık olmadığını söyledi. Bir grup, İtalya'da Badoglio gibi, hükümeti devirdiğini söylebilirdi. Böyle bir hükümetle iş görmeye Müttefikler hazır mıydılar?

Eden bu gruba Avrupa Danışma Komisyonunca kabul edilen teslim şartlarının bildirileceğini söyledi.

Churchill olayların mümkün gelişmesini göstermek istediğini söyledi. Almanya artık savaşamazdı. Diyelim ki Hitler ya da Himmler teslim olmayı önerdiler. Bunlara

Müttefiklerin vereceği cevap açıktı: Savaş suçlusu olduğunuz için sizlerle konuşamayız. Almanya'da sadece onlar kalsalar bile Müttefikler savaşa devam edeceklerdi. Hitler'in saklanmaya çalışacağı ya da bir hükümet darbesi sonucunda öldürüleceği ve teslim olmayı önerecek başka bir hükümet kurulacağı daha mümkündü. Bu durumda Müttefikler Almanya'da bu adamlarla konuşup konuşmıyacakları konusundan hemen birbirlerine danışacaklardı. Konuşmaya karar verirlerse bu adamlara teslim şartları söylenecekti. Müttefikler bu adamlarla konuşmanın uygun olmadığına karar verirlerse savaşa devam edecekler ve bütün ülkeyi işgal edeceklerdi. Bu yeni adamlar gelip, kendilerine söylendiği gibi bir kayıtsız teslim belgesi imzalarlarsa onlara gelecekteki durumlarını söylemek gerekmezdi. Kayıtsız şartsız teslim Almanya'nın parçalanması konusunda Müttefiklere Almanlardan ek isteklerde bulunmak fırsatını veriyordu.

Stalin Almanya'nın parçalanmasının bir ek istek olmayıp en önemlisi olduğunu söyledi.

Churchill bunun elbette önemli bir istek olduğunu söyledi. Ama bunun Almanlara ilk ağızda söylenmesi gerektiğine inanmıyordu. Müttefikler bu noktada kesin bir anlaşmaya varmalıydılar.

Stalin sorunu bunun için ortaya attığını söyledi.

Churchill Müttefiklerin parçalama sorununu ele alsalar bile bunun üstünde şimdi kesin bir anlaşmaya varmalarının mümkün olacağını sanmadığını söyledi. Bu konunun incelenmesi gerekirdi. Churchill'in fikrine göre bu çeşit sorunların bir barış konferansında incelenmesi daha uygun olurdu.

Roosevelt, Mareşal Stalin'in Almanya'yı parçalayıp parçalamıyacakları sorusuna bir cevap almadığını sanıyor-

du. Roosevelt bu sorun üstünde prensip anlaşmasına varılmasına, ayrıntıların ileriye bırakılabileceğine inanıyordu.

Stalin bunun doğru olduğunu söyledi.

Roosevelt, Başbakan Almanya'nın parçalarının sınırlarını şimdiden kararlaştırmanın imkânsız olduğunu ve bütün sorunun incelenmesi gerektiğini söyledi, diye devam etti. Doğruydu bu. Ama Konferansta en önemli şey, başlıca sorun,. yani Müttefiklerin Almanya'nın parçalanmasını kabul edip etmedikleri henüz karar altına alınmamıştı. Roosevelt, Almanlara teslim şartlarının verilmesinin, ayrıca Almanya'nın parçalanacağını söylemenin iyi merkezî olmayan bir yönetimden yana konuşmuştu. Roosevelt'in 40 yıl önce Almanya'da kaldığı sıralar merkezi olmayan yönetim hâlâ vardı orada. Bavyera ya da Hessen'ın bir Bavyera ya da Hessen Hükümeti vardı. Bunlar gerçek hükümetlerdi. «Reich» kelimesi henüz yoktu. Ama son 20 yıl içinde merkezi olmayan yönetim git gide kaldırıldı. Bütün yönetim Berlin'de merkezleşti. Merkezî olmayan bir Almanya tasarısı şimdi ütopya gibi birşeydi. Bunun için, bu koşullar altında Roosevelt parçalamaktan başka çıkar yol görmüyordu. Kaç parça olmalıydı? Altı mı, yedi mi, daha mı az? Bu konuda kesin birşey söylemekten çekiniyordu. Bu sorun incelenmeliydi. Ama burada, Kırım'da, Müttefiklerin Almanlara Almanya'nın parçalanacağını söyleyip söylemiyecekleri üstünde bir anlaşmaya varılmalıydı.

Churchill, fikrine göre, ülkelerine ilerde uygulanacak siyaseti Almanlara bildirmenin gereği olmadığını söyledi. Almanlara teslimlerinden sonra Müttefiklerin ilerdeki isteklerini beklemek zorunda oldukları söylenmeliydi. Bu sonraki istekler Almanlardan Müttefiklerin karşılıklı anlaşmasıyla istenmeliydi. Parçalanmaya gelince, Churchill

böyle bir kararın birkaç günde alınabileceğine inanmıyordu. Müttefiklerin önünde 80 milyonluk bir halk vardı; bunların yeleceği sorununu çözmek için elbette 30 dakikadan fazla bir zaman gerekirdi. Bir komisyonun bu soruyu ayrıntılariyle incelemesi bir ay sürebilirdi.

Roosevelt Başbakan'ın bu soruna zaman etkenini de getirdiğini söyledi. Parçalama sorunu ortalıkta tartışılsaydı yüzlerce tasarı olabilirdi. Bunun için Roosevelt, Dışişleri Bakanlarının 24 saat içinde Almanya'nın parçalanmasını incelemek için bir yöntem tasarısı hazırlamalarını öneriyordu; bundan sonra Almanya'nın parçalanması için 30 gün içinde ayrıntılı bir tasarı hazırlanabilirdi.

Churchill İngiliz Hükümeti'nin Almanya'nın parçalanması ilkesini ve parçalama yöntemini incelemek için bir komisyon kurulmasını kabul ettiğini bildirdi.

Stalin sorunu Müttefiklerin ne istediğini aydınlatmak için ortaya attığını söyledi. Olaylar Almanya'nın felâketi yönünde gelişecekti. Almanya savaş kaybediyordu; bu yenilgi hemen bir Müttefik saldırısıyla çabuklaştırılmalıydı. Almanya askerî bir felâketten başka bir iç felâkete de düşebilirdi; çünkü ne kömürü ne de buğdayı olacaktı. Almanya daha şimdiden Dobrowa kömür havzasını kaybetmişti ve Ruhr yakında Müttefiklerin top ateşi altında olacaktı. Olayların bu hızlı gelişmesi karşısında Stalin Müttefiklerin gafil yakalanmalarını istemiyordu. Müttefiklerin olaylara hazır olması için bu sorunu oraya atmıştı. Almanya'nın parçalanması için şimdi bir tasarı hazırlamanın güçlüğü konusunda Churchill'in düşüncelerini tamamiyle anlıyordu. Doğruydu bu. Hemen somut bir tasarı hazırlanmasını da önermiyordu. Ama bu konuda bir ilke anlaşmasına varılmalı ve bu kayıtsız şartsız teslimin maddeleri içine yazılmalıydı.

Churchill kayıtsız şartsız teslimin bir mütareke an-

laşmasını yasakladığını bildirdi. Askerî harekâtı sona erdirecek olan kayıtsız şartsız teslimdi. Kayıtsız şartsız teslim maddelerini imzalayanlar yenenlerin iradesine bırakılıyordu.

Stalin teslim maddelerinin gene de imzalandığını söyledi.

Churchill evet, dedi ve Avrupa Danışma Komisyonunca hazırlanan Almanya'nın kayıtsız şartsız teslimi-nin 12. Maddesine bakılmasını istedi.

Roosevelt maddenin Almanya'nın parçalanması hakkında hiçbir şey söylemediğini bildirdi.

Stalin doğru, dedi.

Churchill mütareke şartlarının yayınlanıp yayınlanmıyacağını sordu.

Stalin şartların şimdilik açıklanmıyacağını söyledi; Müttefiklerde kalacaktı **bunlar ve zamanı** gelince Alman Hükümetine verilecekti. Bunların ne zaman açıklanacağına Müttefikler karar verecekti. Müttefikler İtalya ile de aynı şeyi yapıyordu; bunun teslim şartlarını gerekli saydıkları zaman açıklayacaklardı.

Roosevelt Almanların bir hükümet kurmasına izin mi verileceğini, yoksa yönetimi Müttefiklerin mi yapacağını sordu. Almanya parçalanırsa her parçasının oradaki Müttefik komutanlığının emrinde bir hükümeti olmalıydı.

Churchill bunu bilmediğini söyledi. Deminki demecinden öteye gidemiyordu: İngiliz Hükümeti, Almanya'nın parçalanması ilkesini ve parçalama yöntemini incelemek için bir komisyon kurulmasını kabule hazırdır.

Roosevelt Churchill'in 12. Maddeye Almanya'nın parçalanması hakkında bir şeyler ekleyip eklemiyeceğini sordu.

Churchill üç Dışişleri Bakanının bu maddeye «Almanya'nın parçalanması» sözcüklerini ya da başka bir formü-

lü eklemek olanağını kararlaştırmak amacıyla 12 Maddeyi incelemeleri gerektiğini söyledi.

(Sorunun incelenmesi için Dışişleri Bakanlarına talimat verilmesi kararı alındı.)

Churchill Almanya'da hükümet sorununun görüşülebileceğini söyledi.

Stalin tazminat sorununun görüşülmesini yeğlediğini söyledi.

Roosevelt kabul etti ve bu sorunun iki yüzü olduğunu söyledi. Birincisi, Danimarka, Norveç ve Hollanda gibi küçük ülkelerin de Almanya'dan tazminat almak isteyecekleriydi. İkincisi, Alman insangücünden yararlanma sorunuydu. Roosevelt Sovyetler Birliği'nin ne kadar Alman insangücü istediğini sordu. Amerika Birleşik Devletleri'ne gelince, onun ne Alman makinalarına ne de insan gücüne ihtiyacı vardır.

Stalin Sovyet Hükümeti'nin bir maddi tazminat tasarısı olduğunu söyledi. Alman insan gücünün kullanılmasına gelince, Sovyet Hükümeti bu sorunu görüşmeye henüz hazır değildi.

Churchill Sovyet tazminat tasarısı hakkında biraz bilgi alıp alamıyacağını sordu.

Stalin bu konuda konuşmayı Maisky'ye bıraktığını söyledi.

Maisky maddî tazminat tasarısının birkaç ana ilkeye dayandığını bildirdi.

Birinci ilke Almanya'dan alınacak tazminatın önceki dünya savaşından sonra olduğu gibi nakden değil, aynen alınmasıydı.

İkinci ilke Almanya'nın aynı ödemelerini iki şekilde yapmasıydı, yanı (a) savaş biter bitmez Almanya'nın kendi topraklarındaki ve dışardaki aktif değerlerinden kitle halinde aktarmalar (fabrikalar, makina araçları, gemiler,

demiryolu araçları, dış ülkelerdeki yatırımlar v.b.), (b) savaş bittikten sonra yıllık mal teslimatı.

Üçüncü ilke kısaca tazminat ödeme yoluyla Almanyanın iktisaden silâhsızlandırılmasıydı; yoksa başka türlü Avrupa'da güvenlik sağlanamazdı. Somut olarak bu, Almanya'nın ağır sanayisinden (Çelik, makina, maden makinaları, elektrik makinaları, kimya v.b.) yüzde sekseninin sökülmesi demekti. Hava araçaları ve sentetik akaryakıt yapan fabrikaların yüzde yüzü; savaştan önce var olan ya da savaş sırasında yapılmış bütün uzmanlaşmış askerî girişimlerin (silâh fabrikaları, teçhizat fabrikaları) yine yüzde yüzü sökülmeliydi. Sovyet Hükümeti, Almanya'nın savaş öncesi ağır sanayisinden kalacak olan yüzde yirminin ülkenin gerçek iktisadî ihtiyaçlarını karşılamaya tamamiyle yeteceğine inanıyordu.

Dördüncü ilke tazminat süresinin 10 yıl olarak tespiti, aktif değerden aktarmaların savaş bittikten sonra iki yıl içinde yapılmasıydı.

Beşinci ilke Almanya'nın tazminat yükümlülüğünü kesinlikle yerine getirmesi amacıyla, ayrıca Avrupa güvenliği bakımından Alman iktisadına sıkı bir İngiliz-Sovyet-Amerikan denetimi uygulanması gerektiğiydi. Denetim şekilleri daha sonra hazırlanacaktı. Ama gene de, Almanya'nın savaş gücünün mümkün yeniden canlanması bakımından büyük bir tehlike teşkil eden, Almanya'da kalmış sanayi, ulaşım ve öteki girişimlerin uluslararası bir duruma getirilmesi için hazırlık yapılmalı ve bunların yönetimine S.S.C.B. İngiltere ve A.B.D. katılmalıydı. Alman iktisadının denetimi tazminat ödeme süresi sona erdikten, yani savaşın bitiminden 10 yıl sonra da sürdürülecekti.

Altıncı ilke Alman saldırısının doğurduğu hasarların akla sığmaz büyüklüğü karşısında Almanya'dan en ağır koşullarla alınacak tazminat bile bunları onarmasının

imkânsızlığıydı. Sovyet Hükümeti hasar tutarının kabataslak bir hesabını yapmaya çalışmıştı; erişilen rakamlar çok büyüktü. Bu yüzden Sovyet Hükümeti şu sonuca vardı: Müttefikler gerçeği gözönünde tutacaklar ve doğrudan doğruya maddî kayıplar diye nitelenebilecek yalnız bu çeşit hasarlar (evlerin, fabrikaların, demiryollarının, araştırma kurumlarının tahribi ya da uğradıkları hasarlar; sürülerin, tahılın, yurttaşların özel mülklerinin müsaderesi vb.) tazminata konu olacaktı. Ama yalnız doğrudan doğruya maddî kayıplar başlığı altındaki Sovyet ilk hesaplarının toptan tutarı bile, doğrudan aktarma ve savaş sonrası yıllık teslimat yoluyla alınacak mümkün tazminatın tutarından daha fazla olduğuna göre, tazminat hakkı olan ülkeler arasında bunu almada birçeşit **öncelik** tanınmasının gerekli olacağı ortadaydı. Bu öncelik iki esasa dayanacaktı: (a) Ülkenin düşmanı yenmedeki katkısının büyüklüğü, (b) ülkenin uğradığı doğrudan doğruya maddî kayıpların büyüklüğü. Bu iki esasın derecesinin yüksek olduğu ekler tazminatı önce alacaklardı, ötekiler daha sonra.

Yedinci ilke S.S.C.B.'nin, doğrudan doğruya maddî kayıplarının tazmini için en azından 10 milyar dolar almasının doğru olacağıydı. Bu elbette Sovyetler Birliği'nin uğradığı doğrudan doğruya maddî kayıpların tutarının sadece pek önemsiz bir parçasıydı, ama bu durumda Sovyet hükümetini bu rakam tatmin edecekti.

Son olarak, sekizinci ilke, yukarda ortaya konan ilkelere dayanarak ayrıntılı bir Müttefik tazminat tasarısı hazırlamak için Moskova'da S.S.C.B., İngiltere ve A.B.D. temsilcilerinden özel bir Tazminat Komisyonu kurulmasıydı.

Sovyet Hükümeti'nin görüşülüp kabul edilmesi için

Konferans'ın önüne getirdiği maddî tazminat tasarısı ana hatlarıyla buydu.

Churchill önceki savaşın sonunu iyice hatırladığını söyledi. Kendisi barış şartlarının düzenlenmesine doğrudan doğruya katılmadığı halde bütün konferanslara girmişti. Tazminatın çok umut kırıcı olduğu ortaya çıkmıştı. Almanya'dan büyük çabalarla ancak bir milyar sterlin alınabilmişti. Ama Almanya'daki A.B.D. ve İngiliz yatırımları olmasaydı bu kadarı bile alınamazdı. İngiltere Almanya'dan birkaç eski okyanus gemisi aldı; Almanya ise İngiltere'den aldığı parayla kendine yeni bir filo yaptı. Churchill İngiltere'nin yeniden buna benzer güçlüklerle karşılaşmıyacağını umuyordu.

Rusya'nın zararlarının başka bir ülkeden daha büyük olduğunda Churchill'in hiç kuşkusu yoktu.. Almanya'dan fabrikaların sökülüp aktarılmasının doğru bir hareket olduğuna her zaman inanmıştı. Ama yenilmiş ve yıkılmış bir Almanya'dan yalnız Rusya'nın uğradığı kayıpları karşılayacak nicelikte birşeyler almanın bile imkânsız olduğuna tamamiyle emindi. Almanya'dan yılda 250 milyon sterlin alınabileceğinden kuşkuluydu. Önceki savaşın sonunda İngilizler de büyük rakamlar hayal etmişlerdi; ama sonuç ne olmuştu?

İngiltere şimdiki savaşta çok ağır kayıplara uğramıştı. Evlerinin büyük bir kısmı yıkılmış ya da hasar görmüştü. İngiltere dışardaki bütün yatırımlarını satmıştı. İngiltere yiyecek ithal etmek için mal ihraç etmek zorundaydı; ihtiyacı olan yiyeceğin yarısını dışardan satın alması gerekiyordu. Ortak dava için çarpışırken İngiltere, Ödünç-Verme'den başka ağır borçlara girmişti. İngiltere'nin toptan borcu 3 milyar sterlindi. Savaşın sonunda, yenenler arasında hiçbir ülke İngiltere kadar güç bir iktisadî ve malî durumda olmayacaktı. Churchill Almanya'dan

alınacak tazminatın İngiliz iktisadını sağlatma olanağını görseydi kesinlikle o yolu tutardı. Ama bunun başarısından kuşkuluydu.

Öteki ülkeler de büyük yıkıntılara uğramışlardı. Hollanda çiğnenmişti. Norveç ağır kayıplara uğramıştı. Doğru, bunların nüfusu fazla değildi.

Ayrıca, Almanya'ya ne olacaktı? Churchill'in gözleri önünde 80 milyon nüfusuyla açlıktan kırılan bir Almanya hayali vardı. Kim besleyecekti onu? Bunun ücretini kim ödeyecekti? Sonunda Müttefikler tazminatın bir kısmını kendi ceplerinden kapamak zorunda kalmıyacaklar mıydı?

Stalin bütün bu sorunların eninde sonunda elbet ortaya çıkacağını söyledi.

Churchill insan bir ata binmek istiyorsa onu yulaf ve samanla beslemelidir, dedi.

Stalin ama at insana saldırmamalıdır, dedi.

Churchill benzetmenin pek iyi olmadığını kabul etti ve at yerine otomobil konulursa, bunu kullanmak için deposuna benzin koymak gerektiğini söyledi.

Stalin burada benzerlik olmadığı cevabını verdi. Almanlar makina değil insandılar.

Churchill bunu da kabul etti. Tazminat konusuna dönerek, Churchill, konuşmaların gizli yapılacağı bir Tazminat Komisyonu kurulmasından yana olduğunu söyledi.

Roosevelt kendisinin de önceki savaşı iyi hatırladığını ve Birleşik Devletler'in bir yığın para kaybettiğini söyledi. A.B.D Almanya'ya 10 milyar dolar ödünç vermişti; ama eski hatalarına bir daha düşmeyecekti. Birleşik Devletler'in Alman insangücünü kullanmaya niyeti yoktu. Birleşik Devletler Alman makina araçları da istemiyordu. Önceki savaşın sonunda Birleşik Devletler'de birçok Alman serveti vardı. Bunların hepsi Almanlara geri verilmişti.

Roosevelt şimdiki savaştan sonra işlerin böyle olmıyacağına inanıyordu. Birleşik Devletler'deki Alman mülklerinin Amerikalıların elinde kalması için özel bir yasa çıkarılabilirdi. Roosevelt Almanya'nın geleceğinin düşünülmesi konusunda Churchill'e katılıyordu. Başka ülkelere yardım eden Birleşik Devletler'in cömertliğine rağmen, Birleşik Devletler Almanya'nın geleceğini garanti edemiyecekti. Birleşik Devletler Almanların yaşama standartlarının Sovyetler Birliği'ndekinden daha yüksek olmasını istemezdi. Birleşik Devletler Almanya'dan gerekli olan herşeyi sağlaması için Sovyetler Birliği'ne yardım etmek isterdi. Amerikalılar, ihracatını artırmak ve Almanya'nın yerine geçmek için dış pazarlar bulmakta İngilizlere yardım etmek isterlerdi.

Roosevelt, S.S.C.B. ve öteki Avrupa ülkelerinin ihtiyaçlarını incelemek için bir Tazminat Komisyonu kurmanın zamanı geldiğine inanıyordu. Komisyonun Moskova'da çalışmasını kabul ediyordu. Roosevelt Sovyetler Birliğinde yakılıp yıkılan herşeyin onarılabileceğini umuyordu. Ama herşeyi tazminatla kapatmanın imkânsız olduğuna da emindi. Almanları açlıktan öldürmemek için Almanya'da yeterli bir sanayi bırakılmalıydı.

Churchill Tazminat Komisyonu'nun Moskova'da oluşuna bir itirazı olmadığını bildirdi..

Maisky Roosevelt ve Churchill'e kısaca cevap vermek istediğini söyledi. Sözlerinde başlıca üç nokta üstünde durmak niyetindeydi.

Önce, Chuchill'in özellikle üstünde durduğu sorun: önceki savaştan sonra tazminatın alınmaması. Gerçekten, bu deneyin son derece yetersiz sonuçları olduğu görüldü. Ama niçin? Bunun nedeni Almanya'ya yükletilen tazminatın tutarının aşırı olması değildi. Gerçekte bu tutar pek azdı: 58 yıllık bir süreye dağıtılmış 30 milyar dolar. Pek

çok muydu bu? Ulusal servetinin ve gelirinin durumuna göre Almanya bu kadar parayı kolayca ödeyebilirdi. Bununla birlikte, güçlük müttefiklerin Almanya'dan tazminatın çoğunu aynen değil nakden ödemesini istemelerindeydi. Gereken dövizi sağlamak için Almanya bazı yollar bulmak zorundaydı. Oysa Müttefikler tazminatın aynen ödenmesini kabul etselerdi hiçbir güçlük çıkmayacaktı. Ama müttefikler bunu istememişti. Bunun sonucu olarak çözülmez bir transfer sorunu çıkıyordu ortaya, yani Alman marklarının sterlinle, dolarla, frankla değiştirilmesi sorunu; bu yüzden, önceki savaştan sonra tazminat alınamaz olmuştu.

1914 - 1918 den sonra tazminat alınmamasının başka bir etkeni de Birleşik Devletler, İngiltere ve Fransa'nın siyasetiydi. Bunların Almanya'da büyük sermaye yatırımları vardı ve bu da Almanlara tazminat yükümlülüklerini yerine getirmemekte cesaret veriyordu. Gerçekte Almanlar 1914 - 1918 savaşından sonraki ilk yıllarda İngilizlerin, Amerikalıların ve Fransızların onlara ödünç verdiği paranın ancak dörtte bir kadarını tazminat olarak ödemişlerdi.

Önceki tazminatın alınamamasının asıl nedeni buydu. Para transferi güçlüklerinden kaçınmak için bütün tazminatın aynen ödenmesi önerilmişti. Ayrıca, Birleşik Devletler'in ve İngiltere'nin savaştan sonra Almanya'ya yeniden malî sermaye vermiyecekleri umuluyordu. **(Roosevelt ile Churchill el-kol hareketleri ve yüksek sesle böyle birşeye niyetleri olmadığını belirttiler.)** Bu durumda, eskinin bahtsız deneyine bakarak yeni tazminat için de karamsar sonuçlara varmak gerekmezdi.

İkincisi: Churchill S.S.C.B.'nin istediği tazminat tutarının Almanlar için aşırı olacağına işaret etmişti. Bu

pek haklı sayılmazdı. Aslında 10 milyar dolar neyi gösteriyordu? Bu Birleşik Devletler'in 1944/45 Federal bütçesinin ancak yüzde onundan ibaretti. (**Stettinius:** «Çok doğru») Bu ayrıca barış zamanındaki A.B.D. Federal bütçesinin bir tam bir bölü dördüne eşitti (sözgelimi, 1936 ile 1938 yılları arasındaki). İngiltere'ye gelince, aynı 10 milyar dolar İngiltere'nin altı aylık bir süre içindeki savaş masraflarından, ya da barış zamanındaki (1936-1938) ulusal bütçesinin iki buçuk mislinden fazla değildi.

Bu durumda Sovyetler Birliği'nin isteğinin aşırı olduğunu söylemek doğru muydu? Değildi. Hatta bu pek azdı. Bu azlık Sovyet Hükümeti'nin hayale kapılmamak ve ayaklarını yerden kesmemek isteğinden geliyordu.

Üçüncüsü: Roosevelt ile Churchill Almanya'da bir açlığı önlemek gerektiği üstünde durdular'. Sovyet Hükümeti Almanya'yı soymak ve aç bırakmak niyetinde değildi. Tam tersi, tazminat tasarısını hazırlarken Sovyet Hükümeti Alman halkının savaş sonrası yıllarında ortalama Avrupa yaşama standardına göre yaşıyabileceği koşulları yaratmayı düşünüyordu ve Sovyet tazminat tasarısı böyle bir olanağı sağlıyordu. Almanya'nın savaş sonrası iktisadını gelişen bir tarım ve hafif sanayi temelleri üstüne kurması için ona her türlü fırsat veriliyordu. Bunun için bütün koşullar vardı. Alman sanayisinin adı geçen iki kolunda Sovyet tazminat tasarısı hiçbir özel kısıtlama getirmiyordu.

Üstelik savaş sonrası Almanya'sı için silâh masrafı diye birşey de olmayacağı unutulmamalıydı; çünkü Almanya tamamiyle silâhsızlandırılacaktı. Bu büyük bir tasarruf sağlıyacaktı: ne de olsa savaş öncesi Almanya'sı çeşitli konularda yılda 6 milyar doları silâhlanmaya harcıyordu. (**Churchill** bağırır: «Evet, çok önemli bir nokta

bu!») Bunun için Sovyet tazminat tasarısı bütünüyle yerine getirilse bile Sovyet Hükümeti Alman halkına iyi ve dürüst bir hayat sağlandığına inanıyordu.

Churchill ile Roosevelt'in yukarda söylenenlerden de anlıyacakları gibi, Sovyet tazminat tasarısı inceden inceye düşünülmüş, aklı başında ve gerçekçi hesaplara dayanmaktaydı..

Churchill, fikrine göre, bütün bu sorunların komisyonda incelenmesi gerektiğini söyledi.

Stalin nerede, diye sordu.

Churchill gizli bir komisyon kurulmasını ve bunun görüşmelerinden hiçbirinin açıklanmamasını söyledi.

Stalin komisyonun çalışmaları hakkında hiçbir şeyin yayınlanmıyacağını söyledi. Churchill böyle bir komisyonun nerede kurulmasını istiyordu? Bu Konferansta mı?

Churchill şimdilik bunun gerekli olmadığını söyledi. Konferans sadece bir Tazminat Komisyonu kurulması hakkında karar olacaktı; sonra bu komisyon istekleri ve Almanya'nın elindeki serveti inceleyecek, ayrıca bunların dağıtımında önceliği de saptayacaktı. Önceliği saptarken, bir ulusun yalnız zaferi kazanmaya katkıları değil uğradığı hasarlar da göz önüne alınırsa iyi olurdu. Ölçüt ne olursa olsun S.S.C.B. listenin başında olacaktı. Komisyonda çıkabilecek her türlü anlaşmazlık Hükümetler tarafından çözülecekti. Rus Tazminat tasarısına gelince bunun incelenmesi için zaman gerekirdi; birden kabul edilemezdi bu.

Roosevelt Tazminat Komisyonu'nun üç Büyüklerin temsilcilerinden kurulacağını söyledi.

Churchill Roosevelt'in önerisini destekledi.

Stalin burada hemen herkesin kabul ettiği bir Tazmi-

nat Komisyonu kurulmasının çok iyi birşey olduğunu söyledi. Ama herşey bununla bitmiyordu. Komisyonların en iyisi bile çalışması için uygun yol gösteren planlar olmazsa fazla birşey yapamazdı. Yol gösteren planlar burada Konferansta ortaya konmalıydı.

Stalin tazminat dağıtımının temelindeki başlıca ilkenin şu olduğuna inanıyordu: Savaşın asıl yükünü çeken ve düşmana karşı zaferi gerçekleştiren devletler önce tazminat alacaktı. Bu devletler S.S.C.B., Birleşik Devletler ve İngiltere'ydi. Yalnız Ruslar değil, Amerikalılarla İngilizler de tazminat almalıydılar, hem de mümkün olduğu kadar fazla. Roosevelt'in dediği gibi, Birleşik Devletler Almanya'dan makina ya da insan gücü almayı düşünmüyorsa başka daha uygun tazminat şekilleri bulunabilirdi; sözgelimi, ham maddeler v.b. Neyse, düşmanın yenilgisine en büyük katkıda bulunanların tazminatta öncelik hakkı olacağı kesinlikle saptanmalıydı. Stalin bunu kabul edip etmediklerini Roosevelt ile Churchill'e sordu.

Roosevelt kabul ettiğini bildirdi.

Churchill de itiraz etmedi.

Stalin sonra, tazminatın ödenmesi için Almanya'da işe yarar servete değer biçmede çıkış noktası olarak şimdiki Almanya'nın savaş bittikten sonra bütün nüfusunun yurda dönüp te fabrikaların işlemeye başladığı zamanki kaynaklarının alınacağını söyledi. Almanya'nın o zaman şimdikinden daha çok serveti olacak ve sözünü ettiği devletler oldukça büyük bir tazminat alabileceklerdi. Üç Dışişleri Bakanı bütün bunları tartışıp sonra Konferansa bildireceklerdi.

Churchill Konferansın talimatın esas noktalarını Komisyona göstermesini kabul etti.

Stalin bunun yerinde olacağını söyledi.

Churchill yarı şaka, «tazminat sorununun tartışılma-

sında inatçılık ediyormuş gibi görünüyorsam bunun nedeni sadece yurtta bir parlamentom ve bir kabinem olduğudur,» dedi. Churchill'in Kırım Konferansı'nda kabul ettiğini onlar kabul etmeyi reddederlerse onu kapı dışarı edebilirlerdi.

Stalin aynı tarzda cevap verdi: Kolay değildir bu, galipler kapı dışarı edilmez.

Churchill üç Dışişleri Bakanının tazminat sorununu ertesi gün görüşüp sonra Konferansa rapor verebileceklerini söyledi. Churchill şu ilkeyi beğeniyordu: Herkese ihtiyacına göre; ve Almanya'dan yeteneğine göre. Bu ilke tazminat tasarısının temeli olmalıydı

Stalin başka bir ilkeyi yeğlendiğini söyledi: Herkese lâyık olduğuna göre.

Livadya Sarayı'nda Üçüncü Oturum

6, Şubat, 1945

(. . .) Roosevelt bir uluslararası güvenlik örgütü sorununun görüşülmesine bu gün başlanabileceğini bildirdi. Roosevelt en azından 50 yıllık bir barış sağlamanın onların görevi olduğuna inanıyordu. Roosevelt, Mareşal Stalin, Churchill Dumbarton Oaks'da bulunmadıklarına göre Stettinius'un bu sorun üstüne bir rapor vermesi iyi olacaktı.

Stettinius Dumbarton Oaks'da bazı sorunların incelenip çözülmesinin ileriye bırakılması için bir anlaşmaya varıldığını söyledi. Bu sorunlardan başlıcası Güvenlik Konseyi'ndeki oylama yöntemi sorunuydu. Dumbarton Oaks'da üç deleğe kurulu bu sorunu inceden inceye tartışmışlardı. O zamandan beri üç Hükmetten her biri bu sorunu sürekli ve derin bir inceleme konusu yapmışlardı.

5 Aralık 1944 te Başkan, Mareşal Stalin'e ve Başbakan Churchill'e bir öneri göndererek Dumbarton Oaks'da hazırlanan Bölüm VI nın C kesiminin aşağıdaki biçimde düzenlenip kararlaştırılmasını istedi:

«C. Oylama.

1. Güvenlik Konseyi'nin her üyesinin bir oyu olacaktır.

2. Usulle ilgili konulardaki Güvenlik Konseyi kararları yedi üyenin olumlu oyuyla alınacaktır.

3. Başka bütün konulardaki kararlar sürekli üyelerin oy birliği dahil yedi üyenin olumlu oylarıyle alınacaktır; Bölüm VIII'in A kesimi ve Bölüm VIII'in C kesiminin ilk paragrafının ikinci cümlesiyle ilgili kararlarda, anlaşmazlığa taraf bir devlet oy vermiyecektir.»

Stettinius'un şimdi okuduğu metinde, Başkan'ın önerdiği ilk metinden Sovyetler ve İngilizlerle anlaşmaya varılarak yapılan bazı ufak tefek düzeltmeler vardı.

Amerikan önerisi, evrensel barışın korunmasında Büyük Devletler'in özel sorumluluğu ile tam bir uyum içindeydi. Gerçekte Amerikan önerisi, iktisadî ve askerî zorlayıcı tedbirler dahil, barışın korunmasıyla ilgili bütün ana davalarda Konsey'in sürekli üyelerinin şartsız oybirliğini istiyordu.

Aynı zamanda, Amerikan önerisi, çıkabilecek herhangi bir anlaşmazlığın barışçı yollarla çözümünün genel bir ilgili sorunu olduğunun, sürekli üye olmayan egemen devletlerin de görüşlerini ne olursa olsun hiçbir sınırlamaya uğramadan öne sürmelerine hak tanıyan bir sorun olduğunun sürekli üyeler tarafından kesinlikle bildirilmesini öngörüyordu. Konsey'de böyle bir tartışma özgürlüğü sağlanmazsa, hepsinin istediği bir dünya örgütü kurulması tehlikeye düşecek ya da büsbütün imkânsız olacaktı. Konsey'de buçeşit sorunların serbestçe, enine

boyuna tartışılması hakkı tanınmadan bir uluslararası güvenlik örgütü, kurulsa bile, ilk amaçlarından çok uzaklaşacaktı.

Amerikan delegelerinin öbür iki delege kuruluna sunduğu belge, Stettinius'un az önce okuduğu hazırlık metnini, Konsey'in kararlarında - Amerikan önerisine göre - şartsız oybirliği isteyeceği sorunlar hakkında özel bir listeyi ve anlaşmazlığa taraf bir devletin oy vermiyeceği sorunların (anlaşmazlıklar ve bunların barışçı yollarla çözümü konusunda) ayrı bir listesini de öne sürüyordu.

Birleşik Devletler Hükümeti'nin görüş açısından oylama usulü sorununda iki önemli öğe vardı.

Birincisi, Stettinius'un sözettiği evrensel barışın korunması için sürekli üyelerin oybirliği gerektiğiydi.

İkincisi, örgütün bütün üyelerine dürüstçe davranılmasının Birleşik Devletler halkı için özel bir önemi olduğuydu.

Bu iki öğeyi uzlaştırma görevi vardı ortada. Başkan'ın 5. Aralık. 1944 te Mareşal Stalin'e ve Başbakan Churchill'e gönderdiği öneriler makul ve doğru bir çözüm sağlıyor ve iki öğeyi yeterince birleştiriyordu.

Roosevelt oybirliği ilkesi üstüne Güvenlik Konsey'inde alınacak karar türlerinin Stettinius bir listesini verirse iyi olacağını bildirdi.

Stettinius : Başkan'ın önerdiği tasarıya göre, sürekli üyelerin oyları dahil Güvenlik Konseyi'nin yedi üyesinin olumlu oyunu gerektiren kararlar şunlardır :

(1) Genel Kurul'a yapılacak tavsiyelerde :

1. Yeni üyelerin kabulü.
2. Bir üyenin geçici olarak çıkarılması.
3. Bir üyenin çıkarılması.
4. Genel Sekreter'in seçilmesi.

(II) Geçici olarak çıkarılan bir üyenin haklarının geri verilmesi.

(III) Aşağıdaki sorular dahil, barış için bir tehlikenin ortadan kaldırılması ve barışı bozacak çatışmaların bastırılması:

1. Barışın tehlikeye düşmesi, taraflar arasındaki bir anlaşmazlığın bunların kendi seçtikleri yollarla mı yoksa Güvenlik Konseyi'nin tavsiyelerine uygun olarak çözülmemesi yüzünden midir?

2. Şu ya da bu ülkenin herhangi bir hareketinde barış için bir tehlike ya da barışı bozacak çatışma niteliği var mıdır?

3. Barışın korunmasında ya da yeniden sağlanmasında alınacak tedbirler nelerdir ve bu tedbirler nasıl uygulanacaktır?

4. Zorlayıcı tedbirlerin uygulanması o bölgedeki bir ülkeye bırakılamaz mı?

(IV) Silâhlı kuvvetlerin ve araçların hazırlanması konusundaki özel anlaşma ya da anlaşmaların onayı.

(V) Genel bir silâh ayarlama sistemi için tasarılar hazırlanması ve bu çeşit tasarıların üye devletlere sunulması.

(VI) Barış ve güvenliğin korunması için bölgesel tedbirlerin ya da bunları uygulayan ülkenin faaliyetinin ve niteliğinin dünya örgütünün amaç ereklerine uygun olup olmadığı konusunda karar verme.

Bir anlaşmazlığın barışçı yollarla çözülmesi ile ilgili aşağıdaki kararlar için, kendisinin taraflardan biri olduğu bir anlaşmazlıkla ilgili herhangi bir kararda o Konsey üyesinin oylamadan çekilmesi şartiyle, bütün sürekli üyelerin oyları dahil Güvenlik Konseyi'nin yedi üyesinin olumlu oyu gerekecekti:

(I) Konsey'in önüne getirilen anlaşmazlık ya da du-

rum sürekli olduğunda barışı tehlikeye düşürebilecek nitelikte midir?

(II) Konsey iki tarafı, anlaşmazlığı ya da durumu kendi seçecekleri yollarla mı çözmeye ya da düzeltmeye çağırmalıdır?

(III) Konsey, anlaşma yöntemleri konusunda taraflara tavsiyelerde bulunmalı mıdır?

(IV) Konsey'in önündeki sorunun hukukî aşamaları öğüt almak için Uluslararası Adalet Divanı'na gönderilecek midir?

(V) Bir yerdeki anlaşmazlığı barışçı yollarla çözmek için o bölgede bir ülke bulunduğunda o ülkeden anlaşmazlıkla uğraşması istenecek midir?

Roosevelt sorunun görüşülüp çözülebileceğine inanıyordu. Büyük - küçük bütün ulusların bir tek amacı vardı; yani barışın korunması; usulle ilgili sorunlar bu amaca varılmasına engel olmamalıydı.

Stalin Stettinius'un okuduğu önerilerde Başkan'ın 5 Aralıkta gönderdiği mektupta olmayan ne gibi yenilikler bulunduğunu sordu.

Roosevelt bu önerilerin aynı olduğunu, yalnız ufak tefek düzeltmeler yapıldığını söyledi.

Stalin yapılan düzeltmelerin neler olduğunu sordu.

Stettinius bu düzeltmeleri gösterdi.

Molotov Sovyet temsilciler heyetinin de ortaya konan sorunlara büyük önem verdiklerini ve Stettinius'un önerisini incelemek istediklerini bildirdi. Bunun için bu sorunun görüşülmesinin ertesi günkü oturuma ertelenmesini öneriyordu.

Churchill buna katıldığını söyledi. Böyle önemli bir sorunun incelenmesinde yersiz bir telâş gösterilmemeliydi. Bunun görüşülmesi ertesi güne ertelenebilirdi. Dumbarton Oaks'da hazırlanan ilk öneriler onu pek tatmin

etmemişti; çünkü bu önerilerin üç Büyük Devletin gerçek durumunu hesaba aldıklarından pek emin değildi. Başkan'ın yeni önerilerini inceledikten sonra, hiç değilse İngiliz Uluslar Topluluğu ve İngiliz İmparatorluğu bakısmından Churchill'in kuşkuları dağılmıştı. İngiliz Kıralhığı'nın bağımsız dominyonları için de böyleydi bu.

Churchill barışın sağlam temeller üstüne kurulup kurulamıyacağı sorununun üç Büyük Devlete dayandığını sanıyordu; gene de, küçük devletlerin isteklerini serbestçe açıklamaları olanağını sağlamazlarsa, Müttefikler kendilerini sahte bir mevkiye getirmiş olacaklar ve niyetlerine sadık kalmıyacaklardı. Bu olmazsa üç Büyük Devletin dünyaya hâkim olmak istedikleri sanılacaktı. Oysa onların gerçek isteği dünyaya yardım etmek ve onu şimdiki savaşta ulusların çoğunun başına gelen dehşetlerden korumaktı. Bunun için üç Büyük Devlet ortak davanın çıkarına boyun eğmeye hazır olmalıydılar.

O, Churchill, enbaşta yeni durumun İngiliz Uluslar Topluluğu'nun geleceğine yapacağı etkiyi düşünüyordu. Somut bir örnek vermek istiyordu. İngiltere için güç bir örnekti bu: Hong Kong. Başkan'ın önerisi onaylanırsa, Çin Hong Kong'un geri verilmesini isterse, İngiltere'nin görüşünü açıklamaya ve savunmaya hakkı olacaktı; gene de, İngiltere Amerikan belgesinin sonundaki beş sorunun oylamasına katılamıyacaktı. Öte yandan Çin'in de Hong Kong sorunu üstüne görüşünü açıklama hakkı olacak ve Güvenlik Konseyi İngiliz Hükümeti oylamaya katılmadan bu davayı karara bağlıyabilecekti.

Stalin Mısır'ın Genel Kurul üyesi olup olmıyacağını sordu.

Churchill Mısır'ın Kurul üyesi olacağını ama Konsey üyesi olmıyacağını söyledi.

Stalin bir başka örnek almak istediğini söyledi, yani

Mısır topraklarında bulunan Süveyş Kanalı'nı.

Churchill önce kendi örneğinin incelenmesini istedi. Diyelim İngiliz Hükümeti 3. paragrafta ele alınan sorunlardan birinin incelenmesini kabul etmiyecek çünkü bunu İngiliz İmparatorluğunun egemenliğini zedeleyeceğini düşünüyor. Bu durumda, İngiliz Hükümeti'nin başarısı kesindi, çünkü 3. paragrafa göre her sürekli üyenin Güvenlik Konseyi'nin eylemlerini veto etmek hakkı olacaktı. Öte yandan Çin'in davanın özü üstüne kendi görüşünü açıklama olanağından yoksun oluşu haksızlıktı.

Aynı şey Mısır'a da uygulanırdı. Mısır İngilizlere karşı Süyveyş Kanalı'yla ilgili bir sorun ortaya sürdüğünde Churchill çekinmeden bunun tartışılmasına izin verecekti, çünkü veto hakkını veren 3. paragraf İngiliz çıkarını garanti altına alıyordu. Arjantin Birleşik Devletler'e karşı bir dava getirse Birleşik Devletler'in bilinen inceleme usulüne razı olacaklarına da inanıyordu; ama Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir kararını Birleşik Devletler'in veto hakkı olacaktı. Bu Monroe Doktrinine de uygulanabilecekti.

Roosevelt Tahran Bildirisi'nde üç Büyüklerin dünya halklarını memnun edecek bir barış kurmanın sorumluluğunu yüklenmeye hazır olduklarını herkese duyurduklarını söyledi.

Churchill öne sürdüğü nedenlerden ötürü İngiliz Hümeti'nin A.B.D.'nin önerilerini kabule itiraz etmiyeceğini bildirdi. Churchill, öteki ülkelere görüşlerini açıklama izni vermeden, üç Büyüklerin dünyaya hakim olmak istedikleri izlenimini yaratmanın hoş birşey olmadığına inanıyordu.

Stalin herşeyden önce Stettinius'un okuduğu belgenin Sovyet temsilcilerine verilmesini istedi; çünkü bundaki önerileri kulaktan yeterince anlamak güçtü. Anladığına

göre sözü geçen belge Başkan'ın önerilerinin bir yorumuydu.

Amerikan önerilerinin oturumdaki yorumlarına bakarak, Stalin Dumbarton Oaks kararlarının çeşitli ülkelere yalnız düşüncelerini duyurma hakkı sağlamak amacını gütmediğini sanıyordu. Bu hakkın büyük bir değeri yoktu. Kimse inkâr etmiyordu onu. Asıl sorun çok daha önemliydi. Herhangi bir ulus kendisi için çok önemli bir sorun getirdiğinde, sadece görüşünü öne sürmek için yapmıyacaktı bunu, bir karar elde etmek için yapacaktı. Buradakilerin hiçbiri ulusların Kurul'da konuşma hakkına karşı çıkmayacaktı. Ama meselenin bam teli bu değildi. Churcill, anlaşılan Çin'in Hong Kong sorununu ortaya attığında tek isteğinin konuşmak olduğunu sanıyordu. Böyle değildi bu. Çin bir karar istiyecekti. Aynı şekilde, Mısır Süveyş Kanalı'nın geri verilmesi sorununu ortaya atığında bu konudaki düşüncesini söylemekle hoşnut olmayacaktı. Mısır sorununun çözülmesini istiyecekti. Sorunun yalnız düşünceleri söyleme olanağını sağlamak olmayıp çok daha önemli birşey olduğunun nedeni buydu.

Üç Büyüklerin dünyaya hakim olmak istedikleri izleniminin yaratılabileceğinden çekindiğini söylemişti Churchill. Ama kim düşünüyordu dünyaya hakim olmayı? Birleşik Devletler miydi bu? Hayır, o düşünmüyordu bunu. **(Başkan güldü ve anlamlı bir hareket yaptı.)** İngiltere miydi bu? Hayır, gene hayır. **(Churchill güldü ve anlamlı bir hareket yaptı.)** Görüldüğü gibi, iki Büyük Devlet değildi bu. Geriye üçüncüsü kalıyordu. S.S.C.B. Öyleyse dünyaya hakim olmak istiyen S.S.C.B. miydi? **(Toplu gülüşmeler.)** Yoksa dünyaya hakim olmak istiyen Çin miydi? **(Toplu gülüşmeler.)** Dünyaya hakim olmak isteğinden sözetmenin yersiz olduğu ortadaydı. Dostu Chur-

chill dünyaya hakim olmak istiyen tek bir Büyük Devlet adı veremezdi.

Churchill araya girip, üç Müttefiklerden hiç birinin dünyaya hakim olma isteğine elbette inanmadığını söyledi. Ama üç Müttefikler böylesine güçlü bir durumda oldukları için yerinde önleyici tedbirler alınmazsa başkaları düşünebilirdi bunu.

Stalin kaldığı yerden sözüne devam etti: İki Büyük Devlet, Churchill'in fikrine göre onları dünyaya hakim olmak isteğiyle suçlanmaktan koruyacak bir uluslararası güvenlik örgütünün tüzüğünü kabul ettiler diyelim. Üçüncü devlet henüz tüzüğü kabul etmemişti. Gene de, Stettinius'un hazırladığı önerileri inceleyip belki durumu daha açık görecekti. Bununla birlikte, Müttefiklerin karşısında, ulusların düşüncelerini açıklama hakkından ve üç Büyük Devletin dünyaya hakim olma isteği sonunda çok daha önemli sorunlar olduğuna inanıyordu.

Amerikan önerileri kabul edildiğinde bile korkulacak bir neden olmadığını söylemişti Churchill. Gerçekten, onlar sağ kaldıkça korkulacak birşey yoktu. Aralarında tehlikeli anlaşmazlıklar olmasına izin vermiyeceklerdi. Ülkelerinden birine karşı bir başka saldırıya izin vermiyeceklerdi. Ama on yıl ya da daha kısa bir zaman sonra onlar göçmüş olacaklardı. Onların neler çektiğini bilmeyen yeni bir kuşak gelecek ve bunlar belki birçok sorunu başka bir ışık altında görecekti. Ozaman ne olacaktı? Bunlar en azından bir 50 yıl daha barış sağlamak görevine adayacaklardı kendilerini. Yoksa o, Stalin, saflığı yüzünden mi kapılıyordu bu izlenime?

Sürekli bir barışın korunması için gereken en önemli şey üç Büyüklerin birliğiydi. Bu birlik korunursa Alman tehlikesinden korkmak gereksizdi. Bunun için üç Büyükler arasında birleşik bir cephenin en iyi nasıl sağlanaca-

ğı düşünülmeliydi; buna Fransa ile Çin de katılacaktı. Bir uluslararası güvenlik örgütünün ilerdeki tüzüğü sorununun böylesine önemli oluşunun nedeni buydu. İlerde üç Büyük Devlet arasında bir ayrılığı önlemek için mümkün olan her şey yapılmalıydı. Aralarında çatışmalar çıkmasını mümkün olduğu kadar güçleştirecek bir tüzük hazırlanmalıydı. Başlıca görev buydu.

Daha somut bir soruna, yani Güvenlik Konseyi'ndeki oylama sorununa gelince, Stalin Dumbarton Oaks belgelerini ayrıntılarıyla incelemeye vakit bulamadığı için konferanstan özür diledi. Bu sıra bazı başka sorunlarla uğraşmıştı; İngiliz ve Amerikan temsilcilerinin kendisini bağışlıyacaklarını umuyordu.

Roosevelt ile **Churchill** el-kol hareketleri ve yüksek sesle Stalin'in ne yapmakta olduğunu bildiklerini belirttiler.

Stalin, sözüne devam ederek, anladığına göre Güvenlik Konseyi'nin incelenmesi için getirilecek bütün çatışmaların iki sınıfa ayrıldığını söyledi. Birincisinden, çözümleri siyasal, iktisadî askerî ve başka çeşit tedbirlerin uygulanmasını gerektiren anlaşmazlıklar vardı. İkincisinde, buçeşit tedbirler uygulanmadan, barışçı yollarla çözülebilecek anlaşmazlıklar vardı. Stalin doğru anlayıp anlamadığını sordu.

Roosevelt ile **Churchill** doğru olduğunu söylediler.

Stalin anladığına göre, birinci sınıftaki çatışmaların incelenmesinde tartışma özgürlüğü olacağını, ama bir karar almada sürekli üyelerin oybirliğinin istendiğini söyledi. Bu durumda, Konsey'in sürekli üyelerinin hepsi oylamaya katılacaktı, yani bu Devletlerden biri anlaşmazlıkta taraf olsa bile oylamadan çekilmesi istenmiyecekti. Barışçı yollarla çözülecek ikinci sınıftaki çatışmalara gelince, bu durumda başka bir usul öneriliyordu: Anlaşmaz-

lıkta taraf olan Devlet (Konsey'in sürekli üyeleri dahil) oylamaya katılmıyacaktı. Stalin durumu doğru anlayıp anlamadığını sordu.

Roosevelt ile **Churchill** Stalin'in doğru anladığını belirttiler.

Stalin, Sovyetler Birliği Güvenlik Konseyi'ndeki oylama sorununa aşırı önem vermekle suçlanıyor, dedi. Sovyetler Birliği bu konuda fazla gürültü koparmakla suçlanıyordu. Gerçekten, Sovyetler Birliği oylama usulüne büyük önem veriyordu; çünkü Sovyetler Birliği Güvenlik Konseyi'nce alınacak kararlarla herşeyden çok ilgileniyordu. Ne de olsa kararlar oyla alınacaktı. Hiçbir şeye karar verilmeden tartışmalar yüz yıl sürebilirdi. Sovyetler Birliği için önemli olan, kararlardı. Hem yalnız Sovyetler Birliği için değil.

Stalin burada hazır bulunanlardan bir an için oturumda verilen örneklere dönmelerini istedi. Çin Hong Kong'un, Mısır Süveyş Kanalı'nın geri verilmesini istediklerinde, sorun oylama için Kurul'a ve Güvenlik Konseyi'ne getirilecekti Stalin dostu Churchill'i Çin ile Mısır'ın orada yalnız olmayacaklarına inandırabilirdi. Bir uluslararası örgütte onların da dostları olacaktı. Oylama sorununda doğrudan etkisi olacaktı bunun.

Churchill sözü geçen ülkeler davalarını görülmesini isterlerse İngiltere'nin «hayır» diyeceğini söyledi. Bir uluslararası örgütün yetkisi üç Büyük Devlete karşı kullanılamıyacaktı.

Stalin bunun gerçekten böyle mi olduğunu sordu.

Eden ülkelerin konuşup tartışabileceğini, ama üç Büyük Devletin onayı olmadan hiçbir karar alınamıyacağını söyledi.

Stalin bunun gerçekten böyle mi olduğunu bir daha **sordu.**

Churchill ile **Roosevelt** olumlu cevap verdiler.

Stettinius sürekli üyelerin oybirliği olmadan Güvenlik Konseyi'nin hiçbir iktisadî tedbir uygulayamayacağını bildirdi.

Molotov aynı şeyin tavsiyelere de geçerli olup olmadığını sordu.

Churchill bunun yalnız Amerikan belgesinin sonunda yer alan beş konuda sözedilen tavsiyelere geçerli olduğunu söyledi. Uluslararası güvenlik örgütü büyük ve küçük ülkeler arasındaki diplomatik ilişkilere engel olmuyordu. Diplomatik usuller gene bulunacaktı. Yetkiyi alartmak, kötüye kullanmak ya da üç Büyük Devleti ayırabilecek sorunlar çıkarmak yanlış olacaktı.

Stalin başka bir tehlike olduğunu söyledi. Çalışma arkadaşları elbet hatırlayacaklardı, Rus-Fin savaşı sırasında İngilizler ve Fransızlar Milletler Cemiyeti'ni Ruslara karşı ayaklandırmışlar, herkesi S.S.C.B.'ne karşı seferber ederek onu tek başına bırakmışlar ve Milletler Cemiyeti'nden atmışlardı. İlerde böyle şeylerin tekrarlanması önlenmeliydi.

Eden Amerikan önerileri kabul edilirse bunların olamıyacağını bildirdi.

Churchill sözü geçen durumda böyle tehlikelerin ortadan kalkacağını söyledi.

Molotov Sovyet tarafının bunu ilk defa işittiğini söyledi.

Roosevelt Mareşal Stalin'in sözettiği olaya benzer bir şeyin bir daha olamıyacağını, çünkü bir üyenin atılmasının bütün sürekli üyelerin onayını gerektirdiğini bildirdi.

Stalin Amerikan önerilerinin kabulü bir üyenin atılması olanağını kaldırsa bile gene de herhangi bir üyeye karşı kamu oyunu seferber etme olanağının kaldığını söyledi.

Churchill üyelerden birine karşı büyük bir seferberliğe kalkışıldığı zaman buna birşey diyemiyeceğini, ama aynı zamanda diplomasinin harekete geçeceğini söyledi Churchill Başkan'ın İngiltere'ye karşı çıkacağını ya da ona karşı herhangi bir hareketi destekliyeceğini sanmıyordu. Roosevelt'in buçeşit saldırıları durdurmak istiyeceğine inanıyordu. Churchill Mareşal Stalin'in de, önce İngiltere'yle konuşmadan, İngiltere'ye karşı çıkmak istemeyeceğine inanıyordu. Her zaman anlaşmazlıkları çözmenin bir yolu bulunabileceğine inanıyordu. Hiç değilse kendisi için kefildi.

Stalin, ben de kefilim kendim için, dedi; (**yarı şaka**) yoksa şu **Maisky** İngiltere'ye saldırıya mı başlıyor?

Roosevelt amaçlarından birinin Büyük Devletlerin birliği olduğunu söyledi. Roosevelt Amerikan önerilerinin bu amaca varılmasına yardım ettiğine inanıyordu. Büyük Devletler arasında olur da bir anlaşmazlık çıkarsa, oylama usulu ne olursa olsun, bunu bütün dünya duyacaktı. Hiçdeğilse Genel Kurul'da anlaşmazlıkların tartışılmasını önlemek imkânsızdı. Amerikan Hükümeti, Konseyde tartışma özgürlüğüne izin vererek Büyük Devletlerin birbirlerine olan güvenlerini dünyaya göstereceklerine inanıyordu.

Stalin bunun doğru olduğunu söyledi ve bu sorunun konuşulmasına ertesi gün devam edilmesini önerdi.

Churchill Polonya sorununa geçip geçemiyeceklerini sordu.

Stalin ile **Roosevelt** Churchill'in önerisini kabul ettiler

Roosevelt Birleşik Devletler'in Polonya'dan çok uzak olduğunu söyledi ve Konferanstaki öbür iki üyenin düşüncelerini anlatmalarını istedi. Birleşik Devletler'de Polonya asıllı beş-altı milyon insan vardı. Onun, Roosevelt'in, tutumu Birleşik Devletler'de yerleşmiş Polonyalıların

çoğunluğu gibi, Tahran'da ortaya koyduğu tutumla aynıydı. Roosevelt Curzon hattından yanaydı. Bunu aslında çoğu Polonyalılar kabul ediyordu; ama Polonyalılar -Çinliler gibi- herzaman «itibarlarını kaybetmek»ten korkarlardı.

Stalin hangi Polonyalıların kastedildiğini sordu. Gerçek polonyalılar mı yoksa göçmenler mi? Gerçek Polonyalılar Polonya'da yaşarlar.

Roosevelt bütün Polonyalıların «itibarlarını kurtarmak» istediklerini söyledi. Sovyet Hükümeti Polonyalıların «itibarlarını korumak» konusunda anlayış gösterirse, Başkan olarak durumu kolaylaşacaktı. Curzon hattının güney kesiminde Polonyalılara ayrıca haklar tanınması sorununu incelemek iyi olacaktı. Roosevelt önerisinde ısrar etmiyordu, ama Sovyet hükümeti'nin bunu hesaba katmasını istiyordu.

Polonya'da sürekli bir hükümet kurulması Polonya sorununun en önemli bölümüydü. Roosevelt, Birleşik Devletler'de kamu oyunun Amerika'nın Lublin Hükümeti'ni tanımasına karşı olduğuna inanıyordu; çünkü Birleşik Devletler halkı Lublin Hükümeti'nin Polonya halkının yalnız küçük bir kısmını temsil ettiği kanısındaydı. Bildiği kadarıyla, Amerikan halkı Polonya'da bütün Polonya partilerinin, yani İşçi ya da Komünist Partisi, Köylü Partisi, Sosyalist Parti, Ulusal Demokratik Parti temsilcilerini içine alan bir ulusal birlik hükümeti görmek isterdi. Roosevelt Lublin Hükümeti'nin ve Londra'daki Polonya Hükümeti'nin hiç bir üyesiyle tanışmamıştı. Yalnız Mikolajczyk'i biliyordu. Washington'da kaldığı sırada Mikolajczyk Roosevelt'e dürüst bir adam izlenimini vermişti.

Roosevelt Polonya'da ülkedeki halkın çoğunluğunu temsil edecek ve onların desteğini kazanacak bir hükümet kurulmasının önemli olduğuna inanıyordu. Yalnız ge-

çici bir hükümet olabilirdi bu. Böyle bir hükümet kurmanın birçok yöntemleri vardı ve bunlardan hangisinin alınacağı önemli değildi. Roosevelt'in bir önerisi vardı: Tanınmış birkaç Polonyalının katılacağı bir Başkanlık Konseyi kurmak. Bu Başkanlık Konseyi'ne geçici bir Polonya Hükümeti kurma görevi verilecekti. Üç bin mil öteden, Birleşik Devletler'den yanında getirdiği tek öneriydi. bu. Roosevelt elbette Polonya'nın Sovyetler Birliği'yle dostça ilişkileri olacağını umduğunu ekledi.

Stalin Polonya'nın yalnız Sovyetler Birliği'yle değil bütün Müttefiklerle dostça ilişkileri olacaktır, dedi.

Roosevelt önerisi hakkında Mareşal Stalin ile Churchill'in düşüncelerini öğrenmek isterdi. Polonya sorununun çözümünün Müttefik davasına büyük yardımı olacaktı.

Churchill Başkan'ın önerisini İngiliz Hükümeti'nin olumlu karşıladığını bildirmeye yetkili olduğunu söyledi. İngiliz Hükümeti'nin Curzon hattını Sovyet Hükümeti'nin yorumladığı gibi, yani Lvov Sovyetler Birliği'nde kalacak şekilde tanımak niyetinde olduğunu parlamentoda olsun başka yerlerde olsun her zaman açıkça söylemişti. O, Churchill, ve Eden bu yüzden Parlamento'da ve Muhafazakâr Parti'de çok takaza işitmişlerdi; ama Alman saldırısına karşı kendini korurken Rusya'nın başına gelenlerden sonra, Polonya'nın kurtarılmasında Rusya'nın harcadığı çabalardan sonra Rusların Lvov'u ve Curzon hattını istemelerinin zora değil hakka dayandığına herzaman inanmıştı o; şimdi de bu görüşteydi.

Ama Churchill Polonya'nın sınırlarının belirtilmesinden çok onun egemenliği, özgürlüğü ve bağımsızlığı sorunuyla ilgileniyordu. Polonyalıların bir yurtları olsun, orada kendi bildikleri gibi yaşasınlar istiyordu. Mareşal Stalin'in de aynı amacı birkaç kere büyük bir kesinlikle açıkla-

dığını işitmişti. Churchill Plonya'nın egemenliği ve bağımsızlığı üstüne Mareşal Stalin'in demeçlerine her zaman güvendiğine göre sınırlar sorununun pek önemi olduğunu sanmıyordu.

İngiltere'nin Polonya'da maddî bir çıkarı yoktu. Polonyayı Alman saldırısından korumak için savaşa girmişti (1). İngiltere kendisi için bir şeref meselesi olduğundan ilgileniyordu Polonya ile. Polonya'ya kendi evinin efendisi olacak bir durum sağlamıyacak hiçbir çözüm İngiltre'yi tatmin edemezdi. Ama Churchill bir şart koşuyordu: Polonya'nın özgürlüğü demek, Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanca niyetler besleyecek ya da entrikalar çevirecek demek değildi. Churchill, Polonya Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanca niyetler beslerse İngiltere onun özgür olmasını istemiyecektir, dedi.

Churchill Konferansa katılanların Polonya sorunu üstüne uygulanabilir tedbirler almadan dağılmıyacaklarını umuyordu. Şimdi iki Polonya Hükümeti vardı: Müttefiklerin bunlarla ilgili görüşleri ayrıydı. Churchill'in Londra' daki Polonya Hükümeti üyeleriyle doğrudan doğruya hiç-

---

(1) Burada Churchill'in yanıldığı belli. Hitler Almanyası I, Eylül, 1939 da Polonya'ya saldırdığı zaman İngiltere Almanya'ya resmen savaş ilân etti, ama daha önce Polonya'ya verdiği garantileri yerine getirmek için hiçbir şeşy yapmadı. Churchill'in kendisi anılarında şöyle yazıyordu:

«Hitler'in Polonya üstüne ezici saldırısıyla bütün dünya şaşırdı; ardından uzun ve sıkıcı bi duraksamadan sonra İngiltere ve Fransa Almanya'ya Savaş ilân ettiler... Almanların yüreğine su serpmek için havadan broşürler atmakla avuttuk kendimizi. Havada ve karada Savaşın bu tuhaf manzarası herkese şaşkınlıktan dilini yutturuyordu. Birkaç hafta içinde Alman Savaş makinasının bütün gücü Polonya'yı dize getirir ve harap ederken İngiltee ile Fransa eli kolu bağlı kaldılar. Doğrusu Hitler hiç yakınmadı bundan.» (**W. Churchill, The Second World** War, The Gathering Stom, Boston, 1948, PP. 422 - 423 - Yayınlayanın notu

bir teması yoktu. İngiliz Hükümeti'nin Londra'daki Polonya Hükümeti'ni tanımış olması bu hükümetin üyeleriyle görüşmeyi gerektirmezdi. Ama Mikolajczyk, Romer ve Grabski kafalı, dürüst insanlardı ve İngiliz Hükümeti'nin onlarla dostça ilişkileri vardı.

Churchill, Polonya halkının Sovyetler Birliği, İngiltere, Birleşik devletler ve Londra'daki Polonya Hükümeti'ni tanıyan öteki Birleşmiş Milletler üyelerinin tanıyacağı bir hükümeti serbestçe seçeceği zamana kadar orada Başkan'ın sözettiği gibi bir Polonya Hükümeti kurmanın mümkün olup olmadığını sordu. Churchill, Başkan'ın sözettiği hükümeti kurmanın ilerde Polonya halkının kendi anayasalarını iyice düzenlemeleri ve yönetimlerini seçmeleri için bir yol hazırlıyacağına inanıyordu. Bu yapılabilseydi Orta Avrupa'da barış ve refaha doğru büyük bir adım atılmış olacaktı. Churchill Başkan'ın önerisini destekliyordu. Ama ne olursa olsun elbet Kızıl Ordu'nun ulaşım yollarının güvenliğinin sağlanması gerekecekti.

Stalin az önce Churchill Polonya sorununun İngiliz Hükümeti için bir şeref meselesi olduğunu belirtti, dedi. Stalin anlıyordu bunu. Ona göre Polonya sorunu Ruslar için bir şeref meselesi olduğu kadar bir güvenlik meselesiydi. Bir şeref meselesiydi, çünkü geçmişte Ruslar Polonya'ya karşı büyük günahlar işlemişlerdi. Sovyet Hükümeti bu günahların kefaretini ödemeye çalışıyordu. Bir güvenlik meselesiydi, çünkü Sovyet devletinin en önemli stratejik sorunları Polonya'yla ilgiliydi.

Mesele yalnız Polonya'nın bir komşu ülke olmasında değildi Elbette önemliydi bu, ama meselenin özü çok daha derindeydi. Polonya tarih boyunca Rusya'ya saldıran düşmanlara hep bir geçit olmuştu. Geçen 30 yılı hatırlamak elverirdi; bu süre içinde Almanlar Rusya'ya saldırmak için iki kere Polonya'dan geçmişlerdi. Şimdiyedek

düşmanlar neden böylesine kolaylıkla geçiyorlardı Polonya'dan? Bunun başlıca nedeni Polonya'nın güçsüz oluşuydu. Polonya geçidi, dışardan, Rus kuvvetleri tarafından hemen kapatılamıyordu. Bu ancak içerden, Polonya kuvvetleri tarafından güvenilir bir şekilde kapatılabilirdi. Bunun için Polonya kuvvetli olmalıydı. Sovyetler Birliği'nin kuvvetli, özgür ve bağımsız bir Polonya yaratmakta çıkarı oluşunun nedeni buydu. Polonya sorunu Sovyet devleti için bir ölüm-kalım sorunuydu.

Bundan dolayı Sovyetler Birliği Polonya konusunda çarlığın siyasetinden kesin olarak ayrılmıştı. Çarlık Hükümeti'nin Polonya'yı içine alıp Ruslaştırmaya çalıştığı biliniyordu. Sovyet Hükümeti bu insanlık dışı siyaseti kökten değiştirdi; Polonya'nın bağımsızlığını koruma ve onunla dostluk yolunu tuttu. Rusların kuvvetli, özgür ve bağımsız bir Polonya istemelerinin nedenleri bunlardı.

Görüşmeler sırasında ele alınan bazı sorunlara ve bunlardaki görüş ayrılıklarına gelelim.

Hepsinden önce: Curzon Hattı. Stalin Curzon Hattını Rusların icat etmediğini söylemek isterdi. Curzon, Clemenceau ve 1919 Paris Konferansı'na katılan Amerikalılar ortaya çıkarmıştı bunu. Bu konferansta Ruslar yoktu. Rusların isteğine karşıt olarak, Curzon Hattı etnik veriler temeline dayanılarak kabul edilmişti. Lenin bu Hattı kabul etmemişti; Curzon Hattına göre Polonya'ya bırakılması gereken Belostok'u ve Belostok Bölgesi'ni Polonya'ya vermek istememişti.

Sovyet Hükümeti zaten Lenin'in görüşünden ayrılmıştı. Stalin, yoksa Müttefikler Rus önderlerinin Curzon ile Clemenceau'dan daha mı az Rus olmasını istiyorlar? diye sordu. Bu durumda Müttefikler onları gözden düşürecekti. Müttefiklerin önerdiklerini kabul ederlerse Ukraynalılar ne derdi? Stalin ile Molotov'a Rusların ve Ukraynalıla-

rın korunmasında Curzon ve Clemenceau kadar bile güvenilmiyeceğini söyliyebilirlerdi. O zaman Stalin Moskova'ya döndüğünde hangi yüzle çıkardı ortaya? Hayır, Almanya'ya karşı savaşın biraz uzaması daha iyiydi; Sovyetler Birliği Polonya'nın kayıplarını batıda Almanya zararına ödeyecek bir durumda olabilirdi.

Mikolajczyk, Moskova'da bulunduğu sıralar Stalin'e sormuştu: Sovyet Hükümeti Polonya için batıda hangi sınırı tanıyacak? Sovyetler Birliği'nin Polonya'nın batı sınırı olarak Neisse Nehri hattını tanıyacağını işitince Mikolajczyk çok sevinmişti. Bunu açıklamak için iki Neisse nehri olduğunu söylemek gerekti; bunlardan biri doğuya yakın, Breslav yanından, öteki daha batıdan akardı. Stalin Polonya'nın batı sınırının Batı Neisse hattı olacağına inanıyordu; Rooevelt ile Churchill'in bu konuda onu desteklemelerini istiyordu.

Stalin'in bazı şeyler söylemek istediği başka bir sorun da bir Polonya Hükümeti kurulması sorunuydu. Churchill burada, konferansta bir Polonya Hükümeti kurulmasını önermişti. Bunun bir dil sürçmesi olduğunu sanıyordu: Polonyalılar katılmadan bir Polonya Hükümeti nasıl kurulabilirdi? Birçok kimsenin ona, Stalin'e, diktatör dediğini, onun bir demokrat olduğuna inanmadığını söyledi; ama onun Polonyalılar olmadan bir Polonya Hükümeti kurmaktan çekinecek kadar demokratik duyguları vardı. Bir Polonya Hükümeti ancak Polonyalıların katılması ve kabulü ile kurulabilirdi.

Geçen güzün Churchill'in Moskova'ya gelişi bunun için uygun bir zamandı; Mikolajczyk, Grabski ve Romer'i de birlikte getirmişti. O sıra Lublin Hükümeti temsilcileri de Moskova'ya çağrılmıştı. Londra ile Lublin Polonyalıları arasında bir toplantı düzenlendi. Bazı noktalarda anlaşma olanağı bile belirmişti. Churchill hatırlıyacaktı bu-

nu. Sonra Mikolajczyk, bir Polonya Hükümeti örgütlemede son hazırlıkları tamamlamak için hemen Moskova'ya dönmek amacıyla Londra'ya gitmişti. Bunun yerine, Lublin Hükümetiyle bir anlaşmaya varmakta ısrar ettiği için Londra'daki Polonya Hükümeti'nden atıldı. Arcyszewski'nin başkanı olduğu ve Razkewicz'in yönelttiği Londra'daki Polonya Hükümeti Lublin Hükümeti'yle herhangi bir anlaşmaya karşıydı. Daha da ileri gidip böyle bir anlaşmaya karşı düşmanca bir tavır takındı. Londra Polonyalıları Lublin Hükümeti'ne bir caniler ve haydutlar topluluğu dediler. Daha önceleri Lublin Hükümeti ve sonraki Varşova Hükümeti elbette onlara aldığını sattı, Londra Polonyalılarına hainler ve dönekler dedi. Bu durumda nasıl birleştirilirdi onlar? Stalin bilmiyordu.

Varşova Hükümeti'nin önde gelen üyeleri -Bierut, Osobka- Morawski ve Rola-Zymierski- Londra'daki Polonya Hükümeti'yle birliğin lafını bile ettirmiyorlardı. Stalin Varşova Polonyalılarına ne gibi tavizler... verebileceklerini sormuştu. Aldığı cevap şuydu: Varşova Polonyalıları Londra'dakiler içinden Grabski ve Zeligowski gibi kimseleri kendi aralarına alabilirler, ama Mikolajczyk'in başbakan olmasını istemiyorlar. Bir başarı olasılığı olsaydı, Stalin Polonyalıları birleştirmek için elinden geleni yapardı. Ne yapılacaktı? Varşova Polonyalıları Konferansa mı çağrılmalıydı? Yoksa bazı konuları konuşmak için Moskova'ya mı çağırmak gerekti?

Bunlardan sonra Stalin, bir asker olarak, başka bir soruna, çok önemli bir soruna da değinmek isterdi. Kızıl Ordu'nun kurtardığı bir ülkenin Hükümetinden bir asker olarak ne isterdi? Tek bir şey isterdi: Bu Hükümetin Kızıl Ordu'nun gerilerinde yasa ve düzen sağlamasını ve cephe gerisinde bir içsavaş patlamasına engel olmasını. Askerler ne de olsa hükümetin şekline pek aldırmaz-

lardı; onlar için önemli olan arkadan vurulmamaktı. Polonyada Varşova Hükümeti vardı. Polonya'da ayrıca, kendilerine «iç direniş kuvvetleri» adını veren yeraltı çevreleriyle ilişki kuran Londra hükümetinin adamları da vardı. Bir asker olarak Stalin iki grubun faaliyetlerini karşılaştırıyor ve kaçınılmaz olarak şu sonuca varıyordu: Varşova Hükümeti Kızıl Ordu'nun gerisinde yasa ve düzen sağlamada iyi şeyler yapıyordu; oysa «iç direniş kuvvetleri»nden zarardan başka şey gelmiyordu. Bu «kuvvetler» şimdiden 212 Kızıl Ordu askerini öldürmeyi becermişlerdi. Silâh ele geçirmek için Kızıl Ordu depolarına saldırıyorlardı. Kızıl Ordu'nun kurtardığı topraklarda telsiz vericileriyle gönderilen emirleri bozuyorlardı. Bu «iç direniş kuvvetleri» bütün savaş düzenini bozuyorlardı. Kızıl Ordu bunları tutukluyor diye yakınıyorlardı. Stalin, bu «kuvvetler» Sovyet askerlerine saldırmaya devam ederlerse bunların kurşuna dizileceklerini açıkça söyledi.

Sonuç olarak, salt askerî bakımdan, Varşova Hükümeti yararlı, Londra Hükümeti ve onun Polonya'daki adamları zararlı olmuştu. Elbette askerler gerilerinde yasa ve düzen sağlayan bir hükümeti her zaman destekliyecekti; bu olmazsa Kızıl Ordu başarılarını sürdüremezdi. Geride yasa ve düzen Sovyet başarılarının koşullarından biriydi. Bunu askerler de, asker olmayanlar da anlamıştı. İşlerin gidişi böyleydi.

Roosevelt Polonya sorunu görüşmelerinin ertesi güne ertelenmesini önerdi.

Churchill Sovyet Hükümeti ile İngiliz Hükümeti'nin bilgi kaynaklarının ayrı olduğunu söyledi. Lublin Hükümeti'nin Polonya halkının üçte birini bile temsil ettiğine İngiliz Hükümeti inanmıyordu. İngiliz Hükümeti'nin fikri buydu. Elbet bir yanlışlık olabilirdi bunda. Açıkçası, Polonya'dan her dönenin anlattığı hikâyeye inanamazdı insan.

İngiliz Hükümeti bir anlaşma istiyordu, çünkü Polonya yeraltı ordusu ile Lublin Hükümeti arasındaki çarpışmaların kan dökülmesine ve sayısız tutuklamalara yöneleceğinden korkuyordu. Gerilerde Kızıl Ordu'ya yapılan saldırılar İngiliz Hükümeti'nce elbette kabuledilemezdi. Ama İngiliz Hükümeti, Lublin Hükümeti'nin kendisini geniş temellere dayandığını düşündürecek bir nedeni olmadığını sanıyordu; hiçdeğilse İngiliz Hükümeti'nin aldığı bilgilere göre elbet pek doğru olmayabilirdi bunlar- böyle bir yargıya varılabilirdi.

Roosevelt Polonya sorununun beş yüzyıldır dünyanın başını ağrıtıp durduğunu söyledi.

Churchill Polonya sorununun insanlığa verdiği başağrısını kesmek için uğraşılması gerektiğini söyledi.

Stalin elbette uğraşılmalıdır, diye cevap verdi.

Livadya Sarayı'nda Dördüncü Oturum

7, Şubat, 1945

Roosevelt Mareşal Stalin'in Polonya sorunu üstüne demecini dün dinlediğini söyledi. Roosevelt ençok bir Polonya Hükümeti sorunuyla ilgileniyordu. Polonya sınırlarının şurdan ya da burdan geçmesini pek düşündüğü yoktu. Bir Polonya Hükümeti'nin sürekliliği ya da meşruluğuyla ilgilenmiyordu; çünkü Polonya'nın daha birkaç yıl bir hükümeti olamıyacağı biliniyordu. Gene de, Birleşik Devletler, Birleşik Kırallık ve Sovyetler Birliği'nin, ülkede bir serbest seçim yapılması olanağı belirinceye kadar Polonyalılara bir Geçici Hükümet kurmalarında yardım edebileceklerini sanıyordu. Bu konuda yeni birşeyler yapmak gerekiyordu; bu umutsuz sorun da biraz temiz hava gibi birşey (...).

Stalin bir buçuk saat önce Roosevelt'den aşağıdaki

önerileri getiren bir yazı aldığını söyledi: Polonya'daki Lublin Hükümeti'nden iki kişi ve öteki grubun toplumsal güçlerinin iki temsilcisi (Başkan'ın mektubunda adları verilen beş kişilik listeden) çağrılsın; bu dört Polonyalının da bulunacağı toplantıda yeni bir Polonya Hükümeti sorunu çözülsün. Bu girişim başarıya ulaştığında yeni Hükümet Polonya'da serbest seçimler yapacaktı.

Ayrıca, Roosevelt'in yazısı Polonya Hükümeti'ne bazı başka çevrelerin temsilcilerinin de katılması isteğini bildiriyordu. Yaıda Mikolajczyk ve Grabski adları vardı. Roosevelt'in yazısında adı geçen kimselerin nerede bulunabileceğini bilmek isterdi; hangilerinin Polonya'da olduğu biliniyor muydu? Bu adamlar bulunsa bile ne zaman gelecekleri belli olmazdı. Vincenty Witos ya da Sapieha gelirlerse işler kolaylaşacaktı. Ama onların adreslerini bilmiyordu; ayrıca Konferansa katılanların Polonyalılar Kırım'a gelinceye kadar bekleyemiyeceklerinden korkardı. Sovyet temsilcileri Roosevelt'in önerilerine uyan bir tasarı hazırlamışlardı. Ama bu tasarı henüz basılmamıştı. Bunun için bu arada başka bir sorunu, diyelim Dumbarton Oaks sorununu ele almalarını öneriyordu.

Reasevelt ile **Churchill** kabul ettiler.

(Bunun üzerine Sovyet delege kurulu, bir uluslararası güvenlik örgütü kurulması sorunu üstüne Stettinius'un raporu ve Churchill'in açıklamalarıyla yetindiğini bildirdi. Sovyet delege kurulu, savaş sonrası güvenliğini sağlamada üç Büyükler'in birleşmesi, Dumbarton Oaks'ta hazırlanan önerilerin ve Roosevelt'in ek önerilerinin uluslararası güvenlik sorunlarında küçük ve büyük devletlerin gelecekteki işbirliği için bir temel olabileceği görüşünü bildirdi.

Bu önerilerin kabuledilebilir olduğunu söyledikten sonra, Sovyet delege gurulu, Dumbarton Oaks'da ortaya

sürülen ama orada çözülmeyen bir soruna, yani Sovyet Cumhuriyetlerinin uluslararası güvenlik örgütünün kurucu üyeleri olarak buna katılmaları sorununa geçti. Sovyet delege kurulu, sorunu Dumbarton Oaks'da öne sürüldüğü şekliyle getirmedi, ama Sovyet Cumhuriyetlerinden üçünün ya da hiç değilse ikisinin bu uluslararası örgütün kurucuları arasında olmasını önerdi (Ukrayna, Beyazrusya ve Litvanya kastediliyordu). Sovyet delege kurulu, bu üç ya da hiç değilse iki Sovyet Cumhuriyetinin kurucu üyeler olarak tanınmaları gerektiğini sanıyordu.)

Roosevelt, önerilerini Sovyet Hükümeti'nin kabul etmesine sevindiğini bildirdi. Böylece büyük bir ilerleme yapılmıştı.

Bundan sonra çözülecek sorun, Almanya'ya karşı savaşanlar arasından hangi ülkelerin uluslararası örgütü kuracak konferansa katılmaya çağrılacaklarıydı. Birleşik Devletler'de herkes konferansın mümkün olduğu kadar çabuk toplanmasını istiyordu. Bunun Mart sonunda toplantıya çağrılmasının iyi olacağı söyleniyordu. Birleşmiş Milletler temsilcilerinin bir ay içinde toplanmaları mümkündü. Roosevalt, konferansı toplantıya çağırma kararı nekadar çabuk alınırsa Sovyet tarafının öne sürdüğü ilginç sorunların incelenmesine o kadar çabuk başlanabileceğine inanıyordu. Örgütün kurulmasından sonra bunun ilk üyeleri sorunuyla uğraşılabilecekti.

Şimdi önemli pratik bir nokta vardı: Almanya'ya karşı savaşan ülkelerin yanısıra, Almanya ile ilişkilerini kesmiş ama savaş ilân etmemiş Paraguay, Peri, Uruguay, Şili, Mısır, İzlanda gibi «dost devletler»e de konferansa katılma çağrısı gönderilecek miydi?

Ukrayna, Beyazrusya, Litvanya sorunu çok ilginçti. Konferansa katılanların bu konuda değişik görüşleri olabilirdi, çünkü ülkelerinin değişik devlet yapıları ve gele-

nekleri vardı. Sözgelimi, İngiliz İmparatorluğu'nun dominyonları vardı: Kanada, Avustralya vb. S.S.C.B.'nin birçok Cumhuriyetleri vardı. Buna karşı Birleşik Devletler sömürgesiz, bağdaşık bir ülkeydi. Tek bir dil konuşulurdu orada. Birleşik Devletler'in anayasası bir tek dışişleri bakanı gerektiriyordu. Bu yüzden Sovyet tarafının ortaya attığı sorun incelenmek isterdi. Bu başka bir soruna da sımsıkı bağlıydı: Büyük Devletlerin uluslararası örgütte «bir»den fazla oyları mı olacaktı? Bir ülkeye «bir»den fazla oy verilirse bu, örgütün her üyesinin bir tek oyu olacağı kuralını bozmak demekti.

Roosevelt, örgütün ilk üyeleri ile konferansın yeri ve zamanı sorununun incelenmesinin Dışişleri Bakanlarına bırakılmasını önerdi.

Churchill Dumbarton Oaks'da varılan ortak görüşlere çarçabuk uyduğu için Sovyet Hükümeti'ne teşekkürlerini bildirmek istediğini söyledi. Churchill üç Büyük Devletin bu çetin sorunda anlaşmalarının bütün düşünen insanları sevindireceğinden emindi.

Genel Kurul üyelerinin sayısı sorununu Ruslar yeni bir şekilde öne sürmüşlerdi. Bu konuda anlaşmaya doğru düyük adımlar atıldığını herkes anlayacaktı. Birleşik Devletler ile İngiliz İmparatorluğu'nun ayrı durumlarda olduğunu Churchill kabul ediyordu. İngiliz İmparatorluğu'nda, bu savaşın arifesinde çöken uluslararası güvenlik örgütünde çeyrek yüzyıl unutulmaz bir rol oynamış, kendini-yöneten dominyonlar vardı. Bütün dominyonlar barış ve demokratik ilerleme davası için çalışmışlardı. İngiltere'nin güçsüzlüğünü bildikleri halde bütün dominyonlar çekinmeden Almanya'ya karşı savaşa girmişlerdi. İngiltere onları arkasından sürüklemek için hiçbir şey yapamazdı; onları buna zorlamaya hakkı yoktu, ama dominyonlar kendiliklerinden katılmışlardı savaşa.

Churchill Sovyet Hükümeti'nin önerisini derin bir duygudaşlıkla dinlemişti. Yüreğine dokunmuştu bu, kanlar içinde kalan ama zorbanın yolunu kesen büyük Rusya'dan yana dönmüştü. Churchill, Rusya nüfusunun İngiliz İmparatorluğu beyaz nüfusundan çok fazla olduğu gerçeğine rağmen, 180 milyon nüfusuyla Rusya gibi büyük bir uluun İngiliz Uluslar Topluluğu'na gözle bakmakta haklı olacağını anlıyordu.

Churchill, Başkan'ın Sovyet delege kuruluna verdiği cevabın olumsuz sayılamıyacağını görmekle büyük sevinç duymuştu. Churchill kendisine verilen yetkilerin ötesine geçemezdi. Dışişleri Bakanı'yla ve Londra'daki savaş kabinesi ile görüşüp fikirlerini almak için biraz zaman istiyordu. Bunun için Churchill Sovyet delege kurulunun önerisine İngiliz Hükümeti adına bir cevap vermediği için özür diliyordu.

Roosevelt Sovyet Cumhuriyetleri sorununu, konferansın yerini ve zamanını, buna katılmaya çağrılacak ülkeleri Dışişleri Bakanlarının görüşmesi hakkındaki önerisini tekrarladı. Dumbarton Oaks'da alınan karar konferansın mümkün olduğu kadar çabuk toplanmasıydı. Konferansın gecikmeden toplantıya çağırılması iç siyaset bakımından da Roosevelt için önemliydi.

Churchill Başkan'ın önerdiği üç konuyu Dışişleri Bakanlarının incelemeleri gerektiğine sevindiğini bildirdi. Konferansa gelince, Churchill bunun Mart içinde çağrılabileceğinden kuşkuluydu. Mart'ta bütün cephelerde çarpışmalar kızışmış olacaktı. Herzamankinden daha büyük kuvvetler çarpışmalara katılacaktı. Çeşitli ülkelerin iç sorunları çok karışıktı. Özellikle İngiltere ev sıkıntısı çekiyordu ve cephelerin ihtiyaçlarını sağlamak zorundaydı. Ayrıca, İngiltere'nin çok faal bir Parlamentosu vardı; bu da bakanların, özellikle Dışişleri Bakanının, çok zaman

harcamasını ve kılı kırk yarmasını gerektiriyordu, Şubat ayının bir haftası geçmişti. Bunun için Churchill kendine şu soruyu soruyordu: Avrupa'nın ve dünyanın durumu Mart içinde bir konferans toplanmasına uygun olacak mı? Konferans Mart'ta çağrılırsa, çeşitli ülkelerin delege kurullarına bu ülkelerin önderleri başkanlık edebilecek mi? Kurul'un toplanmasını biraz ertelemek daha iyi olmaz mı?

Roosevelt bunun Genel Kurul'un toplantıya çağrılması konusu değil, uluslararası güvenlik örgütünü kurmak için bir konferans olduğunu açıkladı. İlk Kurul belki üç ayla altı ay arasında toplantıya çağrılabilirdi.

Churchill toplantıya çağrıldıkları sıralar konferansta temsil edilecek bazı ülkelerin hâlâ Alman boyunduruğu altında olacaklarını söyledi. Bunların temsilcilerinin nereye kadar halklarını gerçekten temsil edeceklerini kimse söyleyemezdi. O sıralar öteki ülkeler de açlık ve savaş sonrası sıkıntıları içinde olacaklardı. Bununla ilgili olarak Churchill Holanda ve Fransa'yı gösteriyordu. Bu bahtsız ülkelerin yanı sıra konferansta savaşa katılmamış ve savaşın acılarını çekmemiş ülkeler de olacaktı. Churchill bu koşullar altında konferansın kolayca karmakarışık olabileceğini sanıyordu. Bazıları rahatça geleceğin sorunlarını görüşürken bazı halklar can çekişme acıları çekeceklerdi. Bütün bu nedenlerden ötürü Churchill hiçdeğilse İngiltere yönünden, konferansın toplantıya çağrılmasındaki güçlükleri şimdiden görüyordu.

Roosevelt Dumbarton Oaks'da uluslararası örgütü mümkün olduğu kadar çabuk kurmak kararı alındığını söyledi. Roosevelt'in de Başbakan gibi iç siyaset güçlükleri vardı. Gene de, uluslararası güvenlik örgütünün kurulması tasarısı savaş sırasında başarılırsa Senato'da üçte iki çoğunluğu sağlamak onun için daha kolay olacaktı.

Churchill İngiltere anayasasının onun tutumunu etkileyeceğini söyledi. Yakında İngiltere'de bir Parlamento seçimi yapılacak gibiydi; Hükümet iktidarda kalırsa yeni Parlamentoya yol göstermek zorunda olacaktı. Bunun hesaba katılması gerekti. İngiltere Roosevelt'in isteğini karşılamak için elbet elinden geleni yapacaktı. Gene de, Churchill Başkan'ın niyetinin gerçekleşmesinde ortaya çıkacağını sandığı pratik güçlüklerden açıkça sözetmeyi gerekli buluyordu. Churchill, örgütün ilk üyeleri sorununun çözümünü Birleşmiş Milletler Konferansının toplanmasına kadar ertelenmesine üzülecekti.

Roosevelt önceki önerisini. yani konferansın yeri, zamanı ve üyelikleri sorununu Dışişleri Bakanlarının inceleyip vardıkları sonuçları üç Hükümet başkanına bildirmelerini bir daha tekrarlamak istediğini söyledi.

Stalin buna katıldı.

Churchill sözü geçen sorunu üç Dışişleri Bakanının görüşmesine itiraz etmedi; ama bunun teknik bir sorun olmadığı üstünde durdu. Churchill böyle bir incelemenin başarılı olacağına emin değildi. ama Başkan'ın istediğini gözönüne alarak önerisini kabul etmeye hazırdı.

Stalin üç Dışişleri Bakanının toplanacaklarını, sonra çalışmalarının sonuçlarını Hükümet Başkanlarına bildireceklerini söyledi (....).

Bundan sonra Sovyet delege kurulu Polonya sorunu üstüne aşağıdaki önerileri vardi:

«1. Doğudaki Polonya sınırının, bazı yerlerde Polonya lehine 5-6 kilometrelik sapmalarla, Curzon Hattı boyunca geçmesinin kabulü.

2. Polonya'nın batı sınırının, Stettin şehrinden (Polonya'nın olacak) güneye doğru Oder Nehri boyunca, sonra da Batı Neisse Nehri boyunca geçmesinin kabulü.

3. Geçici Polonya Hükümeti'nin sürgündeki Polon

yalı çevreleri arasında bazı demokrat önderler katılarak genişletilmesinin iyi olacağının tanınması.

4. Genişletilmiş Geçici Polonya Hükümeti'ni Müttefik Hükümetlerinin tanımalarının iyi olacağının kabulü.

5. Yukardaki 3. Paragrafta tanımlanan şekilde genişletilmiş Geçici Polonya Hükümeti'nin, mümkün en kısa zamanda, Polonya'da sürekli devlet yönetimi örgütlerini kurmak için Polonya halkını bir genel seçime katılmaya çağırmasının iyi olacağının tanınması.

6. Polonya Geçici Hükümeti'nin genişletilmesi sorununu Polonya Geçici Hükümeti temsilcileriyle birlikte görüşmek ve önerilerini üç Hükümetin incelenmesine sunmak üzere V.M. Molotov, Mr. Harriman ve Mr. Kerre yetki verilmesi.»

Roosevelt Sovyet önerilerinin işleri oldukça ilerlettiğini söyledi. Onları Stettinius'la birliktle incelemeye fırsat bulmak istiyordu. Şimdilik söyleyeceği Sovyet önerilerinde kullanılan «sürgündeki Polonyalı çevreleri» deyimini beğenmediğiydi. Dün de söylediği gibi, sürgünlerden Mikolojczyk'den başka kimseyle tanışmamışta. Ayrıca, Polonya Hükümeti'ne katılmak için dışardan ille de bazı kimseleri çağırmanın gerekli olmadığını sanıyordu. Buna uygun insanlar Polonya'nın içinde bulunabilirdi.

Stalin elbet bunun doğru olduğunu söyledi.

Churchill Roosevelt'in «sürgündeki» sözcüğü hakkındaki kuşkularını paylaştığını söyledi. Aslında bu sözcük ilk defa Fransız İhtilâli sırasında, Fransız halkı tarafından Fransa'dan sürülen kimseleri anlatmak için kullanılmıştı. Dışardaki Polonyalıları Polonya halkı değil Hitler sürmüştü. Churchill «sürgündeki» yerine «dışardaki Polonyalılar» sözcüklerinin konmasını öneriyordu.

Stalin Churchill'in önerisini kabul etti.

Churchill, sözüne devam ederek, önerilerin ikinci pa-

ragrafında Neisse Nehri'nden sözediliyor, dedi. Polonya sınırının batıya kaydırılması sorunu üstüne İngiliz Hükümeti şu şartı ileri sürmek istiyordu. Polonya'nın kendi istediği ve yönetebileceği bir toprağı olma hakkı olmalıdır. Polonya kazını Alman ceviziyle tıka basa doyurup kazımsızlıktan öldürmek doğru bir şey olmazdı. Ayrıca, İngiltere'de yığınlarla Almanın sürülmesi gerekeceği fikrinden çekinen çevreler vardı. Kendi payına Churchill böyle bir olasılıktan hiç korkmuyordu. Geçen dünya savaşından sonra Yunanlılar Türklerin iki ülke arasında aktarılıp yerleşmelerinin sonuçları oldukça yeterliydi.

Stalin Almanya'nın Kızıl Ordu'nun eline geçen yerlerinde hemen hemen hiç Alman olmadığını söyledi.

Churchill bunun elbet işi daha da kolaylaştıracağını söyledi. Bundan başka, zaten 6-7 milyon Alman öldürülmüştü; savaş sona erinceye kadar enaz 1 - 1.5 milyon daha öldürülürdü belki.

Stalin Churchill'in rakamlarının genellikle doğru olduğunu söyledi.

Churchill Almanları yoketmenin durdurulmasını önermediğini bildirdi.

Churchill Sovyet tasarısındaki üçüncü paragrafın ortasına «ve Polonya'nın kendinden» sözcüklerinin eklenmesini önerdi.

Stalin bunun kabul edileceğini söyledi.

Churchill Sovyet önerilerinin inceleneceğini ve bundan sonraki oturumda görüşüleceğini söyledi. Bu önerileri bir ilerleme sayıyordu.

Livadya Saray'ında Beşinci Oturum

8, Şubat, 1945

Roosevelt Dışişleri Bakanlarının kendilerine verilen işi gereğince yaptıklarına inandığını söyledi. Vardıkları sonuçları bildirmesi için **Eden'i çağırdı.**

Eden Dışişleri Bakanlarının konferansın tarihi, uluslararası örgütün üyeliği, iki ya da üç Sovyet Cumhuriyetine kurucu üyelerin haklarında verilmesi sorununu ve ayrıca açılacak konferansa katılmak için çağrılacak ülkeler sorununu incelediklerini söyledi. Konferansın Birleşik Devletler'de 25, Nisan, 1945 te toplanmasının tavsiye edilmesi kararlaşmıştı. Konferansa Birleşmiş Milletler üyelerini yani 1945 Şubatının belli bir gününe kadar Birleşmiş Milletler bildirisini imzalayan ülkeler çağırmak için geçici bir karar alınmıştı. Uluslararası örgütün ilk üyelerinin listesine konferans düzenleyecekti. İngiltere ve Birleşik Devletler temsilcileri, örgütün ilk üyeleri arasında iki Sovyet Cumhuriyeti bulunması konusunda S. S.C.B.'ni destekliyeceklerdi. Çağrının bütün ayrıntılarının incelenmesi özel bir alt-komiteye verilmişti.

Stalin Almanya'ya savaş ilân etmiş devletlerin kendisinde bir listesi olduğunu bildirdi. Bunların hepsinin Genel Kurul üyesi olacakları demek miydi bu? Bu ülkelerden onunun Sovyetler Birliği'yle diplomatik ilişkileri yoktu.

Roosevelt Sovyetler Birliği'yle ilişki kurmak isteyen bazı devletler olduğunu, ama henüz bunu yapmadıklarını söyledi. S.S.C.B. ile ilişki kurmayan başka ülkeler de vardı; çünkü buralarda Katolik Kilisesi'nin büyük etkisi oluyordu. Ama Sovyetler Birliği'yle ilişki kurmamış bazı devletlerin Bretton Woods ve Atlantic City konferanslarına onunla birlikte katıldıkları da unutulmamalıydı.

Stalin Sovyetler Birliği'yle ilişkileri olmayan devletlerle güvenlik kurmanın güç olacağını söyledi.

Roosevelt bu ülkeleri S.S.C.B. ile ilişkileri kurdurmanın en iyi yolunun bunları konferansa katılmaya çağırmak olduğunu söyledi.

Bundan sonra Roosevelt başlı başına bir tarihi olduğunu söylediği bir soruna geçti. Üç yıl önce, ozamanlar

Dışişleri Bakanı olan Summer Welles, bazı Güney Amerika Cumhuriyetlerine Almanya'ya savaş ilân etmeyip sadece onunla ilişkilerini kesmeyi öğütlemişti. Bunlar Amerika'nın öğüdüne uydular. Sonraları Birleşik Devletler'e pek çok yardımları dokundu(örneğin, ham madde sağlayarak). İyi işler yapmışlardı. Bir ay önce Roosevelt altı Güney Amerika Cumhuriyeti cumhurbaşkanına birer mektup göndererek konferansa çağrılmak istiyorlarsa Almanya'ya savaş ilân etmeleri gerektiğini söylemişti. Ekvator savaş ilân etmiş, ama B.M. Bildirisini imzalamaya henüz vakit bulamamıştı. Paraguay 10 gün içinde Almanya'ya savaş ilân edecekti; Peru ile Venezuela da yakında aynı şeyi yapacaklardı. Amerikan Hükümeti'nin öğüdüne uydukları halde - doğru söylemek gerekirse, bu öğüt yanlıştı - bu ülkeleri konferansa çağırmamak Amerikan Hükümeti için utandırıcı birşey olacaktı.

Stalin Arjantin'in durumunun nasıl olduğunu sordu.

Roosevelt A.B.D. temilciler heyetinin sunduğu listede Arjantin'in olmadığını söyledi.

Stalin ne de olsa Arjantin'in de Almanya ile ilişkilerini kestiğini söyledi.

Roosevelt Arjantin'in Birleşmiş Milletler'den biri olarak tanınmadığını söyledi.

Stalin konferansa katılma çağrıları yalnız savaş ilân etmiş ülkelere değil «dost devletler» e de gönderilirse, Almanya'ya karşı bütün gücüyle çarpışmış ülkelerin savaş sırasında sallantıda kalmış ve hilekârlık etmiş olanlarla yan yana oturmalarının bunları kızdıracağına dikkati çekmek istediğini söyledi.

Churchill bu çeşit ülkelerin, konferansa katılma çağrısı almadan önce Almanya'ya savaş ilân edeceklerini sandığını söyledi. Bu ülkelerden bazılarının, oturup kimin kazanacağını bekleyerek oldukça kötü bir şey yap-

tıklarını kabul ediyordu. Gene de, başka bir grup devlet savaş ilân ederse, bunun Almanya'ya etkisinin sinir bozucu olacağı unutulmamalıydı. Öteki düşman ülkeler bütün dünyanın kendilerine karşı savaştığını görecekler ve bu onları canevinden vuracaktı.

Roosevelt çağrılacaklar listesine İzlanlanda'yı eklemek istediğini bildirdi.

Churchill Kıraliyet Hükümeti'nin Mısır'a karşı özel bir sorumluluk duyduğunu, çünkü Mısır'ın iki kere Almanya ile İtalya'ya savaş ilcn etmek istediğini söyledi. Bununla birlikte, Mısır'ın süregelen tarafsızlığı Kahirenin havadan bombardımanını önlediği için İngiliz Hükümeti Mısır'a bunu yapmamasını öğütlemişti. Üstelik İngilizler Mısır'ın tarafsızlığını çeşitli bakımlardan yararlı buluyorlardı. Düşman İskenderiye'ye 30 mil kadar yaklaştığı sıralar Mısır ordusu köprüleri ve ulaşım yollarını koruyarak Müttefiklere yardım etmişti. Mısır'ın Almanya ile İtalya'ya savaş ilân etmesindense tarafsız kalışı daha yararlı olmuştu. Ama şimdi savaş ilân etmek isterse İngiliz Hükümeti elbet itiraz etmiyecekti. Birleşik Devletler'in savaşa girmesinden önceki sürede İzlanda da yararlı şeyler yapmıştı. Amerikan birliklerinin ülkeye girmesine izin vererek tarafsızlığını bozmuştu. İzlanda Müttefiklerin ulaşım yollarının güvenliğini sağlamıştı. Churchill bu iki ülkenin de, savaş ilân ederlerse, konferansa katılma hakları olduğunu sanıyordu. Müttefiklerin onlara bu fırsatı vermeleri gerekti. Churchill 1 Marta kadar savaş ilân eden devletler konferansa kabule niyetleri olup olmadığını bilmek istiyordu.

Stalin Churchill'in sorusuna olumlu karşılık verdi.

Churchill İrlanda'nın da çağrılanlar arasında olmayacağını, çünkü Almanya ve Japonya ile ilişkileri olduğunu söyledi. Öte yandan, Churchill, herkesin razı olacağını

ummadığı halde Türkiye'nin çağrılması için birkaç söz söylemek zorundaydı. Savaş patlamadan azönce, çok tehlikeli bir dönemde Türkiye İngiltere ile bir ittifak imzalamıştı. Savaş başladığı zaman Türkler ordularının modern bir savaş için yeterince silâhlı olmadığına inanıyorlardı. Gene de, Türkiye'nin tutumu dostça ve her bakımdan yararlıydı. Türkler İngilizlere yardım etmeyi bile önermişlerdir; ama İngilizler onların önerisini kabul etmedi. Churchill kendine soruyordu: Türklere ölüm döşeğinde bir nedamet fırsatı verilemez miydi?

Stalin, Türkiye Şubat sonundan önce Almanya'ya savaş ilân ederse çağrılması gerekir, diye cevap verdi

Roosevelt ile **Churchill** buna katıldıklarını bildirdiler.

Roosevelt Danimarka'nın Almanlar tarafından 24 saatta işgal edildiğini, Kıral'ın hapsedildiğini ve Parlamentonun dağıldığını söyledi. Danimarka şimdi Alman denetimi altındaydı. Danimarka'yı temsil hakkı olan bir tek adam yeni Danimarka Hükümetini tanımamıştı Bu Washington'daki Danimarka Büyük Elçisiydi. Almanya'ya savaş ilân etmemişti ama Almanların kurduğu hükümetin yaptıklarını kabul etmiyordu. Danimarka'ya nasıl davranmak gerekti? Danimarkalılar özgür olsalardı Müttefiklerin yanında yer alacakları kesindi.

Churchill Danimarka'lıların İzlanda'nın bağımsızlığını tanıyıp tanımadıklarını sordu.

Stalin tanımadıklarını söyledi.

Churchill İzlanda ve Danimarka arasında bazı güçlükler çıkacağını sanmıyordu. Şubat sonuna kadar savaş ilân ederlerin hepsinin konferansa katılmasına izin verilmesi konusunda Mareşal Stalin ile Roosevelt'e katılıyordu. Danimarka kendi adına konuşmak fırsatını bulduğu zaman güvenlik örgütüne katılacaktı.

Roosevelt Dışişleri Bakanlarının raporunun, 1 Mart'a

kadar ortak düşmana savaş ilân eden Birleşmiş Milletlerin konferansa çağrılacağı anlamında bir düzeltme yapılarak **intoto** (bütünüyle) kabulünü önerdi. Roosevelt Türkiye'nin 1 Marttan önce ortak düşmana savaş ilân etmesi şartıyla listeye alınacağını söyledi.

Stalin Beyazrusya ile Ukrayna'nın 1 Mart'a kadar B. M. Bildirisi'ni imzalamaları konusunda Konferansın ne düşündüğünü sordu.

Roosevelt Konferansın zaten Dışişleri Bakanlarının kararını kabul ettiğini, bunda B.M. Konferansında üç Büyükler'in kurucular arasına Sovyet Cumhuriyetlerinin alınmasını tavsiye edeceklerinin söylendiğini bildirdi.

Churchill zaferini kazanılması için nerdeyse hiçbir şey yapmayıp ancak son anda savaş ilân etmiş bütün küçük ülkeleri konferansa çağırıp ta iki Sovyet Cumhuriyetinin çağrılmasını ertelemenin kendisine hiç de mantıklı bir davranış gibi görünmediğini söyledi. Beyazrusya ile Ukrayna'nın yaptıkları fedakârlıklar biliniyordu. Churchill bu iki Cumhuriyet B.M. Bildirisini imzalarsa çağrılmaları gerektiğini sanıyordu.

Stalin konferans toplanıp ta Sovyet Cumhuriyetlerinin çağrılması tavsiyesini dinlediği zaman birisinin kalkıp bunların B.M. Bildirisini imzalamadığını söyliyebileceğini belirtti. Bunun için o zamana kadar Sovyet Cumhuriyetlerinin Bildiri'yi imzalamaları daha iyi olacaktı. Başkan'ı rahatsız etmek istemiyordu ama gene de bunun ne demek olduğunu açıklamasını istiyordu.

Roosevelt bunun teknik bir konu, ama önemli bir konu olduğunu söyledi. Sovyetler Birliği'ne üç oy hakkı tanıma sorunuydu bu.

Stalin, Beyazrusya ile Ukrayna B.M. Bildirisi'ni 1 Mart'a kadar imzalamazlarsa bu durum onların çağrılmasına engel olacak mı? diye sordu.

Roosevelt olmıyacağını söyledi.

Stalin öyleyse önerisini geri aldığını bildirdi. Yalnız Dışişleri Bakanlarının karar metnine Cumhuriyetlerin adlarının -Beyazrusya ile Ukrayna- konmasını istiyordu.

Roosevelt ile **Churchill** kabul ettiklerini bildirdiler.

Dumbarton Oaks sorununun çözüldüğü kabul edildi; Roosevelt Polonya sorununa geçti.

Churchill izin verilirse önce şunu söylemek istiyordu: Dışişleri Bakanlarının dünkü toplantıda vardıkları sonuçları incelemişti; bunları kabul ediyordu.

Roosevelt Polonya sınırları sorununda Birleşik Devletler delege kurulunun Sovyet önerilerinin birinci paragrafına bir itirazları olmadığını bildirdi Birleşik Devletler delege kurulu Polonya'ya Almanya'dan bazı yerlerin, yani Konigsberg'in güneyindeki Doğu Prusya ile Oder'e kadar yukarı Silezya'nın verilmesini de kabul ediyordu. Bununla birlikte Roosevelt Polonya sınırının Batı Neisse'ye kadar kaydırılmasının pek de haklı olacağını sanmıyordu.

Polonya Hükümeti sorununa gelince, Roosevelt, Sovyet Dışişleri Bakanı ile Birleşik Devletler ve İngiltere'nin S.S.C.B. Büyük Elçilerine, Moskova'da Bierut, Osabka-Morawski, Sapieha, Witos, Mikolajczyk, Grabski ile birlikte aşağıdaki esas üstüne yeni bir Hükümet kurma konusunda görüşmek için yetki verilmesini öneriyordu; Önce üç kişilik bir Başkanlık Konseyi kurulacak; bunlar belki Bierut, Grabski ve Sapieha olacak. Başkanlık Konseyi Polonya'da Cumhurbaşkanının yetkisinin temsilcisi olacaktı. Bu Başkanlık Konseyi Varşova Hükümeti'ndeki adamlardan, Polonya'daki ve dışardaki demokrat eğilimli kimselerden bazılarını içine alacak bir hükümet kurma işine koyulacaktı. Böylece kurulan Geçici Hükümet, bir Kurucu Meclis seçimi yapmayı üstüne alacak, bu da sonra sürekli bir Polonya Hükümeti seçecek-

ti. Ulusal birlik Geçici Polonya Hükümeti kurulduğunda üç Büyükler bunu tanıyacaktı.

Stalin bu durumda Londra Hükümeti'nin dağılıp dağılmıyacağını sordu.

Churchill ile **Roosevelt** olumlu karşılık verdiler.

POTSDAM KONFERANSI

(17 Temmuz — 2 Ağustos 1945)

POTSDAM KONFERANSI

(17 Temmuz — 2 Ağustos 1945)

17 Temmuz 1945

Birinci Oturum

Churchill : Konferansımıza kim başkanlık edecek?

Stalin : A.B.D. Başkanı Truman'ı öneriyorum.

Churchill : İngiltere delege kurulu bu öneriyi destekler.

Truman : Bu konferansın başkanlığını kabul ediyorum. Önce, geçen toplantımızdan bu yana biriken ve hemen incelenmesi gereken sorunların bazılarını size sunmama izin verin. Bundan sonra konferansın nasıl iş görebileceği konusunda konuşabiliriz.

Churchill : Gündeme eklemeler yapabileceğiz.

Truman : Şu anda en önemli sorunlardan biri, barış konuşmalarının hazırlanması için bir çeşit düzen kurmaktır. Yoksa, Avrupa'nın iktisadî gelişmesi bütün dünyanın ve Müttefiklerin davasına zarar vermekte sürüp gidecektir.

Birinci Dünya Savaşından sonra Versailles Konferansı deneyi, galip devletler tarafından önceden hazırlanmayan barış konferanslarının çok kusurları olabileceğini göstermiştir. Ön hazırlıkları yapılmayan bir barış konferansı, tarafların gergin bir hava içinde çekişmesiyle geçmek-

tedir, bunun da konferansın karara varma yolundaki çalışmalarını baltalaması kaçınılmaz olmaktadır.

Bu nedenle şimdi burada Versailles Konferansı deneyini gözönünde bulundurarak Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu sürekli üyeleri olan ülkelerin, Büyük Britanya'nın S.S.C.B., A.B.D.'nin Fransa'nın ve Çin'in Dışişleri Bakanlarından özel bir kurul kurmalıyız. Ben, Barış Konferansını hazırlıyacak bir Dışişleri Bakanları Kurulunun nasıl kurulacağı konusunda bir taslak hazırladım.

Churchill : Önümüzdeki toplantıda görüşlerini bildirmek üzere, Dışişleri Bakanlarımıza sorulmasını öneriyorum bu sorunun.

Stalin : Bu görüşe katılıyorum, ancak, Çin Dışişleri Bakanının bu kurulu neden katıldığını anlayamadım. Çünkü bu sorun Avrupa ülkelerini ilgilendirir, öyle değil mi? Çin temsilcisinin katılması uygun olur mu?

Truman : Bu soruyu Dışişleri Bakanlarımız görüşlerini bildirdikten sonra tartışabiliriz.

Stalin : Peki.

Truman : Almanya için bir Denetleme Kurulu konusunda: varılan anlaşmaya uygun olarak bu kurulun hemen çalışmaya başlaması gerekiyor. Bu amaç gözönünde bulundurularak Denetleme Kurulunun çalışmalarına yön vermesi gereken ilkelerin kanımızca neler olduğunu belirten taslağı görüşünüze sunuyorum.

Churchill : Bu belgeyi okuma fırsatını bulamadım ama tam bir dikkat ve titizlikle okuyacağım, ondan sonra bu konuyu görüşebiliriz. Bu sorun Dışişleri Bakanlarına bırakılmayacak kadar geniş; kendimiz inceleyip görüşebiliriz, ondan sonra gerekli bulunursa bakanlarımıza havale edilir.

Truman : Bu konuyu yarın görüşebiliriz.

Stalin : Gerçekten de bu konuyu yarın görüşebiliriz.

Bakanların da daha önceden incelemeleri mümkün olur. Böylesi daha yararlı olacak, çünkü aynı zamanda bizler de bu konu üstünde çalışabiliriz.

Churchill : Bakanlarımızın birinci belge üstünde yapacakları çok şey var şimdi. Yarın bu ikinci soruyu da gönderebiliriz onlara, değil mi?

Stalin : İyi, yarın yaparız bunu.

Truman : Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisi kararıyla üç büyüklerin Avrupa'nın kurtarılmış ulusları ve Almanya'nın eski uydularıyla ilgili bazı yükümlülükler altına girdiğini açıklayan bir memorandum okudu. Bu kararlar, demokratik ilkelere uygun olarak, kurtarılmış Avrupa'nın siyasal ve iktisadî sorunlarının çözümü için üç büyüklerin kabul ettikleri ortak siyasetlerine ve birlikte hareketlerine bir temel sağlamıştır. Kurtarılmış Avrupa bildirisinde üstümüze aldığımız yükümlülükler Yalta Konferansından bu yana gerçekleşmeden kaldı. A.B.D. Hükümetinin görüşü, bu yükümlülüklerin gerçekleştirilmesindeki başarısızlığın bütün dünyada, üç büyükler arasında birlik olmayışının bir belirtisi olarak yorumlanacağı, ayni zamanda Birleşmiş Milletler'in amacı ve dürüstlüğü için duyulan güveni sarsacağı yolundadır. Bu yüzden A. B. D. Hükümeti bu Bildirideki yükümlülüklerin bu konferansta tam olarak gerçekleştirilmesini öneriyor.

Üç Büyük Müttefik Devlet, şimdiki Romanya ve Bulgaristan Hükümetlerinin Kurtarılmış Avrupa Bildirisinin 3. paragraf, c bölümü uyarınca yeniden düzenlenmesi gereğinde anlaşmalıdırlar. Bu Hükümetlerin, bütün önemli demokratik grupların temsilcilerini kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesinde tutulacak yolun ne olduğuna karar vermek için derhal konuşmalar yapılmalıdır. Ancak bundan sonra, Müttefik Kuvvetlerin bu Hükümetleri

tanıması ve karşılıklı anlaşmaların sonuca bağlanması mümkün olacaktır.

Üç Büyüklerin Kurtarılmış Avrupa Bildirisinin 3. paragraf d bölümünde belirtilen yükümlülükleri uyarınca, üç Büyük Kuvvet hükümetinin Avrupa ülkelerinin geçici hükümetlerinin serbest ve dürüst seçimler konusundaki çalışmalarına en iyi yardımın nasıl yapılabileceğini görüşmeleri gerekir. Bulgaristan, Romanya ve büyük olasılıkla başka ülkelerde de bu yardım gerekli olacaktır.

Bizi bekleyen en önemli işlerden biri de İtalya'ya karşı tutumumuzun ne olacağına karar vermektir. İtalya'nın bu yakınlarda Japonya'ya savaş açmış oluşunu gözönüne alarak, Birleşmiş Milletler'e üye olmak için yaptığı müracaatın kabul olunmasını bu Konferans'ın sağlayacağını umarım. Birleşmiş Milletler Hükümetleri adına bu Hükümetlerin Dışişleri Bakanları bu konuda gerekli demeci hazırladılar..

Bu belgenin bütününü okumak gerekir mi? Buna yetecek zamanımız var mı?

Churchill : Sayın Başkan, bunlar çok önemli sorunlar, bunları görüşecek zamanımız olmalı. Çünkü, bu konulardaki tutumlarımızda ayrılıklar var. Savaşın en tehlikeli sıralarında, Fransa'yı arkadan vurduğunda, biz İtalya'nın saldırısına uğradık. Amerika savaşa girmeden önce iki yıl boyunca Afrika'da İtalya'yla çarpıştık ve büyük kayıplara uğradık. Birleşik Kırallığın kuvvetlerini bile tehlikeye atmak, Birleşik Kırallıkta savunmayı azaltıp Afrikaya birlikler göndermek zorunda kaldık. Akdeniz'de büyük deniz savaşları verdik. İtalya için en iyi dilekleri besliyoruz, gemilerini ellerinde bırakarak da gösterdik bunu.

Stalin : Çok iyi, ama bugün, bazı eklemelerle yeni bir gündem yapmamız ve bu gündemin dışına çıkmamamız gerekiyor. Gündem düzenlendikten sonra uygun düşecek her sorun görüşülebilir.

Truman : Buna katılıyorum.

Churchill : Başkana bu konuyu açtığından, böylece çalışmalarımıza büyük katkıda bulunduğundan ötürü teşekkürlerimi sunarım, ama bu sorunların tartışılması için zaman ayırmamız gerekir kanısındayım. Bu sorunlarla ben ilk kez karşılaşıyorum. Bu önerilere katılmadığımı söylemek istemiyorum, ancak görüşülmeleri gerektiğine inanıyorum. Başkan'ın ileriye süreceği başka öneriler varsa bunları tamamlamasını öneriyorum, böylece daha sonra gündeme karar verebiliriz.

Stalin : İyi.

Truman : Üç Büyüklerin İtalya konusunda amaçları, İtalya'nın siyasal özgürlüğünü, iktisadî kalkınmasını geliştirmek ve İtalyan halkının kendi hükümet biçimini seçebilmelerini sağlamaktır.

Bir müttefik ve kayıtsız şartsız teslim olmuş bir Kuvvet olarak İtalya'nın bugünkü durumu karmakarışıktır, bu durum, gerek Müttefiklerin, gerek İtalya'nın kendi iktisadî ve siyasal durumunu düzeltmesi için gösterdikleri her çabayı engellemektedir. Bu karmakarışıklık ancak İtalya'yla yapılacak bir barış anlaşmasının sonuçlanmasıyla giderilebilir. Böyle bir anlaşmanın düzenlenmesi Dışişleri Bakanları Konseyine verilecek ilk görev olmalıdır.

Ayni zamanda, İtalya'nın Almanya yenilgisine yaptığı katkının tanınmasını sağlayacak bir hava yaratarak İtalya'nın iç durumunun düzelmesi de sağlanabilir. Bu yüzden, İtalya'nın kısa ve kapsayıcı teslim şartları kaldırılarak yerlerine İtalyan Hükümetinin İtalya'daki yeni durumdan doğan yükümlülüklerinin getirilmesi istenmektedir.

Bu yükümlülükler şunları içermektedir: İtalyan Hükümeti Birleşmiş Milletler'in herhangi bir üyesine karşı düşmanca davranmaktan kaçınmalıdır; İtalyan Hüküme-

tinin, Müttefiklerce kurulanlar ve Müttefiklerin buyruğuna uyanlar dışında deniz ya da hava kuvveti ve «teçhizatı» bulunmamalıdır; bir barış andlaşması imzalanıncaya kadar İtalya gerektikçe denetim altında tutulmalıdır, ayni zamanda, Müttefik kuvvetlerin daha ne kadar süre İtalya topraklarında kalabileceklerine karar verilmeli, son olarak da toprak anlaşmazlıklarının adil bir biçimde çözümü sağlanmalıdır.

Bu Konferansa Başkan seçilmeyi beklemediğim için duygularımı hemen belirtemedim. Sayın Başkumandan ve sayın Başbakan, sizlerle tanıştığım için çok mutluyum. Yeri doldurulamayacak birinin, Başkan Roosevelt'in yerini aldığımı biliyorum. Başkan Roosevelt'in anısına az da olsa hizmet edebileceğim için mutluyum. Aranızdaki dostluğu kuvvetlendirmek için çalışacağım.

Sizlere getirdiğim sorunların önemi büyük elbet. Ama bu, başka sorunların da gündeme alınmasını önlemez.

Churchill : Başkumandanım, sayın Başkan'a karşılık olarak söylemek istedikleriniz var mı? Yoksa benim söylememe izin verir misiniz?

Stalin : Buyurun lütfen.

Churchill : İngiliz delege kurulu adına sayın A.B.D. Başkanına bu konferansın başkanlığını kabul ettikleri için en içten teşekkürlerimizi duyurmak, temsilcisi ve Başkanı bulunduğu büyük cumhuriyetin görüşlerini açıkladığı için de ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Bir de şunu söylemek isterim, buna sayın Başkomutanın da katıldığına inanıyorum, sayın Başkanın aramıza katılmasını en içten iyi duygularla karşılıyor, bu önemli anda Başkan Roosevelt'e duyduğumuz sıcak yakınlığı kendisine de beslediğimizi belirtmek istiyorum. Sayın Başkan, tarihsel önemi olan bir sırada geldi. Önümüzde duran görevlerin ve şimdiye kadar uğrunda çarpıştığımız amaçların, şimdi barış si-

rasında gerçekleşmesini dileriz. Yalnız Amerikan halkına değil, Başkanlarına da derin bir saygı duymaktayız. Bu saygının büyüyerek ilişkilerimizi daha da iyi bir duruma getireceğini umarım.

Stalin : Rus delege kurulu adına, Mr. Churchill'in belirttiği duygulara içtenlikle katıldığımızı söylememe izin verin.

Churchill : Şimdi gündemin olağan maddelerine geçelim ve çalışmalarımız için bir çeşit program düzenlemeye çalışalım. Büylece, bu gündemin bütününü biz ele alabilecek miyiz, yoksa bir kısmının Dışişleri Bakanlarına gönderilmesi gerekecek mi, bu sorun belli olur. Gündemi olduğu gibi bir yana atmamalıyız kanısındayım. Ama her gün bir bölümüyle sınırlandırırız kendimizi. Sözgelimi, Polonya sorununu eklemek isteyebiliriz.

Stalin : Yine de, her üç delege kurulunun da önemli buldukları ve gündeme alınmasını istedikleri bütün sorunları bildirmeleri daha iyi olur. Rusların da Alman deniz kuvvetlerinin bölünmesi konusunda, ve başka konularda, birtakım soruları var, Deniz kuvvetleri konusunda Başkanla mektuplaştım, aramızda bir anlaşmaya da vardık.

İkinci sorun, tazminatlar sorunu.

Sonra da, vesayet altındaki topraklar sorununu görüşmeliyiz.

Churchill : Yalnız Avrupadaki toprakları mı diyorsunuz, yoksa bütün dünyadakileri mi?

Stalin : Bunu konuşacağız. Bu toprakların tam olarak neler olduğunu bilmiyorum ama Ruslar ve vesayet altındaki toprakların yönetimine katılmak isterler.

Almanya'nın eski uydularıyla diplomatik ilişkilerin sürdürülüp sürdürülmeyeceği sorununu da ayrı bir sorun olarak ileri sürmek istiyoruz..

İspanyadaki rejim sorununu da görüşmemiz gerekir.

Biz Ruslar, İspanya'daki Franco rejiminin İspanya halkına İtalya ve Almanya tarafından zorla kabul ettirildiğine inanıyoruz. Özgürlüğe inanan Birleşmiş Milletler için büyük tehlikelerle dolu bir durum bu. İspanya halkına kendi seçtikleri bir rejim kurabilmelerini ağlayacak koşulları yaratmanın iyi olacağı kanısındayız.

Churchill : Hâlâ gündeme alınacak maddeler üstünde konuşuyoruz. İspanya sorununun gündeme alınması gerektiğine ben de inanıyorum.

Stalin : Ben yalnızca sorunun gerisindeki fikri açıklamaya çalışıyordum.

Sonra Tanca sorununu da ele almalıyız.

Churchill : Mr. Eden bana, Tanca sorununu ele alırsak, burada Fransızlar olmadığı için, ancak geçici bir anlaşmaya varabileceğimizi söylemişti.

Stalin : Yine de Üç Büyüklerin bu konudaki görüşlerini öğrenmek ilgi çekici olur.

Sonra Suriye ve Lübnan sorunları üstünde konuşulmalı. Polonya sorunu da görüşülmeli; Polonya'da Ulusal Birlik Hükümetinin kurulmasından ve bunun sonucunda sürgündeki Polonya Hükümetinin dağıtılması gereğinden doğan sorunlar çözülmelidir.

Churchill : Polonya sorununun görüşülmesini gerekli bulurum. Kırım Konferansından sonra bu sorun üstünde yapılan görüşmeler, hiç kuşkusuz, Polonya sorununun doyurucu bir biçimde çözülmesiyle sonuçlandı. Ancak, bu sorun, bu kere de, Londra'daki Polonya Hükümetinin dağıtılması yönünden incelenmelidir.

Stalin : Doğru, doğru.

Churchill : Başkomutanın ve Başkanın, Almanlara karşı savaşan orduya Londra'daki Polonya Hükümetinin baktığını unutmayacaklarını umarım. Bu durum, Londra'daki Polonya Hükümetinin dağıtılmasıyla ilgili bazı ikinci

derecede sorunlar ortaya çıkarıyor. Amaçlarımızın birbirbirine benzediğini sanıyorum, ama bizim (İngiltere'nin) öbür iki Büyük'ten çok daha güç bir görevimiz olduğu da açık olarak ortada. Biz, Londrada'ki Polonya Hükümetini dağıtarak askerleri ortada bırakamayız. Ama bu sorunu Yalta Konferansı ışığı altında çözmeliyiz. Ayrıca, Polonya sorunuyla birlikte, Polonya'nın çıkarları açısından, Polonya halkının samimi isteklerinin belirtisi olacak seçimler konusuna da büyük önem veriyoruz.

Stalin : Şimdilik Rus delege kurulunun gündeme ekyeceği başka sorun yok.

Churchill : Biz gündemimizi size vermiş bulunuyoruz. Sayın Başkan, izin verirseniz, Konferansta izlenecek usul için bir öneri vermek istiyorum. Üç Dışişleri Bakanının bugün ya da yarın sabah toplanarak yarınki toplantımızda hangi sorunları görüşmemizin uygun olacağına karar vermelerini öneriyorum. Konferansın bundan sonraki günleri için de ayni usulü kullanabiliriz. Bakanlar, üç, dört ya da beş madde seçerek daha iyi bir gündem hazırlayabilirler. Yarın sabah toplanıp bizim için bir gündem yapabilirler.

Stalin : Buna bir itirazım yok.

Truman : Kabul.

Churchill : Sanırım, görevimiz ve çalışmalarımızın hacmi konusunda anahatlarıyla bir fikre sahibiz. Şimdi Dışişleri Bakanları seçimlerini yaparak sonucu bize bildirirler, biz de çalışmalarımıza başlarız.

Stalin : Katılıyorum. Yalnız, bugün ne yapacağız? Bakanlar beş, altı sorun seçip bize bildirinceye kadar oturuma devam edecek miyiz? Ben, gelecekteki barış konferansı için hazırlayıcı bir kurum olacak Dışişleri Bakanları Konseyi üstünde konuşabiliriz sanıyorum.

Truman : Pekala.

Churchill : Pekala.

Stalin : Konsey'in Avrupa sorunlarıyla uğraşacağı öngörülüyorsa, Çin temsilcisinin Dışişleri Bakanları Konseyi'ne katılması sorunu görüşmeliyiz.

Truman : Çin, San Fransisco'da kurulan (Birleşmiş Milletler) Güvenlik Kurulu'nun sürekli üyelerinden biri olacaktır.

Stalin : Kırım Konferansında, Dışişleri Bakanlarının çeşitli sorunları görüşmek üzere belli aralıklarla toplanmaları için alınan karar uygulanmayacak mı?

Truman : Dışişleri Bakanları Konseyi'nin belli bir amaç için öneriyoruz: Bir barış andlaşmasının şartlarını incelemek ve bir barış konferansı hazırlamak.

Stalin : Kırım Konferansında Dışişleri Bakanlarının ayrı ayrı sorunları görüşmek için üç, dört ayda bir toplanmaları kararlaştırılmıştı. Artık bunun gereği kalmıyor, değil mi? Öyleyse, Avrupa İstişarî Komisyonunun da gereği kalmıyor demektir. Benim görüşüm bu, doğru olup olmadığını öğrenmek isterdim.

Truman : Dışişleri Bakanları Konseyi yalnızca belli bir amaç için kuruluyor: barış andlaşmasının şartlarını incelemek.

Stalin : Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulmasına bir itirazım yok, ama o zaman Kırım Konferansı kararına dayanılarak yapılan Dışişleri Bakanları toplantılarından vazgeçileceği de açıkça görülüyor; ayrıca, Avrupa İstişarî Komisyonunun da artık gerekli olmadığını düşünebiliriz. Çünkü, bu iki kurumun da yerini Dışişleri Bakanları Konseyi alacak.

Churchill : Kırım Konferansında belirtildiği gibi, üç Dışişleri Bakanı, Avrupa'yla ilgili önemli sorunlarda bize bilgi vermek için her üç, dört ayda bir toplanacaktı. Bana kalırsa, üç Büyük Kuvvetin Dışişleri Bakanları Konseyine

Çin temsilcisini de katarsak, bu durum, sorunu sadece karıştıracak, çünkü Konsey yalnız Avrupa ülkelerini ilgilendiren sorunları tartışacak. Yalnız Avrupa'yla değil de, bütün dünyayla ilgili barış andlaşması tartışılırken Çin temsilcisi de çağrılabilir, Bizim üç Bakanımız işlerini daha verimli ve daha kolay yapabilirler. Çin temsilcisinin Konşeyin günlük faaliyetine katılması Konseyin işini yalnızca karıştıracaktır. Kâğıt üstünde kurumlar yaratmak çok kolaydır ama bunlar gerçekte hiç ürün veremiyorlarsa bu iş boşuna yapılmıştır derim. Gerçekten de, Çin katılmadan da Almanya'nın gelecekteki yönetimi sorununu çözemez miyiz? Bu yüzden, Dışişleri Bakanları Konseyini üç Bakanla sınırlı tutalım.

Truman : Yalta Konferansı kararıyla yapılan Bakanlar toplantılarının sona erdirilmesi sorunu üstüne konuşmayı ertelemeliyiz, ben bunu öneriyorum. Şimdi, bir barış andlaşması hazırlayacak bir Bakanlar Konseyi üstünde konuşuyoruz, bu da çok ayrı bir konu. Dışişleri Bakanları Konseyinin örgütlenmesiyle ilgili ilkeleri belirten A.B.D. taslağını size sunmak istiyorum.

Bu taslakta, S.S.C.B. Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Çin ve Fransa Dışişleri Bakanlarından meydana gelen bir Dışişleri Bakanları Konseyi kurulması isteniyor. Konsey belli aralarla toplanacak, ilk toplantısı şu tarihte yapılacak.

Her Dışişleri Bakanı yanında, Dışişleri Bakanı yokluğunda kendi başına çalışabilecek tam yetkili ve yüksek rütbeli bir temsilci de bulunacak. Bakanın ayni zamanda sınırlı bir teknik danışman kadrosu olacak. Bir de ortak bir sekreterlik kurulacak.

Konseye, Birleşmiş Milletler Hükümetlerinin oylarına sunulmak üzere, İtalya, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'la yapılacak barış andlaşmalarını hazırlamak yet-

kisi verilecek. Konseyin bir görevi de, savaşın bitiminden beri Avrupa'da çözülemeyen toprak sorunlarının çözümü için çeşitli yollar önermek olacak. Konsey, ayrıca, Almanya'yla yapılacak barış andlaşmasının, gelecekte bu amaca uygun bir Alman Hükümeti kurulduğunda, bu Hükümetin kabul edeceği kapsayıcı şartlarını hazırlayacak.

Dışişleri Bakanları Konseyi, Konseyde temsil edilmeyen bir devletle doğrudan doğruya ilgili sorunları ele alacak olursa, o devlet bu sorunun görüşülmesine katılmak üzere Konseyin toplantılarına çağırılacaktır. Bu, Konseyin çalışmaları konusunda değişmez kurallar olacak, demek değildir. Konsey, incelediği bir soruna uygun olan bir usulü kabul edecektir. Bazı durumlarda Konsey, ilgili devletlerin de katıldığı ön görüşmeler için toplanabilir; bazı durumlardaysa ilgili devletleri çağırmadan Konseyi toplama gerekebilir.

Stalin : Gelecekteki uluslararası barış konferansı için sorunlar hazırlayacak bir Konsey mi olacak bu?

Truman : Evet.

Churchill : Savaşa son verecek olan barış konferansı.

Stalin : Avrupa'da savaş bitti. Konsey bir barış konferansının tarihini seçip önerecek.

Truman : Konferans için tam anlamıyla hazırlanmadıkça bu konferansı toplantıya çağırmamamız gerekir kanısındayız.

Churchill : Ulaşmak istediğimiz amaç üstünde birleşiyoruz, bunda bir güçlükle karşılaşmayacağız sanırım. Bir barış andlaşması taslağı hazırlanması için Dışişleri Bakanları Konseyini kurmalıyız. Ama bu Konsey, bugün var olan ve günlük sorunlarla uğraşan örgütlerin - Üç Bakanın zaman zaman toplanması ve Fransa'nın da katıldığı Avrupa İstişarî Komisyonu - yerini almamalı. Dışişleri Bakanları Konseyi daha geniş bir örgüttür.Avrupa

İstişarî Komisyonu ve Bakanların toplantılarında ele alınan barış andlaşmasıyla ilgili sorunlar burada karara bağlanabilir.

Stalin : O zaman hangi kurul hangisinin üstünde olacak?

Churchill : Dışişleri Bakanları Konseyi Çin'in de katıldığı Güvenlik Konseyine, Dışişleri Bakanları toplantılarına ve Avrupa İstişarî Komisyonuna paralel olacaktır. Japonya'yı yenmedikçe Avrupa sorunları görüşmelerine katılmak Çin için çok güçtür. Şimdiki durumda Çin'in Avrupa sorunları görüşmelerine katılmasının bize bir yararı olamaz. Avrupa her zaman büyük bir yanardağ olmuştur. Avrupa sorunları da çok önemli sorunlar olarak görülmelidir. Barış konferansı toplantıya çağrılıncaya kadar Uzak Doğudan daha iyi haberler almamız mümkündür, o zaman Çin'i de toplantıya çağırabiliriz.

Bir ilke olarak, barış andlaşmasının beş Büyük Kuvvet tarafından hazırlanmasını, ama Avrupa söz konusu olduğunda, bu konuyla doğrudan doğruya ilgisi olan dört Büyüklerin sorunları görüşmesini öneriyorum. Böylece, Dışişleri Bakanları toplantılarını ve Avrupa İstişarî Komisyonunun çalışmalarını bölmemiş olacağız. Bu örgütlerin her ikisi de çalışmalarını aynı zamanda sürdürebilecekler.

Stalin : Bu sorunun görüşülmesini Bakanlara bıraksak?

Truman : Buna ben de katılıyorum; ayrıca, Dışişleri Bakanları Konseyine Çin'in alınmamasına bir itirazım yok.

Churchill : Bu sorunu bazı üyelerin, bütün öteki üyeler gibi tam haklara sahip olmakla birlikte, bütün oturumlara değil de, ilgili oldukları sorunların incelendiği oturumlara katılmalarını sağlayacak biçimde düzenleyebiliriz sanırım.

Truman : Benim görüşüme göre, bu sorunun, görüşülmek üzere, Dışişleri Bakanlarına gönderilmesi gerekir.

Stalin : Evet, doğru.

Truman : Bugün daha başka birşey görüşebilir miyiz?

Stalin : Bütün sorunları Dışişleri Bakanları görüşeceğine göre bugün yapacak başka şeyimiz yok.

Churchill : Dışişleri Bakanlarının, üye sayısının üç ya da dört olmasına karar vermelerini öneriyorum. Ama bu Konsey, önce Avrupa, sonra da bütün dünya için barış andlaşmasının hazırlıklarından başka birşeyle uğraşmamalı.

Stalin : Barış andlaşması mı, yoksa barış konferansı mı?

Churchill : Konsey, Hükümet başkanlarına sunulacak bir plan hazırlıyacak.

Stalin : Avrupa İstişarî Komisyonunun çalışmalarını sürdürmesinin ve üç Bakanın Yalta Konferansı kararı gereğince zaman zaman toplanmalarının ne kadar gerekli olduğunu, bırakalım, Dışişleri Bakanları görüşsünler.

Churchill : Avrupa'nın durumuna ve örgütlerin çalışmalarında gösterdikleri ilerlemelere bağlıdır bu. Ben, üç Dışişler Bakanının ve Avrupa İstişarî Komisyonunun çalışmalarını sürdürmelerini öneriyorum.

Truman : Yarınki oturumda görüşülecek somut sorunları belirtmeliyiz.

Churchill : Her gece eve giderken dağarcığımızda kesin birşey olmalı.

Truman : Dışişleri Bakanlarının her günkü konuşmalar için bize kesin birşey vermelerini istiyorum.

Stalin : Katılıyorum.

Truman : Ayrıca oturumlara saat beşte değil de, dörtte başlamayı öneriyorum.

Stalin : Dört mü? Olur, pekala.

Churchill : Başkan'a katılıyoruz.

Truman : Bu kabul edildiyse, sorunların incelenmesini yarın öğleden sonra saat dörde erteleyelim.

Stalin : Evet, öyle yapalım. Yalnız bir tek sorun daha var : Acaba Mr. Churchill niçin Rusların Alman donanmasında payları olduğunu inkâr ediyor?

Churchill : Hiçbir itirazım yok. Ama bana bu soruyu sorduğunuza göre karşılığım şu : Bu donanma ya batırılmalı ya da paylaştırılmalı.

Stalin : Siz batırılmasını mı, paylaştırılmasını mı istiyorsunuz?

Churchill : Bütün savaş araçları korkunç şeylerdir.

Stalin : Donanma paylaştırılmalı. Mr. Churchill donanmanın batırılmasından yanaysa kendi payına düşeni batırmakta serbesttir. Benimse hiç de böyle bir niyetim yok.

Churchill : Bugün, aşağı yukarı bütün Alman donanması bizim elimizdedir.

Stalin : İşte bütün sorun da bu, Bütün sorun bu. Bu yüzden, burada bir karara varmamız gerekiyor.

Truman : Yarınki oturum saat dörtte.

İkinci Oturum

18 Temmuz 1945

Truman oturumu açtı.

Churchill : Gündem dışında, uluslararası ilişkiler yönünden değil, ancak geçici bir önem taşıyan bir soruna değinmek istiyorum. Tahran'daki toplantımız sırasında basın, Konferansın çalışmaları konusunda bilgi elde etmekte çok güçlük çekti. Yalta Konferansındaysa bu hiç mümkün olmadı. Berlin'de, ortalıkta kızgınlık ve öfke içinde dolaşan 180'e yakın muhabir var.

Stalin : Tam bir bölük bu. Kim bıraktı onları içeri?

Churchill : Burada, bu bölgede değiller elbet, Berlin'-deler. Yalnızca gizlilik içinde rahatça çalışabiliriz elbet, bu gizliliği korumakla da görevliyiz. Arkadaşlarım kabul ederlerse, ben eski bir gazeteci olarak gidip onlarla konuşur, toplantımız için gizliliğin önemini açıklarım; onları anladığımı ama burada olup bitenleri söyleyemiyeceğimizi anlatırım. Onları sakinleştirmek için biraz sırtlarını okşamamız gerekir sanıyorum

Stalin : Ne istiyorlar, nedir istekleri?

Truman : Delege kurullarımızın herbirinin özel basın görevlileri var, bizi muhabirlerin isteklerinden korumakla görevliler. Bırakalım işlerini yapsınlar. Gazetecilerle konuşma yetkisi verebiliriz onlara.

Churchill : Kurbanlık koyun olmak istemiyorum elbet. Gerektiğinde Başkomutan birlikleriyle birlikte gelip beni kurtarmaya söz verirse gider konuşurum onlarla.

Truman : Dışişleri Bakanlarımız bir gündem hazırladılar, bunu bizim oyumuza sunuyorlar. Bakanların aralarındaki anlaşmaya göre gündemi Byrnes okuyacak.

Byrnes : Dışişleri Bakanları bugünkü gündemde yer almak üzere aşağıdaki maddeleri önermeyi kabul ettiler:

1. Barış müzakereleri ve toprak iddiaları için izlenecek usul ve düzenleme sorunu.

2. Almanya'yı Denetleme Kurulunun siyasal konularda sahip olacağı yetkiler sorunu.

3. Polonya sorunu, özellikle Londra'daki sürgün Polonya Hükümetinin dağıtılması.

Birinci maddeyle ilgili olarak, barış müzakereleri ve toprak iddiaları için izlenecek usul ve düzenleme (bir Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması), Birleşik Devletler delege kurulunun sunduğu taslak, Dışişleri Bakanları toplantısında kabul edildi, Yalnız, Dışişleri Bakanları

Konseyinin kuruluşuyla ilgili olan 3. madde değiştirildi. Bakanlar Konseyinin ilk ve en önemli görevi, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'yla yapılacak barış andlaşmalarının taslaklarını düzenlemek, ayrıca Almanya'yla yapılacak barış andlaşmasını hazırlamaktır.

Konseyin ayni ölçüde önemli bir görevi de, barış konferansının örgütlenişini ve toplantıların yapılışını ayrıntılarıyla belirten maddeleri hazırlayıp Birleşmiş Milletler Hükümetlerine sunmaktır. Konseyden, toprak davaları sorununun barışçı bir yoldan çözümünün hazırlanmasında da yararlanılmalıdır. Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için Konsey, Güvenlik Konseyinin sürekli üyelerinden kurulacaktır.

Dışişleri Bakanları Konseyi, Konseyde temsil edilmeyen devletlerin çıkarlarıyla doğrudan doğruya ilgisi olan sorunları incelerken, bu devletler, bu konu üstündeki görüşmelere katılmak üzere temsilci göndermeğe çağrılacaklardır. Bazı durumlarda, Konsey, ilgili devlet temsilcileri çağrılmadan önce, kendi üyeleriyle bir ön görüşme yapabilir.

Rus delege kurulu, A.B.D. delege kurulunun taslağında Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması üstünde olan birinci maddede değişiklikler yapma hakkını saklı tuttuğunu belirtti. (1)

Bakanlar, ayrıca, Dışişleri Bakanları Konseyinin çalışmalarının, Kırım Konferansı kararıyla belli aralıklarla toplanan üç Bakanın çalışmalarını etkilemeyeceğine karar verdiler.

Avrupa İstişarî Komisyonunun yetkilerine gelince,

(1) 1. madde, Büyük Britanya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Çin, Fransa ve Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlarından meydana gelen bir Konsey kurulması gerektiğini öngörüyordu.

Bakanlar, bu yetkilerin, Müttefiklerin Almanya ve Avusturya'daki Denetleme Kurullarına devredilmesine karar verdiler. Böylece, Sovyet delege kurulunun birinci maddeyle ilgili olarak ileri sürdüğü değiştirme hakkı saklı tutularak, bir Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması için Amerikan delege kurulunun sunduğu taslak kabul edildi.

Stalin : Sovyet delege kurulu, 1. maddeyle ilgili olarak istediği haktan vazgeçiyor. Ayrıca bunun dışındaki görüşlere de katılıyor ve taslağı kabul ediyor.

Truman : Sonuç olarak, Dışişleri Bakanları Konseyi hakkındaki taslak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

Stalin : Bu metnin kabulü mümkündür: üç Büyükler bütün Birleşmiş Milletlerin çıkarlarını temsil etmektedirler, böylece, sorumluluğu üstlerine alabilirler.

Truman : Gündemin ikinci maddesine geçelim.

Churchill: Dışişleri Bakanlarımız iyi çalıştılar.

Stalin: Kuşkusuz, kuşkusuz.

Truman : İkinci soru. Almanya Denetleme Kurulunun siyasal yetkileri konusunda.

Byrnes: Dışişleri Bakanları, Almanya'yı Denetleme Kurulunun siyasal ve iktisadî yetkileri sorununu görüştüler. Bu konunun görüşülmesinde ortaya çıkan bazı ayrılıklar kurulan alt komisyonlara gönderildi. Bu alt komisyonlar çalışmalarını henüz bitirmediler, ama Bakanlar, Hükümet Başkanlarının Almanya'yı Denetleme Kurulunun siyasal yetkileri üstünde bugünkü oturumda bir ön görüşme yapmalarının yerinde olacağına karar verdiler. Almanya'yla ilgili iktisadî sorunlar çok güç ve karmaşık olduğundan Bakanlar bunların da uzmanlardan kurulacak bir alt komisyona gönderilmesine karar verdiler. Bu alt komisyonlar anlaşmaya varamadıkları sorunları Bakanlara bildireceklerdir. O zaman da, Dışişleri Bakanları bu sorunların hangilerinin Hükümet Başkanlarının ince-

lemesine sunulacağına karar verecekler.

Dışişleri Bakanları, ayrıca, Alman donanması ve ticaret filosu sorununun bugün görüşülmesinin yerinde olmayacağına, bu sorunun ilerde ele alınabileceğine karar verdiler.

Churchill: Yalnız bir soru sormak istiyorum. Burada «Almanya» sözcüğünün kullanıldığını görüyorum. «Almanya»nın bugünkü anlamı nedir? Savaştan önceki anlamda mı anlaşılacak?

Truman: Sovyet delege kurulu bunu nasıl anlıyor?

Stalin: Almanya, savaştan sonra ne olduysa odur. Bundan başka bir Almanya yoktur. Ben böyle anlıyorum.

Truman: Savaş öncesi Almanya'sından, 1937 Almanya'sından söz etmek mümkün mü?

Stalin: 1945 Almanya'sından.

Truman: 1945'te herşeyini kaybetti, aslında artık Almanya yok.

Stalin: Bize göre Almanya coğrafî bir kavramdır. Şimdilik böyle alalım bunu. Savaşın sonuçlarından sıyıramayız kendimizi.

Truman: Evet ama «Almanya» kavramının bir tanımı yapılmalı. 1886 ya da 1937 Almanya'sıyla bugünün 1945 Almanya'sı aynı değildir.

Stalin: Almanya savaş sonunda değişti, biz de böyle ele alıyoruz onu.

Truman: Buna ben de katılıyorum, ama yine de «Almanya» kavramının bir tanımı yapılmalı.

Stalin: Şöyle diyelim, Çekoslavakya'nın Südet bölgesinde bir Alman yönetimi kurmak fikri var mı? Bilindiği gibi, Almanlar bu bölgeden Çekleri çıkarmışlardı.

Truman: Belki de, Almanya'yı 1937'de savaştan önceki durumuyla ele alacağız.

Stalin: Resmî olarak böyle ele alınabilir, ama gerçek-

te durum böyle değil. Königsberg'de bir Alman yönetimi görünecek olsa kovarız onu, kesinlikle kovarız.

Truman: Kırım Konferansında, toprak sorunlarının bir barış konferansında sonuçlandırılmasına karar verilmişti. O zaman «Almanya» kavramını nasıl tanımlayacağız?

Stalin: Önce Polonya'nın batı sınırlarını çizelim, o zaman Almanya sorunu biraz açıklığa kavuşur. Şu durumda, Almanya'nın ne olduğunu söylemeyi çok güç buluyorum. Askerî birliklerimiz bir sınır çizmediği için belirli sınırları olmayan, Hükümetsiz bir ülke. Almanya'nın hiçbir asker birliği yok, sınır birlikleri bile; işgal gölgelerine ayrılmış bir durum bugün Almanya. Bu durumu alın ve Almanya'nın ne olduğunun bir tanımını yapın. Parçalanmış bir ülke.

Truman: Başlangıç noktası olarak 1937'deki sınırlarını alabiliriz belki.

Stalin: Nereden olsa başlayabiliriz. Ama bir yerden başlamamız gerek. Böyle olunca, 1937'den de başlayabiliriz.

Truman : 1937'deki Almanya, Versailles Antlaşmasından sonraki Almanya'ydı.

Stalin: Evet, ancak bir başlangıç noktası olarak, 1937'deki Almanya'yı alabiliriz. Bu, yalnızca, çalışmalarımızı kolaylaştırmak için kurulan bir varsayım olabilir.

Churchill: Yalnızca bir başlangıç noktası. Kendimizi bununla sınırlayacağız, demek değildir bu.

Truman: 1937 Almanya'sını bir başlangıç noktası olarak almakta anlaştık.

İkinci sorunu henüz bitirmiş değiliz ama bunda anlaşacağız.

Stalin : Konunun siyasal yönü hazırlandı mı?

Byrnes : Konunun siyasal yönü hazırlandı; görüşülebilir.

Stalin: Rus delege kurulu, bu sorunun siyasal bölümündeki bütün maddeleri kabul ediyor. Yalnız, 5. maddede bir değişiklik gerekli: son dört satırın çıkarılması yerinde olacak, çünkü burada, Nazilerin yararlanabilecekleri bir açık veriliyor.

Truman: Bu dört satırın çıkarılması gerektiğine katılıyorum.

Stalin: Çok iyi. Geri kalanlar üstünde de anlaştık. Tasarı komisyonunun bu metni derleyip düzenlemesini isteyeceğim.

Byrnes: Dışişleri Bakanları toplantısında, bu amaçla özel bir alt komisyon kuruldu.

Stalin: İyi. Bir itirazımız yok.

Eden: Tasarı Komisyonu tarafından teslim edildikten sonra, Bakanların yarın sabahki oturumlarında bu belgeyi yeniden gözden geçirmeleri yerinde olurdu.

Stalin: Bu daha iyi olacak elbet.

Churchill: Bu taslağın 2 (b) maddesinde, silahlarla öteki savaş araçlarının ve bunların yapımında kullanılan bütün araçların yok edilmesinden söz ediliyor. Bununla birlikte, Almanya'da, çok yüksek değerde birkaç araştırma kurumu var. Bunların yok edilmesi hiç de hoş olmaz.

Stalin: Taslakta, el konmalı ya da yok edilmeli deniyor.

Churchill: Bunları hep birlikte kullanabiliriz ya da aramızda paylaşırız.

Stalin: Evet, öyle yapılabilir.

Sovyet delege kurulu, Polonya sorunu üstünde, İngilizce ve Rusça olmak üzere bir taslak hazırladı. Sizden, bu taslağı incelemenizi isteyecektim.

Truman: Önce, Byrnes'den Dışişleri Bakanları toplantısının raporunu dinleyip sonra sizin taslağınızı incelemeyi öneriyorum.

Byrnes: Dışişleri Bakanları, Hükümet Başkanlarına, Polonya sorununu iki yönden ele almayı tavsiye etmeye karar verdiler: Londra'daki Polonya Hükümetinin dağıtılması ve Polonya'da seçimlerin serbest ve baskısız yapılmasıyla ilgili Kırım Konfransı kararının gerçekleştirilmesi.

Bundan sonra, Sovyet delege kurulunun Polonya sorunu üstünde hazırladığı taslak okundu :

ÜÇ BÜYÜK HÜKÜMET BAŞKANININ POLONYA SORUNU HAKKINDA DEMECİ :

«Geçici Polonya Ulusal Birlik Hükümetinin, Kırım Konferansı kararlarına göre kuruluşunu ve Amerika Birleşik Devletleri'yle Büyük Britanya'nın Polonya'yla, Rusya'nın daha önceden kurmuş bulunduğu diplomatik ilişkiler kurmalarını gözönünde tutarak, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya Hükümetlerinin Arciszewski Hükümetiyle bütün ilişkilerini kesmelerine ve Polonya'ya ait olan ama şimdi hâlâ Arciszewski Hükümetiyle onun organları elinde bulunan bütün hisse senetleri, aktif sermaye ve diğer bütün malların, bu mallar ne durumda olursa olsun, nerede ve kimin tasarrufunda olduğu saptanırsa saptansın, derhal Geçici Polonya Hükümetine devredilmesi için gereken yardımı yapmalarına karar verdik.

«Ayni zamanda, Polonya silâhlı kuvvetlerinin ve şimdi Arciszewski Hükümeti emrinde bulunan donanmayla ticaret filosunun, bundan sonra alınacak silâhlı kuvvetler, savaş gemileri ve ticaret filosuyla ilgili tedbirleri kararlaştıracak olan Geçici Polonya Ulusal Birlik Hükümeti em-

rine verilmesi gerektiğine karar verdik.»

Churchill: Sayın Başkan, bu konuda, asıl yükün İngiliz Hükümetinin omuzlarına düştüğünü açıklamak isterim. Çünkü, Hitler Polonya'ya saldırdığında biz, Polonyalıları kabul edip onlara iltica hakkı tanıdık. Londra'daki Polonya Hükümetinin, sözü edilecek bir aktif sermayesi yoktur; ama, bizim Londra'da dondurduğumuz 20 milyon sterlin değerinde altın var. Bu altın, Polonya Merkez Bankasının aktif sermayesidir. Altının nerede dondurulacağı (bloke edileceği) ve başka bir merkez bankasına devredilip devredilmeyeceği sorunlarını, kullanılagelen usullere göre çözmek gerekir. Ama bu altın Londra'daki Polonya Hükümetine ait değildir.

Stalin: 20 milyon sterlin mi dediniz?

Churchill: Aşağı yukarı. Şunu da eklemeliyim: Londra'daki Polonya elçiliği boşaltıldı, Polonya büyük elçisi artık orada oturmuyor. Bu yüzden elçilik açık duruyor; Geçici Polonya Hükümetinin tayin edeceği bir Büyük Elçi bu göreve gelebilir. Ayrıca, Geçici Polonya Hükümeti bu tayini ne kadar çabuk yaparsa o kadar iyi olur.

Londra'daki Polonya Hükümetinin beş buçuk yıllık masraflarının nasıl karşılandığı sorusu akla geliyor. Bu Hükümet, malî bakımdan İngiliz Hükümetince desteklenmiştir. Bu süre içinde, ordularının ve Almanlardan kaçarak, kendilerine açık tek kapı olduğu için kıyılarımıza sığınan oldukça çok sayıda Polonyalı göçmenin bakımını sağlamaları ve diplomatik ilişkileri sürdürmeleri için, 120 milyon sterlin verdik onlara.

Londra'daki Polonya Hükümeti tanınmayınca, burada çalışanların işlerine son vermeden önce üç ay maaş ödenmesine karar verildi. Onlara biraz tazminat vermeden yol vermenin haksızlık olacağına inandık.

Sayın Başkan, bu çok önemli bir konu; bu konu üs-

tünde daha konuşmam için izin vermenizi istiyorum. Çok başka bir durumumuz var bizim. Almanlara karşı bizim yanımızda savaşan Polonya birliklerini dağıtmak ya da devretmek zorunda kalıyoruz şimdi. Bu birlikler, ilk kez, 1940'ta Fransa'da göründüler. Bazıları İsviçre üzerinden İtalya'ya geçti; bunlar, küçük takımlar halinde içeri sızmağa devam ettiler. Fransa teslim olduğunda Fransa'da bulunan Polonyalıları boşalttık. Bunların sayısı kırk, elli bini buluyordu.

Böylece bir Polonya ordusu kurduk. İngiltere'de üslenen ve beş tümenden kurulu bir orduydu bu. Bugün, 20.000 kadar Polonyalı Almanya'da büyük bir korku içinde. İtalya'da da üç tümenlik bir Polonya kolordusu var, bunlar da çalkanıp duruyor.

Toplu olarak, Polonya ordusu 180.000 ile 200.000 kişiden kurulu.

Bizim siyasetimiz, mümkün olduğu kadar çok sayıda Polonyalıyı Polonya'ya dönmeye teşvik etmektir. Bu yüzden, Başkomutanın da tanıdığı, General Anders'in demecini okuduğumda öfkelendim. Anders, İtalya'daki birliklarine, Polonya'ya dönecek olurlarsa Sibirya'ya gönderileceklerini söylemiş. İlerde buna benzer demeçler vermemesi için bu generale karşı gerekli disiplin tedbirlerini aldık.

Bu güçlüklerin yenilmesi için zaman gerekli. Ama, siyasetimiz, mümkün olduğu kadar çok sayıda Polonyalıyı Polonya'ya dönmeye teşvik etmektir. Bu, siviller için de uygulanıyor. Polonya'da durum ne kadar çabuk düzelirse, Polonyalılar da o kadar çabuk yurtlarına dönmek isteyeceklerdir elbet. Bu fırsattan yararlanarak, Polonya'da durumun son iki ay içinde gösterdiği gelişmeden sevinç duyduğumu belirtmek isterim.

İstediğimiz her niteliği taşımasa da, üç Büyük Dev-

let hükümetinin sabırlı çabaları sonucu bir ilerleme belirtisi olan ve payına düşen olumlu katkıyı yerine getireceğine inandığımız yeni Polonya Hükümetine sürekli başarı dileklerimi duyurmak isterim.

Polonya'daki durum düzeldikçe, gitgide çok sayıda Polonyalının yurtlarına döneceğini umarım. Parlamentoya, Polonya'ya dönmek istemeyen Polonyalı askerlerin İngiliz yurttaşlığına kabul edilip İngiliz ordusuna alınacaklarına söz verdim. Geçici Polonya Ulusal Birlik Hükümetinin, Polonya'ya dönen yurttaşlarına tam bir özgürlük ve malî güvenlik konularında teminat vermesi yerinde olur. Polonya Hükümetinin vereceği bu teminat, Polonyalıların, Kızıl Ordu tarafından kurtarılan yurtlarına dönmelerini büyük ölçüde hızlandırırdı.

Stalin: Rus delege kurulunun Polonya konusundaki taslağını okudunuz mu?

Churchill: Evet, okudum. Biraz önceki konuşmam. Rus delege kurulunun taslağıyla tam bir anlaşma içinde olduğumu gösteren bir karşılıktı; yalnız, az önce söylediklerim de dikkate alınmalı.

Stalin: İngiliz Hükümetinin ne kadar güç bir durumda bulunduğunu anlıyorum. Sürgündeki Polonya Hükümetine iltica hakkı tanıyıp barınabileceği bir yer verdiğini de biliyorum. Buna karşılık, eski Polonyalı yöneticilerin Büyük Britanya Hükümetine çok sıkıntı verdiğini biliyorum. İngiliz Hükümetinin güç durumunun farkındayım. Ama, sizden şunu unutmamanızı isteyeceğim: Taslağımız, İngiliz Hükümetinin durumunu büsbütün güçleştirmek için hazırlanmamıştır, Hükümetinizin durumunun güçlüğü hesaba katılmıştır. Taslağımızın yalnız bir amacı var: Bu konuda sürüp gitmekte olan belirsizliğe son vermek, bu soruna artık bir nokta koymak.

Pratikte, Arciszewski Hükümeti var, çalışıyor, ba-

kanları var, faaliyette bulunuyor, memurları var, üssü var, basını var. Bütün bunlar hoş olmayan bir izlenim yaratıyor. Taslağımız bu belirsizliğe son vermek için hazırlandı. Mr. Churchill, bu taslakta, İngilitere Hükümetinin durumunu güçleştirme olasılığı taşıyan maddeleri gösterirse, onları çıkarmağa hazırım. Taslağımız İngiliz Hükümetinin durumunu daha da güçleştirmek amacını gütmüyor.

Churchill: Size katılıyoruz. Bu sorunu gidermek istiyoruz, ama, bir Hükümet artık tanınmıyorsa ve ona yardım edilmiyorsa, var olması için hiçbir olanağa sahip değildir. Bununla birlikte, İngiltere'deki bireyleri de yaşamaktan ve konuşmaktan alıkoyamazsınız. Bu insanlar, parlamento üyeleriyle karşılaşırlar, parlamentoda onları destekleyenler vardır. Ama, bizim, Hükümet olarak, onlarla hiçbir ilişkimiz yok. Mr. Eden ve ben onlarla hiç karşılaşmadık; Mr. Mikolajczyk ayrılalı onları ne yapacağımı bile bilmiyorum, hiç karşılaşmıyorum da. Arciszewski Londra'da dolaşıp gazetecilerle sohbet ettiği zaman ne yapacağımı bilmiyorum. Bize, gelince onları, diplomatik anlamda bertaraf edilmiş ve yok sayıyoruz, yakında bütünüyle etkisiz kalacaklarını umuyoruz. Ama, ordu konusunda dikkatli olmamız gerekiyor elbet.

Ordu ayaklanabilir, bunun sonucunda biz kayıplara uğrarız. İskoçya'da oldukça büyük bir Polonya ordusu var. Ama, bizim amacımız da, Başkomutanın ve sayın Başkanın amaçlarına uygun. Yalnızca, bize güvenmenizi, bir zaman vermenizi, Polonya'da da bu Polonyalıları çekecek koşullar yaratmak için yardımlarınızı istiyoruz. Sovyet delege kurulunun taslağının, bugünkü konuşmaları ve Dışişleri Bakanımızın sunduğu belgeyi gözönünde bulundurarak incelemeleri için üç Dışişleri Bakanına gönderilmesini kabul edebiliriz. Ama, hepimizin tek ve aynı

amacı güttüğümüzü sanıyorum; ayrıca, bu sorunu ne kadar çabuk çözersek o kadar iyidir.

Truman : Başkomutanla sayın Başbakan arasında önemli ayrılıklar görmüyorum. Mr. Churchill, yalnızca, burada sözünü ettiği güçlüklerin giderilmesi için zaman ve güven istiyor. Bu yüzden, özellikle Mr. Stalin'in, bütün tartışmalı noktaları silmeye hazır olduğunu söylemesi gözönünde alınırsa, bu sorunun çözülmesinin çok güç olmayacağına inanıyorum. Yalta Konferansı kararları, yeni Hükümetin kurulmasından sonra, genel seçimlerin, genel oy esaslarına göre mümkün olduğu kadar çabuk yapılmasını şart koşuyordu.

Churchill: Belki, Dışişleri Bakanları bütün sorunu, seçimleri de içine alarak incelerler.

Stalin: Polonya Hükümeti baskısız seçimler yapılmasına karşı koymuyor. En iyisi, bu taslağı da Dışişleri Bakanlarına gönderelim.

Truman : Mr. Byrnes'in bugün Hükümet Başkanlarının görüşmeleri için bize getirdiği sorunlar bu kadar. Dışişleri Bakanlarından yarın için bir gündem hazırlamalarını isteyecek miyim?

Stalin: Çok iyi olur.

Churchill: Almanya'yla ilgili olarak, izlenecek siyasal ilkeler sorununun ne kadar büyük bir önem taşıdığını anlıyorum. Bugün bu konu üstünde konuşmamız mümkün olmayacak, ama, umarım, yarın konuşuruz. İncelememiz gereken en önemli ilke şudur: Almanya'nın dört işgal bölgesinin hepsinde ayni denetim sistemi mi, yoksa her işgal bölgesinde ayrı ilkeler mi uygulanacak?

Stalin: Taslağın siyasal bölümünde ele alınan sorun da bu zaten. Bir tek siyasetten yana olduğumuz izlenimi var bende.

Truman: Evet, doğru.

Churchill: Bunun üstünde durmak istedim, çünkü çok önemli.

Stalin: Doğru.

Truman: Yarın saat dörtte toplanıyoruz.

Üçüncü Oturum 19 Temmuz 1945

Truman oturumu açtı.

Churchill: Dünkü oturumun başında, sayın Başkomutan, Yunan-Arnavutluk sınırındaki olaya değindi. Gerekli soruşturmayı yaptık, ama orada herhangi bir çarpışma olduğunu duymadık. Önemsiz bir iki karşılıklı ateş olmuştur belki. Orada, halklar arasındaki sevgiden birşey eksilmemiştir.

Bu bölgede bir Yunan saha tümeni yok. Bunu biliyoruz, çünkü bizim adamlarımız var orada. Arnavutluk-Yunan sınırında bulunan 7.000 kişilik Ulusal Muhafız kuvveti var. Bunlar, iç savunma amaçlarına göre silâhlandırılmış ve teçhizatlandırılmıştır. Sınırın öbür yanında, 30.000 kişilik Arnavut, 30.000 kişilik Yugoslav ve 24.000 kişilik Bulgar birliği var.

Bunu belirttim, çünkü üç Büyük Devlet Konferansının, hiçbir devletin sınırlarında böyle saldırılar olmaması gerektiğini açıkça belirtmek, bunun üstünde durmak zorunda olduğuna inanıyorum. Sınırlar bir barış konferansında çizilecektir; sınırlarını önceden düzenlemeye kalkışanların sonunda daha da kötü duruma düşeceklerini açıkça bildirmeliyiz

Stalin: Burada yanlış anlaşılan bir nokta var. Bu sorunu burada, bu Konferansta görüşmemeliyiz. Ben Konferansta değil, ancak özel bir görüşmede bu konudan söz açtım.

Churchill: Sorunun oturumda ileri sürülmediğini ka-

bul ediyorum, ama gündeme alınırsa görüşmeğe hazırız.

Truman: Şimdi bu sorunu görüşmeyeceğiz, Dışişleri Bakanları tarafından gönderilen sorunların görüşülmesine devam edeceğiz.

İngiltere delege kurulu, Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması hakkında hazırlanan taslağın 3. maddesini Amerikan delege kurulunun değiştirdiğini gözönüne alarak Bakanların bu maddeyi tasarı komisyonuna göndermeğe karar verdiklerini bildirdi.

Bundan sonra, Dışişleri Bakanları, anlaşmanın siyasal konular bölümünde, ilk denetim döneminde Almanya'ya nasıl davranılacağı konusunda yol gösterici olacak siyasal ve iktisadî ilkeleri incelediler. İngiltere delege kurulu, Hükümet Başkanlarının anlaşma taslağını bir gün önce inceleyip Bakanları bu gün görüşlerini bildirmekle görevlendirdiklerini hatırlattı.

Delege kurulu, Dışişleri Bakanlarının taslağı incelediklerini, bazı eklemeler yaptıklarını ve şimdi anlaşma taslağının siyasal bölümünü yeni şekliyle Hükümet Başkanlarının oyuna sunduklarını söyledi. Dışişleri Bakanlarının, taslağın siyasal bölümü üstündeki görüşmeler ve eşgüdümleme sona erdikten sonra, Konferansın, anlaşmanın bütün olarak yayınlanması konusunda karar alması gereğine inandıkları belirtildi.

Bundan sonra, İngiliz delege kurulu, Bakanların, Polonya sorununa geçtiğini söyledi; sorun üstünde çok önemli ve yararlı bir görüşme yaptıktan sonra sorunun tasarı komisyonuna gönderildiğini belirtti. Bakanlar, bu sorunla ilgili raporlarını, tasarı komisyonu hazırlanabilirse, bir gün sonra Konferansa sunmayı umduklarını belirttiler.

Bakanlar, aynı zamanda, bu günkü toplu oturuma, Alman donanma ve ticaret filosu, İspanya, Kurtarılmış Avrupa hakkında Yalta Bildiris kararlarının gerçekleş-

tirilmesi, Yugoslavya, vb. sorunlarını sunmağa karar vermişlerdir.

Truman: İlk konu, Alman donanması. Bu sorunu ele almadan önce, bir başkasının çözülmesi, yani, neyin savaş ganimeti, neyin savaş tazminatı olarak kabul edileceğinin kesinleşmesi gerekir sanıyorum. Ticaret filosu bir tazminatsa, bu sorun, tazminatlar konusu ele alındığında çözülebilir. Tazminat olarak sınıflandırılacak değerlerin tanımını yapmasını Tazminat Komisyonundan istemeliyiz. Alman ticaret donanması için özel bir ilgi gösteriyorum, çünkü Japonya'ya karşı savaşta kullanılabilir.

Stalin: Donanma da, bütün öteki silahlar gibi savaş ganimeti olarak kabul edilmelidir. Teslim olan birlikler silâhlarını teslim oldukları kuvvetlere verirler. Aynı şey donanma için de söylenebilir. Üç Büyük Kuvvetin askerî temsilcilerinin önerilerinde donanmanın silâhsızlanarak teslim olacağı açıkça belirtilmiştir. Bunlar Almanya'nın teslim olma şartlarıdır. Ticaret filosu konusunda, bunun tazminat mı, yoksa ganimet olarak mı sınıflandırılacağı sorusu karşımıza çıkabilir. Donanmaya gelince savaş ganimetlerine girer, teslim alınır. İtalya'yı hatırlarsınız, İtalya'nın donanması da, ticaret filosu da savaş ganimetleri sınıfına girmişti:

Churchill: Bu sorunda hukukî bir tutum takınıp çok kesin bir terminoloji kullanmak istemiyorum. Ama bu soruna adil ve dostça bir çözüm yolu bulunmasını ve bu Konferansta ortaya çıkan sorunlar üstünde varılan genel anlaşmanın bir parçası olarak bu sorun hakkında da üç Büyük Devletin bir anlaşmaya varmasını diliyorum. Bu noktada, yalnızca Alman donanmasını ele almak istiyorum. Gerçekte, Almanların denize dayanabilecek bütün gemileri elimizde bulunuyor. Bu Konferansta ortaya çıkan sorunlara dostça, genel bir çözüm yolu bulunacak sanıyo-

rum -bundan eminim-; bu yüzden, Alman donanmasının paylaşılmasına ilke olarak itiraz edecek değiliz.

Şimdilik İtalyan donanmasından söz etmiyorum. Bu sorunu, İtalya'ya karşı genel siyasetimizi gözönünde alarak ayrıca görüşmemiz gerekir sanıyorum. Sonra, zararların ödenmesi sorunu da çıkıyor elbet. Büyük Britanya ağır kayıplara uğradı. 10 kadar büyük gemi, yani savaş gemisi, ağır zırhlılar, uçaksavar gemileri, ayrıca en az 20 zırhlıyla birkaç yüz destroyer, denizaltılar ve küçük tekneler kaybetti.

Denizaltıların Alman donanmasının geri kalan kısmından ayrı olarak sınıflandırılması gerekir kanısındayım. Bu denizaltıların yapacakları özel bir iş var: Almanya'nın da imzaladığı sözleşmeye göre sınırlı bir ölçüde kullanılacaklardı. Bununla birlikte, Almanya bu sözleşmeyi bozarak denizaltılarını oldukça geniş bir ölçüde kullandı; yani, Almanya, denizaltılarını yasaları aykırı bir biçimde kullandı, böylece biz de savaş içinde denizaltıların yasalara uygun kullanışı dışına çıkmak zorunda bırakıldık. Bu denizaltıların yok edilmesi ya da batırılması gerektiğine inanıyorum.

Yine de, son Alman denizaltılarının, özellikle iyilerinin, teknik ve bilimsel açıdan çok ilgi çekici olduğunun farkındayım; üzerlerinde incelemeler yapmak için bunlara dokunulmamalı. Bu denizaltılar hakkındaki bilgiler bütün üç büyük devlete verilmeli. Bu sorunu yalnız denizcilik açısından görmüyorum; Kızıl Ordunun da savaşta uğradığı zararları iyice biliyorum. Burada kesin bir karara varmamalıyız, ama Konferanstan sonra bu deniz araçlarının çoğu yok edilmeli, bir kısmı da eşit olarak aramızda paylaştırılabilir.

Deniz üstü gemilerine gelince, bütün öteki sorunlarda genel bir anlaşmaya varır da buradan iyi koşullar al-

tında ayrılırsak, bu gemiler de aramızda eşit olarak paylaştırılır. Rusya'nın Alman donanmasının üçte birini almasına karşı koyacak değilim, ama az önce sözünü ettiğim şartla. Ortak amacımıza büyük katkıda bulunan Rus-lara, onlar gibi büyük ve güçlü bir ulusa, açık denizlerde sıcak bir kabul gösterilmesi gerektiğini biliyorum. Rus bayrağının da denizlerde dalgalanmasını iyi karşılayacağız. Kısa bir zaman içinde büyük bir donanma kurmanın ne kadar güç olduğunu biliyorum. Bu nedenle, Alman gemileri, incelemeler yapmak için de, bir Rus donanması yaratmak için de kullanılabilir. Ekleyecek başka sözüm yok.

Ticaret filosu konusunda da görüşmek isteniyorsa birkaç şey daha söyliyebilirim.

Truman : Lütfen, buyurun.

Churchill: Japonya'ya karşı savaş sürdükçe, Alman ticaret filosu bu savaşta oldukça büyük bir rol oynayabilir sanıyorum. Savaşın kısa kesilebilme olasılığı, büyük ölçüde ticaret filosuna dayanır. Kara, Hava ve Deniz kuvvetleri için gerekli asker var elimizde. Ama bu askerlerin ve malzemenin ulaşımını sağlayacak araçlarımız yok.

Ayrıca, ticaret filosu, İngiltere Adalarına ve kurtarılmış Avrupa ülkelerine, şimdiki durumda yeterli olmayan yiyecek sağlama işinde kullanılabilir. Her ton yiyecek büyük değer taşımaktadır. Amerika ve biz, bütün ticaret filomuzu bu ortak çabaya verdik. Almanya'nın 1.2 tonluk ticaret filosu da, Japonya'ya karşı savaşın mümkün olduğu kadar çabuk bitirilmesi için gösterilen bu çabaya katılmazsa çok üzüleceğim.

Bir de, şunları söylemek isterim. Finlandiya'nın elinde 4000.000 ton kadar tutan bir ticaret filosu var. Bu filo, Rus müttefiklerimizin eline geçmiştir. Rusya, ayrıca, içinde, birliklerin ulaşımında kullanılabilecek iki önemli taşıt

gemisinin de bulunduğu birkaç Romen gemisi de ele geçirmiştir. Filolar, üç Büyük Kuvvet arasında eşit olan paylaştırılacaksa, Romanya'nın ve Finlandiya'nın ticaret filoları da bu paylaştırmaya katılmalıdır.

Stalin : Finlandiya'nın ticaret filosundan hiçbir şey almadık. Romanya'dan aldığımız da yalnız birtek gemidir.

Churchill : Ben, yalnız, ticaret filosunun hangi ilkelere dayanılarak paylaştırılabileceği konusunda konuşmak istiyorum.

Son olarak, biz üç Büyük ülke dışında başka ülkelerin de olduğunu akıldan çıkarmamalıyız. Sözgelimi, Norveç, ticaret filosundan yana büyük kayıplara uğradı. Norveç gemileri, özellikle Norveç tankerleri büyük bir kuvvetti. Bütün filolarını emrimize verdiler ve büyük kayıplara uğradılar. Başka ülkeler de filolarının büyük bir kısmını kaybettiler. Bana kalırsa, filoları üçe değil, dördüncü parçayı burada temsil edilmeyen başka ülkelerin çıkarlarını karşılamak üzere ayırarak, dörde bölmemiz gerekir. Bu sorunun incelenip görüşülmesini öneriyorum.

Truman: Ben, kendi hesabıma, bu sorun üstünde şunu söylemek istiyorum. Denizaltı filosu dışında Alman donanmasının üçe bölünmesinden memnun olacağım. Ama bu sorunun çözülmesinin, Japonya'ya karşı savaşın gerekleri gözönünde tutularak, bir süre ertelenmesini istiyorum. Bütün bu gemilerin çok işe yaradığını göreceğiz, çünkü yalnız ulaşımda değil, Avrupa'nın ikmalinde de kullanacağız. Bugün, bu işte kullanılabilecek gemiler yetersizdir. Bu nedenle, Alman deniz üstü filosunun, bütünüyle, Japonya'ya karşı savaşta kullanılmak üzere korunmasını istiyorum. Burada, şunu belirtmenin doğru olacağı kanısındayım, Japonya'yla savaş sona erince Birleşik Devletler'in elinde, istekli ülkelere satılabilecek çok sayıda savaş gemisiyle bir o kadar ticaret gemisi de olacak.

Alman ticaret filosunun bütün gemilerinin Japonya'ya karşı savaşın yönetimine verilmesinden çok memnun olacağım.

Stalin : Japonya'yla Ruslar savaşsa nasıl olurdu?

Truman: O zaman Ruslar filonun üçte birini isteyebilirler ve bu hemen onlara verilirdi elbet. Bu konuda bir anlaşmaya varılabilir.

Stalin: Biz, ilkenin üstünde önemle duruyoruz.

Churchill: Sayın Başkan, bir anlaşmaya varabileceğimizi sanıyorum. Bu gemiler, şimdiden paylaştırılarak işaretlenebilir, Japonya'yla savaş sona erince gemiler sahiplerine devredilebilir.

Stalin: Hangi gemiler?

Churchill: Ticaret gemileri demek istiyorum. Ama, bana kalırsa, burada en önemli olan ilkedir. Kızıl Ordunun Baltık kıyıları boyunca yaptığı saldırıların Almanları limanlarını bırakmaya zorladığını, böylece Alman filosunun Baltık'tan çıkarıldığını, unutmamak gerekir. Başkomutan Stalin'in, Rusların Alman donanma ve ticaret filosunun bir kısmını ele geçirmek için gösterdikleri istekle ilgili öneriyi desteklediğimi kabul etmeliyim. Ayni zamanda, bunun dışındaki çözüm yolunun bütün donanmayı batırmak olacağına, ama bunun da, Müttefikimizin bu donanmanın bir kısmını almak istediği düşünülünce, akıllıca bir çözüm olmayacağına inanıyorum.

Stalin: Ruslar. Müttefik donanmanın Japonya'ya karşı başarılı harekâtını engellemeye niyetli bir halk olarak görülmemelidir. Ama bu, Rusların Müttefiklerden bir armağan almak istedikleri anlamına da gelmemelidir. Biz armağan istemiyoruz, ama ilkenin kabul edilip edilmediğini Rusya'nın Alman filosu üstünde iddia ettiği hakkın meşru olup olmadığını öğrenmek istiyoruz.

Churchill: Armağanla ilgili hiçbir şey söylemedim.

Stalin: Ben de söylediniz demedim zaten.

Rusların, Alman donanması ve ticaret filosu üstünde üçte bir hakları olup olmadığı sorununun açığa çıkarılmasını istiyorum. Rusların bu hakka sahip olduklarını sanıyorum, alacaklarını haklı olarak alacaklardır. Yalnızca bu konunun aydınlanmasını istiyorum. Çalışma arkadaşlarım başka türlü düşünüyorlarsa gerçekte ne düşündüklerini öğrenmek isterim. Rusların Alman donanması ve ticaret filosunun üçte birini almağa hakları olduğu ilkesi kabul edilirse tatmin olacağız.

Alman ticaret filosunun kullanılmasına gelince, özellikle, haklı olarak Rusya'ya ait olduğu kabul edilecek olan üçte birin, Müttefikler tarafından Japonya'ya karşı savaşta en iyi biçimde kullanılmasına hiç de karşı koyacak değiliz elbet. Bu sorunun Konferansın sonunda karara bağlanması gerektiğine de katılıyorum.

Bir başka sorunu da ele almak istiyorum. Adamlarımıza Alman donanma ve ticaret filosuna çıkma hakkı tanınmadı ve gemileri denetlemeleri önlendi. Donanmanın büyük kısmının Müttefikimiz elinde olduğu biliniyor, ama bizim adamlarımıza bu gemilere çıkmak hakkı tanımadı, bu donanmayı teftiş etmeleri hiçbir biçimde mümkün olmadı. Bu yasağın kaldırılması ve Rus savaş gemileri komisyonunun bu donanmanın gemilerini teftiş ederek kaç gemi olduğunu öğrenmesi için bir fırsat vermek mümkün değil midir?

Churchill: Bizim adamlarımıza da, Baltık Denizinde savaşta kazanılan bazı «hatıraları» teftiş etmelerine izin verilmediğini gösteren kanıtlar var elimizde.

Stalin: Baltık'ta yalnız denizaltılar ele geçirildi; ama bu, işe yaramaz, tahrip olmuş bir denizaltı filosuydu. Ama denetleme konusunda bir isteğiniz varsa ne zaman isterseniz sağlanabilir.

Churchill: İlkemiz eşitlik ve adalettir. Bu nedenle önerinizi kabul ediyorum; yalnız, şunu öğrenmek isteriz: Baltık denizinde son derece ilgi çekici bazı Alman araçlarını, özellikle bazı denizaltıları denetleme fırsatı verilmesi sağlanabilir mi acaba?

Stalin: Memnuniyetle.

Truman: Birleşik Devletler adına burada şunu belirtmek isterim: Bütün sınırlarımız sizlere açıktır, görmek istediğiniz herşeyi görebilirsiniz. Yalnız, ilgi çekici şeyleri inceleyebilmemiz için aynı imkânın bize de verilmesini isteriz.

Churchill: Burada, denizaltı ve deniz üstü gemileri arasındaki ayrımdan söz ettim. Başkomutan Stalin, adalı insanlar olarak bu konuda çok hassas olduğumuzu söylersem, bizi anlayacaktır. Adamız bize gerekli olan yiyeceğin ancak üçte ikisini sağlar. Bu savaş içinde denizaltılar yüzünden büyük güçlükler çektik. Gerçekte, başka herhangi bir ülkeden çok daha fazla. İki kez, felâket uçurumunun kıyısına geldik. Bu yüzden, denizaltı, İngiltere'de çok tutulan bir savaş gemisi değildir. Denizaltıların çoğunun batırılmasından yanayım.

Stalin: Ben de.

Churchill: Geri kalan denizlatıların da, çok ilgi çekici oldukları nedeniyle, bilimsel ve teknik amaçlar için aramızda eşit olarak paylaştırılmasını istiyorum. Düşman denizaltılarının harekâtı yüzünden iki kez uçuruma gelip dayandık. Bu nedenle denizaltıların büyük kısmının batırılmasını, geri kalanların da üç Büyük Kuvvet arasında paylaştırılmasını kabul ediyorum. Sayın Başkomutandan ve sayın Başkandan beni bağışlamalarını dilerim, ama bu konuda özel bir durumumuz var. Askerî kuvvetlerimiz bu denizaltılar yüzünden büyük sıkıntılar çekti. Bu ilkeyi kabul ederken, yalnız, batırılacak denizaltıların sayısıyla pay

edilecek denizaltıların sayısının Konferans bitiminde kesinleştirilmesini şart koşuyorum.

Stalin: İyi, kabul ediyorum.

Truman: Bu sorunu yeterince görüştük, şimdi bundan sonrakine geçebiliriz.

Eden: İkinci sorun İspanya'yla ilgili.

Truman: Sayın Başkomutan bu sorun üstünde konuşmak istiyorlar mı?

Stalin: Önerilerimiz değıtıldı. Orada söylenenlere ekleyecek bir şeyim yok.

Churchill: Sayın Başkan, İngiliz Hükümeti - şimdiki ve bundan önceki - Franco'ya ve Hükümetine karşı nefret duymaktadır. Bir yanlış anlama oldu ve bu beye karşı dostça bir tutumum olduğu söylendi. Benim bütün söylediğim şuydu: İspanya'nın politikasında, Franco'ya karşı karikatürlerde gösterilenler dışında da birtakım şeyler vardı. Altı yıl önce yaptıkları şeyler için insanların zindanlara atılarak sürekli bir biçimde yokedilmeleri ve buna benzer çeşitli durumlar, bizim İngiliz ölçülerimize göre, bütünüyle demokratik olmayan şeylerdir.

Franco, bana, bazı başka Batılı ülkelerle birlikte Sovyetler Birliği tehlikesine karşı kendisiyle birleşmemiz gerektiğini söyleyen bir mektup gönderdiğinde, Kabinemin izniyle, çok soğuk bir cevap gönderdim ona. Sovyet Hükümeti bu cevabı hatırlayacaktır, çünkü, mektubumun bir kopyasını, sayın Başkana olduğu gibi, kendilerine de göndermiştim. Böylece, İspanya'nın bugünkü rejimine karşı beslediğimiz duygular arasında büyük bir ayrım yok.

Başkomutan tarafından önerilen taslağın kabulünde benim gördüğüm tek güçlük, Franco Hükümetiyle, yani bugünkü İspanya Hükümetiyle bütün ilişkilerin kesilmesi öngören birinci maddedir. İspanyolların gururlu ve

hassas oldukları düşünülürse, böyle bir adım, doğrudan doğruya niteliğinden ötürü, İspanyolları Franco'dan uzaklaştıracağına onun çevresinde toplanmalarıyla sonuçlanabilir. Bu nedenle. İspanyol Hükümetiyle diplomatik ilişkilerin kesilmesinin bu soruna doyurucu bir çözüm olmadığı kanısındayım.

Bu bizi tatmin edebilir, ama o zaman, güç durumlarda gerekli olabilecek bütün bağlardan yoksun olacağız. Böyle bir adım Franco'nun durumunu güçlendirmeğe yarayacaktır ancak; durumu güçlenirse de ya gücünü kötüye kullanmasına dayanmak ya da ona karşı kuvvet kullanmak zorunda kalacağız. Bu durumlarda kuvvet kullanmanın karşısındayım. Ayrı görüşlerde olduğumuz bir devletin, salt bu nedenle, iç işlerine karışmamamız gerekir kanısındayım; ancak bu devlet bize saldırırsa olur bu. Yendiğimiz ülkelere gelince, oralarda kendi denetimizi kurmamız gerek. Savaş sırasında kurtarılan ülkelerdeyse faşist bir rejim ya da bir Franco rejimi kurulmasına izin veremeyiz. Ama burada, avaşa hiç katılmamış bir ülke söz konusu; bu nedenle, iç işlerine karışılmasına karşıyım. Majestelerinin Hükümeti, İspanya'yla diplomatik ilişkilerin kesilmesine karar vermeden önce uzun bir görüşme isteyecektir.

Franco Hükümeti şimdi sarsılmıştır, düşünün diplomatik yollardan hızlandırılacağını umarım. Kanımca, ilişkilerin kesilmesi, bu çözüm için tehlikeli bir yoldur. Ayrıca, İspanya'da 17, 18 milyonluk nüfustan iki milyonunun ölümüyle sonuçlanan iç savaşın tekrar patlak vermesi tehlikesi de var her zaman. Bu noktada, bu soruna etkin olarak karışmak acı olacaktır, çünkü orada durumu düzeltmek için çalışan kuvvetler olduğunu sanıyorum. Bu sorun üstündeki görüşlerim bunlar.

San Fransisco'da kurulan dünya örgütü, başka ülke-

lerin iç işlerine karışmayı olumsuz karşılamaktadır. Böylece, bu konuya etkin olarak katılmak bizim için doğ birşey olmaz. Bu, San Fransisco'da kabul edilen uluslararası örgütün Anayasasına aykırı düşer.

Truman: Franco rejimine karşı hiçbir yakınlık duymuyorum, ama bir İspanyol iç savaşına da katılmak istemem. Avrupa'daki savaş yetti bana. İspanya'da Franco Hükümeti yerine başka bir hükümeti tanımak bizi memnun ederdi, ama İspanya'nın kendisinin karar vereceği bir sorun bu.

Stalin: İspanya'da hiçbir değişiklik olmayacak d mek mi bu? Ben kendi hesabıma, Franco rejiminin güçlendiğini ve Avrupa'da başka ülkelerde de yarı faşist rejimlerin kurulmasına yol açan bir rejim olduğunu düşünüyorum. Franco rejiminin, yurt içi koşullarının biçimlendirdiği bir rejim olmadığı, İspanyollara dışardan zorla kabul ettirilen bir rejim olduğu da unutulmamalıdır.

Franco rejiminin Hitler'le Mussolini tarafından zorla kabul ettirildiğini ve onların bir mirası olduğunu çok iyi biliyorsunuz. Franco rejimini yok ederek Hitler'le Mussolini'nin miraslarını yok etmiş olacağız. Avrupa'nın demokratik kurtuluşunun belli yükümlülükleri olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Ben, askerî bir müdahale önermiyorum. Yalnız, demokratik Avrupa'nın önderleri olan bizlerin, Franco Hükümetine karşı tutumumuz olumsuzdur, İspanya halkının bunu bilmesini isterim. Şu ya da bu nedenle bunu bildirmezsek, İspanya halkı Franco rejimine karşı bir tutumumuz olmadığını düşünmekte haklı olacaktır. Franco rejimine hiç ilişmediğimize göre onu desteklediğimizi söyleyeceklerdir.

İspanya halkına bizim Franco'dan yana değil de demokrasiden yana olduğumuzu gösterecek diplomatik yol-

lar nelerdir? Diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi bir yolun çok sert olduğunu kabul edersek, diplomatik alanda daha esnek yollar bulamaz mıyız? İspanya halkının Franco'yu değil de kendilerini tuttuğumuzu öğrenmesi için bunun yapılması gerekir.

Kanımca, Franco rejimini bugünkü durumda bırakmak tehlikeli olacaktır. Basına bakılırsa, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Amerika'da da kamu oyu Franco rejimine hiçbir yakınlık duymuyor. Bu sorunu atlarsak, İspanya'daki Franco rejimini onayladığımız ya da içten içe desteklediğimiz düşünülecektir. Bizim için büyük bir suçlamadır bu. Suçlananlar arasında olmak istemem.

Churchill: İspanya'yla hiçbir diplomatik ilişkiniz yok, bu yüzden, kimse sizi suçlayamaz.

Stalin: Ama bu sorunu öne sürmeğe ve çözmeğe yetkim de var, olanağım da. Sovyetler Birliği'nin Franco rejimine yakınlık duyduğu ya da duymadığı nasıl bilinecek? Üç Büyüklerin böyle sorunları çözebileceği kabul edilmiş bir görüştür. Ben de, Başkan ve Başbakan gibi Üç Büyüklerin bir üyesiyim. İspanya'da olup bitenler, Franco rejimi ve bütün Avrupa için gösterdiği tehlike karşısında susmağa hakkım var mı? Bu sorunu görmezlikten gelmek, bu konuda susmak büyük bir yanlışlık olur bizler için.

Churchill: Her hükümet kendi görüşlerini bildirmekte özgürdür. Az önce Başkomutan Stalin'in de belirttiği gibi, basın da bu özgürlükten yararlanır. Sovyet basını ve Amerikan basınının bir kısmı, İspanya'daki durum üstündeki görüşlerini açıkça belirtti. İngiltere Hükümetine gelince, Franco'ya ve onun Büyük Elçisine görüşlerimizi sık sık söyledikse de, İspanya Hükümetiyle ilişkilerimizi kesmek istemeyiz.

İspanya'yla uzun zamandan beri süren ticarî ilişki-

lerimiz var, bizim mallarımıza karşılık portakal, şarap ve bazı başka ürünler sağlarlar bize. Müdahalemiz istenen sonuçları vermezse bu ticaretin sarsılmasını istemem. Ama ayni zamanda, Başkomutan Stalin'in görüşünü de iyi anlıyorum. Franco, Mavi Tümenini Rusya'ya göndermek cesaretini gösterdi, onun için Rus görüşünü iyi anlıyorum.

Ama İspanya bizim önümüze hiç çıkmadı, Algeciras körfezinde yapabilirdi bunu, o zaman bile yapmadı. Başkomutan Stalin'in Franco'dan nefret ettiğinden kimsenin kuşkusu yok, İngilizlerin çoğunun da buna katıldığını sanıyorum; ben, yalnız Franco yüzünden bir sıkıntıya girmediğimizi söylemek istiyorum.

Stalin : Burada söz konusu olan bir zarar verme değil. Ama, bu arada, Franco rejiimnin İngiltere'ye de zarar verdiğini sanıyorum. İspanya uzun bir süre, kıyılarını Hitler'in emrine verdi denizaltılarını kullanması için. Bu nedenle, İngiltere'nin şöyle ya da böyle Franco rejiminden zarar gördüğü söylenebilir.

Ama yine de,bu konuya zarar verme açısından bakılmasını istemem, elbet. Önemli olan Mavi Tümen değil, Franco rejiminin Avrupa için büyük bir tehlike olduğu gerçeğidir. Bu rejime karşı birşeyler yapılması gerektiğini düşünmenin nedeni bu. Diplomatik ilişkilerin kesilmesi uygun görünmüyorsa bunda direnecek değilim. Başka yollar bulunabilir. Franco rejimine bir yakınlık duymadığımızı, İspanya halkının demokrasi isteğini haklı bulduğumuzu söylememiz yeter. Yalnız bunu söylesek Franco rejimi ortadan kalkar. Sizi temin ederim.

Şunu öneriyorum : Dışişleri Bakanları, üç Büyük Devletin Franco rejimini tutmadığını bildirecek daha yumuşak, daha esnek başka bir yolun bulunup bulunmayacağını görüşsünler.

Truman : Bunu uygun buluyorum, konunun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini kabul ediyorum.

Churchill : Ben karşıyım. Bu konunun burada kara ra bağlanması gerektiğini sanıyorum.

Stalin : Elbet burada karar bağlayacağız, ama önce Bakanlar incelesinler.

Truman : Bu sorunun bir ön görüşmesi için Dışişleri Bakanlarına gönderilmesine benim de bir itirazım yok.

Churchill : Böyle yapılmasını yerinde bulmuyorum, çünkü bu bir ilke, yani başka ülkelerin iç işlerine karışılmamasıyla ilgili bir ilke sorunu.

Stalin : Bir iç iş değil bu; Franco rejimi uluslararası bir tehlikedir.

Churchill : Başka bir ülkenin rejimi için kim isterse söyleyebilir bunu.

Stalin : Hayır, başka hiçbir ülkede İspanya'daki gibi bir rejim yok; Avrupa'nın hiçbir ülkesinde böyle bir rejim kalmadı.

Churchill : Portekiz de, bir dikta rejimine sahip olduğu için suçlanabilir.

Stalin : Franco rejimi dışardan kuruldu. Hitler'in ve Mussolini'nin müdahaleleriyle. Franco'nun durumu çok sinir bozucu, Nazilere sığınaklık ediyor, Portekiz için diyecek hiçbir şeyim yok.

Churchill : Parlamentoya İspanya'nın iç işlerine karışmasını tavsiye edemem. Bu uzun bir süreden beri izlediğimiz bir siyaset. Ayn zamanda, İspanya'da rejimin değiştiğini, ama doğal bir yoldan değiştiğini görünce sevineceğim. Kendi hesabıma, İspanya'da bir ihtilâl olduğunu, diyelim, Anayasacı bir monarşinin kurulduğunu ve siyasal mahkûmlar iç af çıktığını görürsem çok mutlu olacağım.

Ama ben ya da İngiliz Hükümeti İspanya'yı bu yolda

etkilemeye kalksak, İspanyollarda bize karşı ve Franco'ya taraftar duyguların doğacağına inanıyorum. Bana kalırsa. Franco'nun sonu yaklaşıyor.

Ortak bir tedbir almağa kalksak, bu ancak Franco'nun durumunu güçlendirmeğe yarayacaktır. Öte yandan, İngiliz Hükümeti, hiçbir şekilde, Franco Hükümetini, yani bugünkü İspanya Hükümetini, az önce burada sözünü ettiğim ticaretin sürüdürülmesi dışında, desteklemeyecektir.

Truman : Bu sorun, kabul edilebilir bir formül bulmaları için Dışişleri Bakanlarının bir ön görüşmesine gönderilirse çok memnun olacağım.

Stalin : Mr. Churchill'in karşılaştığı güçlüklerin, Parlamentoda açılacak gensorularla ilgili güçlüklerin farkındayım. Ama bu konu yumuşatılabilir. Şöyle bir çözüme ne dersiniz: Franco rejimi diye bir sorun ayrı olarak ortaya atılıp ayrı olarak incelenmesin.

Üç Dışişleri Bakanından, Franco rejimiyle ilgili olarak belirttiğimiz görüşleri, bu arada özellikle, Mr. Churchill'in formüllerini, yani Franco rejiminin sonunun yaklaştığı, bu rejimin demokrasiden yana olan üç Büyük Devletin sempatisini çekmediği, kamu oyunda da bu rejime değer verilmediği görüşlerini incelemeleri ve bu soruna uygun bir formül bulmaları istenir. Böyle bir formül, Avrupa hakkındaki bildirilerimizden birine bir madde olarak sokulabilir. Bazı genel bildiriler yayınlayacağız elbet. Dışişleri Bakanlarının hazırlayacağı formül oraya eklenebilir.

Bu, İngiltere Hükümetini herhangi bir yükümlülük altına sokmaz, ama o madde Franco rejiminin kısa bir değerlendirmesini taşır, bu da kamu oyuna bizim Franco rejiminden yana olmadığımızı gösterir. Böyle bir kararı kabul etmemiz gerektiğine inanıyorum. Bırakın Dışişleri

Bakanları buna nasıl bir kılıf uyduracaklarını biraz düşünsünler.

Churchill : Bu sorunda ortak bildiri yayınlamayı, ilke olarak, henüz kabul etmiş değilim.

Stalin : İspanya hakkında değil, ama bütün Avrupa hakkında genel bir değerlendirme yapacağız, bu da bir madde olarak alınabilir oraya. Bakın ne oluyor : bütün belgelerimizde İspanya dışında bütün ülkelerden sözediyoruz.

Churchill : Benim sıkı sıkıya bağlandığım görüş şöyle: İspanya savaşa katılmamış bir ülkedir ve bir uydu değildir. Müttefikler tarafından da kurtarılmamıştır. Bu yüzden, iç işlerine karışamayız. Bu bir ilke sorunudur.

Yugoslavya'yı, Bulgaristan'ı ya da başka ülkeleri alın: Bunlarda hoşumuza gitmeyen birçok konu var, bunları eleştirebiliriz de. Ama bu ülkeler savaşa katılmışlar ve Müttefikler tarafından kurtarılmışlardı.

İsterseniz, demokratik devletlerin altında yatan genel ilkelerle ilgili bir bildiri hazırlayabiliriz. Bu görüşülebilir. Sözgelimi, aklımda Birleşik Devletler Anayasası var şimdi. Franco'nun bu Anayasadan çok gerilerde öttüğü kuşku götürmez. Ülkeler birbirine benzemez, onun için karışmağa başlarsak başımıza açılacak dertlerin sonu gelmez.

İspanyolların ne düşündüğünü bilmiyorum, ama herhalde bazıları şöyle düşünür, bazıları böyle. Birçok İspanyolun, ancak dışardan baskı olmadan, Franco'dan kurtulmak istediğine eminim. Dışişleri Bakanlarının bu konuda yapabilecekleri birşey olduğunu sanmıyorum. Bir yığın güç iş çıkaracak bu onlara; bu arada, bu konudaki görüşmelerin hiç de verimli olmadığı belli olacak.

Truman : Bu oturumda bu sorun üstüne bir anlaşmaya varılamayacağını görüyorum. Sonra tekrar ele alsak, daha iyi olmaz mı?

Stalin : Belki, ne de olsa bu konuyu uygun bir formül bulmaları için önce Dışişleri Bakanlarına göndermeyecekmiyiz?

Churchill : Anlaşmaya varamadığımız nokta da bu zaten.

Truman : Bundan sonraki konuyu geçsek iyi olacak, İspanya konusuna sonra döneriz.

Churchill : Olumsuz bir çözüm önermiyorum, yalnız şimdi başka konulara geçip bu sorunu sonra görüşmemizi öneriyorum.

Truman : Bundan sonraki konuya geçiyoruz.

Eden : Kurtarılmış Avrupa Bildirisi.

Truman : 17 Temmuzda bu konuda bir belge sunmuştum.

Stalin : Bu konuyu ertelemeği öneriyorum, bu sorunda başka öneriler de olabilir.

Truman : Bu konunun ertelenmesine itirazım yok.

Eden : Bundan sonraki konu Yugoslavya. Bu konuda küçük bir taslak sunmuş bulunuyoruz.

Stalin : Yugoslavya'dan temsilciler dinlemedikçe bu sorunu çözebileceğimizi sanmıyorum.

Eden : Kırım Konferansında Yugoslavya'yla ilgili kararlara, Yugoslav temsilciler olmaksızın vardığımıza dikkatinizi çekerim.

Stalin : Yugoslavya şimdi meşru bir hükümeti olan müttefik bir ülke. Yugoslav temsilciler katılmadan sorun çözülemez. O zaman iki hükümet vardı ve anlaşmaya varamıyorlardı. O duruma müdahale ettik, şimdi orada meşru bir hükümet var. Yugoslavya'dan temsilciler çağıralım, dinleyelim, ondan sonra bir karar alalım.

Churchill : Subasic ve Tito mu olacak?

Stalin : Evet.

Churchill : Ama onlar iyice anlaşamıyorlar, birbirle-

rinden hiç hoşlanmıyorlar.

Stalin : Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum. Öğrenelim bunu, onları buraya çağıralım, akıllarından geçeni anlatsınlar.

Truman : Bu konu, temsilcilerin buraya çağrılmasını gerektirecek kadar önemli mi? Ben gereksiz buluyorum.

Churchill : Kırım Konferansında anlaşmaya imzalarımızı attık, ama şimdi Yugoslavya'yla ilgili bu bildirinin yerine getirilmediğini görüyoruz; Bir seçim yasası yok, Konsey Meclisi genişletilmedi, hukukî usuller yeniden kurulmadı, Tito yönetimi parti polisinin denetim altında, basında bazı faşist ülkelerde olduğu gibi denetim altında.

Yugoslavya'daki durumun, Kırım Konferansı bildiride belirttiğimiz umutları haklı çıkarmadığını görüyoruz. Kendimiz zayıf olduğumuz sıralar bile Yugoslavya'ya oldukça büyük ölçüde silâh sağladık, bu yüzden üzgünüz şimdi, olayların böyle bir yola girmiş olmasından pişmanlık duyuyoruz. Çok yalın bir önerimiz var: Yalta Bildirisinin yerine getirilmesi.

Stalin : Mr. Churchill, sayın Başkanın bu sorunun Yugoslavya'dan temsilci çağrılacak ve bu Konferansta görüşülecek kadar ciddi ve önemli olup olmadığı sorusuna karşılık verecek yerde görüşmeyi başlattı. Sayın Başkan izin verirlerse, Mr. Churchill'i izleyip bu görüşmeye ben de başlayacağını.

Kırım Konferansının çok iyi bilinen kararlarının bozulmasıyla ilgili, Mr. Churchill'in verdiği bilgiyi dinlediniz. Kendi kaynaklarımıza bakıyoruz da böyle bir bilgiye raslamıyoruz. Yugoslavların kendilerini dinlemenin ve onlara bu suçlamaları yalanlamaya da doğrulama fırsatını vermenin doğru olacağına inanıyorum.

Churchill : «Suçlama» sözcüğü yerine «şikâyet» sözcüğünün konmasını istiyorum.

Stalin : Önemli olan sözcükler değil. «Suçlama» yerine «Şikâyet» kullanabilirim elbet. Ama bütün bir ulusu, temsilcilerini dinlemeden yargılamak doğru olmaz.

Churchill : Bu sorun üstünde düşünecek zamanımız oldu; şimdi ben de iki tarafın, yani Tito'yla Subasic'in burada karşılaşmasının yerinde olacağını sanıyorum. O zaman bu güçlükler ortadan kalkabilir ve toplu bir karara varabiliriz. Ama Mareşal Tito'nun buraya gelmeyi kabul edeceğini sanıyor musunuz?

Stalin : Bilmiyorum, gelebilirler mi diye sormamız gerek.

Truman : Son soruna geçmeden önce birşey belirtmek istiyorum. Buraya Birleşik Devletler temsilcisi olarak, dünya sorunlarını sizlerle görüşmeğe geldim. Ama Avrupada'ki her ülkeyi ayrı ayrı yargılamaya ya da San Fransisco'da kurulan dünya örgütünün çözmesi gereken çatışmaları incelemeğe gelmedim buraya.

Herhangi bir ülke hakkında yapılan siyasal şikâyetleri incelemeye kalkarsak vakit kaybetmekten başka birşey yapmış olmayacağız. Tito'yu, Franco'yu ya da başka önderleri buraya çağırmağa başlarsak bundan hiçbir şey elde edemeyiz. Tek tek devlet adamlarına karşı yapılan şikâyetleri inceleyecek bir yargı organı değiliz. Anlaşmaya varabileceğimiz sorunları ele almalıyız.

Stalin : Doğru bir uyarma.

Truman : Hepimizi ilgilendiren sorunları görüşmeliyiz.

Churchill : Bu, sayın Başkan, Birleşik Devletler'i de ilgilendiren bir sorun, çünkü Kırım Konferansında alınan kararlarla ilgili. Bu bir ilke sorunu. Yugoslavya'daki durum, Mareşal Tito'nun yeri de hesaba katılmalıdır elbet. Ülkenin barışa kavuşmasından bu yana çok zaman geçmedi. Ama taslağımızı hazırlarken bizim bütün niyetimiz,

Kırım Konferansında kabul edilenlerin yerine getirilmesi dileğiydi.

Stalin : Bana kalırsa, Kırım Konferansı kararları Mareşal Tito tarafından sonuna kadar yerine getiriliyor.

Truman : Yugolavya'nın Kırım Konferansı kararlarının hepsini yerine getirmediği doğru. Bizim de bu konuda şikâyetlerimiz var. Yugoslav Hükümetinin bu duruma dikkati çekilebilir. Ama bu sorunu bundan sonraki oturumumuza erteleyebiliriz.

Churchill : Bu konunun görüşülmesinde gösterdiği sabırdan ötürü Başkomutan Stalin'e teşekkür etmek isterim. Arada sırada aramızda ortaya çıkacak ayrılıklardan söz etmezsek burada tartışmazsak, nerede tartışabiliriz?

Stalin : Onları burada tartışıyoruz. Ama sorun, suçlanan olmadan sonuca bağlanamaz. Yugoslavya Hükümet Başkanını suçladınız, kendisinin dinlenmesini istiyorum, ondan sonra bir karara varılabilir. Görüşmeye gelince, istediğiniz kadar uzatabiliriz onu.

Churchill : Size katılıyorum, ama Başkan, Tito'nun buraya çağrılmasına karşı.

Stalin : Öyleyse bu konunun geri alınması gerekir.

...**Truman :** Bugünün gündemi bitti. Yarınki oturum saat dörtte.

Dördüncü Oturum 20 Temmuz 1945

Truman oturumu açtı.

(Sovyet temsilcisi, üç Dışişleri Bakanının o günkü toplantısında aşağıdaki sorunların ele alındığını söyledi.

1. Almanya'yla ilgili iktisadî ilkeler.

Bu sorunun hazırlanmasıyla görevlendirilen komisyonun çalışmalarını henüz tamamlamadığı, bu yüzden de sorunun özünün görüşülemediği bildirildi. Komisyondan çalışmalarını 21 Temmuzda bitirmesi istenmeğe karar verildi.

2. Polonya sorunu.

Bu sorunu ele alan komisyonun da çalışmalarını henüz tamamlamadığı, bunun sonucunda bu sorunun da özünün görüşülmediği bildirildi. Komisyondan çalışmalarını 21 Temmuzda bitirmesini istemeğe karar verildi.

3. Barışçı çözüm.

Barışçı bir çözüm sorunu hakkındaki belgeyi hazırlamakla görevli komisyonun görevini yerine getirmesi, üyelerinin başka komisyonlarda çalışmakta olması nedeniyle mümkün olmadığı gözönüne alınarak, Dışişleri Bakanlarının sorunu Hükümet Başkanlarının oturumuna sunmak üzere hazırlamak için o gün 15.45'te bir ek toplantı yapmalarına karar verilmişti. Toplantıda, Dışişleri Bakanları, bu sorun hakındaki taslağın 3. maddesinde bir değişiklik yaptılar. 3. madde şöyle değiştirildi:

«3. Konseye, şimdiki önemli görevi olarak, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile, Birleşmiş Milletler'e de sunulacağı gözönünde tutularak, barış antlaşmalarını ve Avrupa'da savaşın bitiminde ortaya çıkan toprak sorunlarının çözümü için önerileri hazırlamak yetkisi verilecektir, Konsey, Alman Hükümeti tarafından, bu amaç için yeterli bir hükümet kurulduğunda kabul edilecek olan bir barış anlaşmasının hazırlanmasında da kullanılacaktır.

«Bu görevlerin herbirini yerine getirebilmesi için Konsey, söz konusu düşman devletine kabul ettirilen teslim şartlarını imzalayan Devletleri temsil eden üyelerden kurulacaktır. İtalya'yla barış anlaşması yapılabilmesi için, Fransa, İtalya'nın teslim şartlarına imza atan ülke sayılacaktır.

«Kendileriyle doğrudan doğruya ilgili sorunlar görüşüldüğünde başka üyeler de görüşmeye katılmak üzere çağrılmalıdır.»

4. Kurtarılmış Avrupa hakkında Yalta Bildirisi.

S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri, bu sorunla ilgili olarak hazırlanan Sovyet taslak önerilerini Büyük Britanya ve A.B.D. Dışişleri Bakanlarına vermiştir. Sunulan taslakla ilgili olarak, bir yanda Romanya ve Bulgaristan'daki, öte yandan Yunanistan'daki durum konusunda bir görüşme yapılmış; bu görüşmeden, bu ülkelerdeki durum üstünde Dışişleri Bakanlarının ayrı görüşlere sahip olduğu anlaşılmıştır.

Özellikle, A.B.D. Dışişleri Bakanıyla Büyük Britanya Dışişleri Bakanı, Romanya ve Bulgaristan'da basının kısıtlandığını bildirdiler. Dışişleri Halk Komiseri, savaş koşulları içinde basının kaçınılamayan bazı kısıtlamalara uğradığını dikkati çekti. Bugün, savaşın bittiği gözönüne alınarak, bu ülkelerde basın için çalışma olanakları büyük ölçüde artırılabilir.

A.B.D. Dışişleri Bakanı, İtalya, Yunanistan, Romanya, Bulgaritan ve Macaristan'da üç Büyük Devletin seçimleri denetlemesi ve A.B.D., S.S.C.B. ve Büyük Britanya basın mensuplarını bu ülkelere serbest giriş, serbest seyahat ve yazılarını serbestçe gönderme olanağı konusunda üç Büyük Devletin bir anlaşmaya varmasını istedi. S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri Romanya ve Bulgaristan'a özel gözlemciler göndermenin hiçbir gereği olmadığını bildirdi. Yunanistan'a gelince, Sovyet Hükümetinin görüşü sunulan belgede açıklanmıştır. İngiltere ve A.B.D. Dışişleri Bakanları bu sorunla ilgili yazılı öneriler verirlerse bunlar üç Bakanın bir toplantısında görüşülebilir.

5. İtalya konusunda.

A.B.D. Dışişleri Bakanı, üç Hükümet Başkanına, İtalya'nın Birleşmiş Milletler'e alınmasını destekleyeceklerini ama bugünkü rejim altında kaldığı sürece İspanya'nın Birleşmiş Milletler'e kabulünü desteklemiyeceklerini belir-

ten bir karar taslağını sundu. İngiliz Dışişleri Bakanı bu öneriyi desteklediğini bildirdi ve bu konuda bir bildiri hazırlanırsa üç Büyük Devletin, İsveç, İsviçre ve Portekiz gibi tarafsız ülkelerin de Birleşmiş Milletler'e alınmasını destekleyeceklerini eklemenin yerinde olacağına inandığını söyledi.

S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri, bu önerinin, artık düşman olmayıp Almanya'ya karşı müttefikimiz olan ülkelere de uygulanıp uygulanmıyacağını sordu. İngiltere Dışişleri Bakanı, bu sorunun tartışılabileceğini ama kendi hesabına, bu ülkelerle barış antlaşmaları imzalandıktan sonra Birleşmiş Milletler'e alınabileceklerini sandığını söyledi. Bu sorun üstünde çalışmak için bir alt komisyon kuruldu.

Buna ilişkin olarak, tazminatlar sorunu üstünde çalışan komisyondan, İtalya ve Avusturya'dan alınacak tazminatları da incelemesi istendi.

6. Polonya batı sınırı.

Polonya'nın batı sınırlarının çizilmesiyle ilgili Sovyet Hükümeti önerileri, ilgili haritayla birlikte, İngiltere ve A.B.D. Dışişleri Bakanlarına verildi. Bu sorunun, üç Hükümet Başkanının 20 Temmuz oturumuna getirilmesine karar verildi.

7. Vesayet altındaki topraklar konusunda.

Bölgeler üstünde vesayet kurulmasında kullanılacak ölçüler konusunda Sovyet Hükümetinin hazırladığı öneriler A.B.D. ve İngiltere Dışişleri Bakanlarına verildi. Bu sorunun da, üç Hükümet Başkanının 20 Temmuz oturumuna getirilmesine karar verildi.

8. Üç Hükümet Başkanının 20 Temmuz oturumunun gündemi konusunda.

Bakanlar aşağıdaki gündemi üç Hükümet Başkanına sunmağa karar verdiler.

1. Barışçı çözüm.

2. A.B.D. Başkanının, İtalya için izlenecek siyaset konusunda verdiği 17 Temmuz tarihli muhtıra.

3. Avusturya'daki, özellikle Viyana'daki durum (İngiltere Başbakanının yazışması)

4. Polonya batı sınırı.

5. Vesayet altındaki topraklar.]

Churchill : Sayın Başkan, çalışmalarımızın iyi sonuçlara varması için, izleyeceğimiz usul üstünde küçük bir soruna değinmeme izin verin. Bakanlarımız, bizim öğleden sonraki toplantılarımıza ayrıntılı bir program hazırlamak için her gün toplanıyorlar. Sözgelimi, bugün çalışmalarını ancak saat 14.00'te tamamlayabildiler. Bu durum, hazırladıkları belgeleri inceleyip görüşmemiz için bize çok az zaman bırakıyor. Öğleden sonra oturumlarımıza 17.00'de başlasak daha iyi olmaz mı?

Truman : Bir itirazım yok. Şimdi gündemdeki maddelerin görüşmesine geçiyoruz. İlk sorunu görüşeceğiz.

Churchill : Anladığıma göre, Sovyet delege kurulu, Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması konusunda hazırlanan taslakta bir değişiklik istiyor.

Truman : Değişiklik okundu. Ben katılıyorum.

Churchill : (Değişiklik metnini okuduktan sonra) Ben de katılıyorum.

Truman : Dışişleri Bakanları Konseyinin toplantısı için bir yer ve tarih konusunda karar vermek gerek. Bu kararı Dışişleri Bakanlarının kendilerine bırakmayı düşünüyorum.

Churchill : Sorunun görüşülmesi gerektiğine katılıyorum, ama toplantının Londra'da yapılması gerektiğini düşünüyorum ben; sekreterlik «daimî» merkezi de burada olmalı ama istenirse başka yerlerde de oturumlar yapılabilmeli. Görüşümü desteklemek için, Londra'nın, savaş sırasında, başka herhangi bir başkentten daha çok düşman

ateşi altında kaldığını hatırlatmak isterim. Bildiğim kadarıyla dünyanın en büyük ve en eski başkentidir. Ayrıca Rusya ve Amerika arasında, ortadadır.

Stalin : Bakın bu çok çok önemli. (Gülüşmeler.)

Churchill : Üstelik sıra Londra'da.

Stalin : Doğru.

Churchill : Birleşik Devletler Başkanıyla görüşme şerefine sahip olmak için Okyanusu altı kez uçakla geçtiğimi ve iki kez de Moskova'yı ziyaret ettiğimi eklemek isterim. Nedense, Londra, toplantılarımız için hiç kullanılmıyor. Bu konuda İngiltere'de yaygın bir güceniklik var. Mr. Attlee'nin de bu konuda söyleyecek birkaç şeyi olduğunu sanıyorum.

Attlee : Sayın Başbakanın sözlerine katılıyorum; burada bulunan önemli şahsiyetlerin yurtlarına geldiğini görmeğe halkımızın hakları olduğunu sanıyorum. Bundan çok memnun olacaklar. Başlarından çok şey geçti. Ayrıca, Londra'nın coğrafî durumunun da bunda önemli rolü var. Sayın Başbakanın isteğini destekliyorum.

Truman : Ben de Başbakanın önerisini kabul ediyorum ve Londra'nın yerinin önemli rol oynadığına katılıyorum.

Stalin : İyi, benim itirazım yok.

Truman : Ama, Hükümet Başkanlarını Amerika'ya gezmeğe çağırmak hakkını elimde tutmak isterdim.

Churchill : Sayın Başkan ve Başkomutana önerimizi kabul ettikleri için teşekkür edebilir miyim?

Truman : Bu arada Dışişleri Bakanlarımıza Çin ve Fransa Dışişleri Bakanlarının da katılacağını sanıyorum. Konseyin toplanacağı tarih konusunda karara varmayı Dışişleri Bakanlarımıza bırakabiliriz sanırım.

[Stalin ve Churchill, Truman'ın önerisini kabul ettiler.]

Truman : İkinci konu, İtalya için izlenecek siyaset. İtalya konusunda izlenecek siyaset hakkındaki öneriler ilk oturumda sunulmuştu. Benim önerimin özü şu :

İtalya'nın Almanya'ya karşı savaşa katıldığını ve bu alandaki hizmetlerini tanırsak, durum oldukça düzelmiş olacak. İtalyan Hükümeti tarafından kabul edilecek aşağıdaki yükümlülüklerin teslim şartları yerine geçmesini öneriyorum : (1) Bir barış antlaşmasının sonuçlanmasına kadar İtalyan Hükümeti, Birleşmiş Milletler üyesi olan herhangi bir devlete karşı düşmanca harekete geçmekten kaçınacak. (2) İtalyan Hükümetinin, Müttefiklerin yönettiği kuvetler dışında, hiçbir kara, hava ve deniz ordusu ve teçhizatı olmayacak, bu gibi askerî kuvvet ve teçhizatla ilgili her türlü talimata uyacak. Bu anlaşma geçerli olduğu sürece, İtalya üstündeki denetim, ancak gerektiği ölçüde yapılacaktır; yani, (a) Müttefik kuvvetleri İtalya'da kaldığı ya da oradan harekâta geçtiği sürece, Müttefiklerin askerî ihtiyaçlarını sağlamak ve (b) toprak sorunlarının adaletli bir çözümünü sağlamak için.

Stalin : İtalya için izlenecek siyasetin Bakanlar tarafından görüşülmesi iyi olurdu. İlke olarak bir itirazım yok, yalnız taslakta bazı düzeltmeler yapmak gerekli olabilir. Son bir kere gözden geçmesi için bu muhtırayı üç Bakana göndermek, aynı zamanda, onlardan, İtalya sorunuyla birlikte Romanya, Bulgaristan ve Finlandiya sorunlarını da görüşmelerini istemek iyi olurdu.

İtalya sorununu öbür ülkelerden ayırmamız için bir sebep yok. Evet, İtalya ilk teslim olan ülkedir, Almanya'ya karşı savaşta yardımcı olmuştur. Kuvvetlerinin az olduğu doğru, yalnızca üç tümen, ama yine de yardım etti. Japonya'ya karşı savaşa girmeyi planlıyor. Bu da, onun tarafına kaydedilecek iyi bir not. Ama Romanya, Bulgaristan ve Macaristan gibi ülkeler için de buna benzer iyi

notlar var. Bu ülkeler, teslim olduklarının ertesi günü birliklerini Almanya'ya karşı harekete geçirdiler. Bulgaristan'ın sekiz, on tümeni vardı. Romanya'nın dokuz kadar. Bu ülkelere de biraz kolaylık gösterilmelidir.

Finlandiya'ya gelince, savaşta ciddi bir yardımda bulunmadı, ama iyi davranıyor ve yükümlülüklerini dürüstçe yerine getiriyor. Onun da durumu hafifletilebilir.

Bu nedenle, İtalya'ya kolaylık gösterirken bu ülkelere de ayni biçimde davranmak, bu sorunları birarada incelemek iyi olurdu.

Çalışma arkadaşlarım önerimi kabul ederlerse, Dışişleri Bakanlarından bu sorunu bir bütün olarak incelemelerini isteyebiliriz.

Truman : İtalya ilk teslim olan ülkeydi; benim bildiğim kadar da, teslim şartları öbür ülkelerinkinden daha ağırdı. Ama öbür uydu devletlerin durumu da yeniden gözden geçirilmelidir, buna katılıyorum. Bu noktada Başkomutan Stalin'le bütünüyle anlaşıyorum.

Churchill : İtalya sorununda bizim durumumuz iki meslektaşımınkine pek benzemiyor. İtalya 1940 haziranında bize saldırdı. Akdeniz'de ve kendimiz istilâ tehlikesi altında olduğumuz bir sırada düzenlemek zorunda kaldığımız Mısır savunması sırasında önemli kayıplar verdik. Akdeniz'de bir yığın savaş ve ticaret gemimiz battı. Kuzey Afrika kıyılarında, karada ve denizde ağır kayıplar verdik. Almanya birliklerini Afrika'ya geçirince bu kayıplar daha da arttı. Habeşistan'da kimseden yardım görmeden tek başımıza savaştık; bu savaş, Habeş İmparatorunun yeniden tahta geçirilmesiyle sonuçlandı. İtalyan hava kuvvetlerinden özel filolar Londra'yı bombalamaya gönderildiler.

İtalya'nın Yunanistan'a karşı, baştan aşağı haksız bir saldırıya geçtiğini de belirtmek gerek; ayrıca, savaşın

başlamasından hemen önce, Arnavutluğa da böyle haksız olarak saldırmıştı. Bütün bunlar yapayalnız olduğumuz sıralarda oldu.

İtalya'dan gördüğümüz bütün zararların unutulmaması için söylüyorum bunları. Hitler'in boyunduruğu altında olduğu için Alman halkını haklı görmediğimiz gibi İtalyan halkını da haklı görmüyoruz. Buna karşın, yine de, Akdeniz'in ve Avrupa'nın büyük kuvvetlerinden biri olduğundan İtalya'da durumun düzeltilmesi fikrini savunduk. Bir yıl önce orada bulunduğum sırada Başkan Roosevelt'e bazı şeyler önerdim, bu önerilerin çoğu daha sonra yayınlanan bildiriye alındı.

İtalya'ya karşı öç alma isteği beslediğimi düşünmenizi istemem. Çeşitli gazetelerin verdiği İtalya'ya düşman olduğumuz yolundaki haberlere karşı çıktım. Kıraliyet Hükümeti adına, bu konuya açık yüreklilikle eğildiğimizi ve en iyi sonuçlara ulaşılmasını istediğimizi bildirdim. Bütün bunların gözönüne alınmasını isteyeceğim.

Sayın Başkan ve Başkomutanım, savaş sırasında çok sıkıntı çeken ve Almanları topraklarından atmak için büyük çaba gösteren İtalya halkı için iyi bir davranışta bulunma ilkesine katılıyorum. Bu yüzden, İngiliz delege kurulu, ilke olarak, İtalya'yla barışa varılmasına karşı değildir. Bu iş, barış şartlarının hazırlanması için birkaç ay alacaktır elbet.

Bugünkü İtalyan Hükümetinin, serbest ve bağımsız seçimlerden doğan demokratik bir temeli olmadığına da dikkatinizi çekeyim. Bu Hükümet, kendilerine çeşitli siyasal partilerin önderleri diyen birtakım siyasetçilerden kurulu İtalyan Hükümetinin kıştan önce seçimlere gitmeğe niyetli olduğu anlaşılıyor. Bu nedenle, Dışişleri Bakanları Konseyinin barış antlaşmasını hazırlamak için çalışmağa başlamasını kabul etmekle birlikte, İtalyan Hükümeti de-

mokratik temellere dayandırılmadıkça çalışmalarını tamamlamasının yerinde olmayacağını düşünüyorum.

Bu arada, Birleşik Devletler'in, bugünkü İtalyan Hükümetinin üstleneceği bazı yükümlülüklerin elimizdeki mütareke şartları yerine geçmesini öneren geçici şartlarla ilgili muhtırasına bütünüyle katılmadığımı söylemeliyim. İtalyan halkına dayanmayan hiçbir İtalyan Hükümetinin teminat verebileceğini sanmıyorum. Teslimde şart koşulan haklar kaldırılıp yerine İtalyan Hükümetinin üstleneceği bazı yükümlülükler getirilirse, — barış antlaşmasının imzalanmasından önce oldukça uzun bir zaman da geçecek — İtalya'yı şartlarımızı gerçekleştirmeye zorlayacak her türlü olanaktan — zor kulanma dışında — yoksun kalacağız. Şimdiki durumda, böyle amaçlar için zor kullanmayı hiçbirimiz istemeyiz.

Amerikan muhtırasının 1. maddesini alalım: İtalyan filosu, İtalyan kolonileri, tazminatlar ve başka önemli konular için hiçbir şey söylenmemiş. Böylece, teslim olma belgesiyle bize verilen haklardan yoksun kalmış oluyoruz.

Son olarak, teslim şartları yalnızca İngiltere tarafından değil, İngiliz İmparatorluğu içindeki başka devletler tarafından da imzalandı, dominyonlar da imzaladı bunu. Avustralya, Yeni Zelanda ve başka ülkeler, savaş sırasında kayıplara uğradılar. Bu sorun onlarla da görüşülmelidir. Ayrıca, Yunanistan, İtalyan istilâsının kurbanı oldu. Bugün, Dışişleri Bakanları Konseyinin barış antlaşması şartlarını hazırlamağa başlamasını kabul etmekten öteye geçilmemesini istiyorum.

Burada sözü geçen öbür ülkelere gelince, Bulgaristan'ın İngiltere'den herhangi birşey istemeğe hakkı olmadığını söylemeliyim. Bulgaristan bize çok kötü bir darbe indirdi, Balkanlarda bize zarar vermek için herşeyi yaptı. Bulgaristan'ın Rusya'ya karşı gösterdiği değer bilmezlikten söz

etmek bana düşmez elbet. Bir zamanlar, Rus ordusu, Bulgaristan'ı yıllar süren korkunç bir baskıdan sonra Türk boyunduruğundan kurtarmıştı. Bu savaşta Bulgaristan hiç sıkıntı çekmedi gibi birşey; Almanya'nın hizmetçisiydi, onun buyruklarına uyarak Yunanistan'a ve Yugoslavya'ya saldırdı, onlara büyük zararlar verdi. Bununla birlikte, Bulgaristan'ın silâhsızlandırılması konusunda birşey söylenmiyor. Bulgaristan eskisi kadar kuvvetli yine sanırım. Bu ülkeden tazminat alınması konusunda birşey söylenmiyor. Bulgaristan'la yapılacak barış antlaşmasının hemen bir sonuca bağlanmasında acelem yok, hiç değilse, İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasının sonuca bağlanmasında olduğundan az.

Görüşlerimi sabırla dinledikleri için çalışma arkadaşlarıma teşekkür etmek isterim. Sonuç olarak, Başbakan ve Başkomutandan bazı noktalarda ayrıldığımı söylemeliyim.

Stalin : İtalya sorununun yüksek bir politika sorunu olduğunu düşünüyorum. Uyduları, saldırganlığın ana kuvveti olan Almanya'dan ayırmak, üç Büyük Devletin görevidir. Bu iki yoldan yapılabilir. Birincisi, kuvvet kullanarak. Bu yöntem tarafımızdan başarıyla uygulandı, Müttefik kuvvetler şimdi İtalya'nın ve başka ülkelerin topraklarında bulunuyor. Ama, bu yöntem yalnız başına Almanya'nın suç ortaklarını ondan ayırmaya yetmez, Onlara karşı kuvvet kullanarak kendimizi sınırlamakta devam edersek, gelecekte Almanya'ın saldırganlaşması için elverişli bir ortam yaratacağız. Bu nedenle, bu ülkelerde zor kullanma yöntemi yerine durumlarını geliştirme yöntemlerinin kullanılması öğütlenebilir. Sorunun derinine inersek, bu ülkeleri Almanya'dan koparak kendi çevremizde toplayabilmenin tek yolu budur.

Yüksek siyasetin gerektirdiği görüşler bunlardır. İn-

cinme ve öç gibi bütün öteki görüşler artık ortaya çıkmaz.

A.B.D. Başkanının muhtırasını bu açıdan ele alıyorum. Bu muhtıranın böyle bir siyasetle, Almanya'nın uydularını, durumlarını düzelterek, ondan koparma siyasetiyle uyum içinde olduğuna inanıyorum. Başkanın muhtırasında ileri sürülen öneriler, ilkede, karşı gelmeyişimin nedeni budur. Bundan sonra, bu muhtıranın üstünde çalışmak ve onu geliştirmek gerekebilir.

Şimdi sorunun bir de öbür yanı var. Mr. Churchill'in konuşmasını düşünüyorum. İtalya Rusya'ya da zarar verdi elbet, İtalyan birlikleriyle yalnız Ukranya'da değil Don ve Volga üstünde de çarpıştık, ülkemizin bu kadar içlerine girmişlerdi. Ama alınan yaraların anılarına ya da öç duygularına kapılıp kişinin davranışını bu temellere dayandırması yanlıştır. Nefret ve öç duyguları ya da uğranılan zararları tazmin ettirme isteği, politikada çok kötü yol gösterici ilkelerdir. Politikada, kişinin davranışını, kuvvetlerin değerlendirilmesine dayandırması gerektiğine inanıyorum.

Soru şöyle ortaya konmalı: İtalya'yı, Almanya'da ilerde yine bize karşı ayaklanabilecek kuvvetlerden ayırmak için yanımıza almak istiyor muyuz? İstiyoruz sanıyorum, işte bu başlangıç noktamız olmalı. Almanya'nın eski suç ortaklarını ondan ayırmalıyız.

Sovyet kuvvetleri karşısına bir yığın tümen çıkaran Romanya ve savaşın son sıralarında Sovyetler birlikleri karşısına 20 tümen çıkaran Macaristan gibi ülkeler bir yığın güçlük ve eziyet çektirdiler bize. Finlandiya da büyük zarar verdirdi. Finlandiya'nın yardımı olmaksızın Almanya, Leningrad'ı abluka altına alamazdı elbet. Bizim birliklerimiz karşısında Finlandiya'nın 24 tümeni vardı.

Bulgaristan daha az güçlük çıkardı, daha az zar-

verdi. Almanya'nın Rusya'ya karşı açtığı ve sürdürdüğü saldırgan harekete yardımcı oldu ama kendi başına savaşmadı bize karşı, Sovyet birliklerine karşı hiçbir birlik çıkarmadı. Mütareke anlaşması, Bulgaristan birliklerinin Almanya'ya karşı savaşta kullanılmasını sağlıyor. Bu anlaşma üç Büyük Kuvvetin —A.B.D., İngiltere ve S.S.C.B.— temsilcileri tarafından imzalandı. Anlaşma, Almanya'ya karşı savaş bittikten sonra Bulgaristan ordusunun terhis edileceğini ve barış zamanındaki kuvvetine indirileceğini öngörmektedir. Bunu yapmamız gerek ve yapacağız. Bulgaristan anlaşmanın yerine getirilmesine karşı koymaz, yerine getirmek zorundadır.

Uyduların Müttefiklere, özellikle Rusya'ya karşı işledikleri günahlar bunlardır.

Onlardan bize verdikleri zararın öcünü almağa kalkarsak bu bir çeşit siyaset olacaktır. Ben bu siyasetin destekleyicilerinden değilim. Bu ülkeler artık yenik düştüklerine ve üç Büyük Kuvvetin denetleme kurulları, ateş-kes anlaşması şartlarının yerine getirilip getirilmediğini görmek üzere orada bulunduğuna göre, başka bir siyasete, bu ülkelerin durumlarını düzeltme siyasetine geçmemizin sırasıdır. Durumlarını düzeltmek de onları Almanya'dan koparmak demektir.

Şimdi somut bir öneride bulunacağım: Benim anladığım kadarıyla Başkan Truman İtalya'yla bir barış antlaşmasının hemen yapılmasını önermiyor. Başkan Truman, yalnız, böyle bir antlaşmanın yakın bir gelecekte yapılabilmesi için koşulların düzenlenmesini öneriyor; İtalya tarafından kabul edilen teslim şartlarıyla gelecekteki barış antlaşması arasında, şimdilik, bir çeşit ortada bir durum yaratılmasını öneriyor.

Böyle bir öneriye hayır demek güç sanırım. Bu öneri kolayca uygulanabilir, zamana uygun bir öneri. Öbür uy-

dulara gelince, onlarla yeniden diplomatik ilişkiler kurmakla işe başlayabiliriz sanırım. Seçimle başa gelmiş hükümetleri olmadığı için bu konuda itirazlar olabilir. Ama İtalya'da böyle bir hükümet yok. Buna karşılık, İtalya'yla olan diplomatik ilişkiler yenilendi. Fransa ve Belçika'da da böyle hükümetler yok. Ama kimsenin aklından bu ülkelerde diplomatik ilişkiler kurulup kurulmayacağı gibi bir soru geçmiyor.

Churchill : Onlar müttefiklerimizdi.

Stalin : Anlıyorum. Ama demokrasi her yerde demokrasidir, uydularda neyse müttefiklerde de odur.

Truman : Durumu şöyle özetleyeceğim. İtalya konusunda somut bir öneri verdim. Mütareke şartları burada bulunan üç devlet tarafından da imzalanmıştı.

Eden : Dominyonlar adına biz imza atmadık.

Truman : Dominyonlar, başka uydular için de imza atmadı. Şimdi görüşme konumuza dönelim. İtalya için izlenecek siyaset gündemde yer almıştır. Sovyet tarafı, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya sorununu ileri sürdü. Anladığıma göre, Başkomutan İtalya sorununun öbür uydu ülkelerle birlikte Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini önerdi.

Bir barış antlaşması tamamlanıncaya kadar geçici şartların hazırlanması söz konusu. Bu antlaşmaların öç, nefret duygularına değil, bütün insanlık için barış içinde yaşama olanağını yaratacak bir adalet kavramına dayanması gerektiği üstünde Başkomtanın görüşlerine katılıyorum. Burada bunu yerine getirebileceğimize de inanıyorum.

İtalya'dan alınacak tazminat konusunda da birkaç şey söylemeliyim. İtalya'nın durumu, ona 700 milyon dolarla 1 milyar dolar tutarında bir yardım yapmak sorunuyla karşı karşıya bırakıyor bizi. Ama, karşılığında birşey al-

maksızın, başka ülkelere de böyle bir yardım yapamayacağımızı kabul etmeliyim. Burada, bu ülkelerin kendi kaynaklarıyla geçinmelerini sağlayacak koşulları hazırlamağa çalışmalıyız.

Bu sorunların her ikisi de Dışişleri Bakanlarına gönderilebilir; bütün bu ülkeler konusunda ortak bir görüşe varmamızı sağlayacak bir anlaşmanın temelini atabilirler onlar sanıyorum.

Churchill : Sanırım, İtalya sorununun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesi konusunda hepimiz anlaştık. Ben yalnız, bizi çok değerli haklardan yoksun bırakacak olan teslim şartlarının kaldırılmasına itiraz ettim. İtalya için şartların hafifletilmesi ve buna uygun bir jest yapılması konusunda Başkana katılıyorum. İtalya için bir barış antlaşması hazırlanmakta olduğunu burada bildirmenin de karşısında değilim.

Başkomutan ve Başkanın, alınan yaralar için öç alma duygusuyla geleceği biçimlendirmeğe kalkmanın yanlış olduğu konusunda söyledikleri herşeye katılıyorum. Burada, temsil ettikleri yüce halkların önderlerinden, bunun böylece belirtildiğini duymak doygunluk verdi bana. İtalya için büyük bir yakınlık duyuyorum. Büyük Britanya Hükümeti bu duyguyla hareket edecektir. İtalya için «tazminat» sözcüğünü kullandım, ama bunu elbet kendimiz için değil, Yunanistan'ı düşünerek istedik.

Truman : İtalya ve öbür ülkeler sorununun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini öneriyorum.

Churchill : İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasının hazırlanmasında Dışişleri Bakanları Konseyinin ön çalışmalar yapmasını kabul ediyorum.

Stalin : Hangi Konsey?

Churchill : Kurulacak olan Dışişleri Bakanları Konseyi. Ben yalnız geçici tedbirler konusunda bir şart koş-

tum. Bu da, Dışişleri Bakanlarımızın günlük toplantılarında tartışılabilir.

Stalin : Dışişleri Bakanlarının Almanya'nın öbür suç ortakları sorununu da görüşmelerini öneriyorum. Mr. Churhill'in buna itiraz etmemesini rica edeceğim. **[Gülüşmeler.]** Üç Dışişleri Bakanının İtalya sorununun yanı sıra öbür ülkeler için de görüşmesini istiyorum.

Churchill : Ben hiçbir şeye itiraz etmedim. **[Gülüşmeler.].**

Truman : Ben de kabul ediyorum.

Şimdi bundan sonraki konuya geçelim. Başbakanın Avusturya'daki, özellikle Viyana'daki durumla ilgili yazışması.

Churchill : Bugünkü görüşmeler sırasında Sovyet delege kurulunun görüşlerine katılmamak zorunda kalışıma üzülüyorum. Ama Avusturya'daki, özellikle Viyana'daki durumu doyurucu bulmuyorum. Avusturya'da ayrı ayrı bölgeler ve kesimler alacağımıza karar verilmişti. Bu iş çok uzun bir süredir böylece gidiyor.

Bundan iki ay önce, hava alanı, birliklerimiz için karargâhlar gibi, bize gerekli olacak yerleri denetlemeleri için İngiliz subaylarının Viyana'ya girmelerine izin verilmesini istedim. Bütün bunlar üstünde önceden bir ilke anlaşmasına varılmıştı. Subaylarımız Viyana'ya gittiler ama gezilerinin sonucu yeterli olmadı; görevli subaylarımız şehri terketmeye zorlanmışlar ve elleri boş dönmüşlerdi. Şimdi Viyana'ya girmemiz yasaklandığı gibi birliklerimizi üstünde anlaşmaya varmış olduğumuz bölgeye göndermemiz de yasaklandı.

Avusturya'nın Sovyet birlikleri tarafından kurtarılışından bu yana üç, dört ay geçti bile. Bu basit konuda bunca güçlük çıkmasını anlayamıyorum; hele bu konuda bir anlaşma yapıldıktan sonra. Feltmareşal Alexander'dan

doyurucu olmayan raporlar alıyorum. Şimdi bile barınacak bir yerimiz yok orada. İmzaladığımız anlaşma gereğince bize bu iznin verilmesi gerektiğine inanıyorum.

Dün, İngilizlerin elinde bulunan Alman gemilerini Rus temsilcilerin gezip gezemiyecekleri soruldu bana. Bu soruya şöyle karşılık verdim: Bu iş karşılıklı olsun. İngiltere'deki Alman gemilerini Rus temsilcileri teftiş edebileceklerse, bize de Rus işgali altında olan düşman şehirlerine giriş izni verilmelidir. Kuzey Almanya'da Rus işgal bölgesinden birliklerimizi çektik, Amerikan birlikleri de çekildiler bu bölgeden, buna karşılık Avusturya'da birliklerimizi kendi bölgemize göndermeğe hakkımız yok.

Stalin : Avusturya'da bölgeler konusunda bir anlaşma var, ama Viyana için bölgelerle ilgili böyle bir anlaşma yok. Anlaşmanın yerine getirilebilmesi için zaman gerekir elbet. Bu anlaşmaya yeni varıldı, dün varıldı henüz. Hava alanlarının kimlere verileceği konusunda bir anlaşmaya varmak gerekiyordu. Bu da zaman alır. Bu anlaşmaya da yeni varıldı. Fransa'dan cevabı daha dün aldık. Birliklerinizin Viyana'ya girmesi, bizim birliklerimizin de çekilmesi için bir tarih kararlaştırıldı. Bugün ya da yarın başlanabilir buna.

Mr. Churchill çok kırgın ve kızgın, ama gerçekte durum böyle değil. Bizi kendi bölgemize sokmuyorlar dememelisiniz. **[Gülüşmeler.]** Burada kullanılacak anlatım değil bu. Bizi Almanya'da bir ay bölgemize sokmadılar. Bundan yakınmadık, öbür birliklerin çekilmesinin ve herşeyin Sovyet birliklerinin girmesi için hazırlanmasının ne kadar güç olduğunu biliyorduk. Sovyet Hükümeti, hiçbir şekilde, varılan anlaşmayı bozmak istememektedir. Avusturya'daki, özellikle Viyana'daki durumkonusunda bütün sorun buysa şimdiden çözülmüş sayılır. Berlin'de orunlar daha akla yatkındı, orada daha çabuk bir çözüme varıldı.

Feltmareşal Alexander biraz beceriksizce davranıyor, bu da gecikmenin etkenlerinden biri. Rus birlikleri kendi komutu altındaymış gibi davranıyor. Bu durum, ancak sorunun çözümünü geciktirmeğe yaradı. Alman işgal bölgelerinde İngiliz ve Amerikalı komutanlar böyle davranmamışlardı. Bugünkü durumda, her ordunun kendi bölgesine girmesini önleyecek hiçbir engel yok, ister Viyana'da ister Suriye'de olsun. Çünkü artık bir anlaşmaya varılmıştır.

Churchill : Bu işin sonunda çözüme ulaşmış olmasına ve bölgemize girmemize izin verileceğine çok sevindim. Feltmareşal Alexander'a gelince ondan yakınmayı gerektirecek bir neden olmadığını sanıyorum.

Stalin : Montgomery'den yakınılmadı, Eisenhower'dan yakınılmadı, ama Alexander'dan yakınmalar var.

Churchill : Bize bunları bildirmenizi rica ediyoruz.

Stalin : Alexander'a karşı tanıklık etmek istemem, ona karşı dava açmak istemiyorum. **[Gülüşmeler.]**

Churchill : Alexander'dan yakınma nedenleri verilmediğine göre, İngiliz Hükümetinin kendisine tam bir güven göstermekte devam edeceğini söylemek zorundayım. Alacağı bütün tedbirleri desteleyeceğiz.

Stalin : Ben kendim için yakınmıyorum, yalnızca komutanlarımızın verdiği bilgiyi size aktarıyorum, ve bunun, sorunun çözümündeki gecikmeyi etkilediğini belirtiyorum.

Churchill : Bu konuyla ilgilenenler yalnız biz değiliz, Amerikalı komutanlar da bununla ilgileniyor.

Truman : Bu sorun ütünde tam bir anlaşmaya varıldı sanıyorum.

Bundan sonraki konu, Polonya'nın batı sınırı. Sovyet delege kurulunun bu konuda söyleyecekleri var sanırım.

Stalin : Çalışma arkadaşlarım bu konunun görüşül-

mesi için hazırlıklı değillerse bundan sonrakine geçip bunu yarın görüşebiliriz herhalde.

Truman : Yarın görüşmek daha iyi olacak. Bu sorun yarınki gündemin başında ele alınacak.

Bundan sonraki konu, vesayet altındaki topraklar.

Stalin : Bunu da yarın görüşsek, daha iyi değil mi?

Truman : Kabul. Gündemi bitirmiş oluyoruz. Yarınki oturum saat 17.00 de.

21 Temmuz 1945

Beşinci Oturum

Truman : Mr. Byrnes bugünkü Dışişleri Bakanları toplantısının raporunu sunacak.

Byrnes: Dışişleri Bakanları, bugünkü toplantılarında, Dışişleri Bakanları Konseyinin resmen kurul tarihini görüştüler ve 1 Eylülden önce kurulmasına karar verdiler. Ayrıca, Konseyin kuruluşu halka duyurulmadan önce, Çin Hükümetine ve Fransa Geçici Hükümetine telgraflar gönderilerek bu ülkelerin de Konsey çalışmalarına katılmağa çağrılmalarına karar verildi. İngiliz temsilcisinin isteği üzerine, bu sorunla uğraşan tasarı komisyonuna, taslak metni üstünde ufak tefek değişiklikler yapma yetkisi verildi.

Bundan sonraki sorun, Almanya'yla ilgili iktisadî ilkeler sorunudur. Alt komisyonun raporu daha yeni verildiğinden delegelerimiz raporu iyice inceleme fırsatını bulamadılar. Bu yüzden, bu konunun yarın görüşülmesine karar verildi.

Bundan sonra Polonya sorunu geliyordu: Londra'daki Hükümetin dağıtılması ve Yalta Bildirisinin yerine getirilmesi. Bu sorunla ilgili alt komisyonun raporu, komisyon başkanı tarafından bize verildi. Alt komisyonun tam bir anlaşmaya varamaması gözönüne alınarak önde gelen sorunlar Dışişleri Bakanları tarafından iyice görüşüldü.

Bu noktaların bazılarında anlaşmaya varıldı, ama aşağıda açıklanan sorunların son bir karara varmaları için Hükümet Başkanlarına sunulması kararlaştırıldı. Alt komisyon başkanının raporunu açarsanız, size sunulan ayrımları daha iyi anlayacağınızı sanıyorum. Karar vermeniz için size sunulan sorunlar şunlar: (1) Aktif değerlerin Polonya hükümetine devri, Polonya Hükümetinin A.B.D. ve İngiliz Hükümetlerine karşı yükümlülüklerini kabul etmesi. (2) Seçimlerin yapılması ve basın özgürlüğü.

Aktif değerlerin Polonya Hükümetine devri ve Polonya Hükümetinin Birleşik Devletler'le İngiltere'ye karşı yükümlülüklerini kabul etmesiyle ilgili ilk noktada çıkan görüş ayrılıkları konusunda alt komisyon başkanı aşağıdaki raporu verdi. A.B.D. ve İngiltere toprakları içinde kalan ve bu hükümetlerin denetiminde olan Polonya mallarının, bu malın türü ne olursa olsun, üçüncü kişilere geçmesini önlemek için, sözü geçen hükümetler şimdiden bazı adımlar atmışlardır. Bu hükümetler, yasalar uyarınca, bu malların Polonya Ulusal Hükümetine halen devredilmesi için gerekeni yapmağa hazırdırlar. Bu amaçla, bu malların ne zaman ve nasıl devredileceği konusunda Geçici Polonya Hükümeti temsilcileriyle karşılıklı görüşmeğe de hazırdırlar.

Bu önerinin kaleme alınışı konusunda görüş ayrılıkları vardı. A.B.D. Hükümeti, aktif değerler sorununun Polonya Hükümetiyle A.B.D. Hükümeti arasında görüşülmesinden yanaydı. Aynı zamanda, bu iki hükümet, Polonya Hükümetinin yükümlülüklerini de görüşmeliydiler. A.B.D. Hükümeti, Geçici Polonya Hükümetinin, kendisine ait olan bütün mülkün, A.B.D. yasalarına göre, Polonya'nın emrine verileceğinden bir uşkuu olmadığına inanmaktaydı.

Böylece, bu sorunla ilgili maddenin aşağıda gösterildiği gibi kaleme alınmasına karar verdik: «İngiltere ve

A.B.D. Hükümetleri, kendi toprakları içinde kalan ve kendi denetimleri altında bulunan Polonya Devleti mülkleri konusunda, bu mülklerin türü ne olursa olsun, Polonya Devletinin tanınmış Hükümeti olarak Geçici Polonya Hükümetinin çıkarlarını korumak için tedbirler almışlardır. Ayrıca, bu mülklerin üçüncü kişilere geçmesi mümkün olan Polonya Devleti mülkünün, normal hukukî işlemlerle geri alınabilmesi için Geçici Polonya Hükümetine mümkün her türlü kolaylık sağlanacaktır.»

Bu noktalardaki görüş ayrılıklarını görüşecek miyiz, yoksa devam edelim mi?

Stalin: Önce raporu dinleyelim; sonra görüşmelere geçeriz.

Byrnes: Aşağıdaki maddede hiçbir görüş ayrılığı çıkmadı: «Üç Büyük Kuvvet, yurt dışında bulunup da yurda dönmek isteyen, Polonya Silahlı Kuvvetleri ve Ticaret Filosu mensupları da dahil olmak üzere her Polonyalının, mümkün olur olmaz, Polonya'ya dönüşlerini kolaylaştırmak için Geçici Polonya Hükümetine yardımcı olmak için sabırsızlanmaktadır. Ayrıca yurda dönen Polonyalılara bütün Polonya yurttaşlarına verilen kişi ve mülkiyet haklarının tanınmasını beklerler.»

Aşağıdaki madde üstünde görüş ayrılıkları vardı: «Üç Büyük Kuvvet, Geçici Polonya Hükümetinin Kırım kararları uyarınca, mümkün olan en kısa zamanda, genel oy hakkı ve gizli oy temellerine dayanan, bütün demokratik ve Nazizme karşı partilerin katılıp aday göstermeğe hakları olduğu, serbest ve bağımsız seçimler yapmayı kabul ettiğini dikkate alır. Üç Büyük Kuvvet, Polonya kamuoyunun bütün demokratik ve Nazizme karşı kesimlerinin, görüşlerini serbestçe belirtmek, böylece ülkede siyasal yaşamın yeniden düzene girmesinde kendilerine düşen görevi yerine getirmek olanağını bulduklarını bütün

dünyaya açıkça gösterecek bir biçimde seçimlerin yürütüleceğini umar ve buna güvenir.

«Üç Büyük Kuvvet, ayrıca, Polonya'da gelişen olayları seçimlerden önce ve seçimler sırasında izleyerek bütün dünyaya duyurabilmeleri için, Müttefik basın mensuplarına tam bir özgürlük tanınmasını beklerler.»

Buradaki görüş ayrılığı, Sovyet temsilcisinin son iki cümlenin silinmesini önermesiyle çıkmıştır. Mr. Eden, bunu, Müttefik basın mensuplarına Polonya'ya serbest giriş verilmesiyle ilgili cümlenin korunması koşulunu ileri sürerek kabul etti.

Böylece, tartışılması gereken ilk nokta, borçlardan söz edilmeksizin aktif değerlerin devredilmesi oluyor.

Truman : Bizim yasalarımız uyarınca borçlardan söz edilmeksizin aktiflerden konuşmak mümkün değildir. Dün de söyledim. Birleşik Devletler'in böyle yükleri omuzlarına almağa hiç niyeti yok. Polonya Hükümetine düşen borçları da görüşmeden bütün aktifleri ona devretme yükümlülüğünü üstümüze alamayız.

Churchill: Aktiflerin Polonya Hükümetine devri konusunda Başkanın verdiği öneriyi, Polonya Hükümetince üstlenilen borçların da ayni zamanda belirtilmesi şartıyla kabul ediyoruz.

Byrnes: Bir uzlaşma sağlamak umuduyla, kaleme alırken ne aktiflerden ne de borçlardan söz ettik. Şöyle dedik: İngiltere ve A.B.D. Hükümetleri, kendi toprakları içinde kalan ve kendi denetimleri altında bulunan Polonya Devleti mülkleri konusunda, bu mülklerin türü ne olursa olsun, Polonya Hükümetinin çıkarlarını korumak için tedbirler almışlardır. Ayrıca, bu mülklerin üçüncü bir ele geçmemesi için de tedbirler almışlardır. Taslakta bir de ayrıca, yolsuz olarak üçüncü kişilere geçmesi mümkün olan Polonya Devleti mülkünün, normal hukukî yollardan

geri alınabilmesi için Geçici Polonya Hükümetine her türlü kolaylığın sağlanacağını da belirtiyor.

Churchill: Burada ne aktif, ne de borçlar için hiçbir şey söylenmemiş.

Byrnes: Taslağımıza alınan maddeleri okumuş bulunuyorum.

Churchill : Londra'daki Polonya Hükümetinin İngiltere'ye olan borçlarının Geçici Polonya Hükümetine aktarılması konusunda da hiçbir şey sönlenmemiş. Londra'daki Polonya Hükümetine ödünç verdiğimiz 120 milyon sterlinden söz ediyorum. Başka bir deyişle, durumumuz sizinkine benziyor.

Byrnes: Sovyet Hükümeti elinde Polonya Hükümetine ait mülkler varsa, bu sorun da diplomatik kanallardan çözülebilir. A.B.D. Hükümetinin Polonya Hükümetini tanıması sonucunda, Polonya Hükümetine ait mülklerin geri verileceğini kamuoyuna duyurmamızı gerektiren bir neden yok.

Churchill: Aktifler ve borçlar fikrini bir yana bırakıyoruz galiba. Bu sorun, Londrada'ki eski Polonya Hükümetine daha çok borç vermiş olduğumuzdan, Birleşik Devletler'e oranla bizim için daha büyük bir önem taşıyor elbet.

Truman: Burada ileri sürülen, borçların yerine getirildiği konusunda halka bir açıklama yapma fikrini beğenmiyorum.

Churchill: Size katılıyorum.

Stalin: İngiltere Hükümeti, Polonya ordusunun bakımı için verdiği borçların hepsini Polonya'dan geri almayı düşünüyor mu?

Churchill: Hayır. Polonyalılarla görüşeceğiz bunu.

Stalin: Sikorski Hükümetine bazı borçlar verdik; ordusunu düzenlemesi için Geçici Polonya Hükümetine de

verdik. Ama Polonyalıların bu borcu kanlarıyla ödediklerine inanıyoruz. Geçici Polonya Hükümetine, uygulayacağı normal hukukî işlemlerde mümkün olan her türlü kolaylığın sağlanacağını söyleyen bölüm dışında, A.B.D. Hükümetinin uzlaştırıcı önerisi kabul edilebilir. Bu bölümde şöyle demeyi öneriyorum: Geçici Polonya Hükümetine, yasaların gereklerine uyarak her türlü olanak sağlanacaktır. Bu düzeltme yapılırsa, Amerikan delege kurulunun uzlaştırıcı önerisi kabul edilebilir.

Churchill : Aralarındaki ayrım nedir?

Stalin: Bu düzeltmeyle, «normal hukukî işlemler» adı altında her zamanki kırtasiyeciliğin önüne geçilecek. «Yasalar gereğince» demek daha basit. Üstelik, küçücük bir düzeltme bu, Amerikan delege kurulunun önerisi bu biçimde kabul edilebilir.

Byrnes: Görüş ayrılıkları çıkaran bir başka nokta da şununla ilgili: «Üç Büyük Kuvvet, Geçici Polonya Hükümetinin Kırım kararları uyarınca, mümkün olan en kısa zamanda... seçimler yapmayı kabul ettiğini dikkate alır.» Mr. Eden buna itiraz etti.

Eden: Ben, uzlaştırıcı bir çözüme varmak için, «Üç Büyük Kuvvet.. vb.. vb.. umar ve buna güvenir» cümlesinin çıkarılarak Müttefik basın mensuplarına serbest giriş izni verilmesiyle ilgili cümlenin bırakılmasını önerdim, Sovyet temsilcisi kabul etmedi.

Stalin: Mr. Eden'in Polonya'nın çıkarını ve gururunu düşünerek bir adım atması iyi bir şey. Buna sevinmek gerekir. Bu yönde bir adım daha atarsa öneriyi kabul edeceğiz sanırım. **(Gülüşmeler.)** Bundan önceki cümle, Polonya Hükümetinin Kırım Bildirisini dikkate alması gerektiğini söylüyor. Niçin tekrarlansın bu fikir bir daha? Yabancı muhabirler Polonya'ya gidecekler, Polonya Hükümetine değil; tam bir özgürlük içinde olacaklar ve Po-

lonya Hükümetinden herhangi bir şikâyetleri olmayacak. Neden bunu tekrarlamak gereği duyulmuş? Polonyalılar bunu bir hakaret sayacaklardır, çünkü hiçbir muhabiri kabul etmeyeceklerinden kuşkulanıldığını gösteren bir belirti sayacaklar bunu. Bu maddeyi şöyle bitirelim: «demokratik ve Nazizme karşı partilerin katılıp aday göstermeğe hakları olduğu, serbest ve bağımsız seçimler yapmayı kabul ettiğini dikkate alır.» gerisini atalım.

Churchill: Burada bir uzlaşma yok. **(Gülüşmeler.)**

Stalin: Polonya Hükümeti bakımından bir uzlaşma var. **(Gülüşmeler.)**

Churchill: Kaleme alınışın zayıflatılacağı yerde güçlendirileceğini bekliyordum biraz da.

Stalin: Neden yapalım bunu?

Truman: Polonya'daki seçimlerle çok ilgileniyoruz, çünkü Polonya asıllı 6 milyon vatandaşımız var. Polonya'daki seçimler serbest olursa, muhabirlerimiz seçimlerin yapılışı ve sonuçları konusundaki haberlerini göndermekte serbest olurlarsa, Başkan olarak benim için büyük önem taşır bu. Üç Büyük Devletin, seçimlerin serbest yapılmasını ve Müttefik basın mensuplarına serbest giriş verilmesini umduklarını Polonya Hükümeti önceden bilirse, Kırım Konferansı kararlarının kapsadığı istekleri titizlikle yerine getirecektir elbet.

Stalin: Düşünüyorum da; Mr. Eden, bir uzlaşma yaptığıma dikkatinizi çekerim; ben şunu önereceğim: «aday göstermeğe hakları olduğu»ndan sonra bir virgül koyup şunu ekleyelim: «Müttefik basın mensuplarına seçimlerin gelişimini ve sonuçlarını bütün dünyaya duyurabilmek için tam bir özgürlük tanındığı,» sonra da, «serbest ve bağımsız seçimler yapmayı kabul ettiğini dikkate alır.»

Truman: Bana göre iyi.

Churchill: Bu durumda «dikkate alır» terimi de önem kazanıyor. Ben de kabul ediyorum.

Byrnes: Bundan sonraki sorun, Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisi ve uydu ülkeler sorunu A.B.D. delege kurulu bu konuda iki yazı sundu, Dışişleri Bakanları bunları inceleyebilmek için görüşmelerin ertelenmesine karar verdiler. Dışişleri Bakanları bu belgelerin tasarı komisyonuna verilmesini kabul ettiler. Ama komisyonun bu belgeleri birlikte mi, yoksa ayrı ayrı belgeler olarak mı ele alacağı konusunda anlaşmazlık çıktı. Sovyet temsilcisi ayrı ayrı ele alınmasından yanaydı, Amerikan temsilcisiyle birarada ele alınmasını istiyordu. İtalya ve öteki uydu ülkeler için izlenecek siyaset sorununun Hükümet Başkanları tarafından Dışişleri Bakanlarına gönderildiği gözönüne alınarak, Hükümet Başkanlarından bu günkü oturumlarında, tasarı komisyonuna verilecek talimatı kararlaştırmaları istendi: Bu ülkeler için tek bir belge mi, yoksa Amerikan taslağı temel alınarak iki belge mi hazırlanmalı?

Truman: Birinci oturumda Amerikan delege kurulu iki belge sundu: Birincisi, İtalya için izlenecek siyaset konusunda (bu sorun dün ve önceki gün uzun uzadıya görüşüldü), ikincisi de Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya için izlenecek siyaset konusunda. Bu sorunların ayrı ayrı ele alınması gerektiğini sanıyoruz, çünkü İtalya'ya ilk teslim olan ve Almanya'ya karşı savaşa giren ülkedir. Ayrıca, A.B.D. Hükümetiyle İtalya arasında diplomatik ilişkiler vardır; oysa adı geçen öteki ülkelerle hiçbir ilişkimiz yoktur. Ama bu, İtalya sorununun öbür ülkelerinkinden önce çözülmesi anlamına gelmez. Tekrarlıyorum, bu sorunların ayrı ayrı ele alınması gerektiğine inanıyoruz.

Stalin: Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlan-

diya'yla ilgili siyaset sorunu hakkındaki Amerikan önerilerinde bir değişiklik yapmak istiyorum. Bu önerilere, ilke olarak, itirazım yok, ama ikinci maddeye bir ekleme yapmak istiyorum; şöyle deniyor; Üç Hükümet bir demeç verecek» ve devam ediyor. Bundan sonra şunları eklemek istiyorum: «ve şimdiki durumda, onlarla diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasını mümkün gördüklerini bildirirler.»

Truman: Bunu kabul edemem.

Stalin: O zaman her iki taslağın da, yani hem İtalya, hem de öteki ülkeler hakkındaki taslakların görüşülmesi ertelenecek.

Truman: Bu ülkelerin Hükümetleriyle diplomatik ilişkiler kurmağa hazır değiliz. Üstelik, Finlandiya'yla savaş halinde olmadık hiç. Ama daha önce de dediğim gibi, bu ülkelerdeki Hükümetler, serbest seçimlerle işbaşına geldiklerinde onlarla diplomatik ilişkiler kurmağa hazır olacağız.

Stalin : Önerdiğim ekleme yapılmazsa kabul edemem.

Churchill: Zaman geçiyor; bir haftadır burada toplanıyoruz ve bir yığın sorunu erteleyip duruyoruz.

Bu konuda İngiliz Hükümetinin tutumu A.B.D. Hükümetinin tutumuyla bir.

Byrnes: Bundan sonraki sorun, bugünkü Hükümet Başkanları oturumunun gündemiyle ilgili. Daha önce Hükümet Başkanlarının ayrıntılı bilgi almak istedikleri yukarıda sözü geçen iki sorunla birlikte, Hükümet Başkanlarının dünkü oturum gündeminden kalan üç sorunun bugünkü gündeme alınması kararlaştırıldı. Buna göre, bugünkü oturumun gündeminde şu maddelerin yer alması önerilmektedir :

1. Polonya sorunu: Londra Hükümetinin dağıtılması ve Yalta Anlaşmasının yerine getirilmesi.

2. Tasarı komisyonunun İtalya ve öbür uydu ülkeler için izlenecek siyaset sorununda, İtalya için ayrı bir çözüm mü yoksa bütün ilgili ülkeler için tek bir çözüm mü tavsiye edeceği sorunu.

3. Polonya'nın batı sınırı. Dün, Sovyet delege kurulu tarafından bu konuda bir belge sunuldu.

4. Vesayet. Sovyet delege kurulu bu konuyla da ilgili bir belge sundu.

5. Türkiye. İngiltere delege kurulu, bu konuyu sözlü olarak ele almak istemektedir.

Truman: Polonya'nın batı sınırıyla ilgili bir noktayı belirtmeme izin verin. Yalta Anlaşmasında, Alman topraklarının dört kuvvetin -İngiltere, S.S.C.B., A.B.D. ve Fransa- birlikleri tarafından işgal edileceği ve herbirinin kendi işgal bölgesi olacağı karar altına alınmıştı. Polonya'nın sınırları sorununa bu konferansta değinildi, ama kesin kararın bir barış konferansında alınacağı söylendi. İlk oturumlarımızdan birinde, Almanya'nın gelecekteki sınırları görüşüldüğünde, 1937 Aralığındaki sınırların başlangıç olarak alınmasına karar vermiştik.

İşgal bölgelerimizi belirlemiş ve sınırlarını çizmiş bulunuyoruz. Birliklerimizi bu sınırlarla çevrili işgal bölgelerine çektik. Ama, anlaşıldığına göre, bir ülkeye daha işgal bölgesi verilmiş ve bu bize danışılmadan yapılmış. Polonya'nın da işgal kuvvetlerinden biri olması isteniyorduysa önceden kararlaştırılmalıydı bu. Sorunun böyle çözülmesini kabul etmek güç bizim için, çünkü bu konuda bize danışılmadı. Polonya'ya karşı dostça bir tutumum var, Sovyet delege kurulunun batı sınırları konusundaki önerilerini de kabul edeceğim belki ama bunu şimdi yapmak istemiyorum, çünkü bunun başka bir yerde, yani barış konferansında yapılması gerek.

Stalin: Kırım Konferansı kararlarına göre, üç Hü-

kümet Başkanı, Polonya'nın doğu sınırının Curzon hattı boyunca geçeceğini kabul etmişti; demek Polonya'nın doğu sınırı konferansta çizilmişti. Batı sınırına gelince, konferans kararları, Polonya topraklarına kuzeyde ve batıda büyük parçalar ekleneceğini belirtiyordu. Ayrıca, üç Hükümetin, sırası gelince, eklenecek bu parçaların büyüklüğü konusunda Polonya Ulusal Birlik Hükümetinin fikrini soracakları, sonra da, Polonya batı sınırının kesin bir karara bağlanmasının bir barış konferansına kadar erteleneceği belirtilmişti.

Truman: Bunu ben de böyle anlamıştım. Ama Polonya'ya bir işgal bölgesi vermeye hakkımız yoktu, şimdi de yok.

Stalin: Geçici Polonya Ulusal Birlik Hükümeti, batı sınırı konusunda fikrini belirtti. Bunun ne olduğunu hepimiz biliyoruz.

Truman: Bu batı sınırıyla ilgili hiçbir resmî demeç verilmedi.

Stalin: İşte şimdi ben söylüyorum Polonya Hükümetinin fikrini, bunun ne olduğunu hepimiz biliyoruz artık. Polonya'nın batı sınırı konusunda karara varabiliriz, barış konferansı da bu konuda son biçimsel kararı verir.

Truman: Mr. Byrnes, Polonya Hükümeti demecini daha bugün aldı. Henüz inceleyecek zamanımız olmadı.

Stalin: Bizim önerimiz, Polonya Hükümetinin Polonya'nın batı sınırının belli bir çizgiden geçmesi isteği hakkındaki görüşlerimizin belirtilmesidir.

Müttefik kuvvetlere danışmaksızın Polonyalılara bir işgal bölgesi vermemize gelince, bu da doğru olarak ortaya konmamıştır. Amerikan ve İngiliz Hükümetleri, notalarında, Polonya'nın batı sınırı kesin olarak çizilmedikçe Polonya yönetiminin batıdaki bölgelere girmesine izin verilmemesi gerektiğini sık sık belirttiler. Bunu yapamazdık,

çünkü Alman halkı Alman ordusu geri çekilirken onu izleyerek batıya geçmişti bile. O zaman Polonya halkı da batıya doğru yürüdü, böylece, ordumuz için, işgal ettiği yerlerde, ordunun gerisinde yerel bir yönetim kurmak gerekti. Ordumuz, bir yandan savaşıp düşman topraklarını temizlerken, öte yandan da geride bir yönetim kuramazdı. Bunu yapmaya alışık değildir. Bu nedenle Polonyalıları bıraktık, Batı'ya geçsinler.

O zaman Amerikalı ve İngiliz dostlarımıza bu hava içinde bir cevap vermiştik. Polonya'ya batıda eski sınırından ötede de topraklar verileceğini bildiğimizden böyle yaptık. Polonya'lılara ilerde nasıl olsa Polonya'nın olacak topraklarda kendi yönetimlerini kurmalarına izin vermemizin ortak amacımıza ne gibi zararları olabileceğini anlamıyorum. Söyleyeceklerim bu kadar.

Truman: Polonya'nın gelecekteki sınırıyla ilgili olarak belirtilen görüşlere bir itirazım yok. Ama Almanya'nın bütün bölümlerinin dört büyük Devletin denetiminde olması gerektiğine karar vermiştik. Almanya'nın önemli bölgeleri, bu dört kuvvet dışında bir işgal kuvveti elinde olursa, tazminatla ilgili sorunlar konusunda doğru bir karara varmak çok güç olacaktır.

Stalin: Tazminat için mi endişeleniyorsunuz? O zaman bu bölgelerden tazminatı kaldırırız.

Truman: Almağa niyetimiz yok zaten.

Stalin: Batıdaki topraklara gelince, bu konuda bir karar yok, sorun Kırım kararının yorumlanmasına kalıyor. Batı sınırı için hiçbir karar alınmadı ve sorun açık bırakıldı. Yalnızca batı ve kuzey sınırlarının genişletileceğine söz verilmişti.

Churchill: Polonya'nın batı sınır çizgisi için söyleyecek çok şeyim var ama anlaşılan henüz sırası gelmedi.

Truman: Gelecekteki sınırların kararlaştırılması barış konferansına düşer.

Stalin: Batı şeridinde yeniden bir Alman yönetimi düzenlemek mümkün değil, herkes kaçıp gitmiş.

Truman: Sovyet Hükümeti, bu topraklarda Alman yönetimini yeniden düzenlemek istiyorsa bu konuda görüşülebilir.

Stalin : Bir savaş sırasında düşman topraklarının işgali konusunda bizim görüşümüz, Rusya'nın görüşü şöyle: Ordu çarpışır, ilerler, çarpışmanın kazanılması dışında hiçbir şey düşünmez. Ama ordunun ilerlemeyi sürdürmesi düşünülüyorsa, cephe gerisi sakin olmalıdır. Ayni zamanda hem önünde, hem arkasında düşman olursa ordu çarpışamaz. Cephe gerisi sakinse, orduya yakınlık duyar ve yardım ederse ordu iyi çarpışabilir. Bir an için düşünün, Alman halkı geri çekilen Alman ordusunu izlerken bir yandan da ordumuzu arkadan vuruyordu. Bu arada Polonya halkı bizim birliklerimizi izliyordu. Böyle bir durumda ordu elbet gerisinde kendini seven ve yardım eden bir yönetim ister. İşte bütün sorun bu.

Truman: Bunu anlıyor ve benimsiyorum.

Stalin: Başka hiç çözüm yolu yoktu. Sınırları kendi kendime çiziyorum demek değil bi elbet. Polonya Hükümetinin önerdiği çizgiyi kabul etmiyorsanız sorun çözülmeden kalacaktır. Hepsi bu.

Churchill: Bu sorun çözülmeden kalabilir mi?

Stalin: Çözülecek elbet günün birinde.

Churchill: Ayrıca ihtiyaçların sağlanması sorunu da var. En önemlisi yiyecek; çünkü bu bölgeler Alman halkının yiyeceğini sağlayan başlıca kaynaklardır.

Stalin: O zaman kim çalışıp yetiştirecek ürünü? Polonyalılardan başka bunu yapacak kimse yok.

Truman: Bir anlaşmaya varabiliriz. Önümüzdeki so-

runun özü, bu bölgelerde kurulacak yönetimin ne çeşit bir yönetim olacağıdır, kanısındayım. Bu toprakların, işgal dönemi içinde, Almanya'nın sınırları içine mi, yoksa Polonya'nın sınırları içine mi gireceği sorusuyla da ilgileniyoruz. Sorun bu işte. Bizim bir işgal bölgemiz var. Fransa'nın bir işgal bölgesi var. İngilizlerin ve Rusların da birer işgal bölgesi var. Öğrenmek istediğim, şimdi üstünde konuşulan toprakların Rus işgal bölgesinin bir kısmı olup olmadığıdır. Sanırım, sırası gelince Polonya'nın gelecekteki sınırları konusunda bir anlaşmaya varabileceğiz, ama şimdi beni ilgilendiren, bu toprakların işgal dönemi içindeki durumudur.

Stalin: Kâğıt üstünde hâlâ Almanya'nın topraklarıdır buralar, gerçekte, **de facto**, Polonya'nındır.

Truman: Bu topraklarda oturan halka ne oldu? Üç milyona yakın olması gerekir.

Stalin: Gittiler.

Churchill : Öyleyse, Almanların boşalttıkları bölgeler Almanya'ya geri verilmezse ve Almanya bunlardan yararlanamazsa, bu halk göçtüğü yerlerden yiyecek bulmak zorunda kalacaktır, demek oluyor. Anladığıma göre, Polonya Hükümetinin hazırladığı plan uyarınca, bu planı Sovyet Hükümetinin de desteklediği görülüyor, 1937'de Almanya'nın elinde bulunan işlenmiş toprakların dörtte biri Almanya'dan alınacaktır.

Halka gelince, üç, dört milyon Polonyalının doğudan batı bölgelerine göçürüleceği anlaşılıyor. Rus verilerine göre, savaştan önce buralarda oturan Alman halkı sekiz milyon ikiyüz elli bini buluyor. Bu durumda, bunca çok sayıda insana yer değiştirtmenin güçlükleri bir yana, Almanya'nın öbür bölgeleri üstüne gereğinden fazla bir yük yüklenmiş olacak, yine de yiyecek sorunu çözülmeden kalacak demektir.

Truman: Fransa, Saar ve Ruhr bölgelerini almak isteyecek. Bu bölgeler de Fransa'ya verilirse Almanya'dan geriye ne kalacak?

Stalin: Bu konuda bir karar yok, ama Polonya'nın batı sınırı hakkında bir karar var; bu da, Polonya'nın kuzeyde ve batıda topraklar alması gerektiği kararıdır.

Churchill: Başkomutan Stalin'in Almanların bu topraklardan çıktığını belirtmesi üstünde söylenecek bir şey daha var. İki ya da iki buçuk milyon Almanın yine de buralarda kaldığı hakkında başka bilgiler var. Bu rakamın doğruluğunun araştırılması gerekir elbet.

Stalin: Elbet araştırılmalı. Sınır konusunda görüşüyorduk, Almanya'nın yiyecek ihtiyacı sorununa vardık şimdi de. Bu konuyu da görüşmek istiyorsanız görüşelim, ben aldırmam.

Churchill: Doğru, sınırı konuşuyorduk, Almanya'nın yiyecek ihtiyacına döndük. Yalnız, sınır sorununun çözümünün başka sorunların çözümünde bazı büyük güçlükler yarattığı için bu konuya değindim.

Stalin: Almanya'ya yiyecek sağlanması konusunda bazı güçlükler olduğunu kabul ediyorum, ama bundan Almanların kendileri suçlu. Savaştan sonra sekiz milyon Almanın hiçbiri kalmadı orada gerçekten de. Stettin'i alalım: 500.000 nüfusu vardı ama biz Stettin'e girdiğimizde 8.000 kalmıştı.

Doğu Prusya'da Almanlar şöyle yaptılar: Büyük bir kısmı batıya, birliklerinin gerisine gitti, geri kalanlar da Königsberg bölgesine, Ruslara gittiler. Polonya topraklarına ekleneceği işaretlenen bölgeye vardığımızda hiç Alman kalmamıştı orada, yalnız Polonyalılar vardı. Böyle oldu işte.

Vistül ve Oder arasındaki bölgede Almanlar tarlalarını bıraktılar. Şimdi bunların ürünlerini Polonyalılar

topluyor. Polonyalıların işlediklerini Almanlara vermeğe yanaşacaklarını sanmıyorum. Bu bölgelerde ortaya çıkan durum bu.

Truman: Şunu yine belirtmek istiyorum: Üstünde anlaşmaya varılan işgal bölgeleri, bu anlaşmada belirtilen kuvvete teslim edilmelidir. Polonya sınırlarının görüşülmesine bir itirazım yok, ama bu sorunu burada çözemeyeceğimize inanıyorum.

Churchill: Polonya'ya, Curzon Hattı doğusunda Polonya'nın elinden alınan toprakları Almanya'dan alınacak topraklarla ödemeğe karar verdik. Ama alınanla verilen dengeli olmalıdır. Polonya şimdi doğuda verdiğinden çok fazlasını istiyor. Müttefikler bir yana, bunun Avrupa yararına olduğunu sanmıyorum. Curzon Hattı doğusundan üç, dört milyon Polonyalı çıkarılacaksa üç, dört milyon Alman da batıya gönderilebilir, bunlara yer açmak için, Ama şimdi söz konusu olan, sekiz milyon insana yer değiştirilmesi benim destekleyebileceğim birşey değil. Alınanla verilen eşit olmalıdır, yoksa bu Polonya'nın kendisi için de iyi olmaz. Almanlar, Başkomutanın söylediği gibi, Oder'in doğusundaki ve batısındaki toprakları boşaltmışlarsa buralara geri dönmeye teşvik edilmelidirler.

Ne olursa olsun, Alman halkına yiyecek sağlanması konusunda Polonyalıların felâket bir durum yaratmağa hakları yoktur. Bu görüşü yine belirtmek istiyorum. Başkomutanın, karşılaştığımız güçlükler için, bizim de ona göstermeği umduğumuz anlayışı göstermesini istiyorum.

Yiyecek kaynağı olmayan bir Alman halkının yükünü sırtlanmak istemiyoruz. Ruhr'daki kömür madenleri bölgesinin kalabalık nüfusunu alalım. Bu insanlar İngiliz işgal bölgesi içindeler. Bunlara yeterince yiyecek sağlanmazsa, bizim işgal bölgesindeki durum Alman toplama kamplarındakine benzer.

Stalin: Ne de olsa, Almanya dışardan tahıl almadan geçinemez, geçinememiştir de.

Churchill: Elbet, ama doğudaki toprakları alınırsa kendini beslemesi daha da güçleşecek.

Stalin: Tahılı Polonya'dan alsınlar.

Churchill: Bu toprakları Polonya toprakları saymıyoruz.

Stalin: Ama üstünde Polonyalılar yaşıyor, toprağı işleyen onlar. İşledikleri toprakların ürününü Almanlara bırakmalarını isteyemeyiz Polonyalılardan.

Churchill: Ayrıca, Polonyalıların işgal ettikleri bölgelerde durumun çok tuhaf olduğunu da belirtmeliyim. Sözgelimi, Polonyalıların İsveç'e Silezya kömürü sattıkları söylendi bana. Biz İngiltere'de kömür sıkıntısı çekerken, yakıtsız, çok soğuk ve sert geçen bir kışla karşıkarşıya kaldığımız bir sırada yapıyorlar bunu. Şu genel ilkeyle başlıyoruz: 1937 sınırları içinde, Almanya'nın yiyecek ve yakıt ihtiyaçları, yiyecek ve yakıtın çıktığı işgal bölgesi hangisi olursa olsun, nüfusa oranlı olarak eşit bir biçimde karşılanacaktır.

Stalin: Peki kömürü kim çıkaracak topraktan? Almanlar bu işi yapmıyor yapanlar Polonyalılar, onlar çalışıyor madenlerde.

Churchill: Ama Silezya'da çalışıyorlar.

Stalin: Bütün efendiler kaçtı oradan.

Churchill: Askerî hareketten korktukları için kaçtılar, ama şimdi savaş bittiğine göre geri dönebilirler.

Stalin: Geri dönmek istemiyorlar, Polonyalılar da bu fikri pek benimsemiyorlar.

Churchill: Dün Başkomutanın, bugünün ve geleceğin sorunlarının öç alma duygularına kapılarak ele alınmaması gerektiği konusunda söyledikleri beni çok etkiledi. Bu nedenle, bugün söylediklerimi yakınlıkla karşılaya-

cağına inanıyorum, çünkü herşeyden Polonyalılar yararlanırken bu kadar çok sayıda Almanı bize göndermek haksızlık olacak.

Stalin: Ben kömür bölgesinden kaçan sanayicilerden söz ediyorum. İsveçliler gibi biz kendimiz de Polonyalılardan kömür alıyoruz, çünkü Baltık bölgesi gibi bazı bölgelerde kömür sıkıntısı çekiliyor bizde de.

Truman: Almanya'nın oldukça büyük bir bölümünün Polonya işgaline bırakılması bir **fait accompli** gibi görünüyor. O zaman, tazminat alma konusunda yapılacak ne kalıyor? Birleşik Devletler'de biz bile kömür sıkıntısı çekiyoruz. Buna karşılık, yine de, bu yıl 6,5 milyon ton kömür gönderiyoruz Avrupa'ya. Sanırım, Almanya'nın bu kesimi, özellikle kömür bölgesi, hem tazminat bakımından, hem de yiyecek ihtiyacı bakımından, Almanya'nın elinde kalan topraklardan sayılmalıdır. Şimdi. Polonya'nın gelecekteki sınırları sorununu görüşüyoruz. Ama bu sorunu burada çözecek durumda olmadığımızı ve bunun bir barış konferansında karara bağlanması gerektiğini sanıyorum.

Stalin: O zaman, oradaki kömürü kim çıkaracak? Biz Ruslar, kendi girişimlerimiz için bile işçi sıkıntısı çekiyoruz. Alman işçilerinin hepsi orduya yazıldı, Goebbels'in propagandası amacına erdi. Geriye bütün üretimin durdurulması kalıyor ya da Polonya'ya devredilmesi. Başka çıkar yol yok. Kömüre gelince, şunu söylemeliyim: Eski sınırları içinde Polonyalıların kendi kömür madenleri vardı, hem de çok zengin bir maden. Bu kömür madenine Almanların elinde olan Silezya bölgesi de eklendi. Polonyalılar orada çalışıyorlar. Polonyalıların çıkardıkları kömürü alamayız ellerinden.

Churchill: Anladığıma göre, Silezya'daki kuyularda Polonyalılar çalışıyor. Sovyet işgal bölgesindeki kuyula-

rın Sovyet Hükümeti adına işletilmesine bir diyeceğim yok, ama Polonya Hükümetinin, işgali için Polonya'ya verilmeyen bir bölgede bu işi yapmasına itiraz edilir.

Stalin : Bu, iki dost ülke arasındaki bütün ilişkileri koparır Mr. Churchill'den, Almanların kendilerinin de insangücü sıkıntısı çektiklerini düşünmesini rica ederim. Ordumuz ilerlerken karşılaştığımız girişimlerin çoğunda yabancı işçiler kullanıldığını gördük: İtalyan, Bulgar, Rus, Fransız, Ukraynalı, v.b. işçiler. Bütün bu işçiler Almanlar tarafından yurtlarından zorla getirilmişlerdi. Rus birlikleri bu bölgelere vardığında yabancı işçiler kendilerini özgür saydılar ve yurtlarına döndüler. Alman işçiler nerde? Çoğunun Alman ordusuna alındığı ve savaşta ya öldükleri ya da tutsak düştükleri anlaşılıyor.

Bunun sonucunda ortaya çıkan durum da, koskocaman Alman sanayisinin, önemsiz denecek kadar az sayıda Alman ve çok sayıda yabancı işçiyle işlemekte oluşudur. Bu yabancı işçiler kurtarıldıklarında çıkıp yurtlarına gittiler, girişimler de işçisiz kaldı. Bugünkü durumda, bu kuruluşlar ya kapatılmalı ya da yerli halka, yani Polonyalılara buralarda çalışma izni verilmelidir. Polonyalıları çıkaramazsınız artık buralardan. Bu durum kendiliğinden çıktı ortaya. Bunun için kime suçlu tutulamaz.

Attlee : Bugünkü durum hakkında, Almanya'yı işgal eden kuvvetler açısından birkaç şey söylemek istiyorum. Almanya'yla Polonya arasındaki kesin sınır sorununu bir yana bırakırsak, bir zamanlar iktisadî bir bütün olan bir ülkenin, büyük bir kargaşalık içine düşmüş olduğunu görüyoruz. Önümüzde, yiyecek ve kömür ihtiyacını, Polonyalıların da oturduğu doğu bölgelerinden sağlayan bir ülke var. Bütün 1937 Almanya'sı kaynaklarının Alman nüfusun bütününü beslemek için kullanılması gerektiğine ve Almanya'nın bir bölümü önceden kesilip alı-

nırsa, bunun güney ve batıdaki işgal bölgelerinde, işgal kuvvetlerine büyük güçlükler çıkaracağına inanıyorum.

Doğu bölgeleri için insan gücü gerekiyorsa, bu, Almanya'nın öbür bölgelerindeki nüfustan, terhis edilen ya da askerî sanayide çalıştırılmayan kesimden sağlanmalıdır. Önümüzdeki birkaç ay içinde Müttefiklerin güç bir duruma düşmelerini önlemek için, bu insangücü en çok nerede işe yarayacaksa oraya gönderilmelidir.

Stalin : Mr. Attlee, Polonya'nın kendisinin de savaşın sonuçlarından ötürü sıkıntıda olduğunu ve Polonya'nın bir Müttefik olduğunu hesaba katacak mı acaba?

Attlee : :Evet, ama kendini ayrıcaklı bir durumda buldu.

Stalin : Almanya'ya karşı öyle. Böyle olmalı.

Attlee : Hayır, öbür Müttefik devletlere karşı.

Stalin : Gerçekte durum böyle olmaktan çok uzak.

Truman : Bu konuda düşündüklerimi açık açık söylemek istiyorum. 1937 Almanyasının doğu kesiminin, tazminat sorununun çözümü buna dayandığı ve bütün Alman halkının yiyecek ve kömür ihtiyacı buradan sağlandığı sürece, yabancı ellere geçmesini kabul edemem.

Churchill : Bu sorun için söyleyeceklerimiz bitmedi henüz. Ayrıca, daha hoş sorunlarımız da var elbet. *[Gülüşmeler.]*

Truman : Şimdi oturuma son vermeği ve bu sorunları kendi kendimize yeniden düşünmeyi öneriyorum. Böylesi daha uygun geliyor bana.

Stalin : Peki, ben de uygun buluyorum.

Truman : Yarınki oturum öğleden sonra saat beşte.

22 Temmuz 1945

Altıncı Oturum

Truman oturumu açtı.

Stalin : Avusturya'daki Sovyet birliklerinin bugün çekilmeye başladıklarını ve bazı yerlerde 100 kilometre kadar çekilmeleri gerekeceğini size duyurmak istiyorum. Çekilme, 24 Temmuzda sona erecektir. Müttefik birliklerin öncüleri Viyana'ya girmiş bulunmaktadır.

Churchill : Anlaşmayı bu kadar çabuk uygulamaya başladığı için Başkomutana teşekkür borçluyuz.

Truman : Amerikan Hükümeti de teşekkürlerini bildirir.

Stalin : Teşekkür gerektirecek bir neden yok, bunu yapmak görevimizdir.

[Bundan sonra, İngiliz temsilcisi, Dışişleri Bakanlarının o sabahki oturumda aşağıdaki sorunları görüştüklerini bildirdi.

Birinci sorun : Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisi. Bakanlar, 21 Temmuzda A.B.D. delege kurulu tarafından verilen bir muhtırayı incelediler. Muhtırada üç sorun ele alınıyordu: Birincisi, bazı Avrupa ülkelerinde seçimlerin gözetimi; ikincisi, kurtarılmış bölgelerde ve eski uydu ülkelerde, dünya basın mensupları için elverişli koşulların yaratılması; üçüncüsü, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki denetleme kurullarının çalışma yöntemleri.

İngiltere temsilcisi, A.B.D. muhtırasını kabul ettiğini belirtti. Sovyet temsilcisi, seçimlerin gözetimiyle ilgili öneriyi kabul etmedi.

Basın mensupları ve Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki denetleme kurullarının çalışma yöntemleriyle ilgili olan ikinci ve üçüncü sorunların, aşağıda belirtilen üyelerden kurulu bir alt komiteye gönderilmesine karar verildi: Birleşik Devletler'den Cannon ve Russell, S.S.C.B.'den Sobolev, Büyük Britanya'dan Hayter.

Sovyet temsilcisi, Romanya, Bulgaristan ve Maca-

ristan'daki denetim kurullarında İngiliz ve Amerikan temsilcilerinin statülerindeki son gelişmeleri gösteren bir muhtıra vermeyi kararlaştırdı. Sovyet temsilcisi, bir de, İtalya'daki Müttefik kurulun çalışmalarında izlenen yöntem için uygun ve gerekli gördüğü değişiklikler konusunda bir muhtıra hazırlamağa karar verdi.

İkinci sorun : Almanya'yla ilgili iktisadî ilkeler.

İktisadî işler Alt Komisyonu tarafından bir rapor sunuldu. A.B.D. temsilcisi, tazminat konusundaki görüşmelerin bir sonraki oturuma ertelenmesini istedi. Sovyet temsilcisi, alt komitede karara varılan iktisadî ilkelerin görüşülmesini istedi. Böylece, Dışişleri Bakanları, yalnız üstünde anlaşmaya varılmış ilkelerin görüşülmesine ve anlaşmazlık konusu olan ilkelerle tazminat konusundaki görüşmelerin ertelenmesine karar verdiler. Tanzimat sorununun, Dışişleri Bakanlarının 23 Temmuz oturumu gündeminin başına alınmasına karar verildi.

11, 12, 14, 15 ve 17. paragraflar kabul edildi. Öbür paragraflar üstünde hâlâ anlaşmazlıklar var.

10. paragrafın son cümlesi değiştirilerek şöyle dendi:

«Ruhsatlı üretim için gerekli olmayan üretim hacmi, Müttefik Tazminat komisyonu tarafından tavsiye edilen ve ilgili Hükümetler tarafından onaylanan tazminat planı uyarınca aktarılacak, ya da aktarılmazsa, yok edilecek.»

13, 16 ve 18. paragraflar, üzerlerinde yeniden görüşülmek için bir yana bırakıldı.

Bakanlar, Hükümet Başkanlarının bugünkü oturumu için aşağıdaki gündemi tavsiye etmeğe karar verdiler :

1. Polonya'nın batı sınırı : görüşmelerin devamı.

2. Vesayet : Hükümet Başkanlarının bir gün önceki oturumları gündeminden kalan sorun.

3. Türkiye: bu sorun da bir gün önceki oturumdan kalmıştır.

4. S.S.C.B. batı sınırının kısmen değiştirilmesi : Sovyet delege kurulunun önerisi.

5. İran : Birleşik Krallık delege kurulu tarafından 21 Temmuzda verilen muhtıra.

Sorunlardan bazılarının Dışişleri Bakanlarının birgün sonraki oturumuna alınmasına karar verildi. Bu sorunlar şunlardır:

1. Avrupa'nın hemen çözülmesi gereken iktisadî sorunlarının eşgüdümlenmesi : A.B.D. delege kurulunun önerisi.

2. Almanya'nın kendilerince kabul edilen ilkeler uyarınca denetlenmesi konusunda Hükümet Başkanlarının talimatı : A.B.D. delege kurulunun önerisi.

3. Tanca : Sovyet delege kurulunun önerisi.

4. Suriye ve Lübnan : Sovyet delege kurulunun önerisi.]

Truman : Bu sorunların, Dışişleri Bakanlarına, yarınki oturumlarında görüşmeleri için gönderilmesini kabul ediyor musunuz?

Churchill : Suriye ve Lübnan'la ilgili önerilerin neler olduğunu bilmiyorum. Bu sorun başka herhangi bir devletten çok bizi ilgilendirir. Dostlarım bu sorundan pek etkilenmezler, çünkü orada işin içinde olan İngiliz birlikleridir. Bu konuda Fransa'dan yana bazı güçlüklerle karşılaştık. Suriye ve Lübnan'ı bırakmaya hazırız, oradan beklediğimiz birşey yok. Ama bunu şimdi yapmamız mümkün değil, çünkü İngilizler çekilir çekilmez Fransızların hepsi öldürülür. Bir karara varmadan önce sorunun ne olduğunu öğrenmek isterim. Belki bunu burada yapmak mümkündür.

Stalin : Elbette. Sorun şöyle : Suriye Hükümeti Sov-

yet Hükümetine başvurarak, bu duruma bir son vermesi için birşeyler yapmasını istedi. O sıralar, bu konuda Fransa, İngiltere ve Amerikan Hükümetlerine birer nota verdiğimiz biliniyor. Bu konuyla ilgili bilgiyi almak isteriz, çünkü biz de ilgiliyiz bununla. Bu sorun önce Dışişleri Bakanları tarafından incelenebilir elbet.

Churchill : İlk üç sorunun incelenmek üzere Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini, ama Suriye ve Lübnan sorununun burada görüşülmesini yeğlerim.

Stalin : Hay hay.

Truman : İlk üç sorunun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini, Suriye ve Lübnan sorununun da burada, gündemdeki sorunların görüşülmesi bittikten sonra, Hükümet Başkanları tarafından incelenmesini öneriyorum.

Gündemin ilk maddesine geçiyoruz: Polonya'nın batı sınırı.

A.B.D. Hükümetinin bu konudaki görüşü dün, tarafımdan açıklanmıştı.

Churchill : Sayın Başkan, tutumunuzu dün açıkladığını söylediniz. Benim de, belirttiğim görüşlere ekleyecek bir şeyim yok.

Truman : (Stalin'e) Sizin ekleyecek bir şeyiniz var mı?

Stalin : Polonya Hükümetinin demecini incelediniz mi?

Truman : Evet. Okudum.

Churchill : Bierut'un mektubu mu?

Stalin : Bierut ve Osobka-Morawski'nin mektubu.

Churchill : Evet, okudum.

Stalin : Bütün delegeler ayni görüşteler mi?

Truman : Öyle olduğu besbelli.

Stalin : Öyleyse sorun çözülmeden kalıyor.

Truman : İkinci soruna geçelim mi?

Churchill : Çözülmeden kalıyor ne demek? Bu konu-

da hiçbirşey yapılmayacak mı demek oluyor?

Truman : Bir sorun çözülmezse üstünde yine görüşülebilir.

Churchill : Bu sorunu görüşebilmek için, biz dağılıncaya kadar olgunlaşmasını umacağız artık.

Stalin : Mümkün.

Churchill : Bu sorunu çözmeden ayrılırsak çok yazık olacak. Bu sorun herhalde bütün dünya parlamentolarında görüşülecek.

Stalin : Öyleyse Polonya Hükümetinin isteğini kabul edelim.

Churchill : Bu istek İngiliz Hükümeti tarafından kesinlikle kabul edilemez. Dün bu isteğin niçin kabul edilemiyeceğini açıklayan birkaç neden gösterdim. Böyle bir toprağı almak Polonya için yararlı olmayacak, Almanya'nın iktisadını sarsacak ve işgal kuvvetlerine Almanya'nın batı bölgelerine yiyecek ve yakıt sağlamak için fazladan bir yük yükleyecektir. Üstelik, bu kadar çok sayıda insanın yerlerinden çıkarılmasının ahlâk kurallarına uygun olup olmayacağı onusunda da kuşkuluyuz. Yeniden yerleştirme ilkesini kabul ettik, ama Curzon hattının doğusundan yerleştirilen nüfusa oranlı olarak. Sekiz, dokuz milyon insan söz konusu olunca doğru bulmuyoruz bunu. Bu sorun üstünde alınan bilgiler çelişme içinde; Sovyet verilerine bakılırsa bütün bu insanlar oradan göçmüşler. Bu bilgi doğrulanmadıkça kendi rakamlarımıza bağlı kalacağız. Şimdiye kadar, gerçekte orada ne olup bittiğini denetlememiz mümkün olmadı. Başka nedenler de verebilirim ama konferansı tedirgin etmek istemem.

Stalin : Mr. Churchill'in verdiği nedenlere itiraz etmeye kalkışmıyorum, ama son derece önemli bazı nedenler aklımda.

Almanya'nın yakıtsız kaldığı söyleniyor, ama Ren

bölgesi kalıyor elinde, orada yakıt çok. Silezya kömüründen yoksun kaldığı için Almanya ayrıca özel bir güçlük çekecek değil, Almanya'nın asıl yakıt kaynakları batıdadır.

İkinci sorun, nüfusun yeniden yerleştirilmesi sorunu. Bu bölgelerde ne sekiz, ne altı, ne üç, ne de iki milyon insan var. Buralarda oturanlar ya orduya alınmışlar, ölmüşler, tutsak düşmüşler, ya da başka yerlere göçmüşler. Bu bölgede pek az Alman kalmıştır. Bunun doğruluğu saptanabilir. Polonya temsilcilerinden Polonya sınırları konusunda görüşlerini dinlememiz mümkün mü acaba?

Churchill : Şimdiki durumda, Başkanın Yugoslav temsilcilerinin çağrılması konusunda belirttiği görüşten ötürü bu öneriyi desteklemeyeceğim.

Stalin : Polonya temsilcileri, Londra'ya Dışişleri Bakanları Konseyine çağrılsın ve orada dinlenilsin.

Truman : Buna bir itirazım yok.

Churchill : Ama sayın Başkan, Dışişleri Bakanları ancak Eylülde toplanacaklar.

Stalin : Olsun. Polonya Hükümeti temsilcilerini o zaman çağırır Konsey Londra'ya.

Churchill : Bilginin doğruluğunu saptamak için mi?

Stalin : O zamana kadar üç taraf da istediği bilgiyi kendi toplamış olur.

Churchill : Ama bu Konferans çözebilecekken, güç bir sorunun bu Konferanstan alınıp Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilmesinden başka bir anlamı olmayacak bunun.

Stalin : Ben de bu Konferansın bu sorunu çözebileceğini sanıyorum. Kırım Konferansı kararlarına dayanarak, Polonya Hükümetinin batı sınırı konusundaki düşüncelerini dinlemek görevimizdir.

Truman : Doğru bu dediğiniz. Dışişleri Bakanları

Konseyinin Polonya Hükümeti temsilcilerini Londra'ya çağırmaları yolundaki Sovyet önerisi kabul edilmelidir. Ama bu, sorunun bu Konferansta görüşülmesini engellemez elbet.

Stalin : Polonya Hükümeti temsilcilerinin, Eylülde Londra'da toplanacak olan Dışişleri Bakanları Konseyine çağrılarak düşüncelerinin orada dinlenmesini öneriyorum.

Churchill : Bu başka bir sorun. Bu bölgelerde kalan Almanların sayısıyla ilgili verilerin saptanmasıyla ilgili olduğunu sanıyordum ben.

Stalin : Polonya'nın batı sınırıyla ilgili.

Churchill : Ama, sınır sorununun bir barış konferansında sonuçlanması gerekirken bu sorun hakkında orada nasıl karara varılır?

Truman : Dışişleri Bakanları Konseyinde Polonyalıların dinlenmesini yararlı buluyorum.

Churchill : Bunca büyük önemi ve acelesi olan bir sorunun, çözüm için bu Konferanstan daha az yetkisi olan bir organa gönderilmesine üzülüyorum.

Stalin : Öyleyse, Polonyalıları buraya çağıralım ve dinleyelim, bakalım ne diyecekler.

Churchill : Böyle olmasını yeğlerim, çünkü bu sorun tekletilmemeli. Ama Polonyalıların ne isteyeceklerini şimdiden söylemek mümkün. Kabul edebileceğimizden çok fazlasını isteyecekler elbet.

Stalin : Ama Polonya'lıları çağırırsak, bu sorunu onları dinlemeksizin karara bağlamakla suçlayamayacaklar bizi. Benim istediğim, Polonya'lılar tarafından bize böyle bir suçlamanın yöneltilmemesi.

Churchill : Ama ben onları suçlamadım.

Stalin : Siz değil, Polonya'lılar, bize dinlemeden sınır konusunu karara bağladılar diyecekler.

Churchill : Anlıyorum şimdi.

Truman : Bu sorunun hemen çözümü çok mu gerekli? Yine söylüyorum : bu sorunun kesin karara bağlanması bir barış konferansına bırakılmalıdır. Bu sorunu bizler çözemeyiz. Ama burada görüşülmesi çok yararlı oldu. Ayrıca görüşmelere devam edilebilir. Benim anlayamadığım, bu sorunun niçin bu kadar acele olduğudur.

Stalin : Geciktirilebilirse, Dışişleri Bakanları Konseyine gönderelim. Boşuna yapılmış bir iş olmaz bu.

Truman : Ama burada üstünde biraz daha durulmasını da önlemez bu.

Churchill : Sayın Başkan, size saygım sonsuzdur, ama bu sorunun geciktirilmemesi için yeter nedenler var. Bu sorunun çözülmesi sonraya bırakılırsa **status quo** yerleşmiş olacak. Polonyalılar bu toprakları işlemeğe başlayacaklar, buralara yerleşecekler ve bu süreç böylece giderse ilerde başka bir karar almak çok güç olacak. İşte bu yüzden, Polonya sorununun ne durumda olduğu bilinsin diye, ben hâlâ, burada bir anlaşmaya varacağımızı umuyorum.

Biz burada bir anlaşmaya varamıyorsak, Londra'da Dışişleri Bakanları tarafından nasıl çözülür bu sorun, anlamıyorum. Bu sorunu bir karara vardıramazsak, yiyecek ve yakıt sorunu açık kalmış olacak, böylece, Alman halkına yiyecek ve yakıt sağlamak bizim, herkesten çok İngilizlerin omuzlarına yüklenecek; çünkü, İngiliz işgal bölgesi yiyecek kaynakları en az olan bölgedir. Polonyalıları dinledikten sonra Dışişleri Bakanları Konseyi de bir karara varamazsa bu sorun belirsiz bir süre için ertelenecektir. Bu arada kış bastıracak ve hâlâ bir karara varılamamış olunacak.

Başkomutan Stalin'le, dün sözünü ettiği, olaylar geliştikçe ortaya çıkan pratik güçlükler konusunda anlaşmaya varmayı çok isterim. Bugünden sonra bir barış kon-

feransına kadar geçecek süre içinde uygulanmak üzere uzlaştırıcı bir çözüm yolu bularak size sunabiliriz. Geçici bir sınır çizmeyi öneriyorum : bu sınırın doğusunda kalan topraklar, sınır sorunu bir barış konferansında kesin bir karar bağlanıncaya kadar, Polonya'nın bir parçası olarak Polonyalılar tarafından işgal edilebilir; sınırın batısındaki Polonyalılarsa, burada kalanlar olursa, Sovyetler Birliği'ne verilen işgal bölgesi içinde Sovyet Hükümeti temsilcileri olarak kalabilirler.

Tahran Konferansından bu yana Başkomutanla birçok kere görüştüm. Yeni Polonya sınırlarının batıya, Oder nehrine doğru ilerlemesi üstünde genel olarak anlaştık sanırım. Ama bu sorun o kadar basit değil. Başkomutanla aramızda çıkan görüş ayrılığının nedeni, İngiltere Hükümetinin Polonya batı sınırının genişlemesini istemekle birlikte, bu sınırı Sovyet Hükümetinin istediği kadar ileri götürmeği kabul etmemesinden çıktı. Oder nehrini sınır kabul ederken, iki yıl önce, daha kesin bir sınır çizilmesi söz konusu değilken, Tahran'da görüşülen sınırı düşünüyorum. Konferansın geçici bir Polonya sınırı konusunda görüşmesini önermeye hazırız şimdi. Bu sorun Eylüle ertelenirse, Dışişleri Bakanları bunu Polonyalılarla görüşürse, sorunun kıştan önce çözülemiyeceği anlamına gelir bu. Bu konu üstünde burada bir ilke anlaşmasına varamazsak çok üzüleceğim. Benim görüşüme göre, bu sorun ertelenir de görüşülmesi Polonyalılarla birlikte yürütülmek üzere Dışişleri Bakanlarına bırakılırsa, orada varılan karardan hiç yararımız olmayacak.

Sınır ve toprak konusunda durumumuz apaçık Bu durumdan kurtulmak için burada pratik bir yol bulunmasını istiyorum. Ama bu sorun Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilirse çözümü uzun bir süre sürüklenmiş olacak. Üstelik, burada çözülmesinin mümkün olmadığını san-

mıyorum. Burada uzlaştırıcı bir çözüm bulabileceğimizden kuşkum yok. Vermeyi kararlaştıracağımız herşeyi Polonyalılara verir gerisini de Sovyet Hükümeti yönetimine bırakabiliriz.

Eylüle kadar bu sorunun çözülmeden bırakılması anlamsız. Bu konuda bir karar almazsak Konferansımız için bir başarısızlık sayılacaktır bu.

Bir kere daha tekrarlıyorum: «Oder hattı» deyimini kullanırken, düşündüğümüz, yaklaşık olarak çizilmiş bir sınırdır. Önerdiğimiz sınır harita üstüne çizilmelidir; çünkü bir yerde Oder'i bile geçiyor.

Konferansı, bu konuda gösterdiği çabaları sürdürmeğe, bugün olmazsa başka bir gün anlaşmaya varmaya çağırıyorum, çünkü Dışişleri Bakanları Eylülde toplanacaklar ve diyelim bir gece içinde Polonyalılarla görüşecekler. Yine Sovyet tarafı bir görüş Birleşik Devletler'le İngiltere tarafı başka bir görüş savunacak. Sorun yine askıda kalacak ya da karara bağlandığında çok geç olacak. Diyalim, Berlin'in durumu ne olacak? Berlin, kömürünün bir kısmını Silezya'dan alır.

Stalin : Berlin, eskiden de olduğu gibi, kömürünü Silezya'dan değil, Saksonya'da Torgau'dan alır.

Churchill : Berlin için kömür sorunu çok önemli, çünkü ortak işgalimiz altında.

Stalin : Ruhr'dan Zwickau'dan alsınlar kömürü

Churchill : Linyit denilen kömür müdür bu?

Stalin : Hayır, iyi taş kömürü. Linyit, briket yapımında yararlıdır, Almanya'da bu işi iyi yapan fabrikalar var. Çeşit çeşit olanakları var Almanların.

Churchill: Benim bütün demek istediğim, Berlin'in bu çeşit kömürü Silezya'dan aldığıdır.

Stalin : İngiliz birlikleri Zwickau bölgesini işgal etmeden önce Almanlar Berlin için kömürü oradan alıyor-

lardı. Müttefik kuvvetlerin Saksonya'dan ayrılarak batıya ilerlemesi üzerine Berlin, kömürünü Torgau'dan almaya başladı.

Truman : Bu sorunla ilgili Birleşik Devletler tutumunu yeniden belirtmeme izin verin.

Stalin : Hay hay.

Truman : Kırım Konferansı kararlarından bazı bölümler okumak istiyorum:

«Üç Hükümet Başkanı, Polonya'nın doğu sınırının, Curzon hattını, bazı bölgelerde Polonya lehine 5 - 8 kilometrelik sapmalarla izlemesini kabul ederler. Hükümet Başkanları, Polonya'nın kuzeyde ve batıda geniş toprak parçaları alması gereğini tanırlar. İlerde sırası geldiğinde, bu toprakların büyüklüğü konusunda yeni Ulusal Birlik Geçici Polonya Hükümeti'nin fikrini almanın ve bundan sonra Polonya batı sınırının kesin olarak çizilmesini barış konferansına kadar bekletmenin yerinde olacağı görüşündedirler.»

Bu anlaşmaya, Başkomutan Stalin, Başkan Roosevelt ve Başbakan Churchill tarafından varılmıştı. Bu karara katılıyorum; Başkomutan Stalin'in dün sözünü ettiği güçlükleri de anlıyorum. Başbakan Churchill'in anlattığı yiyicek ve yakacak sağlanmasıyla ilgili güçlükleri de anlıyorum. Ama bu güçlüklerin sorunun özünü değiştirdiğini sanmıyorum.

Stalin : Bu sorundan bıkmadınızsa bir kere daha konuşmağa hazırım. Ben de az önce Başkanın okuduğu Kırım Konferansı kararından başlayacağım. Bu kararda kesin olarak ve açıkça belirtildiğine göre, Polonya'da Ulusal Birlik Hükümeti kurulunca Polonya'nın batı sınırı konusunda Polonya Hükümetinin fikrini almanız gerekiyor. Polonya Hükümeti görüşünü mektupla bildirdi. Şimdi önümüzde iki olasılık var: Ya Polonya Hükümetinin Po-

lonya batı sınırı konusundaki görüşünü onaylayacağız, ya da Polonya önerilerini kabul etmiyorsak, Polonya temsilcilerini burada dinleyip ondan sonra bu konuda bir karara varacağız.

Bu sorunun Konferansımızda bir karara bağlanmasını uygun buluyorum, Polonya Hükümetiyle aramızda bir görüş birliği olmadığına göre, temsilcilerinin çağrılarak dinlenmesinin de yerinde olacağı kanısındayım. Ama Polonyalıların bu Konferansa çağrılmaması istendi. Böyle olunca, bu sorunu Dışişleri Bakanları Konseyine gönderebiliriz.

Mr. Churchill'e ve Kırım Konferansında bulunanlara, o zaman Başkan Roosevelt ve Başbakan Churchill tarafından belirtilen ve bizim katılmadığımız görüşü hatırlatmak isterim. Mr. Churchill, Polonya batı sınırının Oder nehri ağzından başlayarak Oder'i izlemesini ve Oder'in Neisse ile birleştiği noktada Neisse'nin doğusuna geçmesini önermişti. Ben Neisse'in doğusunda kalan bir sınırı savundum. Başbakan Churchill ve Başkan Roosevelt'in planına göre, Stettin'le Breslau ve Neisse'nin batısında kalan bölge Almanya'da kalacaktı.

Bizim şimdi burada görüştüğümüz konu sınırlardır, ama geçici sınırlar değil. Bu sorun böyle savuşturulamaz. Polonyalılarla anlaşabilseydiniz, buraya Polonya Hükümeti temslicilerini çağırmadan da bir karara varılabilirdi. Ama Polonya Hükümetinin görüşüne katılmadığınıza ve düzeltmeler yapmak istediğinize göre, Polonyalıları buraya çağırıp fikirlerini almakla iyi etmiş olacağız. Bu bir ilke sorunu.

Churchill : Sorunun bir barış konferansı tarafından kesin bir çözüme vardırılıncaya kadar geçecek süre içinde geçerli olacak pratik bir karar alınabilmesi için, İngi-

liz Hükümeti adına, Polonyalıların buraya çağrılmasına karşı yaptığım itirazı geri alıyorum.

Truman : Polonya Hükümeti temsilcilerinin buraya çağrılmasına bir itirazım yok. Burada Dışişleri Bakanlarımızla görüşmeler yapabilirler.

Stalin : Doğru.

Churchill : Sonra, bu görüşmelerden alınacak sonuçlar Hükümet Başkanlarına getirilebilir.

Stalin : Evet, evet.

Churchil : Kim gönderecek onlara bu çağrıyı?

Stalin : Konferans Başkanı sanırım.

Truman : Olur. Şimdi ikinci soruna geçiyoruz. Sovyet delege kurulunun vesayet konusunda vereceği öneriler var sanıyorum.

[Sovyet delege kurulu, vesayet konusunda önerilerini ileri sürerken, yazılı olarak sunulan öneriler içeriğinin San Fransisco Konferansı kararlarına dayandığını belirtti. Ayrıca, vesayet konusunda temel sorun, Birleşmiş Milletler Anayasasında karara bağlanmış olduğuna göre, Hükümet Başkanları Konferansının doğrudan doğruya somut toprak sorunlarıyla karşı karşıya kaldığını söyledi. Sovyet delege kurulu, Konferansın bu konuyu ayrıntılı olarak ele almasının beklenemeyeceğini, ama önce İtalya'nın Afrika ve Akdeniz'deki kolonileri, sonra da Milletler Cemiyeti mandaları sorunlarının görüşülebileceği fikrinde olduğunu açıkladı. Sovyet delege kurulu, önerilerinde, eski İtalyan kolonileri sorununda iki değişik çözüm yolu bulunduğuna değindi. Sorunun, Dışişleri Bakanları toplantısında incelenmek üzere Bakanlara gönderilmesi öneriliyordu.]

Churchill: Her sorun üstünde tartışılabilir elbet, ama taraflar arasında görüş ayrılıkları varsa elde edilen sonuç tatlı bir tartışmadan başka birşey olmayacaktır.

Mandalar sorunu San Fransisco'da karara bağlanmıştır sanırım.

Truman : Birleşmiş Milletler Anayasasının vesayetle ilgili maddesini okumama izin verin:

«1. Vesayet rejimi aşağıdaki nevilerden olup, Vesayet anlaşmaları gereğince bu rejime tâbi kılınabilecek olan ülkelere tatbik edilecektir:

(a) Halen manda altında bulunan ülkeler;

(b) İkinci Dünya Harbi neticesinde düşman Devletlerden ayrılabilecek ülkeler;

(c) İdaresinden sorumlu Devletlerce, isteyerek bu rejime tâbi kılınan ülkeler.

2. Yukarda zikredilen nevilere giren hangi ülkelerin hangi şartlar altında vesayet rejimine tâbi kılınacağını sonradan yapılacak bir anlaşma tespit edecektir.»

Sovyet önerilerinin bu maddenin ikinci paragrafına uyduğunu sanıyorum. Sovyet delege kurulunun, görüşülmek üzere, bu sorunun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesiyle ilgili önerisini kabul ediyorum.

Churchill : San Fransisco'da kabul edilene katılıyoruz, ama bundan sonrasına hayır, Vesayet sorunu uluslararası bir örgütün elinde olduğuna göre, burada sorun üstünde tartışmanın yersiz olduğunu sanıyorum.

Truman : Bu sorunun burada incelenmesi, Polonya sorunu ya da başka herhangi bir sorun kadar yerinde olur sanıyorum.

Churchill : Polonya sorunu uluslararası bir örgüt tarafından incelenmedi.

Vesayet konusundaki tutumumuzu Yalta'da gizli olarak, San Fransisco'da açık olarak belirttik. Tutumumuz açıktır ve değiştirilemez.

Truman : İngiltere'nin tutumu, Birleşmiş Milletler Anayasasının bir başka maddesiyle tam bir güvenlik al-

yız, buna karar verınemiz gerekir. Ayrıca, almağa hakkımız var.

Stalin : Bu konuda karara varmamız gerekir.

Churchill : Elinden alınacaklarsa, bunu yapmağa her türlü hakkımız var, kimin vesayeti altında olacaklarına da karar vermemiz gerekir. Hangi kolonilerin İtalya'dan alınacağına barış konferansı karar verecektir, ama bundan sonra, bu toprakların yönetimi sorunu, uluslararası bir örgütün yetkisine girer.

Stalin : Mr. Churchill, bu konferansın bu sorunu incelemeye yetkili olmadığını mı söylemek istiyor?

Churchill : Konferansımız bu sorunu karara bağlayamaz, bu sorun bir barış konferansı tarafından karara bağlanmalıdır. Ama bu troika bir anlaşmaya varırsa, büyük bir önem taşıyacaktır bu elbet.

Stalin : Sorunu karara bağlamayı değil, incelemeyi öneriyorum. Konferansımızın bu sorunu incelemeye yetkisi olduğuna inanıyorum elbet.

Churchill : Bu sorunu şimdi incelemekteyiz zaten. Başkomutanın istediklerini söylemesine ve sorunun hemen şimdi derinlemesine incelenmesine karşı değilim.

Stalin : Söz konusu olan Başkomutan değil, ama sorunun incelenmemiş olduğu ve incelenmesi gerektiği gerçeğidir.

Churchill : Hangi sorun, belirtiniz.

Stalin : Sovyet delege kurulu tarafından ileri sürülen sorun.

Truman : Sovyet delege kurulunun, bu sorunun görüşülmek üzere Dışişleri Bakanlarına yollanması önerisini kabul ediyorum.

Stalin : O başka bir konu.

Truman : O öneriye bir itirazımız yok.

Churchill : Bizim de itirazımız yok, ama şimdiye kadar bütün sorunları Bakanlarımıza gönderdik.

Truman : Çok doğal birşey bu.

Churchill : Buradayken çözmemiz gereken daha bir sürü önemli sorun var. İtalya'yla yapılacak bir barış antlaşmasının Eylülde Dışişleri Bakanları Konseyi'nde incelenecek ilk sorun olmasına karar verdik, bunun sonucu olarak İtalyan kolonilerinin ne olacağı sorunu hemen ortaya çıkacak. Bu sorunun da Dışişleri Bakanlarımıza yüklenmesine karşıyım. Ama, Bakanlar bu sorunla uğraşmaya vakit bulabilirlerse bu sorun gündeme alınabilir.

Stalin : Öyleyse Bakanlara gönderelim.

Truman : Bu öneriyi destekliyorum.

Churchill : Daha acele olan konular üstündeki çalışmalarını aksatmaması şartıyla Dışişleri Bakanlarına gönderelim bu sorunu.

Stlin : Hayır, böyle şartlar koşmayalım. Hiçbir sorunu böyle şartlarla gönderemezsiniz. Ya gönderiniz ya da göndermeyiz.

Churchill : Direniyorsanız, ben vaz geçiyorum.

Truman : Bu sorunu, incelemek üzere Dışişleri Bakanlarına gönderiyoruz. [...]

[Bundan sonra, Sovyet delege kurulu, Königsberg bölgesiyle ilgili önerilerini Birleşik Devletler ve İngiltere delege kurullarına verdiler.]

Truman : Bu konunun da, incelenmek üzere Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini önermek istiyorum.

Bir sorum daha var. Polonya Hükümeti temsilcilerini buraya çağırmağa karar vermiş bulunuyoruz. Muhabirler, Polonya Hükümeti temsilcilerinin buraya niçin çağrıldıklarını öğrenmek isteyeceklerdir sanırım. Onun için bu konuda bir bildiri yayınlamanın uygun olacağını sanıyorum.

Stalin : Polonyalılar gelmeden mi?

Truman : Evet, onlar gelmeden önce.

Stalin : Yayınlayabiliriz sanırım.

Churchill : Şimdiye kadar bağlı kaldığımız ilkeye aykırı bu.

Stalin : Yayınlasak da olur, yayınlamasak da. Ben aldırmıyorum.

Churchill : Buraya gelişlerinin nedenini açıklayacak mıyız?

Stalin : Bu nedeni açıklamamalıyız sanırım.

Churchill : Geliş nedenlerinin açıklanmamasını rica ediyorum.

Truman : Geliş nedeni açıklanmamak üzere kabul edildi.

Stalin : İyi.

[Bundan sonra, Sovyet delege kurulu, İtalya'daki Sovyet Savaş Tutsakları Kampı konusunda bir bildirge okudu. Bu bildirgede, bu kampın, Celsinatica yakınlarında, İngiliz yetkililerinin denetimindeki, çoğunlukla Ukraynalıların bulunduğu 5 sayılı kamp olduğu belirtiliyordu. Sovyet delege kurulunun belirttiğine göre, başlangıçta İngiliz yetkililer kampta 150 kişinin bulunduğunu bildirmişler, oysa bir Sovyet temsilcisi kampı gezdiğinde 10.000 Ukrayna'lının bulunduğu ve İngiliz kumandanın bunlardan tam bir tümen kurmuş olduğu ortaya çıkmıştı. 12 alay düzenlenmişti, bunların içinde bir muhabere alayı, bir de istihkâm taburu bulunuyordu. Subaylar, çoğunlukla, daha önce Alman ordusunda kumanda eden eski Petlyura adamlarındandı. Sovyet delege kurulu, sonuç olarak, Sovyet temsilcisi kampta görünür görünmez, 625 kişinin birden Sovyetler Birliği'ne dönmek istediklerini söyledi.]

Churchill : Tarafınızdan yapılan her türlü gözle-

me değer veririz. Bir telgraf çekip özel bir rapor isteyeceğim. Orada çok Polonyalı olabilir.

Stalin : Hayır, yalnız Ukraynalılar varmış, Sovyet vatandaşları.

Churchil : Bütün bunlar aşağı yukarı ne zaman oldu?

Stalin : Telgrafı bugün aldık, son birkaç ay içinde olmuş.

Churchill : Şimdiye kadar bu konuda bir şey gelmedi kulağıma.

[Truman oturumu kapattı ve bundan sonraki oturumun, ertesi gün 17.00'de olduğunu bildirdi.]

Yedinci Oturum **23 Temmuz 1945**

Truman oturumu açtı.

[Dışişleri Bakanları raporunu okuyan Sovyet temsilcisi, bugünkü Dışişleri Bakanları oturumu gündeminin aşağıdaki sorunları içine aldığını söyledi:

1. Almanya, Avusturya ve İtalya'dan alınacak tazminat.

S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri, A.B.D. ve İngiltere Dışişleri Bakanlarına, Almanya'dan alınacak tazminat ve bu tazminat hesabına işlenecek ilk ödemeler konusunda Sovyet delege kurulunun taslağını verdi.

İktisadî işler komisyonuna, her iki taslağı da önceden incelemesi için talimat verilmesi, sonra da, bu sorunun Dışişleri Bakanlarının bundan sonraki oturumlarında görüşülmesi kararlaştırıldı.

2. Almanya için iktisadî ilkeler.

13, 18 ve Sovyet delege kurulunun önerisi üzerine eklenen 19. maddeler görüşüldü. Sovyet delege kurulu, 13. maddede değişiklik isteğini geri aldı; 18. maddedeki sorunların Almanya'daki Müttefik kurumları tarafından görüşülmesi ve Denetleme Kurulunda karara bağlanması

ya da Denetleme Kurulunda karara varmak mümkün olmazsa, Hükümetler arasında bir anlaşmaya varılabilmesi için, bu maddenin kaldırılmasını önerdi. Bu konuda bir anlaşmaya varılamadı ve 18. madde sorununu karara bağlanmak üzere Hükümet Başkanlarına gönderilmesine karar verildi.

Sovyet delege kurulunun önerdiği 19. madde için, A.B.D. Dışişleri Bakanı, bu maddenin Birleşik Devletler tarafından kabul edilmeyeceğini bildirdi. Sovyet delege kurulu, 19. madde için başka bir taslak önerdi. Bu öneride, bütün ödemeler arasında, önceliğin, Denetleme Kurulu'nun onayı alınarak, ithalatı karşılamak için Almanya'dan ihracata verilmesi isteniyordu. Bütün öteki durumlarda, tazminata öncelik tanınacaktı. Bir anlaşmaya varılamadı ve bu sorunun, çözümü için, Hükümet Başkanlarına sunulmasına karar verildi. Bu öneride, bütün ödemeler arasında, Denetleme Kurulu'nun uygun bulacağı gibi, Almanya'nın ihracatına, ithalatını karşılayabilmesi için öncelik tanınması isteniyordu. Öbür durumlarda, tazminata öncelik tanınacaktı. Bu konuda bir anlaşmaya varılamadı ve sorunun çözülebilmesi için Hükümet Bakanlarına sunulmasına karar verildi.

3. Dışişleri Bakanları Konseyi'yle ilgili.

Tasarı komisyonu tarafından sunulan belge olduğu gibi kabul edildi.

4. Vesayet altına alınacak topraklarla ilgili.

Sovyet delege kurulunun taslağı görüşüldü. Büyük Britanya Dışişleri Bakanı, kesinleştirilmesi gereken ilk sorunun, İtalya'dan kolonilerinin alınıp alınmayacağı, alınacaksa hangilerinin alınacağı olduğunu bildirdi. İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasının hazırlanmasında bu sorunun çözülmesi gerekirdi. İtalya'dan alınmasına karar verilebilecek olan kolonilerin kimin vesayetine verileceği

hakkındaki karar, uluslararası bir örgüt, yani Birleşmiş Milletler tarafından verilmeliydi. A.B.D. Dışişleri Bakanı, İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasında, İtalya'yla ilgili bütün toprak sorunları, çözüm için ele alınacağına göre, bu konuda alınacak kararın o zamana ertelenmesini istedi. S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri, Sovyet muhtırasının, Eylülde Londra'da toplanacak olan Dışişleri Bakanları Konseyi'nin ilk oturumuna gönderilmesini önerdi. İngiltere Dışişleri Bakanı, İtalyan kolonileri sorununun İtalya'yla yapılacak barış antlaşması hazırlanırken kendiliğinden ortaya çıkacağı için, Sovyet muhtırasının Dışişleri Bakanları Konseyi'ne gönderilmesinin gerekli olmadığını belirtti. S.S.C.B. Dışişleri Halk Komiseri, Sovyet muhtırasında ele alınan sorunların, Sovyet Hükümeti tarafından, Dışişleri Bakanları Konseyi'nin Londra'daki Eylül oturumunda ileri sürüleceğine dikkati çekti.

5. Almanya'daki Müttefik komutanlara verilecek talimat.

Konferansta alınan bu konuyla ilgili bütün kararların, bu kararlar üstünde Fransa Cumhuriyeti Geçici Hükümetiyle anlaşmaya varıldıktan sonra, Almanya'daki bütün Müttefik birliklerin komutanlarına bildirilmesine karar verildi.

Bu amaçla Birleşik Devletler'den Murphy'le Riddleberger, Büyük Britanya'dan Strang'la Harrison S.S.C.B.'den de Gusev'le Sobolev'den meydana gelecek bir komisyon kurulmasına karar verildi.

6. Avrupa'nın acele çözüm gerektiren iktisadî sorunları konusunda işbirliği.

A.B.D. delege kurulu tarafından sunulan muhtıranın incelenmesi için, A.B.D.'den Clayton'la Pawley, Büyük Britanya'dan Brand'la Cowlson, S.S.C.B.'den Arutyun-

yan'la Geraşenko'dan meydana gelecek bir komisyon kurulmasına karar verildi.

7. Tanca.

Sovyet tasarısı görüşüldü.

Şu kararlar alındı:

(1) Sovyet tasarısının birinci paragrafının kabulü:

«Tanca bölgesini inceledikten sonra, üç Hükümet, Tanca şehrini ve çevresindeki alanı içine alan bu bölgenin, gösterdiği özel stratejik önem bakımından uluslararası kalmasına karar verdi.»

(2) Tanca sorununun bütünü, dört Büyük Kuvvet — S.S.C.B., A.B.D., İngiltere ve Fransa— temsilcilerinin katıldığı, yakın bir gelecekte Paris'te yapılacak toplantıda görüşülecektir.

8. Çin ve Fransa Hükümetlerine gönderilecek bildirinin metninin onaylanması.

Konferansın sonuçları hakkındaki bildirinin yayınlanmasında 48 saat önce bir mektup gönderilmesine karar verildi.

9. Üç Hükümet Başkanının 23 Temmuz oturumlarının gündemi hakkında.

Üç Hükümet Başkanına tavsiye edilmek üzere, aşağıdaki gündem kabul edildi:

(1) Karadeniz boğazları ve uluslararası nitelikte öbür su yolları.

(2) Königsberg bölgesi.

(3) Suriye ve Lübnan.

(4) İran.]

(...) Truman: Karadeniz boğazları ve ulusal su yollarıyla ilgili görüşümü, genel olarak belirtmeme izin verin.

Bu sorunla ilgili durumumuz şöyle: Montreux sözleşmesinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyo-

ruz. Karadeniz boğazlarının bütün dünyaya açık bir su yolu olmadı ve bütün gemilere sağlanacak olan serbest geçme hakkının herbirimiz tarafından güvenlik altına alınması gerektiğine inanıyoruz. Bu sorun üstünde çok düşündüm. Bütün bu savaşların nedeni ne olmuştur? Son 200 yıl içinde savaşlar hep Akdeniz'le Baltık Denizi arasında, Fransa'nın doğu sınırlarıyla Rusya'nın batı sınırları arasında kalan bölgede başladı. Son kez, barış, en çok Almanya tarafından bozuldu. Bu gibi olayların tekrarlanmasının önüne geçmek, bu konferansın ve gelecekteki barış konferansın ve gelecekteki barış konferansının görevidir sanırım.

Stalin : Doğru.

Truman: Su yollarının bütün ülkelere açık olmasını gerçekleştirir ve bunu güvenlik altına alabilirsek bu amacın elde edilebilmesi için büyük bir yardımda bulunmuş olacağız.

Stalin: Hangi yollar, örnek verir misiniz?

Truman: Ulaşım yollarının serbest olması ve Rusya, İngiltere ve bütün öbür devletlerin bütün dünya denizlerini serbestçe kullanmalarını sağlayacak bir durum yaratmak konusunda bir önerim var. İşte burada. **(Öneri taslağını verir.)**

Önerimiz, uluslararası nitelikteki bütün ulusal su yollarında, deniz ulaşımının serbest ve kısıntısız olmasını sağlıyor. A.B.D. Hükümeti, böyle serbet ve kısıntısız deniz ulaşımının, iki ya da daha fazla devletin topraklarından geçen ulusal su yollarında da sağlanması ve bunun, bütün ilgili devletlerin temsil edildiği uluslararası kurumlar tarafından düzenlenmesi gerektiğine inanıyor.

Kanımızca, bu kurumlar mümkün olduğu kadar çabuk kurulmalıdır. İlk olarak, Tuna ve Ren için, geçici su-

yolu ulaşımı kurumları kurulmalıdır. Bu geçici kurumların görevleri, sözü geçen sularda ulaşım kolaylıklarını yeniden düzenleyip geliştirmek, çeşitli devletlerin vatandaşlarına eşit haklar sağlamak için nehir ulaşımını gözetmek, bu yolların kullanılması konusunda standart kurallarla, ulaşım, gümrük, sağlık ve temizlik gerekler ive benzeri konularla ilgili kurallar koymak olacaktır. Bu kurumların üyeleri arasında, Birleşik Devletler, Birleşik Kırallık, Sovyetler Birliği, Fransa ve bu Kuvvetlerin Hükümetleri tarafından tanınmış bulunan egemen kıyı devletleri bulunmalıdır.

Ayni yöntem Kiel Kanalına da uygulanmalı, Montreux Sözleşmesi de ayni görüşlerle yeniden gözden geçirilmelidir. Böylece, bu bölgelerde ticaretin serbest olmasını sağlayabiliriz.

Bu önerileri ileri sürüyorum, çünkü, önümüzdeki 25 yıl içinde Tuna ya da Boğazlar yüzünden çıkacak başka bir savaşa katılmak istemiyorum.

İsteğimiz, Sovyetler Birliği'nin, Fransa'nın ve İngiltere'nin refahını artıracak olan, Birleşik Devletler'in kendisiyle eşit temeller üstünde ve her iki tarafın da yararına uygun ticaret yapabileceği, özgür ve iktisadî bağımsızlığına kavuşmuş bir Avrupa görmektir. Önerimizin, bu yönde ileri doğru bir adım olabileceğine inanıyorum.

Churchill: Sovyet Rusya donanmasına ve ticaret filosuna, hem savaşta hem barışta, Boğazlardan serbest ve engelsiz geçit sağlanması için Montreux Sözleşmesinin yeniden gözden geçirilmesini kuvvetle destekliyorum. Başkana ve bu boğazlarda uygulanacak serbest rejimin tarafımızdan güvenlik altına alınması konusunda yaptığı öneriye bütünüyle katılıyorum. Üç Büyük Kuvvetin ve ilgili devletlerin garantisi etkili olacaktır elbet.

Başkanın değindiği öbür su yollarına gelince, Başkanın demecinin genel çizgilerine, ilke olarak, katılıyoruz.

Kiel Kanalının açık ve serbest olması ve üç Büyük Kuvvet tarafından güvenlik altına alınması için verilen öneriyi de kabul ediyoruz. Ren ve Tuna üstünde serbest ulaşım sorununa da büyük önem veriyoruz.

Truman: Montreux Sözleşmesinin değiştirilmesi konusunda aynı görüşte olduğumuz kuşkusuz doğru.

Churchill: Hangi amaçlarla değiştirileceği konusunda da.

Stalin: Başkanın önerilerini daha dikkatli okumak gerek, yalnızca dinleyerek bütün ayrıntıları kavramak güç oluyor. Şimdilik öbür sorunlara geçsek?

Truman: Gündemde bundan sonra gelen sorun Doğu Polonya'da Königsberg bölgesinin Sovyetler Birliği'ne devredilmesidir. Bu konuda bir Sovyet belgesi verildi dün.

Stalin: Mr. Churchill ve Başkan Roosevelt bunu Tahran Konferansında kabul etmişlerdi, bu sorun hakkında aramızda anlaşmaya varmıştık. Bu anlaşmanın bu Konferans tarafından onaylanmasından memnun olacağız.

Truman: İlke olarak kabul ediyorum. Yalnız, şartları incelemek için izin istiyorum, ama bir itirazımız olmayacağından eminim. Rusya'nın bu bölgeden bazı toprakları alması gerektiğini kabul ediyorum.

Stalin: İyi.

Churchill: Başkomutan haklı, bu sorun Tahran'da ele alınmıştı, 1944 Ekiminde görüşmüştük.

Stalin: Moskova'da.

Churchill: Evet, Moskova'daydı, Curzon hattıyla ilgili olarak görüşülmüştü.

Stalin: Doğru.

Churchill: 15 Aralık 1944'te parlamentoda bu konu üstünde konuştum. İngiltere Hükümetinin Sovyet görüşüne anlayış gösterdiğini açıkladım. Bu konuda beliren

yolu ulaşımı kurumları kurulmalıdır. Bu geçici kurumların görevleri, sözü geçen sularda ulaşım kolaylıklarını yeniden düzenleyip geliştirmek, çeşitli devletlerin vatandaşlarına eşit haklar sağlamak için nehir ulaşımını gözetmek, bu yolların kullanılması konusunda standart kurallarla, ulaşım, gümrük, sağlık ve temizlik gerekler ive benzeri konularla ilgili kurallar koymak olacaktır. Bu kurumların üyeleri arasında, Birleşik Devletler, Birleşik Kırallık, Sovyetler Birliği, Fransa ve bu Kuvvetlerin Hükümetleri tarafından tanınmış bulunan egemen kıyı devletleri bulunmalıdır.

Ayni yöntem Kiel Kanalına da uygulanmalı, Montreux Sözleşmesi de ayni görüşlerle yeniden gözden geçirilmelidir. Böylece, bu bölgelerde ticaretin serbest olmasını sağlayabiliriz.

Bu önerileri ileri sürüyorum, çünkü, önümüzdeki 25 yıl içinde Tuna ya da Boğazlar yüzünden çıkacak başka bir savaşa katılmak istemiyorum.

İsteğimiz, Sovyetler Birliği'nin, Fransa'nın ve İngiltere'nin refahını artıracak olan, Birleşik Devletler'in kendisiyle eşit temeller üstünde ve her iki tarafın da yararına uygun ticaret yapabileceği, özgür ve iktisadî bağımsızlığına kavuşmuş bir Avrupa görmektir. Önerimizin, bu yönde ileri doğru bir adım olabileceğine inanıyorum.

Churchill: Sovyet Rusya donanmasına ve ticaret filosuna, hem savaşta hem barışta, Boğazlardan serbest ve engelsiz geçit sağlanması için Montreux Sözleşmesinin yeniden gözden geçirilmesini kuvvetle destekliyorum. Başkana ve bu boğazlarda uygulanacak serbest rejimin tarafımızdan güvenlik altına alınması konusunda yaptığı öneriye bütünüyle katılıyorum. Üç Büyük Kuvvetin ve ilgili devletlerin garantisi etkili olacaktır elbet.

Başkanın değindiği öbür su yollarına gelince, Başkanın demecinin genel çizgilerine, ilke olarak, katılıyoruz.

Kiel Kanalının açık ve serbest olması ve üç Büyük Kuvvet tarafından güvenlik altına alınması için verilen öneriyi de kabul ediyoruz. Ren ve Tuna üstünde serbest ulaşım sorununa da büyük önem veriyoruz.

Truman: Montreux Sözleşmesinin değiştirilmesi konusunda aynı görüşte olduğumuz kuşkusuz doğru.

Churchill: Hangi amaçlarla değiştirileceği konusunda da.

Stalin: Başkanın önerilerini daha dikkatli okumak gerek, yalnızca dinleyerek bütün ayrıntıları kavramak güç oluyor. Şimdilik öbür sorunlara geçsek?

Truman: Gündemde bundan sonra gelen sorun Doğu Polonya'da Königsberg bölgesinin Sovyetler Birliği'ne devredilmesidir. Bu konuda bir Sovyet belgesi verildi dün.

Stalin: Mr. Churchill ve Başkan Roosevelt bunu Tahran Konferansında kabul etmişlerdi, bu sorun hakkında aramızda anlaşmaya varmıştık. Bu anlaşmanın bu Konferans tarafından onaylanmasından memnun olacağız.

Truman: İlke olarak kabul ediyorum. Yalnız, şartları incelemek için izin istiyorum, ama bir itirazımız olmayacağından eminim. Rusya'nın bu bölgeden bazı toprakları alması gerektiğini kabul ediyorum.

Stalin: İyi.

Churchill: Başkomutan haklı, bu sorun Tahran'da ele alınmıştı, 1944 Ekiminde görüşmüştük.

Stalin: Moskova'da.

Churchill: Evet, Moskova'daydı, Curzon hattıyla ilgili olarak görüşülmüştü.

Stalin: Doğru.

Churchill: 15 Aralık 1944'te parlamentoda bu konu üstünde konuştum. İngiltere Hükümetinin Sovyet görüşüne anlayış gösterdiğini açıkladım. Bu konuda beliren

tek sorun, bu bölgeyi devretmenin hukukî yanı. Burada ileri sürülen Sovyet taslağında, Doğu Prusya'yı artık yok saymamız ve Königsberg bölgesinin Almanya'daki Müttefik Denetleme Kurulu'nun denetimi altında olmadığını kabul etmemiz isteniyor.

İngiliz Hükümetine gelince, Sovyet Hükümetinin bu toprakları Sovyetler Birliği'ne katma isteğini destekliyoruz. İlke olarak demek istiyorum. Bu sınırı, elbet, tam olarak, harita üstünde incelemiş değiliz henüz. Ama Sovyet Hükümetine bir kere daha bildirmek istiyorum: Rusya'nın bu kesimlerdeki durumunu sürekli olarak destekliyoruz.

Stalin : Bundan fazla birşey de istemiyoruz. Amerikan Hükümetiyle İngiltere Hükümeti öneriyi ilke olarak kabul ederse, bu bize yeter.

Churchill: Kabul ediyorum.

Truman: Kabul ediyorum.

Churchill: Belgede küçük bir düzeltme yapmak gerekecek. Konferans sonunda yayınlanacak bildiriye alınacaksa, belgenin daha genel bir anlatımla kaleme alınmasını öneriyorum.

Stalin: İtiraz etmiyorum.

Truman: Böylece, Sovyet delege kurulunun önerilen taslağını ilke olarak kabul ettik.

Gündemde bundan sonra Suriye ve Lübnan sorunu var.

Churchill: Şimdiki durumda, Suriye ve Lübnan'da kanun ve düzenin korunması yükü bütünüyle bizim omuzlarımızda. Bu ülkelerden, başka ülkelerin elde ettikleri kazançlar dışında, herhangi bir kazanç ummuyoruz ve istemiyoruz. Almanları ve Vichy birliklerini atmak üzere Suriye ve Lübnan'a girdiğimizde, Fransa'yla bir anlaşma yaparak Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlıklarını tanımayı

kabul ettik. Fransa'nın bu ülkelerle olan uzun tarihsel bağlarını gözönüne alarak, bu ülkelerin yeni bağımsız Hükümetleriyle anlaşmaya varılması şartıyla, Fransa'nın bu ülkelerde ayrıcalıklı bir durumu olmasına itiraz etmedik.

Fransa, Suriye ve Lübnan'la, bu ülkeler için doygunluk verici bir antlaşma yapar yapmaz birliklerimizi çekeceğimizi De Gaulle'e bildirmiştik. Ama birliklerimizi şimdi çekersek, bu ülkelerdeki Fransızların ve şimdi orada bulunan az sayıdaki Fransız birliklerin hepsi kılıçtan geçirilir. Böyle bir şeyin olmasını istemeyiz, çünkü Araplar arasında büyük bir huzursuzluk çıkarır, Suudî Arabistan ve Irak'taki düzeni bile sarsabilir. Bu ülkelerde böyle karışıklıkların patlak vermesi Mısır'da da karışıklıklar çıkarır. Araplar arasında çıkacak karışıklıklar için şimdikinden daha kötü bir zaman olamaz, çünkü Süveyş yoluyla ulaşım tehlikeye girer, oysa Uzak Doğudaki savaşa takviyeler ve silâhlar bu yoldan gidiyor. Japonya'ya karşı savaşı besleyen ulaşım yolu yalnız İngiltere için değil, Birleşik Devletler için de çok önemlidir.

General De Gaulle, bu bölgede çok beceriksizce davrandı. İsteklerimizin ve öğütlerimizin tersine, bu bölgeye 500 kişilik, bir gemi dolusu asker gönderdi. Bunların orada görülmesi hâlâ yatıştırılamayan karışıklıklar çıkardı. Ne kadar aptalca birşey, ne yapabilir ki bu 500 kişi orada? Buna karşılık, oraya çıkışları karışıklıklara yol açtı.

Fransızları amaçlayan bu karışıklıklar, Irak'ta hemen bir tedirginlik yarattı. Irak Hükümeti ve halkı Suriye'nin yardımına koşmak istedi. Bu olay üstüne bütün Arap dünyası çalkalandı. Bununla birlikte, General De Gaulle, adı geçen özel birlikleri Suriye Hükümetine devretmeyi kabul etmiş bulunuyor.

Fransızlarla bir anlaşmaya varamasak bile, hiç değilse, bu sorunun çözülmesini sağlayabileceğimizi umarım, böylece, Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlıkları garanti altına alınır ve Fransa'nın kültürel ve ticarî çıkarları biraz tanınmış olurdu.

İngiltere'nin orada gereğinden bir gün bile fazla kalmağa niyeti olmadığını bir kere daha söylememe izin verin. Müttefiklerin çıkarları için üstümüze aldığımız bu rankör işten kurtulmaktan büyük sevinç duyacağız.

Bu sorunun yalnız bizi ve Fransa'yı ilgilendirdiğini gözönüne alarak, bir de Suriye ve Lübnan'ı ilgilendirir elbet, İngiltere'yle Fransa'dan başka Birleşik Devletler'le Sovyetler Birliği'nin de katılacağı bir konferans önerisini hoş karşılamıyoruz. Bütün yük bizim üzerimizdeydi, kendi başımıza uğraştık, Fransa'dan gördüğümüz küçük yardım dışında kimseden yardım görmedik ama herkesin çıkarı için çalıştık. Onun için bu sorunun özel bir konferansta görüşülmesini istemiyoruz. Ama Birleşik Devletler bizim yerimizi almak isterse bunu sevinçle karşılarız elbet.

Truman: Hayır, teşekkürler. [**Gülüşmeler.**]

Suriye, Lübnan ve Fransa arasında bu anlaşmazlık çıktığında Başbakanla mektuplaştık. Başbakan buna, İngiltere'nin elinde bu bölgede barışı korumaya yetecek sayıda birlik bulunduğunu bildirdiğinde, kendisinden barışı korumak için elinden gelen herşeyi yapmasını istedim, çünkü Süveyş Kanalından geçen Uzak Doğu ulaşım yoluyla bizim de ilgimiz var. Bu konuda Başbakanla aramızda ufak bir görüş ayrılığı olabilir.

Biz bu bölgelerde hiçbir devlete ayrıcalık tanınmaması gerektiğine inanıyoruz. Bu bölgeler bütün devletlere aynı ölçüde açık olmalı. Öbür devletler yanında Fransa'ya bazı özel ayrıcalıklar tanınmasına da karşıyız.

Stalin: Birleşik Devletler, Suriye ve Lübnan'da Fransa'ya hiçbir ayrıcalık tanımayacak mı?

Truman: Tanımayacak.

Churchill: Bizim durumumuz Fransa'ya ayrıcalık tanınmasını desteklememizi gerektiriyor, çünkü zayıf bir durumda orada Almanlarla çarpışmak zorunda kaldığımız bir sırada bunun için Fransa'ya söz verdik. Ama bu bizim kendi sorunumuz, başkalarını buna katmamız mümkün değil ya da hakkımız yok. Ayrıca, Fransa'nın oradaki ayrıcalıklarını koruması için büyük çabalar göstermeyi yüklenmedik. Fransa bazı ayrıcalıklar elde etmeyi becerebilirse buna itiraz etmeyeceğiz, elde ettiklerine sevineceğiz bile.

Stalin: Fransa bu ayrıcalıkları kimden sağlayabilir?

Churchill: Suriye ve Lübnan Cumhuriyetlerinden.

Stalin: Yalnız onlardan mı?

Churchill: Yalnız onlardan. Fransızların okulları, arkeoloji enstitüleri, vb. gibi kurumlar var orada. Uzun zamandan beri birçok Fransız yaşıyor orada, bir şarkıları bile var: «Suriye'ye Gidelim.» Bu topraklar için besledikleri isteklerin Haçlılara kadar uzandığı söylenir. Ama, bu yüzden Büyük Devletlerle çatışmak istemeyiz.

Truman: Bu bölgelerde bütün devletlerin eşit hakları olmasını isteriz.

Churchill: Ya siz, sayın Başkan, siz Suriye Hükümetinin Fransızlara bazı özel haklar tanımasını önleyecek misiniz?

Truman: Elbet önlemeyeceğim, Suriyeliler isterlerse verebilirler. Ama böyle bir istekleri olduğunu hiç sanmıyorum. [**Gülüşmeler.**]

Stalin: Rus temsilcisi, Mr. Churchill'e verdiği bilgiden ötürü teşekkür eder ve önerisini geri alır.

Churchill: Başkomutana teşekkür ederim.

Truman: Ben de teşekkürlerimi sunarım.

Şimdi öbür soruna geçiyoruz. İran sorunu. Mr. Churchill'in bu konuda bir önerisi var.

Churchill : Delege kurullarına bu sorun üstünde bir belge sunmuştum. Büyük Devletlerin görüşlerini öğrenirsem sevineceğim.

Truman: Biz, kendi hesabımıza, birliklerimizi İran'dan çekmeye çoktan beridir hazırız, ama orada Pasifikteki savaşta kullanmak istediğimiz çok ve çeşitli malzememiz var.

Stalin: Rus delege kurulu, Tahran'ın ne olursa olsun, boşaltılması gerektiğine inanmaktadır.

Churchill: Bütün taslağı bitirmek için öbür iki noktanın da ele alınmasını isteyeceğim. Birincisi, antlaşmada belirtilen tarihle ilgili. Antlaşmada, savaşın bitiminden sonraki altı ay içinde İran'daki birliklerin çekilmesi gerektiği söyleniyor. Savaşın bitiminden bu yana ancak iki buçuk ay geçti henüz. Ama İran'a, Almanya'yla savaş biter bitmez birliklerimizi çekeceğimize söz vermiştik.

Tahran'daki birliklerin hemen çekilmesini ve öbür birliklerin çekilmeleri konusunda da Eylülde Dışişleri Bakanları Konseyinde görüşme açılmasını öneriyorum.

Stalin: İtirazım yok.

Truman : Birliklerimizi İran'dan çekmeye devam edeceğiz, çünkü oradaki birliklerin bazıları bize Pasifik'te gerekli olacak.

Stalin: Bu sizin hakkınız elbet. Biz, kendi payımıza, birliklerimizin İran'a karşı bir harekete girişmeyeceğine söz veriyoruz.

Truman: Bu konunun, incelenmek üzere Londra'daki Dışişleri Bakanları Konseyi'ne gönderilmesine bir itirazım yok.

Churchill: Viyana sorunumuz var bir de. İngiliz ve

Amerikan birliklerinin payına düşen işgal bölgelerinden söz etmek istiyorum burada, İngiliz işgal bölgesinde nüfusun 500.000 olduğu anlaşılıyor. Viyana'ya yiyecek sağlayan kaynaklar şehrin doğusunda olduğu için, bu yarım milyon insanın beslenmesini yüklenmemiz mümkün değil. Bu nedenle, sürekli bir anlaşmaya varılmasını beklerken, Rusların bu halka yiyecek sağlamaları amacıyla geçici bir anlaşma yapılmasını öneriyorum. Felt Mareşal Alexander bu işlerin gerçekte nasıl olduğunu açıklayan bir demeç verecek.

Alexander: Durum, Başbakanın belirttiği gibi. İşgal bölgemizde yarım milyon insan var. İtalya'dan buraya yiyecek gönderemiyoruz, çünkü orada da yok. Klagenfurt'ta küçük stoklar var, ama bunlar üç hafta dayanır, çok çok bir ay. Bu yüzden, bu nüfusu beslemeyi üstümüze alırsak, yiyeceğin Amerika'dan getirilmesi gerekir.

Truman: Bizim bölgemizde 375.000 kadar insan var. Gemilerimiz, Japonya'ya oradaki askerî hareket için yük, Avrupa'ya yiyecek, Rusya'ya da bazı malzemeler taşıyor. Ulaşım araçlarımız yeterli değil, bu yüzden kendi bölgemizi bile beslememiz güç olacak.

Stalin: Ya Fransız bölgesi ne durumda?

Alexander : Onu bilmiyorum.

Stalin: Mareşal Konev'le konuşayım. Viyana halkını beslemek sorumluluğunu Müttefiklerimize devretmeyi bir ay daha geciktirebiliriz sanıyorum. Bu işi ne zaman düzenleyebileceksiniz, hasat zamanı mı, ne zaman?

Churchill: Güçlük şuradan geliyor: Bizim bölgemizdeki 500.000 kişiyle Amerikan bölgesindeki 375.000 kişi yiyeceklerini şimdiye kadar hep ülkenin doğu kesiminden sağlamışlar.

Stalin: Avusturya Hükümetiyle bir anlaşmamız var. Bu anlaşma gereğince, hasat zamanına kadar onlara yi-

yecek vereceğiz, karşılığında işlenmiş mal alacağız. Sanıyorum Eylüle kadar uzatılabilir bu. Ama yine de önce Mareşal Konev'le görüşmeliyim. Bu gece ya da yarın sabah görüşür, size cevabımı bildiririm.

Churchill: Durum şu: Mareşal Alexander birlikleriyle birlikte Styria'ya girdi, ama yiyecek sorunu çözülmedikçe Viyana'ya girmekten çekiniyor.

Stalin: Viyana'da yiyecek durumu bu kadar kötü mü şimdi?

Churchill: Bilmiyoruz, daha gitmedik oraya.

Stalin: Oradaki halk için durum kötü değil.

Alexander : Bu konuda bize yardım ederseniz ilerleyip üstümüze düşen görevi almağa hazırız elbet.

Stalin : Yarın söyleyebileceğim size.

Churchill : Teşekkür ederim.

Stalin: Amerikan ve İngiliz Hükümetlerinin, Renner Hükümetiyle olan anlaşmayı kendi işgal bölgelerini de içine alması için genişletmeleri iyi olur. Bu, Renner Hükümetini tanımak ya da diplomatik ilişkiler kurmak anlamına gelmez, ama Renner Hükümetini Finlandiya Hükümetinin durumuna benzer bir duruma sokar. Yetkisi bu işgal bölgelerini de içine alarak genişlemiş olur ve sorunun çözümünü kolaylaştırır.

Truman : Birliklerimiz Viyana'ya girer girmez bu sorunu görüşmeye de hazır olacağız.

Churchill: Biz de kabul ediyoruz.

Usulle ilgili bir şey öne sürmek istiyorum. Başkomutan gibi sayın Başkan da biliyor olmalı, Mr. Attlee'yle ben bu hafta Perşembe günü Londra'ya bir gitmek istiyoruz. [**Gülüşmeler.**] Bu yüzden, 25 Temmuz çarşamba günü Dışişleri Bakanıyla buradan ayrılmamız gerekiyor. Ama 27 Temmuzda döneceğiz ve öğleden sonraki oturuma katılacağız, ya da hiç değilse bazılarımız katılacak. [**Gülüşme-**

ler.] Onun için çarşamba günkü oturumu sabaha alabilir miyiz?

Stalin : Peki.

Truman : Olur herhalde.

Churchill: Dışişleri Bakanlarının her zamanki gibi toplanmalarını, Mr. Eden'in yokluğunda Mr. Cadogan'ın onun yerini almasını öneriyorum.

Stalin : Peki.

Truman : 25 Temmuz oturumunu sabah saat 11.00'e almayı kabul edelim. Yarınki oturum 17.00'de.

Sekizinci Oturum

24 Temmuz 1945

Truman oturumu açtı.

[Üç Büyükler Dışişleri Bakanları oturumunun raporunu açıklayan Amerikan temsilcisi şunları söyledi:

Üç Dışişleri Bakanının toplantısında, iktisat ve tazminat sorunlarıyla uğraşan komisyonun henüz raporunu hazırlayamadığı anlaşıldı. Sovyet temsilcisi, İtalya ve Avusturya'dan alınacak tazminat sorununun da bu komisyona gönderilmesini önerdi. Bu iki ülkeden alınacak tazminatla ilgili iki kısa belge verdi.

Almanya'yla ilgili iktisadî ilkeler ve Almanya'yla birlikte İtalya ve Avusturya'dan alınacak tazminat konularının incelenmesi yarına bırakıldı. Dışişleri Bakanlarına, iktisadî sorunlarla uğraşan komisyonun çalışmalarını tamamlamak için o akşam toplanacağı bildirildi.

20 Temmuzda, Birleşik Devletler delege kurulu tarafından, Avrupa'ya petrol sağlanmasıyla ilgili bir belge verilmiş, bu konunun da iktisadî sorunlarla uğraşan komisyona gönderilmesi kararlaştırılmıştı; ama komisyonun bu

sorunu ele almadığı gözönüne alınarak Dışişleri Bakanları bu konudaki görüşmenin ertelenmesini kabul ettiler.

Dışişleri Bakanlarının bundan sonra görüştükleri konu, Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisinin gerçekleştirilmesi ve uydu ülkelerle ilgiliydi. Bu sorunla uğraşan komisyonun da çalışmalarını bitirmemiş olduğu görüldü ve sorunun görüşülmesi ertelendi.

Bundan sonra, İtalya ve öbür ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabul edilmesi üstünde görüşüldü. A.B.D. delegesi, bu sorunla uğraşan komisyon bir anlaşmaya varamadığı için, komisyonun üstünde çalıştığı belgeyi temel alarak Dışişleri Bakanlarının bu konuyu görüşmeleri gerektiğini söyledi.

Sovyet delegesi, bu belgede, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'nın Birleşmiş Milletler örgütüne alınmasından söz edilmediği için bu görüşmeye katılmayacağını bildirdi.

İngiliz delegesi, bu belgenin 1. maddesinden son cümlenin çıkarılmasını önerdi. (Cümle şöyleydi: «İtalya, saldırganlığa karşı direnme ve barış siyasetinin sağlam bir destekleyicisi olmaya söz verir.») A.B.D. delegesi bunu kabul etti. İngiliz delegesi, İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasıyla ilgili olan öteki Müttefik devletlerin de çıkarlarının hesaba katılması için, belgenin 2. maddesinin yeniden kaleme alınmasını önerdi. A.B.D. delegesi, Birleşmiş Milletler örgütüne alınma sorunuyla ilgili belge düzeltilirken İngiliz delegesinin önerisini de eklemeyi kabul etti.

A.B.D. delegesi, Sovyet delegesinin isteklerini yerine getirmek için bu belgeye bir madde daha eklenmesini öne sürdü. Madde şöyleydi: «Üç Büyükler Hükümetleri, Dışişleri Bakanları Konseyi'nin, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile yapılacak barış antlaşmalarını da geciktirmeden hazırlayabileceğini umarlar. Bu ülkele-

rin sorumlu demokratik hükümetleriyle yapılacak olan bu antlaşmaların bitiminde, bu ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne üyelik için başvurmalarını desteklemek istediklerini de bildirirler.»

Sovyet delegesi, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'nın Birleşmiş Milletler örgütüne girme konusunda İtalya'dan daha kötü bir duruma sokulmamaları gerekeceğinde direndi. Amerikan delegesi, eklenen bu maddenin Sovyet delegesini tatmin edeceğini umduğunu belirtti.

Dışişleri Bakanları bu konuda tam bir anlaşmaya varamadıklarından bu sorunun, çözüm için Hükümet Başkanlarına gönderilmesine karar verildi. Bu sorun, üç Hükümet Başkanının bugünkü oturumunun gündemine alındı.

Bugünkü oturumları için Hükümet Başanlarına aşağıdaki sorunların tavsiye edilmesine karar verildi :

1. Birleşmiş Milletler örgütüne kabul edilme. Bu sabah Dışişleri Bakanları atrafından sunulan belge, üç Hükümet Başkanının görüşmesinde temel olarak alınabilir.

2. Karadeniz boğazlarında ve uluslararası nitelikte ulusal su yollarında serbest ve kısıntısız ulaşım. Hükümet Başkanlarının bir gün önceki oturumlarında, Başkanın önerilerinin incelenebilmesi için görüşmeler ertelenmişti.

Dışişleri Bakanları, ayni zamanda, Hükümet Başkanlarına, yarın sabahki oturumlarının gündemine aşağıdaki sorunları eklemeyi tavsiye etmeye karar verdiler:

1. Alman donanması ve ticaret filosu.

2. Almanya'dan alınacak tazminat.

Amerikan delegesi, Hükümet Başkanlarının bir kararı uyarınca, 22 Temmuzda A.B.D. Başkanı tarafından yollanan bir çağrıya uyarak, Geçici Polonya Hükümetinin temsilcilerinden meydana gelen bir delege kurulunun, Başkan

Bierut önderliğinde Postdam'a gelmiş bulunduğunu bildirdi. Dışişleri Bakanlarının oturumunda Polonya delege kurulu, Polonya'nın batı sınırı kunusunda fikirlerini açıklayarak özetle şunları söyledi :

Polonya delege kurulu, Polonya batı sınırının, Baltık denizinden başlayarak Swinemünde'den geçmesi, Stettin'i de içine alarak Oder nehri boyunca Batı Neisse nehrine kadar ilerlemesi, bundan sonra Niesse'nin batısını izleyerek Çekoslovak sınırına varması gerektiğine inanır.

Yeni biçimiyle Polonya toprakları, Polonya halkının yurtlarını bırakıp yabancı devletler uyruğuna geçmesini durdurmayı sağlayacak ve daha önce başka ülkelere gitmeye zorlanan Polonyalıların işgücünden tam olarak yararlanmayı mümkün kılacaktı.

Güvenlik açısından, Polonya delege kurulunun önerdiği sınır çizgisinin Almanya'yla Polonya arasında mümkün olan en kısa sınır olması büyük önem taşımaktadır, bu sınırın savunulması kolay olacaktır.

Almanlar Polonya halkını yok etmeye ve Polonya kültürünü yıkmaya çalışmışlardır. Alman saldırısına karşı kendini koruyabilecek kuvvetli bir Polonya devleti kurmak, tarih açısından da haklı olurdu.

Bu bölgeler, Alman silah sanayisinin en önemli merkezlerinden biri ve Alman emperyalizminin bir üssüydü. Önerilen çözüm, Almanya'yı doğuda stratejik bir bölgeden ve bir silah yapımı merkezinden yoksun bırakacaktır.

Polonya ulusal azınlıkları olmayan bir devlet olacaktır.

Savaştan önce Polonya'da sanayi yeterince gelişmiş olmadığı için sanayide çalıştırılamayan çok sayıda köylü nüfus vardı. Bu toprakların Polonya'ya eklenmesi, Polonya'ya, köylülerini şehirlerde çalıştırmak ve yurda dönen Polonyalılara iş bulmak olanaklarını sağlayacak.

Polonya delege kurulu, ayrıca, Oder yeterince derin olmadığı ve Batı Niesse nehri bölgesi yakınlarında su kazandığı için, Oder nehri vadisinin olduğu gibi Polonya'ya devredilmesi gerektiğini belirttiler.

Polonya delege kurulu, sonuç olarak, Polonya Hükümetinin yurda dönen Polonyalıları yerleştirebilmesi ve bunların Polonya'nın eski durumuna getirilmesine katılmalarını sağlayabilmek için, bu konuda mümkün olduğu kadar çabuk bir anlaşmaya ve karara varılması gerektiği kanısında olduğunu bildirdi.]

Truman: Gündemdeki ilk sorun, İtalya'nın ve Finlandiya'yla birlikte öbür uydu ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabul edilmeleri.

Byrnes : Bu notada Amerikan ve İngiliz delege kurulları anlaşmaya varmış bulunuyorlar.

Eden: İlk belgenizi olduğu gibi kabul ediyorduk, ama ikinci kere kaleme alınışında bazı kuşkularımız var. İkinci kere kaleme alınış, İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasına başlamadan önce İtalya Hükümetinin yeniden kurulmasını istiyormuşuz gibi bir izlenim bırakıyor.

Byrnes : Bu yeni biçimi ben, bu soruna uzlaştırıcı bir çözüm bulmak ve Sovyet delege kurulunun, öbür uydu ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabul edilme konusunda İtalya'ya göre daha kötü bir duruma sokulmamaları yönünde belirttiği isteği karşılamak umuduyla önerdim. Ama İngiltere delege kurulunun dikkatini, belgenin yeniden kaleme alınmış biçimiyle, şimdiki İtalya Hükümeti için hiçbir kuşku uyandırmadığı gerçeğine çekmek isterim.

Bu kaleme alınış, yalnızca, sorumlu demokratik hükümetlerle barış antlaşmalarının yapılabilmesini sağlıyor. Gelecekle ilgili bir sorun bu. Yalnızca, A.B.D. Hükümetinin şimdiki İtalyan Hükümetiyle diplomatik ilişkiler kur-

muş olduğu gerçeği bile, bu Hükümete karşı tutumumuzun ne olduğunu göstermeye yeterlidir.

Eden: Görüşünüzü aşağı yukarı kabul ettiğimizi sanıyorum, takıldığımız şey, yalnız, kaleme alınış biçimi.

Stalin: Söz konusu olan, uydu ülkeler için bazı şeylerin kolaylaştırılmasıysa, bu karar bunu belirtmeli. Bazı şeyler İtalya için kolaylaştırıldı; buna itiraz etmek çok güç. Ama, İtalya'ya gösterilen bu kolaylık, ayni zamanda, Almanya'nın öbür eski suç ortakları olan ülkelere de gösterilmiyor.

Yapay bir ayırma yapılmış gibi geliyor insana: Bir yanda durumu hafifletilen İtalya, öte yanda durumları hafifletilmeyecek olan Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finladiya. Kararımızın kötü karşılanması tehlikesi olabilir; niçin İtalya'nın öbür ülkelerden çok şeye hakkı olsun? Tek «değeri», teslim olan ilk ülke oluşu. Bunun dışında her bakımdan İtalya öbür uydu ülkelerden daha kötü davrandı ve daha çok zarar verdi.

Bu dört ülkenin hiçbiri -Romanya, Bulgaristan, Macarsitan, Finlandiya- Müttefiklere İtalya'nın verdiği kadar çok zarar vermedi, bu kuşkusuz. İtalya'daki Hükümete gelince, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya Hükümetlerinden daha demokratik olduğu söylenebilir mi? Ne İtalya'da, ne de öbür ülkelerde hiçbir demokratik seçim yapılmadı. Bu bakımdan hepsi eşit. Bunun için, hepsi de Almanya'nın eski suç ortağı olan ülkeler için de atılmasını öneriyorum. Demek istediğim şu : Bunun için, hepsi de Almanya'nın eski suç ortağı olan ülkeler arasından İtalya'ya karşı cömert davranıp öbür ülkelere karşı olumsuz davranmanın nedenini anlayamıyorum.

İtalya'yla diplomatik ilişkilerin yenilenmesi İtalya'nın durumunu hafifletti. Şimdi, İtalya'nın Birleşmiş Mil-

letler örgütüne alınmasıyla ikinci bir adım öneriliyor. İyi, İtalya için bu adımı atalım, ama sonra, bundan birkaç ay önce İtalya için bu adımı atalım, ama sonra, bundan birkaç ay önce İtalya için atılan adımın, adı geçen öteki ülkeler için de atılmasını öneriyorum. Demek istediğim şu : onlarla da diplomatik ilişkiler kuralım yeniden. Bu daha hakça olacak, izlediğimiz sıra da görülecek yine: önce İtalya, sonra ötekiler.

Öbür türlü, Almanya'nın suç ortakları arasında Müttefiklere en çok zarar vermiş olmasına karşılık teslim olan ilk ülke olduğu için İtalya bakımından ileri doğru bir adım atılmış ve ikincisi de önerilmiş olacak. Sovyet delege kurulunun önerisi budur.

Churchill: Bu sorunda Birleşik Devletler'in görüşünü ana hatlarıyla kabul ediyoruz.

Truman: Bir yanda İtalya Hükümeti, öte yanda Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya Hükümetleri için ayrı ayrı görüşlere sahip olmamızın nedeni, temsilcilerimizin adı geçen dört ülke için gerekli bilgiyi toplamaya fırsat bulamamış olmalarıdır. İtalya'da böyle bir durum olmadı, Hükümetlerimize, yani A.B.D., İngiltere ve S.S.C.B. Hükümetlerine, serbest olarak bilgi toplama fırsatı verildi.

Ayni şeyi, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan için söyleyemeyiz, buralarda serbestçe bilgi toplama olanağımız olmadı. Ayrıca, bu ülkelerdeki Hükümetlerin niteliği, bu ülkelerle hemen diplomatik ilişkiler kurmamızı önlüyor. Ama verdiğimiz belgede, Sovyet delege kurulunun istediğini yerine getirerek öbür uydu ülkeleri İtalya'dan daha kötü bir duruma sokmamaya çalıştık.

Stalin: Ama İtalya'yla diplomatik ilişkileriniz var, öbür uydu ülkelerle yok.

Truman: Hükümetleri bizim isteklerimizi yerine getirirlerse öbür uyduları da tanıyabiliriz.

Stalin: Hangi istekleri?

Truman: Hareket ve bildirişme özgürlükleriyle ilgili olanları.

Stalin: Bu Hükümetlerin hiçbiri, Müttefik basın mensupları için, seyahat ve bildirişme özgürlüklerini kısıtlamaz, kısıtlayamaz. Bir yanlı anlama olmalı burada. Savaşın bitmesiyle oradaki durum düzelmiştir. İtalya'da da Sovyet temsilcilerine güçlükler çıkarıldı.

Truman : Bu Hükümetlerin yeniden örgütlenmesini istiyoruz, daha demokratik ve daha sorumlu olduklarında onları tanıyacağız.

Stalin: Bulgaristan'daki Hükümetin İtalya'dakinden daha demokratik olduğunu kesinlikle söyleyebilirim size.

Truman: Sovyet isteklerini yerine getirmek için, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan hakkında da İtalya'ya uygulanan formülü önerdik.

Stalin: Ama bu öneri diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasını içine almıyor.

Truman: Bu Hükümetler yeniden örgütlenmedikçe, ki biz bunu gerekli görüyoruz, kendileriyle diplomatik ilişkiler kuramayacağımızı tekrar tekrar söyledim.

Byrnes: İtalya'nın durumunu hafifletmek için önerdiğimiz şey, üye olmak için Birleşmiş Milletler örgütüne başvurmasını desteklemektir. Önerimizde, öbür uydulardan da ayni biçimde söz edildiğine dikkatinizi çekmek isterim. Böylece, İtalya'nın durumunun hafifletilmesini, öbür uyduların durumlarının hafifletilmesi izleyecektir. Sovyet delege kurulunun isteklerini yerine getirmeye çalıştık.

Stalin: İtalya'yla ilgili olarak kullanılan bütün «sorumlu» sözcüklerinin silinmesini öneriyorum. Bu sözcük,

İtalyan Hükümetinin durumunu küçültücü bir hava veriyor.

Truman : Birleşik Milletler örgütüne başvuran Hükümetler sorumlu ve demokratik değillerse bunları destekleyemeyiz.

Stalin : Arjantin'de Hükümet, İtalya'daki kadar demokratik değil ama yine de Arjantin Birleşmiş Milletler örgütünün üyesi. Bu bir hükümetse, demokratik bir hükümettir. «Sorumlu» sözcüğünü eklerseniz bunun başka bir tür hükümet olduğu çıkıyor. Ayrıca diplomatik ilişkilerin kurulmasıyla ilgili bir ekleme de yapılmalı.

Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'yla ilgili maddeye, üç Hükümetin yakın bir gelecekte, bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurma sorununu inceleyeceklerini belirten bir cümle eklenmesini öneriyorum. Bu önerim, bunu hemen yapacakları ve ayni zamanda diplomatik ilişkilerin kurulacağı anlamına gelmiyor, yalnızca üç Hükümetin eninde sonunda diplomatik ilişkiler kurma sorununu inceleyecekleri anlaşılıyor. Bir örnek vereyim: Şimdiki durumda, İtalya'da Birleşik Devletler'in ve Sovyetler Birliği'nin diplomatik temsilcileri var, ama ne İngiltere'nin ne de Fransa'nın diplomatik temsilcileri yok. İtalya'da bu Hükümetlerin elçileri yok.

Churchill: Biz, İtalya'daki temsilcimizi tam yetkili sayıyoruz. İtalya'yla resmen savaş durumunda olduğumuz gözönüne alınırsa, bu temsilcinin statüsü elçiyle bir tutulamaz, İngiliz Anayasası gereğince bu koşullarda normal diplomatik ilişkilerimiz olamaz. Ama, yine de, büyük elçi diyoruz biz ona.

Stalin: Sovyetler Birliği'yle Birleşik Devletler'in temsilcileri gibi değil ama.

Churchill: Tam değil, yüzde doksan.

Stalin: Tam değil, bu doğru.

Churchill: Ama resmî ve teknik bir nedenden ötürü.

Stalin: Romanya'ya da böyle bir büyük elçi gönderilmeli: böyle tam olmayan bir büyük elçi. [**Topluca gülüşme.**]

Churchill: Bunu yapmadık henüz.

Truman : Bu Hükümetlerle diplomatik ilişkiler kurabileceğimiz bir durumu elde edebilmek için elimizden gelen herşeyi yapmak istiyoruz. Bu sorunun çözülmesindeki güçlükleri açıklamış bulunuyorum.

Stalin: Güçlükler daha önce vardı, ama artık yok. Şimdiki durumuyla bu öneriye bağlı kalmak çok güç bizim için. Bu öneriye katılmak istemiyoruz.

Churchill: İçimizden herhangi birine gölge düşürecek sözler kullanmak istemiyoruz. Benim bütün isteğim, İtalya'ya aracılık etmek, hem de yalnız savaşı ilk bırakan o olduğu için değil. O savaşı bırakalı çok zaman geçti, yanılmıyorsam iki yıl oldu bile. Ama öbürleri çarpışmayı bırakalı çok az oldu, iki, üç, dört ay hepsi hepsi. Romanya biraz daha önce bıraktı.

Stalin: Önce Romanya, sonra Finlandiya. Ama İtalya'yla diplomatik ilişkiler teslim oluşundan sonraki yedi, sekiz ay içinde kuruldu.

Churchill : İtalya'nın durumu şu: İki yıl önce bize karşı savaşı bıraktı ve o zamandan beri yeteneklerinin elverdiği ölçüde bizim yanımızda çarpışıyor. Ayrıca, İtalya'da bulunduğumuz ve oradaki siyasal durumu bildiğimiz de unutulmamalı. Bunu Bulgaristan, Romanya ve öbür ülkeler için söyleyemeyiz. Üstelik İtalya bütünlüğü olmayan bir ülkeydi, kuzeyi düşman boyunduruğu altındaydı, ancak iki ay önce kurtarıldı. Orada bize büyük dayanak olan İtalyanlarla omuz omuza çarpıştık.

Ama İtalya'nın kuzeyi kurtarılmadıkça İtalya'da tam bir demokratik hükümet kurulamayacağı her zaman biliniyordu. Bu arada İtalyan Hükümetini tanıdık ve onunla

çalıştık. General Badoglio Hükümetinin desteklenmesi konusunda Sovyet Hükümetinin tutumunu anlayışla karşıladım. O sıralar Amerikalı dostlarımızla anlaşamıyorduk bu konuda, ben kuzey kurtuluncaya kadar Hükümeti desteklemek istiyordum, o zaman daha geniş temellere dayanan bir İtalya Hükümeti kurmak mümkün olacaktı. Ama olayların akışı başka eylemler gerektirdi.

İtalya'yla dostça ilişkiler kurduk. Orada siyasal bir sansür yok. İtalya'nın kayıtsız şartsız teslim oluşundan daha birkaç ay sonra İtalyan basını saldırdı bana. İtalya'da özgürlüğün hızla arttığını gösteren kanıtlar var. Şimdi kuzey de kurtulduğu için İtalyanlar demokratik seçimlere hazırlanıyorlar. Bu nedenle, İtalya'yla yapılacak barış antlaşması sorununu şimdi tartışmamamızı gerektiren bir neden görmüyorum.

Bulgaristan bir yana, Romanya için hiçbir şey bilmediğimizi söylemeliyim. Bükreş'teki görevlilerimiz, tecrit edilmiş sürgünleri andıran bir duruma sokuldular.

Stalin : Doğruluklarını saptamadan nasıl söyliyebilirsiniz böyle şeyleri?

Churchill: Bunu orada bulunan temsilcimizden öğrendik. Bükreş'teki görevlilerimizle ilgili bazı gerçekleri öğrenince Başkomutanın şaşıp kalacağından kuşkum yok.

Stalin: Masal.

Churchill: Elbet, bu söylediklerimize masal demekte serbestsiniz, ama ordaki siyasal temsilcimize ve hava kuvvetleri Mareşali Stevenson'a tam güvenim vardır. Yakından tanıyorum onu yıllardır. Görevlilerimizin çalışma koşulları oldukça ağırmış. Görevlilerimize ayrılan uçaklarda büyük gecikmeler oluyormuş. Sayılarının da çok olduğundan yakındı Sovyet dostlarımız, o kadar da çok değil sayıları. Üç üyeden kurulu olması gereken Denetleme Kurulu, hemen hemen her zaman iki üyeyle top-

landı. Denetleme Kurulu Başkanı olan Sovyet komutanı, bazan Amerikan, bazan da İngiliz temsilcisiyle biraraya geliyor, ama üçünün biraraya geldiği ender. İtalya'ya gelince, birçok Sovyet temsilcisi orada bulundu.

Stalin: Hiç de öyle değil. İtalya'da hiçbir hakkımız yok.

Churchill: Evet ama bugünkü duruma göre İtalya'ya gelmekte serbestsiniz. Bu yüzden, İtalya'daki durumun, Romanya, Bulgaristan ve öbür ülkelerdeki durumlarla karşılaştırılması mümkün değil sanırım.

Truman: Bu ülkelerde bizim görevlilerimizin de büyük güçlüklerle karşılaştığını belirtmeliyim. Ama bunu burada anlatmak istemeyiz.

Byrnes: Bir anlaşmaya varılması umuduyla «sorumlu Hükümet» sözcükleri yerine «tanınan Hükümet» teriminin kullanılmasını öneriyorum.

Stalin: Bu daha uygun. Ama, ayni zamanda, üç Hükümetin bu dört ülkeyle diplomatik bağlar kurulması sorununu incelemekten yana olduklarını belirten bir karar almalıyız. Mr. Byrnes'in önerdiği dört ülkeyle ilgili fıkradan sonra şunu eklemeyi öneriyorum: «Üç Hükümet, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'yla diplomatik ilişkiler kurulması konusunu, yakın bir gelecekte, herbirini ayrı ayrı ele alarak incelemek konusunda anlaşmaya vardı.»

Churchill: Ama bu, az önce burada dediklerimize aykırı değil mi?

Stalin: Aykırı değil, çünkü Romanya, Bulgaristan ve öbür ülkelerle barış antlaşmaları hazırlamaya karar verirsek -bu ülkeleri tanımadık bile henüz- her Hükümetin kendisini tanımamız sorununu ileri süreceği apaçık.

Truman: İtirazım yok.

Stalin : Öyleyse bizim de yok.

Churchill: Bir karşıtlık olduğunu sanıyorum. Anladığıma göre Başkan az önce Romanya, Bulgaristan ve öbür uyduların Hükümetlerini tanımak istemediğini söyledi.

Truman: İyi ama, burada, yalnızca, bu sorunu incelemeye girişeceğimiz söyleniyor.

Churchill: Kamuoyunu yanıltabilir bu.

Stalin : Niçin?

Churchill: Çünkü demecin anlamından bu Hükümetleri yakında tanıyacağımız çıkıyor; oysa bunun ne A.B.D. Hükümetinin, ne de Birleşik Kırallık Hükümetinin tutumunu yansıttığının farkındayım.

Stalin : Başkanla anlaşıyorum ve Mr. Churchill'e itiraz etmek istiyorum. Dışişleri Bakanları Konseyi'ne, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'yla yapılacak barış antlaşmalarını hazırlama görevi verilmesini hepimiz kabul etmiş bulunuyoruz. Hepimiz biliyoruz, bir barış antlaşması yalnız, tanınan bir Hükümetle yapılabilir. Onun için bu Hükümetleri tanıdığımızı şu ya da bu yoldan belirtmek zorundayız, o zaman bir çelişme olmayacak. Üç Hükümetin, yakın bir gelecekte bu Hükümetleri tanıma sorununu ele almayı tasarladıklarını belirtmezsek, bu ülkelerle yapılacak barış antlaşmalarının hazırlanmasıyla ilgili fıkrayı silmemiz gerekir.

Churchill : Şimdiki Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya Hükümetleri temsilcilerinin bu sonbaharda Dışişleri Bakanları Konseyi'ne geleceklerine ve barış antlaşmalarını orada onlarla görüşeceğimize inanıp inanmadığını Başkana sormak istiyorum.

Truman: Dışişleri Bakanları Konseyi'ne temsilci gönderebilecek Hükümet tarafımızdan tanınan Hükümettir.

Stalin: Doğru.

Churchill: Şimdiki Hükümetler tarafımızdan tanınmış olmayacaklar, bu yüzden onlarla barış antlaşmaları yapmak mümkün olmayacaktır.

Stalin : Bunu nereden çıkarıyorsunuz?

Churchill: Mantıklı olarak bu sonuç çıkıyor.

Stalin: Hayır, çıkmıyor.

Churchill: Yanlış yollardan giderek düşünüyorum belki ama bana bu sonuca varılıyor gibi geliyor.

Stalin: Bu Hükümetler tanınır ya da tanınmaz. Tanınıp tanınmayacaklarını kimse bilmiyor. Cümlenin kaleme alınışından da bu anlaşılmalı: «tanınması sorununun incelenmesi.» Tanındıklarında da onlarla birer barış antlaşması yapılacak.

Churchill: Bu fıkrayı okuyan bir kimse, Birleşik Devletler Hükümetinin şimdiki Romanya ve Bulgaristan Hükümetlerini tanımak istemediğini anlamayacak. Ama tanıyabileceğimiz Hükümetler kurulursa, onlarla barış antlaşmaları imzalamak için gerekeni yapacağız. Bu noktada direnişimi bağışlamalısınız, ama bu belge yayınlanırsa, özellikle benim tarafımdan parlamentoda açıklanması gerekeceğini unutmamanızı istiyorum sizden. Ancak tarafımızdan tanınan Hükümetlerle barış antlaşmaları yapacağımızı söylüyoruz, oysa bu Hükümetleri tanımaya hiç niyetimiz yok. Saçma buluyorum bunu.

Truman : Bu sorunu, yeni baştan incelenmesi için Dışişleri Bakanlarına geri göndermeyi öneriyorum.

Stalin: Mr. Churchill yanılıyor, burada barış antlaşmalarının imzalanmasıyla ilgili hiçbir şey söylenmiyor, yalnızca hazırlanmasından sözediliyor. Hükümet tanınmamış olsa bile niçin bir barış antlaşması hazırlanmasın?

Churchill : Barış antlaşmasını kendi kendimize hazırlayabiliriz elbet. O zaman «ile» takısı yerine «için» kullanılmasını öneriyorum. Şöyle düzeltilmiş olacak: «Roman-

ya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile yapılacak barış antlaşmaları».

Stalin : «İçin» kullanılmasına itirazım yok.

Churchill : Teşekkür ederim.

Stalin : Birşey değil. **[Gülüşmeler.]**

Churchill: Dışişleri Bakanlarının belgeyi yeniden incelemeleri iyi olurdu.

Stalin: İtirazım yok.

Truman : Bugün burada yapılan görüşmeyi de hesaba katmalılar.

Stalin : İyi.

Truman: Bundan sonraki konu, Karadeniz boğazları ve uluslararası nitelikteki ulusal su yollarında serbest ulaşım. Amerikan delege kurulu bu sorunla ilgili önerilerini vermiş bulunuyor.

[...] **Stalin:** Boğazlar sorunundan önce daha çabuk çözülmesi gereken sorunlar olmalı. Bu sorun ertelenebilir.

Churchill: Bu sorun, Montreux Sözleşmesinin düzeltilmesi için gösterilen istek üzerine İngiltere tarafından ileri sürüldü. Sovyet delegesi öyle istiyorsa ertelenmesine bir diyeceğim yok.

Stalin: Bu sorunun ertelenmesi daha iyi olur, Türkiye'nin de fikri alınmalı.

Truman : Uluslararası denetimi önerirken Boğazların kimsenin elinde olmayacağını söylemek istedik. Bu konudaki tutumumuzun doğru olduğuna Türkleri inandırmaya çalışacağız.

Stalin : Peki, öyle yapalım.

Truman: Konferansa birşey önermek istiyorum. Konferansın çalışmaları konusunda bir bildiri yayınlamanın zamanı geldi sanıyorum. Bu yüzden, böyle bir bildiriyi hazırlamak için bir komite kurmayı öneriyorum.

Stalin: Peki.

Truman: Komite üyelerinin kimler olacağı konusunda anlaşmaya varmamız gerek.

Stalin : Peki.

Truman: Dışişleri Bakanlarından Komite üyeliğine aday göstermelerini isteyelim.

Stalin : İyi. Yarınki oturum onbirde mi?

Truman : Evet.

Stalin: Mr. Churchill bu konuda kuşkulu göründü.

Eden: Bu gün öğle yemeğinde, yarınki oturum için görüşülecek yeter sayıda sorun olmayabileceğini söylemiştik. Ama bugünkü gündem bitmediğine göre, görüşülmeyen konular yarınki oturuma aktarılacak.

Truman : Yapacak başka işimiz kalmadığı anlaşılınca evlerimize döneceğiz. **[Gülüşmeler.]** Ama şimdilik işimiz var.

Churchill: Benim, Mr. Attlee'yle birlikte, 8 Ağustosta parlamentonun açılışı için Londra'ya dönmem gerekiyor. Ayrıca, 6 Ağustostan sonra burada kalamayacağım ne de olsa.

Stalin : Polonya batı sınırı sorunu, bugünkü gündemin son maddesi, bitmiş değil henüz.

Churchill: Bir de, Sovyetlerin ileri sürdüğü İtalya'daki kamp sorunu var. Bu sorun üstünde bir açıklama yapmak isterim şimdi.

Stalin : Polonya batı sınırı sorununu şimdi görüşmek için zamanımız ve isteğimiz var mı?

Churchill: Yarın sabah Polonyalılar da katılacak toplantımıza, Mr. Bierut'la konuşacağız.

Stalin : Öyleyse yarına bırakalım.

Churchill : Kamptaki durum kısaca şöyle: Gerçekte kampta 10.000 kişi var. Ama bu yakınlarda 1.000.000 tutsak aldığımız da unutulmamalı. Bu 10.000 kişiyle Roma'da Sovyet görevlileri uğraşıyor şimdi, bu görevlilerin

kampa serbest giriş belgeleri var. Kampta bulunanların çoğunun Ukraynalı olduğu, ama Sovyet vatandaşı olmadığı bildiriliyor. Kampta Polonyalılar da var, soruşturmalarımıza göre bunlar Polonya'nın 1939 sınırları içinde yaşayan Polonyalılar. 665 kişi hemen Sovyetler Birliği'ne dönmek istiyor, bunların gönderilmesi için gerekli işlemler yapılıyor. Öbürleri arasında dönmek isteyenleri de göndermeye hazırız.

Bu 10.000 kişi bize aşağı yukarı bütün bir askerî birim olarak teslim oldu; biz de, salt yönetsel düşüncelerle, onları bu biçimde, kendi subaylarının komutası altında tuttuk. General Golikov, şikâyetlerini Felt Mareşal Alexander'a ya da karargâhına bildirirse sevineceğiz.

Alexander: Başbakanın söylediklerine ekleyecek bir iki şeyim var. Burada bulunanların şunu bilmesini istiyorum: İtalya'da Rus temsilcilerine her zaman tam serbestlik tanıdım, görmek istediklerini görebilmeleri için her türlü olanağı verdim. Böyle davranmanın yerinde olduğunu sanıyorum, çünkü çok sayıda Rus askeri elimize düştüğünde, sorumlu Rus temsilcilerinin öğütleri bize çok yararlı olabilir. Başkomutan da kabul ediyorsa, şimdiye kadar olduğu gibi yine bu anlayışta davranacağım bundan sonra da.

Stalin : Antlaşmalar gereğince, böyle durumlarda, birbirimize yardımcı olmak, yurttaşların yurtlarına dönmelerini engellemek yerine dönmelerine yardım etmek görevimizdir.

Churchill : Temsilciniz bu sorun için karargâha bir general gönderirse ya da kendi giderse gerekli olan herşey yapılacaktır.

Stalin : Olur. Bu sorunu çözülmüş sayıyorum.

Viyana'da bulunan Mareşal Konev'le konuştum bugün. Viyana halkına, işgal bölgeleri ayrımı gözetmeden

karneyle yiyecek dağıtımını bugün de yapmış, Amerikalılarla İngilizler bir çıkar yol buluncaya kadar böyle yapacak.

Truman ve Churchill : Çok teşekkür ederiz.

Churchill : Renner yönetiminin Amerikan ve İngiliz işgal bölgelerine de uzanması sorunu vardı.

Stalin : Yetkisinin bütün işgal bölgelerini içine alması iyi olurdu.

Churchill : Viyana'ya girdiğimizde ilk ele alacağımız sorunlardan biri bu. İlke olarak, bir tek Avusturya yönetimiyle iş görmenin daha kolay olacağına inanıyoruz.

Stalin : Elbet daha iyidir.

Churchill : Yerel otoritelere engel olmak istemiyoruz.

Stalin : Böylesi daha iyi olacak.

Truman : Yarın 11.00'de toplanıyoruz.

Dokuzuncu Oturum

25 Temmuz 1945

Truman : Dün, Polonya'nın batı sınırı üstündeki görüşmeye bugün devam edilmesi önerilmişti.

Stalin : Olur.

Truman : Mr. Churchill'in birşey daha eklemeyi önerdiğini hatırlıyorum.

Churchill : Ekleyecek birşeyim yok. Polonya delege kuruluyla görüştüm ve bu sabah Mr. Bierut'u bir kere daha görmek mutluluğuna erdim.. Dün Mr. Eden de Polonya delege kuruluyla görüştü. Polonyalılar, batıda işgal ettikleri bölgede, 1,5 milyon Alman bulunduğunu kabul ediyorlar. Bu sorunun, ayni zamanda, tazminat konusuyla ve dört Büyük Devletin Almanya'daki işgal bölgeleri konusuyla ilgili olduğu kanısındayım.

Truman : Mr. Churchill'in belirttiği noktayı doğru buluyorum. Polonya delege kuruluyla Mr. Byrnes de gö-

rüştü ve tekrar görüşmeyi düşünüyor. Usul konusunda bir noktada ufak bir şey önermeme izin verin. Mr. Eden ve Mr. Byrnes'in bu görüşmeleri devam edeceğine göre, bu sorun üstünde görüşmeyi cumaya kadar erteleyelim.

Stalin : Olur.

Truman : Gündemimizde bundan sonra gelen sorun, Alman donanması ve ticaret filosu. Sanırım, bu konuda anlaşmaya varmış bulunuyoruz.

Churchill : Elbet bu konuyla ilgili somut öneriler düşünülmeli. Bu somut önerilerle uğraşabiliriz sanırım.

Truman : Dışişleri Bakanı Byrnes, bana, Dışişleri Bakan Yardımcısı Clayton'la Amiral Land'ın bu sorunu gözden geçirdiklerini ve somut öneriler üstünde çalıştıklarını söyledi. Bu sorunu ne zaman isterseniz incelemeye hazırım, ama önce Mr. Byrnes'i dinlemek ve az önce elime geçen bu sorunla ilgili belgelere göz gezdirmek isterim.

[Bu sorunun görüşülmesinin ertelenmesine karar verildi.]

Churchill : Gündemde olmamakla birlikte görüşülmesi gereken bir sorun var, halkın bir yerden başka bir yere aktarılması. Çekoslovakya'da, buradan alınarak yeniden Almanya'ya yerleştirilmesi gereken pek çok Alman var.

Stalin : Çekoslovak otoriteleri bu Almanları boşalttılar, bunlar şimdi Dresden, Leipzig ve Chemnitz'deler.

Churchill : Yeniden yerleştirilmesi gereken 2,5 milyon Südet Almanı olduğunu sanıyoruz, ayrıca Raich'tan önce Çekoslavakya'ya yerleşen 150.000 Alman yurttaşından kurtulmak için sabırsızlanıyor Çekler. Aldığımız bilgiye göre, bu Almanların ancak 2.000 kadarı Çekoslovakya'dan ayrıldı. Büyük bir iş bu. 2,5 milyon kişinin aktarılması. Ama nereye gönderilecekler? Rus işgal bölgesine mi?

Stalin : Çoğu Rus işgal bölgesine gidiyor.

Churchill Bizim bölgemize gelmelerini istemeyiz.

Stalin : Ama bizim önerimiz bu değil. [Gülüşmeler.]

Churchill : Doyurulmaları gerekecek sonra. Gerçek yerleştirme daha başlamadı sanırım.

Stalin : Çekoslavakya'dan mı?

Churchill : Evet, Çekoslovakya'dan. Şimdiye kadar yerlerinden çıkarılanların sayısı çok değil.

Stalin : Gelen bilgiden, Çeklerin Almanlara önce haber verdiklerini, sonra da onları Çekoslovakya'dan çıkardılarını öğrendim. Polonyalılara gelince, 1,5 milyon Almanı hasatta kullanmak için tutmuşlar, Polonya'da hasat biter bitmez Polonyalılar bu Almanları çıkaracaklar.

Churchill : Tazminat, yiyecek sağlanması, gibi henüz çözülmemiş sorunlar varken bunun yapılmasını doğru bulmuyorum. Şimdi içinde bulunduğumuz durumda yiyecek ve yakacak Polonya'nın elinde, beslenecek insanlar bizde. Bu insanların beslenmesi bizim üstümüze ağır bir yük oluyor.

Stalin : Bir de Polonya açısından bakmalısınız. Beş buçuk yıldır Almanların bir yığın haksızlığına uğradılar.

Truman : Dün Başkan Bierut'un bu konuda verdiği demeci büyük bir dikkatle dinledim. Polonyalarla Rusları ve karşılaştıkları güçlükleri büyük bir anlayışla karşılıyorum. Kendi durumumu da mümkün olduğu kadar açık seçik anlatmaya çalıştım.

Sorunların barışçı bir yoldan çözümü konusunda yetkilerimin neler olduğunu çalışma arkadaşlarıma açıklamak isterim. Burada barış antlaşmasına alınması gereken sorunları görüşürken, Anayasamız gereğince A.B.D. Senatosunun onayından sonra antlaşmanın yürürlüğe gireceğini hepinizin bildiğinden eminim. Konferansta ileri sürülen bir öneriyi desteklediğimde, bu kararın Senato'dan geç-

mesi için elimden geleni yapacağım demektir bu. Ama yüzde yüz onaylanacağını da garanti edemem elbet.

Amerika'daki siyasal geleneklerden ötürü, kamuoyumuzdan destek görmedikçe burada hiçbir öneriyi destekleyemeyeceğimi söylemeliyim. Bunları belirtmenin nedeni, çalışma arkadaşlarımla sorunların görüşülmesinde yer alan temeli değiştirmek değil, yalnızca Anayasa'nın verdiği yetkiler içinde elimdeki olanakları açıklamaktı. Barış antlaşmaları tamamlanırken bu antlaşmaların A.B.D. Senatosu tarafından onaylanması gerektiğini hesaba katmak zorunda olduğunu söylemek istiyorum.

Stalin : Başkanın demeci, yalnız barış antlaşmalarını mı, yoksa burada görüşülen bütün sorunları mı kaplıyor?

Truman : Anayasa, yalnız anlaşma ve antlaşmaların A.B.D. Senatosuna gönderilerek onaylanmasını gerektiriyor.

Stalin : Bütün öteki sorunların karara bağlanabileceği anlamına mı geliyor bu.

Truman : Senato onayını gerektirmeyen bütün sorunları burada karara bağlayabiliriz.

Stalin : Yalnız barış antlaşmalarının Senato onayını gerektirdiği anlamına mı geliyor bu?

Truman : Evet. Geniş yetkilerim var ama onları kötü kullanmak istemiyorum.

Churchill : Polonya'nın batıya ilerlemesi sorununa dönmeyi öneriyorum.

Stalin : Bu sorun için hazırlanmamıştık, rasgele çıktı ortaya. Üzerinde görüşülmesini kabul ediyorum elbet, ama şimdi bir sonuca vardırılması çok çok güç.

Churchill : Bu sorunu bugün görüşmek istemiyorum. Yalnız, bu Konferansın başarıya ulaşabilmesi bu sorunun çözümüne bağlı. Konferans, diyelim, on gün içinde Polonya konusunda bir karar varamadan çalışmalarını

tamamlarsa ve Alman toprakları üstünde eşit bir yiyecek dağıtımı sağlanamazsa, bütün bunlar Konferansın başarısız olduğu anlamına gelecektir. O zaman, Mr. Byrnes'in önerisine döneceğiz ve herkes kendi bölgesinde ne varsa onunla yetinmek zorunda kalacak. Çalışmalarımızın temelinde yatan bu birbirine bağlı sorunlar konusunda bir anlaşmaya varacağımız umut ediyorum. Şimdiye kadar pek ilerleme göstermediğimizi kabul etmeliyiz.

Truman : Başbakanın dediği gibi, bu sorunlarda hiçbir ilerleme olmadığını kabul ediyorum.

Stalin : Bütün Almanya'ya kömür ve maden sağlamanın çok daha önemli olduğu kanısındayım. Ruhr, madenin yüzde doksanını, taşkömüründün de yüzde seksenini sağlıyor.

Churchill : Rus bölgesine Ruhr'dan kömür sağlanırsa, bunun o bölgeden yiyecek maddeleri olarak ödenmesi gerekecek.

Stalin : Ruhr Almanya sınırları içinde kalırsa bütün Almanya'nın ihtiyaçlarını karşılayacak.

Churchill : Peki öyleyse, sizin bölgenizden niçin yiyecek alamıyoruz?

Stalin : Çünkü o bölge Polonya'ya geçiyor.

Churchill : Ama yiyecekleri olmazsa Ruhr'daki işçiler nasıl üretim yapacaklar, nereden bulacaklar yiyeceği?

Stalin : Almanya'nın öteden beri dışardan yiyecek, özellikle tahıl satın aldığı bilinen bir gerçek. Almanya'da yiyecek ve tahıl sıkıntısı varsa dışardan satın alır.

Churchill : O zaman tazminatı nasıl ödeyebilecek?

Stalin : Ödeyebilecek, çünkü yine de çok şey var elinde.

Churchill : Ruhr kömür madeninin bizim bölgemizde olduğu doğru, ama Polonyalılar bütün yiyeceği ellerinde tutarken bu kış bölgede açlığa yol açabilecek bir yerleş-

tirmenin sorumluluğunu alamam.

Stalin : Pek öyle değil. Daha bu yakınlarda tahıl istediler, tahıl sıkıntısı çekiyorlar, yeni ürün alınıncaya kadar tahıl istiyorlar.

Churcill : Başkomutanın, karşılaştığımız güçlüklere karşı bizim ona gösterdiğimiz anlayışı göstereceğini umuyorum. Bu kış, İngiltere'de en çok kömürsüz kalacağımız kış olacak, kömürümüz yeterli değil çünkü,

Stalin : Neden? İngiltere her zaman dışarıya kömür satardı.

Churchill : Madende çalışacak işçiler henüz terhis edilemediği için, kömür sanayisinde işçi sıkıntısı var.

Stalin : Yeterince savaş tutsağı var. Bizde onlar çalışıyor kömürde, onlar olmasaydı çok güç olurdu. Kömür bölgelerimizi eski durumlarına getirmek için çalışıyoruz, bu amaçla da tutsaklar kullanılıyor. Norveç'de 400.000 Alman askeriniz var, silâhsızlandırılmadılar bile, ne beklediklerini anlamıyorum. İşte size işgücü.

Churchill : Silâhsızlandırılmadıklarını bilmiyordum. Nasıl olsa silâhlarını alacağız onların. Oradaki durumu tam olarak bilmiyorum; am bu sorun Avrupa Seferî Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı tarafından karara bağlanmıştı. Neyse, soruşturacağım bunu.

Tekrar etmek ve dikkatinizi çekmek istiyorum, Fransa'ya, Hollanda'ya ve Belçika'ya kömür verdiğimiz için kömür sıkıntısı çekiyoruz. Bu kış bizde kömür kıtlığı varken, Polonyalıların henüz kendilerine ait olmayan bir bölgedeki kömürü nasıl satabildiklerini anlamıyorum.

Stalin : Dabrowa bölgesinden sattılar kömürü, kendi bölgeleridir burası.

Yakınmaktan hoşlanmam ama durumumuzun sizinkinden de kötü olduğunu söylemeliyim. Birkaç milyon ölü verdik, işçi sıkıntısı çekiyoruz. Yakınmaya başlarsam,

korkarım, gözyaşlarınızı tutamayacaksınız, çünkü Rusya'daki durum o kadar acı. Ama sizi üzmek istemiyorum.

Churchill : Ruhr bizim denetimimizde, Ruhr kömürünü yiyecekle takasa hazırız.

Stalin : Düşünmek gerek bu konuda.

Churchill : Bugün bir karara varabileceğimizi ummuyordum zaten, ama bu kısa tatilde, Konferans üyelerinden, çözmek zorunda kalacakları bu büyük sorun üstünde düşünmelerini isterim.

Truman : Bugün görüşülecek başka şeyimiz yoksa, sorunun Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini öneriyorum.

Churchill : Cuma günü saat beşte toplanacağız yine.

Eden : Dr. Benes'ten, Çekoslovakya'daki Almanların yurtlarına gönderilmesi sorununu burada görüşmemizi isteyen bir bildiri aldık. Dışişleri Bakanları bu sorunu ele alabilirler mi?

Stalin : Bu aktarma yapıldı bile.

Churchil: Oradan ayrılan Almanların sayısının pek kabarık olmadığını sanıyoruz. Bu soruna bir çözüm yolu bulmak gerekecek.

Stalin : Devam edin lütfen.

Churchill : Dışişleri Bakanları incelesinler bu sorunu ve gerçekleri belirtsinler.

Stalin : Olur.

Truman : Kabul.

Görüşmelerimize ara verirken, uluslararası nitelikteki ulusal su yollarıyla ilgili önerime bir daha dikkatinizi çekmek istiyorum. Dışişleri Bakanlarının bu önerimi de inceleyebileceklerini sanıyorum.

[Stalin ve Churchil kabul ettiklerini belirttiler.

Bundan sonra, Sovyet delegesi, Birleşik Devletler Başkanıyla İngiliz Başbakanına, Avusturya'yla Almanya'-

dan yurtlarına dönmek isteyen Sovyet vatandaşlarının karşılaştıkları engeller ve daha önce Hükümet Başkanlarının oturmunda da sözü geçen, Norveç'te henüz silâhsızlandırılmamış bulunan Alman askerleriyle ilgili birer muhtıra verdi.]

Churchill : Ama size kesin olarak, o birlikleri silâhsızlandıracağımı söyleyebilirim.

Stalin : Hiç kuşkum yok. **[Gülüşmeler.]**

Churchill : Birdenbire ortalığa salıvermek için gizlemedik onları. Bu konuda hemen bir rapor isteyeceğim.

Truman oturumu kapadı ve bundan sonraki oturumun 27 Temmuz 1945, öğleden sonra saat beşte olacağını açıkladı.

Onuncu Oturum

28 Temmuz 1945

Truman oturumu açtı.

[S.S.C.B., A.B.D. ve Büyük Britanya Dışişleri Bakanlarının 25 Temmuz 1945 tarihli oturumunun raporunu sunan Sovyet delegesi şunları söyledi :

1. Amerikan delegei, Bakanların toplantısında su yollarıyla ilgili bir görüşme yapılmasını önerdik. Bu sorunun önce bir komisyonda incelenmesi isteğini belirtti. İngiliz ve Sovyet delegeleri bu öneriyi kabul ettiler, sonunda aşağıda belirtilen komisyon kuruldu:

A.B.D.'den Russel ve Riddleberger, Büyük Britanya'dan Ward, S.S.C.B.'den Geraşenko ve Lavrişev.

2. Bundan sora, Amerikan delegesi, Çekoslovakya'daki Almanların yeniden yerleştirilmesi sorununa dokundu.

İngiliz delegesi, yalnız Çekoslovakya'daki Almanların değil, Batı Polonya ve Macaristan'dakilerin de yeniden yerleştirilmelerinin söz konusu olduğunu belirtti. Bu halkın yeniden yerleştirilmesinin, Çekoslovakya, Polon-

ya ve Macaristan Hükümetleriyle işbirliği yapan Müttefik Denetleme Kurulu tarafından yönetilmesi görüşünde olduğunu açıkladı.

Sovyet delegesi, sorunun bir ön inceleme için komisyona gönderilmesini, önerdi, bundan sonra üç Bakanın tasarıyı inceleyebileceklerini söyledi.

A.B.D. ve İngiliz delegeleri bu öneriyi kabul ettiler. Bu amaçla aşağıdaki komisyon kuruldu:

A.B.D.'den, Cannon, Büyük Britanya'dan Harrison, S.S.C.B.'den Sobolev ve Semyonov.

3. İngiliz delegesi, Konferans çalışmaları konusunda bir bildiri hazırlamak ve Konferans kararlarının genel bir protokolünü düzenlemek için birer komisyon kurulmasını önerdi.

S.S.C.B. ve A.B.D. delegeleri öneriyi kabul ettiler. Aşağıdaki komisyonların kurulmasına karar verildi:

a) Konferans çalışmaları hakkında bir bildiri hazırlamak için :

A.B.D.'den Walter Brown ve Wilder Foot, S.S.C.B.'den Sobolev ve Golunski.

b) Konferans kararlarının genel bir protokolünü hazırlamak için:

A.B.D.'den Dunn, Matthews ve Cohen, Büyük Britanya'dan (her iki komisyon için) Bridges, Brooke, Hayter ve Dean.

Sovyet delegesi, Dışişleri Bakanlarının 27 Temmuz 1945 tarihli oturumlarının raporuna devamla, üç Hükümet Başkanının toplantı gündeminde aşağıdaki maddelerin bulunduğunu söyledi :

I. Belli başlı sorunlar.

Aşağıdaki sorunların hâlâ büyük önem taşıdığı belirtildi :

1. Almanya konusunda iktisadî ilkeler.

2. Almayan'dan alınacak tazminat.

3. İtalya ve Avusturya'dan alınacak tazminat.

4. Avrupa'ya petrol sağlanması.

5. İtalya ve öbür eski uydu ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabulü.

6. Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisinin gerçekleştirilmesi.

7. İtalya ve öbür ülkeler için mütareke şartlarının hafifletilmesi.

8. Polonya'nın batı sınırı.

9. Avrupa'nın ivedilik gösteren iktisadî sorunlarının çözümü için işbirliği.

10. Savaş suçluları.

11. Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'daki Almanların yeniden yerleştirilmeleri.

12. Almanya'yla ilgili siyasal ilkelere, iktisadî ilkeler taslağının 13. maddesinden alınan ikifıkrannı eklenmesi.

13. Alman donanması.

14. Uluslararası nitelikteki ulusal su yolları.

II. Birer mütareke imzalayarak Müttefiklere katılan İtalya'nın ve öbür ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabulü.

A.B.D. delegesi, bu sorunla ilgili belgenin kaleme alınışı üstünde Sovyet delegesiyle İngiltere delegesi anlaşmaya varamıyorlarsa, A.B.D. Başkanının onayıyla, bu sorunun Konfrans gündeminden bütünüyle çıkarılmasına karşı olmadığını söyledi. Amerikan delegesi, önce hayatî önem taşıyan sorunların, yani tazminat, Alman donanması ve Polonya'nın batı sınırı sorunlarının görüşülmesini gerekli bulduğunu ekledi.

İngiliz delegesi, Sovyet delege kurulu tarafından öne sürülen 3. paragrafın son cümlesinin aşağıdaki biçimde değiştirilmesini önerdi: «Bu devletlerin sorumlu demokra-

tik Hükümetleriyle barış antlaşmalarının imzalanması, üç Büyük Devlet Hükümetine, kendileriyle yeniden diplomatik ilişkiler kurmalarını ve Birleşmiş Milletler örgütüne üye olmak isteklerini desteklemelerini sağlayacaktır.»

Sovyet delegesi bu düzeltmeyi kabul edemeyeceğini bildirdi.

Üç Bakan, bu sorun üstünde şimdiye kadar hiçbir anlaşmaya varamadığından, bu sorunun, bir çözüm yolu bulunması için, Hükümet Başkanlarının toplantısına gönderilmesine karar verildi.

III. Almanya'dan alınacak tazminat.

Sovyet delegesi, tazminat komisyonunun çalışmalarını yetersiz bulduğunu belirtti ve Almanya'dan alınacak tazminat sorununun doğrudan doğruya Hükümet Başkanlarının toplantısında görüşülmesini önerdi. Bu öneriye itiraz eden olmadı. Sovyet delegesi, bundan sonra, Kırım Konferansı Protokolünün tazminat konusundaki 4. maddesini okudu ve tazminat komisyonundaki Amerikan temsilcisinin, A.B.D. Hükümetinin sözü geçen maddede öne sürülen karar için onayını geri aldığı yolundaki demecine değinerek, Amerikan delegesine, A.B.D. Hükümetinin bu sorunla ilgili Kırım kararlarına bağlı olup olmadığını, tutumunu değiştirip değiştirmediğini sordu.

Amerikan delegesi, bunda bir yanlış anlama olduğu karşılığını verdi. Kırım'da A.B.D. Hükümeti, $20.000 rakamının görüşmelere temel alınması kararını kabul etmişti. Ama o zamandan beri Sovyet ve Müttefik orduları Almanya'da büyük zararlar yapmıştı, bazı bölgeler Almanyanın elinden alınmıştı; bu durumda, Amerikan delege kurulunun Yaltada görüşmelere temel alınmasını kabul ettiği rakamdan başlamak, pratik nedenler yüzünden mümkün olmayacaktı.

İngiliz delegesi, herhangi birşey önermekten çekindiğini bildirdi.

Amerikan delege kurulunun önerisi üstüne bu sorunun üç Bakanın bundan sonraki toplantısına ertelenmesinin yerinde olacağı üstünde anlşamaya varıldı, Bakanlar ancak bundan sonra Hükümet Başkanlarına rapor vereceklerdi.

IV. Avusturya ve İtalya'dan alınacak tazminat

Sovyet delegesi, bu sorun üstünde bundan sonra yapılacak görüşmelerde Sovyet delege kurulu tarafından verilen önerilerin temel alınmasını önerdi.

Amerikan delegesi, Avusturya ve İtalya'nın, savaş tazminatı bugünkü günlük üretimlerinden bir kısmını vererek ödemeye zorlanamayacağına inandığını belirtti. Amerikan delegesinin kanısına göre, ancak barış döneminde kullanılamayacak olan savaş sanayisi donatımının kitle halinde aktarılması mümkündü. İngiliz delegesi, A.B.D. delege kurulunun bu düşüncesini desteklediğini belirtti.

Anlaşmaya varılamaması gözönüne alınarak, Hükümet Başkanlarına, ortaya çıkan görüş ayrılıklarının bildirilmesine karar verildi.

V. Almanya konusunda iktisadî ilkeler.

A.B.D. delege kurulunun önerisi üstünde bu sorunun görüşülmesi ertelendi.

VI. Avrupa'ya petrol sağlanması.

Komisyonun çalışmalarını tamamlamamış olduğu gözönüne alınarak bu sorunun ertelenmesine karar verildi.

VII. Avrupa'da iktisadî işbirliği.

Komisyonun bu konuda hazırladığı raporun onaylanmasına ve Hükümet Başkanlarına gönderilmesine karar verildi.]

Truman : Hangi sorunu görüşeceğiz şimdi? Polonya'nın batı sınırlarını mı, yoksa başka bir şeyi mi?

Stalin : Bunu ya da İtalya'yla öbür ülkeler sorununu görüşebiliriz. Ne kadar zamanımız var bugün? Bir saat kadar çalışabilir miyiz?

Truman : Bence, uygun. Onikiye kadar çalışalım.

Stalin : Sovyet delege kurulu olarak, Japonya'nın bizden yeni bir istekte bulunduğunu bildirmek istiyorum. Japonya için ne zaman bir belge düzenlenmiş olduğunu tam bilmiyoruz, ama yine de, yeni istekleri birbirimize bildirmemiz gerektiğine inanıyoruz. **[Japonya'nın arabuluculuk konusundaki notası İngilizce olarak okundu.]** Bu belgede yeni birşey yok. Bir tek istek var yalnız. Japonya bizimle işbirliği yapmayı öneriyor. Onlara bundan önce verdiğimiz cevap gibi bir cevap vermeyi düşünüyoruz.

Truman : İtiraz etmiyoruz.

Attlee : Kabul ediyoruz.

Stalin : Bu konuda ekleyecek başka birşeyim yok.

Truman : Sovyet delege kurulunun herşeyden önce dikkatimizi çekmek istediği iki sorun var. İlk sorun, İtalya ve öbür ülkelerle ilgili; ikincisi de, Avusturya'yla İtalya'dan alınacak tazminat.

Stalin : Alman donanması ve Polonya'nın batı sınırları sorunlarını da eklemek yerinde olurdu.

Truman : Burada her sorunu görüşebileceğimizi sanıyorum, her öneriyi dinleyip ondan sonra bu sorunlarla ilgili düşüncelerimi bildirmeye hazırım.

Attlee : Bütün bu sorunların görüşülmesini kabul ettiğimiz bildirmek istiyorum. Ayni zamanda, İngiltere'deki olayların Konferansın çalışmalarına engel oluşuna üzüldüğümü, ama gerekli olduğu sürece burada kalarak her sorunla uğraşmaya da hazır olduğumuzu söylemek isterim.

Stalin : İtalya'yla öbür ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabulü, üç Büyüklerin bundan önceki oturumla-

rında görüşüldü. Bununla birlikte, az önce belirtildiği gibi, Dışişleri Bakanları bu görüşmenin sonuçları hakkında ayrı izlenimlere sahipler. Sovyet delege kurulunda, Başbakanın Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'yla ilgili düzeltmesinden sonra, Hükümet Başkanları arasında temelde anlaşmaya varıldığı izlenimi vardı. Barış antlaşmalarına değinilen yerlerde„ «Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya ile» yerine «Bulgaristan, Romanya, vb. için» kullanılmasına karar verilmişti. Ama, Bakanların toplantısında İngiliz delege kurulu, taslak üstünde daha önce kabul edilmemiş olan başka bir düzeltme öne sürdü.

Hükümet Başkanlarının oturumunda sorun, yukarda sözü geçen Hükümetlerden nasıl söz edileceği sorunuydu: «sorumlu» mu, yoksa «tanınan» mı? Rus delege kurulu, «sorumlu» sözcüğü kullanılırsa, bunun bu Hükümetlere karşı bir çeşit hakaret olacağına inanmaktadır, çünkü adı geçen Hükümetler şimdi sorumsuz sayıldıklarını düşünebilirler. Oysa, burada anlaştığımız gibi «tanınan» dersek, böyle bir hakaret söz konusu olmayacaktır. Bu durumda, Hükümetlerimizin herbiri, bu ülkelerin Hükümetlerini demokratik bulduğu zaman tanımakta serbest olacak, Hükümetler gücendirilmiyecek, buna karşılık anlam ve içerik de ayni kalacaktır. Burada bir karara vardık, ondan sonra Bakanlar toplandı, değiştirdiler bunu. Yanlıştır bu. Bu konu üstünde, ilke olarak, anlaşmaya varılmıştı.

Truman : Mr. Byrnes'den bu konuda bir açıklama yapmasını istiyorum.

Byrnes : Üç Dışişleri Bakanının toplantısında, hatırlayabildiğime göre, Sovyet delegesi, A.B.D. delege kurulunun önerisini kabul etmiş olduğunu belirtti. Amerikan delege kurulu adına, Başkanın Sovyet önerisini temelde

kabul ettiğini ve bu önerinin düzenlenmek üzere Dışişleri Bakanlarına gönderilmesini istediğini; Başkanın, yalnız br sözcüğün değiştirilmesini (yani, «görüşmek» yerine «incelemek»; İngilizcede önemli bir ayrım var aralarında) düşünerek böyle davrandığını söyledim. Bundan da anlaşılacağı gibi, Sovyet delege kuruluyla Amerikan delege kurulu arasında bu konuda bir görüş ayrılığı yoktu.

Ama o zaman Dışişleri Bakanlarına, hatırlayabildiğime göre, Mr. Churchill'in, uydu ülkelerin Hükümetlerinin tanınmasıyla ilgili sorunun incelenmesi konusundaki Sovyet önerisine itiraz ettiğini söyledim. Hükümet Başkanlarını oturumunun sonunda Mr. Churchill bana bu öneriyi kabul etmediğini bldirmişti. Dışişleri Bakanlarına, Amerikan delege kurulunun başlangıçta İtalya'yla ilgili önerisini, İtalya'yı biraz rahatlamak için ileri sürmüş olduğunu da söyledim. Öneride, yalnızca, üç Büyüklerin, İtalya'nın Birleşmiş Milletler örgütüne girmesini destekleyecekleri konusunda bir bildiri yayınlayacakları söyleniyordu.

İngiliz delegesi, Birleşmiş Milletler örgütüne girmelerini destekleyeceğimiz ülkeler arasına bazı tarafsız ülkelerin de alınmasını önerdi. Bunda anlaşmaya vardık. Sovyet delegesi, Franco rejimiyle ilgili bir fıkranın belgeye konmasını önerdi; Sovyet delege kurulunun da istediğini karşılamak için, üç Büyüklerin, Franco rejimi altındaki İspanya'nın Birleşmiş Milletler'e üye olmasını olumsuz karşılayacakları konusunda bir fıkra ekledik.

Sovyet delegesi, bundan sonra, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya Hükümetleriyle ilgili bir fıkranın eklenmesini önerdi. Bazı düzeltmelerle bu fıkrayı kabul ettik. Bundan sonra, bu ülkelerle ilgili fıkranın kaleme alınışını değiştirmek önerildi. Bunu da kabul ettik.

Ne yazık ki, adeta şöyle bir durum çıkıyor ortaya :

Sovyet dostlarımızla anlaşmaya vardığımızda İngiliz delege kurulu anlaşmadan kaçınıyor,İngiliz dostlarımızla anlaşmaya vardığımızda da Sovyet delege kurulu anlaşmaktan çekiniyor. [Gülüşmeler.] Yine söyleyeyim, Sovyet önerisi üstünde İngiliz ve Sovyet delege kurulları bir anlaşmaya varabilirlerse biz, belgeyi kabul etmeye hazırız, ama anlaşmaya varamazlarsa İtalya konusundaki ılımlı önerimizi geri almaya da hazırız.

Attlee : Sayın Başkan, Mr. Cadogan'ın bu sorunla ilgili tutumumuzu açıklaması için izninizi istiyorum.

Cadogan : İncelemekte olduğumuz sorun, İtalya'nın ve öbür uydu ülkelerin, belkide, başka tarafsız ülkelerin Birleşmiş Milletler örgütüne alınmasıyla ilgili. Bildiğim kadarıyla, belgenin metni iki nokta dışında kabul edilebilir. Başkomutan Stalin bu noktalardan birine değindi; ler» in kullanılması. Bana öyle geliyor ki, iki gün önce bu yani; «sorumlu Hükümetler» yerine «tanınan Hükümetsorunu görüştüğümüzde bu değişikliği kabul etmiştik.

Çok daha karmaşık olan öbür sorun, üç Büyük Devlet Hükümetinin yakın bir gelecekte, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'yla diplomatik ilişkiler sorununu incelemek konusunda anlaşmaya varmış olduğunu söyleyen 3. maddeyle ilgili. Mr. Churchill, bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmak sorununu incelemeyi kabul etmekle birlikte, bu maddenin bildiriye alınmasının yanlış anlaşılabileceğini açıkladı. Çünkü İngilizler, anayasaları gereğince, teknik olarak hâlâ resmen savaş durumunda bulundukları ülkelerle tam diplomatik ilişkiler kuramazlar. Bir uzlaşmaya varabilmek için, bu ülkelerle barış antlaşmaları imzaladıktan sonra tam diplomatik ilişkiler kurabileceğimiz önerildi. Ama bu önerimizin Sovyetler tarafından itirazlara uğradığı görülüyor.

Stalin : Anladığıma göre, Mr. Cadogan «sorumlu Hü-

kümetler» yerine «tanınan Hükümetler» denmesini kabul ediyor.

Cadogan : Evet.

Byrnes : Uygun görüyoruz bunu: «sorumlu» yerine «tanınan.»

Stalin : Bir yanda Müttefiklerle İtalya'nın durumu, öte yanda Müttefiklerle öbür ülkelerin durumu arasında bir ayrım yok burada. Ne İtalya'da, ne de Romanya'da, Bulgaristan'da ya da Macaristan'da serbest seçimlerle işbaşına gelmiş bir Hükümet var. Böyle bir Hükümet yalnız Finlandiya'da var. İtalya'da olduğu gibi bütün bu ülkelerde de Hükümet, başlıca partiler arasındaki anlaşmalarla kuruldu.

İtalya, A.B.D., Sovyetler Birliği ve yüzde doksan kadar da İngiltere tarafından tanınırsa, diyelim Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'la diplomatik ilişkiler kurulması sorununu incelemek niçin öne sürülemesin? Demokrasi açısından durumları İtalya'dakinin ayni. Ama İtalya üç Büyükler tarafından tanınmış. Burada, tam diplomatik ilişkiler kurulacak denmiyor. Mr. Cadogan'ın sözünü ettiği düzeltmenin anlamını da sökemediğimi söylemeliyim. Niçin İtalya için böyle bir ayrım yapalım? Serbest seçimle işbaşına gelmiş bir hükümeti yok; Finlandiya bir yana, öbür ülkelerin de yok.

Bevin : İtalya'daki durumun ne olduğunu bilmemiz bir ayrım yapmaz mı İtalya için? Oysa öbür ülkelerdeki durumla ilgili hiçbir şey bilmiyoruz.

Stalin : Kendinizi bu Hükümetleri tanımaya zorlamanız istenmiyor sizde. Onları tanımak sorununu görüşürken bu ülkelerdeki durumu incelemek fırsatını bulacaksınız.

Bevin : Ama bu ülkelerdeki durumu bilmeden niçin bu yükümlülüğün altına gireim?

Stalin : İtalya'yla diplomatik ilişkiler kurduğumuzda

biz de çok az şey biliyorduk. İtalya hakkında, belki sizin bu ülkeler hakkında bildiklerinizden de az. Gerçekte sorun, İtalya'yla başlayıp Bulgaristan'la bitirerek, bu ülkelerin durumlarını hafifletmek için bu ülkelere bazı yollar açmaktır. İtalya için Birleşmiş Milletler örgütüne girmek umudu var. Bu onun durumunu kolaylaştırmak için atılan ikinci adım; birincisi, teslim oluşundan yedi, sekiz ay sonra kendisiyle diplomatik ilişkiler kurulduğunda atılmıştı. İtalya'nın durumunu kolaylaştırmak için ikinci adım da, teslim oluşundan iki yıl sonra Birleşmiş Milletler örgütüne girmesine fırsat verilerek atılıyor.

Şimdi bize düşen görev, ilk adımı öteki ülkeler için de atmak, üç Büyük Devlet tarafından tanınmaları sorununun görüşülmesini teminat altına almaktır. Bu, teslim oluşlarından on ay sonra önerildi. İtalya'nın durumunun hafifletmeye karar verirsek, bu konuda öteki ülkeler için de birşey yapmamız gerekir. Bütün sorun bu.

Attlee : Barış antlaşmaları imzalanıncaya kadar bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmamızın mümkün olmadığını daha önce de söylemiştik sanırım Sovyet önerisinin kabulü, bu ülkeler için yapmamış mümkün olmayan birşeyi yapacağımız izlenimini yaratıyor. İngiliz delege kurulu tarafından önerilen değişiklik, yani, bu ülkelerle tam diplomatik ilişkilerin barış antlaşmalarının imzalanmasından sonra kurulabileceğinin belirtilmesi, yapılabilmesi mümkün herşeyi ortaya koymaktadır.

Stalin : Şöyle diyelim öyleyse: üç Devletin herbiri, tam ya da kısmî diplomatik ilişkiler kurma sorununu ayrı ayrı incelesin. Finlandiya'yla diplomatik ilişkiler nasıl olsa kurulacak, bu sorunu böyle sürüncemede bırakmak hiç hoş değil, çünkü orada serbest seçimle işbaşına gelen bir Hükümet var. Bu sorun öteki ülkelerle ilgili.

Attlee : Bu önerinin gerçeklerle bağdaşmadığını sanıyorum.

Stalin : İyi, o zaman Amerika'nın önerdiği çözüm yolunu kabul edelim: «görüşmek» yerine «incelemek» diyelim.

Attlee : Sözcüklerin değiştirilmesi konunun özünü değiştirmez sanırım. Parlamentoda sorulacak bir soru herşeyi ortaya koyacak.

Stalin : Ama, hiçbir şey gizlemeye çalışmıyoruz ki. Ortaya çıkacak olan nedir? Görüşmek başka şeydir, incelemek başka. Bu sorunu ne de olsa incelemek zorunda kalacaksınız. Bu Hükümetlerin tanınması sorununu incelememek tuhaf olurdu. Ne var bunda bu kadar korkulacak? İngilizlerin, Amerikalıların önerdiği kaleme alınış biçimini kabul edebileceklerini sanırım. Kaybedecek birşeyiniz yok, ama bu ülkelerin kamuoyundan birşeyler kazanabilirsiniz.

Bevin : Döndüğümüzde, parlamentoda yaptıklarımızın neler olduğu sorulacak. Halka tam olarak dürüst bir cevap vermek isterim. Bir Hükümeti tanırsam gerçekten tanırım onu. Yanlış anlaşılması mümkün olan şeyleri de sözcüklerle örtmeyi istemem. Son Amerikan önerisini kabul ederek sorunu ertelemeyi yeğlerim.

Stalin : Erteleyelim.

Truman : Şimdi hangi konuda görüşelim, Polonya'nın batı sınırını mı, yoksa Avusturya ve İtalya'dan alınacak tazminatı mı?

[Tazminat konusunda görüşülmeye karar verildi.]

Truman : Öyleyse, İtalya'dan alılnacak tazminat konusunda bir noktayı belirtmek isterim. talya sorununun, daha doğrusu, İtalya'yla mütareke şartlarının hafifletilmesi sorununun ilk görüşüldüğü gün de söylediğim gibi, İngiliz Hükümetiyle biz, İtalya'ya, iktisadî durumunu dü-

zeltmesi için 500 milyon dolar vermek zorunda kalmıştık. Ayni amaçla 500 milyon dolar daha vermeyi düşünüyoruz. A.B.D. Hükümeti, bu parayı ödemeyi, İtalya'nın Müttefiklere ve öteki ülkelere tazminat ödemesini sağlamak için değil, daha önce de sözünü ettiğim belli bir amaçla kabul etmiştir. İtalya'nın, Sovyetler Birliği'ne gerekli olan ağır donatımlı silâh fabrikaları varsa bunların Sovyetler Birliği'ne verilmelerini kabul ederiz. Ama İtalya'ya vermeyi tasarladığımız para, İtalya'dan yapılacak ihracatla karşılanmalıdır.

Stalin : Avusturya, daha önce bağımız bir devlet olmadığı için, Avusturya'dan tazminat alınmaması da kabul edilebilir. Ama Sovyet halkı, daha önce de bağmısız bir ülke olan ve birliklerinin Volga'ya kadar gelip ülkemizin istilâsına katıldığı İtalya'dan tazminat alınmamasını anlamakta güçlük çekiyor. Avusturya'nın kendi silahlı kuvvetleri yoktu, ondan alınacak tazminattan vazgeçilebilir. İtalya'nın silahlı kuvvetleri vardı ve tazminat ödemek zorundadır.

Truman : İtalya'da tazminat olarak alınabilecek nesneler varsa bunların Sovyetler Birliği tarafından alınmasını kabul ediyorum. Ama, Müttefiklere ve öbür ülkelere tazminat ödemesi için İtalya'ya para vermeye hazır değiliz ve vermeyiz de.

Stalin : Başkanın ne demek istediğini anlıyorum, ama Başkanın da benimkini anlamasını istiyorum. Sovyet halkına, tazminat konusunda konuşmaya hak kazandıran şey nedir? Sovyetler Birliği topraklarının büyük bir parçasının düşman tarafından işgal edilmiş olduğu gerçeğidir. Üç buçuk yıl boyunca Sovyet halkı istilacıların ayakları altında çiğnendi. Ama, yalnız işgal söz konusu olsaydı, Sovyet halkının tazminat konusunda konuşmaya hakkı olmayacaktı belki de. Belki diyorum.

Truman : Sizi çok iyi anlıyorum.

Stalin : Sayın Başkan, İtalya'da Ruslara gerekli olan malzemenin bulunabileceğini ve bu malzemenin tazminat olarak alınabileceğini söylüyor. İyi, çok şey istemiyorum, ama bu tazminat yaklaşık olarak bir rakam göstermek isterim. İtalya büyük bir ülke. Ne değerde bir tazminat alınabilir İtalya'dan? Başkan bu sorunun karşılığını vermeye hazır değilse bekliyebilirim, ama tazminat için bir rakam belirtilmelidir.

Truman : Bu sorunun karşılığını hemen şimdi veremem.

Bevin : Tazminat kararlaştırılırken, İngiltere ve Amerika'nın şimdi İtalya'ya verdiği para hesaba katılmamalı; hesaba katılması gereken şey, bugün İtalya'nın elinde olan değerler olmalı.

Stalin : Elbette. Amerika ve İngiltere'nin çıkarlarına kulak asmamak niyetinde değilim.

Attlee : Başkanın söylediklerine katıldığımı belirtmek isterim. Ayni zamanda, çektiği acılar yüzünden yürekten bir yakınlık duyuyorum Rus halkına. Ama biz de, İtalya'nın saldırısından ötürü çok çektik. Bizim ülkemiz de yandı yıkıldı. İtalya, İngiltere ve Amerika'nın sağladığı paradan tazminat ödemek zorunda kalırsa İngiliz halkının duygularının ne olacağını düşünmek zor değil. İtalya'nın elinde, alınabilecek malzeme varsa o başka elbet, ama Amerika'yla birlikte bizim verdiğimiz paradan tazminat ödenmesini, halkımız hiçbir zaman kabul etmeyecektir.

Stalin : Malzeme almayı kabul ediyoruz.

Attlee : Askerî malzeme.

Stalin : Askerî malzeme.

Attlee : Bunlar, günlük üretimden aktarmalar değil de, kitle halinde askerî malzeme aktarması olacak.

Stalin. Kitle halinde aktarmalar olacak bunlar.

Bevin : Sormak istiyorum : askerî malların yapımında kullanılacak askerî malzeme sorunu mu bu?

Stalin : Hayır, niçin? Savaş araçları yapan fabrikaların barış malları yapımında kullanılacak malzemesi; aynı türden malzemeyi Almanya'dan da aktarıyoruz.

Attlee : Benim düşündüğüm, sivil üretimde kullanılamayacak malzemeydi.

Stalin : Her türlü malzeme sivil üretim için kullanılabilir. Şimdi biz, kendi savaş araçları fabrikalarımızda, sivil üretimde bulunmak için değişiklikler yapıyoruz. Sivil mallar yapımında kullanılamayacak birtek askerî malzeme yoktur. Sözgelimi, tank fabrikalarımız otomobil yapmaya başladı.

Bevin : Ne alacağınızı kararlaştırmak çok güç olacak.

Stalin : Malzemeyi şimdi tek tek sayamayız elbet. Şimdi burada, yalnızca, bir ilkenin kabul edilmesini istiyoruz, ondan sonra biz isteklerimizi belirleyerek bildireceğiz.

Truman : Anladığıma göre, burada İtalya'nın tazminat vermesi gerektiğinin, ilke olarak, kabul edilmesini istiyorsunuz.

Stalin : Evet, doğru. Tazminatın tutarını belirlemek gerek, ben az birşey almaya razıyım.

Truman : Bu konuda aramızda, ilkeyle ilgili büyük ayrımlar olduğunu sanmıyorum. Benim bütün istediğim, bunun İtalya'ya yaptığımız yardımı etkilememesi.

Stalin : Tazminat için bu yardımları düşünmüyorum ben.

Bevin : Şimdi şu sorun ortaya çıkıyor: İlk önce alınacak şeyler nelerdir? İtalya üstünde ilk istekte bulunacak olanlar, ona para yardımı yapan Amerika ve İngiltere'dir,

tazminat ikinci derecede kalıyor.

Stalin : İtalya'yla öbür saldırganların, yıkıp döktüklerinin hiç değilse bir parçasını ödemeden, savaştan ellerini kollarını sallayarak çıkmalarına izin veremeyiz. Bundan vazgeçmek, savaş için onlara ödül vermek demektir.

Truman : Size katılıyorum.

Bevin : Duyamıyorum, şu uçak gürültüsünden **[Stalin'in sözleri Bevin'e tekrarlandı.]**

Truman : Başkomutanın saldırgana ödül değil ceza verilmesi konusunda söylediklerine katılıyorum.

Stalin : Özellikle İngilizlere ağır bir sille indirdiydi İtalya.

Attlee : Bunu unutmuyoruz.

Truman : Yarınki toplantımızın saatini kararlaştıralım mı? Her zamanki gibi beş diyelim.

Stalin : Olur.

Truman : Belki dörtte çalışmaya başlayabiliriz. Bütün üyelerin onayıyla yarınki oturumumuza saat dörtte başlayacağız.

Onbirinci Oturum

31 Temmuz 1945

Truman : Mr. Bevin, Dışişleri Bakanlarının dünkü oturumunun raporunu sunacak.

Bevin : Ayrıca bir rapor verilmemesini öneriyorum, çünkü dün Dışişleri Bakanları oturumu gündeminde olan herşey üç Büyüklerin bugünkü oturumu gündemine alındı.

[Bevin'in önerisi kabul edildi.]

Truman : Gündemimizin ilk maddesi, Almanya'dan alınacak tazminat, Polonya'nın batı sınırı ve Birleşmiş Milletler örgütüne kabul konularında A.B.D. tarafından

verilen öneriler. Şimdi, Mr. Byrnes önerileri anlatacak.

Byrnes : Tazminatla ilgili önerilerimiz, üç önemli sorunla ilgili genel önerilerimizin bir parçası olarak verildi. Bu sorunlar şunlar : Tazminat sorunu, Polonya'nın batı sınırı sorunu ve Birleşmiş Milletler örgütüne kabul sorunu. Bu üç sorun birbirine bağlı. A.B.D. delege kurulu, Dışişleri Bakanlar toplantısında bu üç sorun üstünde anlaşmaya varılması şartıyla, Polonya'nın batı sınırı ve Birleşmiş Milletler örgütüne kabul konusunda bazı tavizler vermeye hazır olduğunu bildirdi.

Stalin : Birbirlerine bağlı değil, ayrı ayrı sorunlar bunlar.

Byrnes : Doğru sorunların herbiri başka başka, ama iki haftadır karşımızda duruyorlar, hâlâ bir anlaşmaya varamadık. A.B.D. delege kurulu, bir anlaşmaya varmak umuduyla her üçü üstündeki önerilerini sundu. Ama yine söylüyoruz, öbür iki sorun üstünde anlaşmaya varılmazsa, Polonya batı sınırı için hiçbir tavizde bulunmayacağız.

Bakanların dünkü toplantılarında görüşülen tazminat konusundaki önerilerimiz, Ruhr bölgesinde bir barış zamanı iktisadının beslenmesi için gerekli olmayan sermaye donantımının yüzde yirmi beşinin, Sovyet bölgesinden alınacak yiyecek, kömür, çinko, potasyum, petrol ürünleri, kereste, vb. karşılığında Sovyetler Birliği'ne verilmesini sağlıyordu. Ayrıca, barış zamanı iktisadı için gerekli görülmeyen bu tür malzemenin yüzde onbeşinin de karşılıksız olarak Ruhr'dan Sovyetler Birliiğ'ne aktarılmasını önerdik.

Dünkü görüşmeler sırasında, İngiliz delege kurulu, bütün bunların yalnız Ruhr bölgesinden aktarılmasını kabul edemeyeceğini, ama batıdaki bütün işgal bölgelerinden malzeme aktarılmasını kabul edebileceğini bildirdi. Ame-

rikan ve İngiliz önerileri arasındaki ayrımın yalnız yüzdelerde olduğunda anlaştık; bu yüzdeler üç batı işgal bölgesine uygulandığında, Ruhr için öne sürülen yüzdenin yarıya indirilmesinde (%25 yerine %12,5 ve %15 yerine %7,5) anlaşmaya varıldı.

Sovyet delege kurulu, bu öneriyi kabul etmedi. Oysa, Amerikan ve İngiliz delege kurulları, yönetsel koşullar bakımından bunun daha kolay olacağını düşünüyorlardı. Biz, aktarmaların batıdaki üç işgal bölgesinden yapılmasının Sovyetler Birliği'ne de daha yararlı olacağını düşündük.

Stalin : Biz de aktarmaların yalnız Ruhr'dan değil bütün batı işgal bölgelerinden yapılmasını daha uygun buluyoruz.

Byrnes : Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerinden geleceğine göre, bu size daha çeşitli malzeme sağlayacaktır.

Dışişleri Bakanları toplantısında, barış zamanı iktisadının beslenmesi için gerekli olmayan ve tazminat için verilebilecek malzemenin hangisi olduğuna kimin karar vereceği sorununun çözülmesi önerildi. Sovyet delege kurulu, barış zamanı iktisadının beslenmesi için hangi sanayi malzemesinin gerekli olmadığına ve hangilerinin tazminat olarak ödenmeye elverişli olduğuna karar verecek kişilerin kesin olarak belirtilmesi gerektiğine inanıyordu. İlgili kararın, Müttefik Tazminat Komisyonundan alınacak talimat üzerine Denetleme Kurulu tarafından verilmesini ve hangi bölgeden alınacaksa o bölgenin komutanının onayından gçmesini önerdim. Bu kararın Denetleme Kurulu tarafından verilmesini önerdim, çünkü dört Büyük Devletin herbirinin Denetleme Kurulunda temsilcisi vardır ve bu Kurul yürütme görevleri olan yönetsel bir or-

gandır, oysa Tazminat Komisyonu tazminat konusunda genel siyaseti geliştiren bir organdır.

Dün verdiğim öneriyi burada da tekrarlıyayım: Sermaye donatımının aktarılması iki yıl içinde tamamlanmalı, Sovyet işgal bölgesinden alınacak mallar karşılığında Sovyetler Birliği'ne verilecek malların değiştokuşu beş yıl sürmelidir. Bir de, başka ülkelerin tazminat isteklerinin de batı işgal bölgelerinden karşılanmasını önerdim.

Sözünü ettiğim öbür iki sorun — bizim önerilerimizde bunlar tek bir sorun gibi ele alınıyor — Polonya'nın batı sınırıyla Birleşmiş Milletler örgütüne kabul sorunları. Ana sorun olan tazminat konusunda anlaşmaya varılırsa bu sorunların da karara bağlanmasını kabul ediyoruz.

Polonya'nın batı sınırıyla ilgili önerimizde, Polonya Hükümetine, Polonyalıların almak istediği bütün topraklar üstünde geçici bir yönetim kurma hakkı veriliyor.

Birleşmiş Milletler örgütüne kabul sorununa gelince, önerimizi üç gün önce geri aldık. Bununla birlikte, bu sorun için başka bir önerimiz var şimdi. Bu önerinin kaleme alınışının Sovyetler Birliği'ni doyuracağını sanıyoruz.

Dört gün önce üstünde görüştüğümüz öneriyi şöyle kaleme almıştık: «Üç Hükümet, yakın bir gelecekte, Finlandiya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'yla diplomatik ilişkiler kurma konusunu, o günün koşullarının ışığı altında, ayrı ayrı incelemeyi kabul eder.» İngiltere delege kurulu bunu kabul edemeyeceğini bildirdi, çünkü İngiliz Hükümeti, kendileriyle savaş durumunda bulunduğu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurmayı kabul edemezdi. O zaman, Sovyet Hükümet Başkanı, İngiltere Hükümetinin bu ülkeler Hükümetlerini tam ya da kısmen tanıyıp tanıyamayacağını sordu. **İşte bu yüzden, şu biçimde** bir öneri ileri sürüyorum: «Üç Hükümet, yakın bir gelecek-

te, sözü geçen Hükümetlerle barış antlaşmaları imzalanmadan önce mümkün olabilecek ölçüde, Finlandiya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'yla diplomatik ilişkiler kuma konusunu, o günün koşullarının ışığı altında, ayrı ayrı incelemek istediğini belirtirler.»

İngiliz ve Rus dostlarımızın önerimizi bu biçimiyle kabul edeceklerini umarım.

Stalin : İlke olarak bu söyleyişe bir itirazım yok.

Byrnes : Bir fıkranın daha eklenmesini önerdik, o da şöyle: Üç Hükümet, Avrupa'da savaşın sona ermesi sonucunda koşulların değişmesini gözönüne alarak, Müttefik Devletler basın mensuplarına Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'daki olayları dünyaya duyurabilmeleri için bu ülkelerde kendilerine tam bir serbestlik verilmesi yolundaki isteklerini belirtir.» Polonya sorununu görüşürken kabul ettiğimiz biçimin aşağı yukarı aynisi bu.

Stalin : Bu kabul edilebilir, yalnız sözlerde bir değişiklik yapılmalı: «..... yolundaki isteklerini belirtir» yerine, «..... serbestlik verileceğinden kuşku duymamaktadır.»

Byrnes : Birleşik Devletler bakımından kabul edilebilecek birşey bu. Şimdi, belgeyi olduğu gibi kabul edelim, derim.

Böylece, üç öneri vermiş olduk, üçünün de burada olduğu gibi kabul edilmesini dilerim.

Stalin : Tazminat için önerilerimiz var.

[Almanya'dan alınacak tazminat konusunda aşağıdaki Sovyet önerileri okundu:

«1. Tazminat, her Hükmet tarafından, kendi işgal bölgesinden alınmalıdır. Bu iş iki biçimde yapılacaktır: Almanya'nın ulusal servetinden (malzeme, donatım) toptan yapılacak aktarmalar Almanya'nın teslim oluşundan sonraki iki yıl içinde, günlük üretimden her yıl alınacak mal-

lar da Almanya'nın teslim oluşundan sonraki on yıl içinde tamamlanacaktır.

«2. Tazminat, Almanya'nın askerî gücünün mümkün olduğu kadar azaltılması gereği de gözönünde tutularak, Alman işgalinden zarar gören ülkelerin iktisadî durumlarını mümkün olduğu kadar çabuk düzeltmek ve geliştirmek amacına göre düzenlenecektir.

«3. S.S.C.B. kendi işgal bölgesinden alacağı tazminattan başka ayrıca batı işgal bölgelerinden şunları alacaktır:

«a) Almanya'yı Denetleme Kurulunun Tazminat Komisyonuna verdiği raporda belirtmiş olduğu gibi daha çok kimya, maden arıtma (metalurji) ve makine yapımı alanlarında, iyi durumda ve tam takım halinde, temel sanayi donatımının yüzde onbeşi, batı işgal bölgelerinden tazminat olarak aktarılacaktır; bu malzeme Rusya'ya, eşit ölçüde, yiyecek maddeleri, kömür, potasyum, kereste, seramik, petrol ürünleri karşılığında, beş yıllık bir süre içinde verilecektir.

«b) Batı işgal bölgelerinden tazminat olarak alınacak temel sanayi malzemesinin yüzde onu herhangi bir karşılığı olmaksızın verilecektir.

«Batı işgal bölgesinden tazminat olarak kitle halinde yapılacak aktarmaların tutarı, en geç üç ay içinde belirlenecektir.

«4. Ek olarak, S.S.C.B. tazminat olarak şunları alacaktır:

«a) Batı işgal bölgelerindeki sanayi ve ulaşım kuruluşlarının 500 milyon dolar tutarındaki hisse senetleri.

«b) Almanya'nın yurtdışı yatırımlarının yüzde otuzu,

«c) Müttefiklerin elinde bulunan Almanya'ya ait altının yüzde otuzu.

«5. S.S.C.B. Polonya'nın tazminat isteklerini kendi payından karşılamayı üstüne alır. Birleşik Devletler ve Bü-

yük Britanya, ayni şeyi, Fransa, Yugoslavya, Çekovlovakya, Belçika, Holanda ve Norveç için yapacaklardır.»]

Stalin : Mr. Byrnes burada bu üç sorunun bir bütün olarak ele alınması gerektiğini söyledi. Bunu ne amaçla önerdiğini anlıyorum: uygun bulduğu çözüm yollarını öneriyor. Böyle öneriler yapmak her delege kurulunun hakkıdır ama Sovyet delege kurulu yine de bu üç sorun için ayrı oy kullanacaktır.

Rus delege kurulu önerilerini ileri sürmüş bulunuyor. Almanya'dan alınacak tazminat konusu, çatışma ve anlaşmalığa en çok yol açan sorundur. Rus delege kurulunun, Amerikan delege kurulunun görüşünü kabul ettiği dikkatinizi çekmiştir, çünkü kesin bir rakam ve nicelik belirtilmesi görüşünden vazgeçip yüzdeler öne sürdük.

Konudan braz ayrılarak, İngilizlerin Rus işgal bölgesinden, Rus birlikleri girmeden önce yaptığı kitle halinde aktarmalardan söz etmek istiyorum. Sözünü ettiğim şey, mal ve malzeme aktarmasıdır. Ayrıca, Sovyet komutanlığından, Amerikalı yetkililerin de ayni bölgeden 11.000 vagon çektiklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu malların ne olacağını bilmiyorum. Bu mallar Ruslara geri verilecek mi, yoksa başka bir biçimde ödenecek mi? Neyse, Amerikalılar ve İngilizler yalnız kendi işgal bölgelerinden değil Rus bölgesinden de malzeme almışlar, oysa biz sizin bölgelerinizden ne birtek vagon, ne de fabrikalardan malzeme aldık. Amerikalılar hiçbir şeyi yerinden oynatmamaya söz vermişlerdi ama sözlerini tutmadılar.

Şimdi sorunun özüne gelelim. Almanya'dan alınacak tazminat konusunda anlaşma olanağımız var sanırım? Amerikan planının temel önerileri nelerdir? Birincisi, herkes kendi işgal bölgesinden kitle halinde aktarmalar yapabilecek. Bunu kabul ediyoruz. İkincisi, bu malzeme yalnız Ruhr'dan değil bütün batı işgal bölgelerinden alınacak. Bu

ikinci öneriyi de kabul ettik. Üçüncüsü, batı işgal bölgelerinden alınan tazminatın bir kısmı, beş yıllık bir süre içinde Rus bölgesinden alınacak eş değerde mallarla karşılanacak. Bundan sonra dördüncü öneri var: Batı işgal bölgelerinden yapılacak aktarmaların hacmine Denetleme Kurulu karar verecek. Bunu da kabul ediyoruz.

O zaman ayrıldığımız noktalar neler? Biz, tazminat tutarının kesin olarak hesaplanması için bir sınır konmasını, bir süre belirtilmesini istiyoruz. Amerikan taslağında bu konuda birşey söylenmemiş. Biz, üç aylık bir süre koymak istiyoruz.

Byrnes : Süre üstünde anlaşmaya varılmalı.

Stalin : Tazminat tutarının saptanması için konacak süre söz konusu. Belli bir süre önerilmeli. Biz, üç aylık bir süre öneriyoruz. Yeter mi bu?

Truman : Sanırım yeter.

Attlee : Kısa bir süre bu. Biraz düşünmeliyim.

Stalin : Düşünmeye değer elbet. Üç, dört ay da beş ay olabilir, ama bir sınır konmalı.

Attlee : Altı ay öneriyorum.

Stalin : Olur, kabul ediyorum.

Geriye aktarmaların yüzdeleri kalıyor. Bu konuda da anlaşmaya varılabilir. Yüzde bir eksik ya da fazla birşey değiştirmez. Bu aktarmaların yüzdesi üstünde de Amerikalılar ve İngilizlerle anlaşacağınızı umarım. Bu savaşta çok şey kaybettik, korkunç derecede çok. Hiçde-ğilse yirmide biri yerine konmalı. Mr. Attlee'den önerimizin kabulünü beklerim.

Attlee : Hayır, bunu yapamam

Stalin : Biraz düşünün ve bizi destekleyin.

Attlee : Dün bütün gün bunu düşündüm. **[Gülüşmeler.]**

Stalin : Peki, nedir vardığınız sonuç? Bu konuda bir

anlaşmaya varmaya çalışmak zorundayız sanırım.

Bevin : Sovyet belgesi, dün benim kullandığım sözleri içine almamış, «barış zamanı iktisadının beslenmesinde gerekli olmayan malzeme» sözlerini demek istiyorum.

[Sovyet delege kurulu, tazminat sorunu konusundaki önerilerinin ilgili bölümünü bir daha okudu.]

Bevin : Düşüncemi kesin olarak belirten bu cümleciği kabul etmenizi öneriyorum.

Stalin : Amacı ne bunun?

Bevin : Denetleme Kurulu önce Almanya'nın barış zamanı iktisadını beslemek için gerekli olan malzemenin tutarını hesaplayacak.

Stalin : Ayni şey.

Bevin : Öyleyse, bu cümleciği kabul edeceksiniz belki de?

Stalin : Aralarındaki ayrım nedir?

Bevin : Çok ayrım var, Sonradan bir yanlış anlama olmasını istemem. Belgemiz başka bir biçimde yorumlanabilir : bütün malzemenin yüzde onbeşi gibi.

Stalin : Hayır, aktarılabilecek mazemenin yüzde onbeşi demek istiyoruz, yani Almanya'nın barış zamanı iktisadının beslenmesinde gerekli olmayan malzemenin.

Bevin : İşte bunun belgeye eklenmesini öneriyorum, böylece herşey açıklığa kavuşur.

Stalin : Ama açık olmayan nedir? Denetleme Kurulu, hangi malzemenin Almanya'nın barış zamanı iktisadını beslemek için gerekli olmadığına karar verecek. Geriye tazminat tutarının kararlaştırılması kalıyor.

Byrnes : Bizim söyleyişimiz Amerikan ve İngiliz ortak görüşünü ifade ediyor.

Stalin : Ne öneriyorsunuz?

Byrnes : Barış zamanı iktisadı için gerekli olmayan, böylece tazminat olarak alınabilecek sanayi malzemesinin

tutarını, Müttefik Devletler Tazminat Komisyonundan alacağı bilgiye göre Denetleme Kurulu belirleyecek, malzemenin alınacağı işgal bölgesinin komutanı tarafından da son onayı yapılacaktır.

Stalin : İtirazım yok.

Byrnes : Sonuç olarak, açık kalan tek sorun malzemenin yüzdesiyle ilgili. Yüzde 12,5 ve 7,5 yerine yüzde 15 ve 10 istiyorsunuz.

Stalin : Evet.

Byrnes : Ama ayrıca, batı işgal bölgelerinden sanayi kuruluşlarının 500 milyon dolar tutarındaki hisse senetlerini, Almanya'nın yurtdışı yatırımlarının yüzde otuzunu ve Müttefiklerin elinde bulunan Alman altınının da yüzde otuzunu, tazminat olarak istiyorsunuz. Altın konusunda, bildiğim kadarıyla, daha önce başka ülkelere ait olan biraz altın var elimizde. Ama o ülkelerin isteklerini geri çevirmek haksızlık olur.

Stalin : Yalnız Alman altınından söz ediliyor burada.

Byrnes : Bize verilen bilgiye göre, Alman altını yok, çünkü bütün bu altınlar avaş sırasında Almanlar tarafından yağma edildi. Sözünü ettiğim altına gelince, eski sahiplerine geri vermek zorundayız. Sovyetdelege kurulu, Sovyet önerilerinde belirtildiği gibi, 500 milyon dolar değerindeki hisse senedi, Almanya'nın yurtdışı yatırımlarının ve Alman altınının yüzde otuzunu almakta direniyorsa, bu sorun burada görüşülmelidir.

Stalin : Mümkünse almak isteriz.

Byrnes : Almanya'nın yurtdışı yatırımları derken düşündüğünüz nedir?

Stalin : Amerikayı da içine almak üzere Almanların dış ülkelerde yaptıkları yatırımlar.

Byrnes : Amerika'daki yatırımlar tarafımızdan donduruldu, bu fonlar üstüne bir hak ileri sürmek için bir

yasa çıkarılması gerekiyor. Kongre bunu şimdiden yaptı sanırım. Amerika'da bulunan göçmenler tarafından da bu fonlar üstünde türlü türlü haklar ileri sürüleceğinden hiç kuşkum yok.

Stalin : Olabilir.

Bevin : Tazminat olarak alınabilecek malzemenin kararlaştırılmasına katılmak için Fransa'nın da Tazminat Komisyonuna alınmasına karar verdik dün.

Stalin : İtirazım yok.

Bevin : Yüzdeler konusunda : Dışişleri Bakanlarının dünkü oturumunda, sizin de isteklerinizi karşılamak için yüzde 12,5'ta karar kılmıştık sanıyorum.

Ayrıca, şunu da öğrenmek isterim, Almanya'da normal alışveriş ve iktisadî ilkeler üstünde anlaşmaya varmış olduğumuz gözönüne alınırsa, tazminat sorunu, bütün Almanya'yı kaplayan normal alışverişi engellemeyecek mi?

Stalin : Bu sorunu iktisadî ilkeler konusuna geldiğimizde görüşeceğiz.

Bevin : Altın sorununun çözülmesi büyük güçlükler çıkarıyor ortaya. Almanya'nın yurt dışındaki aktif değerlerine gelince, yalnız tarafsız bölgelerdeki aktif değerleriyle sınırlandırılmayı kabul eder misiniz?

Stalin : Sanırım kabul edilebilir bu.

Byrnes : Ana önerimize hiçbir şeyin eklenmesini kabul edemeyiz. Sovyet önerisinin 4. maddesini düşünüyorum.

Stalin : Öyleyse yüzdenin arttırılması gerekecek. Bizim bölgemizden bir yığın malzeme çektiğinize göre, 3. maddenin yüzdelerini artıralım. [**Gülüşmeler.**] Ülkemizde yığınlarla malzeme yokedildi, bozuldu, bu malzemenin hiçdeğilse çok az bir bölümü yerine konmalı.

Truman : İşgal bölgenizden yapılan aktarmalar konusunda birşey belirtmek isterim. Bunu üç gün önce bir malzeme listesi aldığımız zaman öğrendik. General Eisen-

hower'a yazarak bu konuyla ilgilenmesini ve bir rapor göndermesini istedim. Böyle bir aktarma gerçekten yapılmışsa, bunun A.B.D. Hükümetinin buyruğuyla yapılmamış olduğuna inanmalısınız. Bunları karşılamak için olanaklar bulacağımıza söz veriyorum.

Stalin : Yüzdeler konusuna dönmeyi öneriyorum.

Truman : Siz 4. maddeyi geri almaya hazırsanız, yüzde 15 ve yüzde 10'u kabul etmeye hazırım.

Stalin : İyi, geri alıyorum.

Bevin : Geri kalan malzemeyle Fransa, Belçika ve Holanda'nın isteklerini karşılamamız çok güç olacak. Yüzde 12,5'la yüzde 10 önermem gerekiyor. Ayrıca, 4. maddenin çıkarılmasını biz de istiyoruz.

Stalin : Bunda anlaştık zaten. Birleşik Devletler anlayış gösterdi, siz neden böyle bir davranışta bulunmak istemiyorsunuz?

Bevin : Ençok malzeme bizim işgal bölgemizden aktarılıyor. Ayrıca, Fransa, Belçika ve Hollanda da büyük isteklerde bulunacak.

Byrnes : Önerilerimizin son fıkrasında, tazminat almaya hak kazanmış ülkelerin tazminat isteklerinin batı işgal bölgelerinden karşılanacağı söylenmektedir. Öbür ülkelerle ilgili bölümün kaleme alınışını görüşmeyi öneriyorum.

Stalin : Olur, ülkelerin adlarının sayılmamasını, genel olarak belirtilmesini kabul ediyorum.

Byrnes : Bunun daha kolay olacağını sanıyorum, çünkü Yunanistan'ın listede olmadığından daha önce söz edildi. Biz de, bu konunun genel olarak belirtilmesinin daha kolay olacağını düşünüyoruz.

Stalin : İyi.

Bevin : İstediğiniz yüzdeyi alırsanız, o zaman kendi bölgenizden alacaklarınız da eklenince, Almanya'nın öde-

yeceği tazminatın yüzde ellıden fazlasını almış olacağınız aklıma geldi şimdi.

Stalin : Çok daha az. Ayrıca, yüzde onbeş için eşdeğerde bir karşılık vereceğiz, gerçekte bu bir tazminat takası, tam bir tazminat değil. Batı bölgelerinden, tazminat olarak, yalnız yüzde on alıyoruz, bu tam tazminat oluyor. Yüzde onbeşe gelince, eşdeğerde bir karşılıkla veriliyor onlar. İsteklerimizi en alt sınırda tutuyoruz. Sizden yalnız yüzde alıyoruz, gerisini eş değerde malla takas ediyoruz. Yüzde doksan size kalıyor, yüzde 10 yerine yüzde 7,5 alırsak hakızlık olur bu. Yüzde 15 ve yüzde 10 olması gerektiğini kabul ediyorum. Hakçası bu. Amerikalılar kabul ediyor. Siz ne diyorsunuz Mr. Bevin?

Bevin : Olur, kabul ediyorum.

Truman : Biz de kabul ediyoruz.

Byrnes : Böylece, önerilerimiz, yeni yüzdelerle tazminatın kesin tutarını belirlemek iiçn konan süre eklenerek kabul edilmiştir.

Stalin : Tazminat sorunu üstündeki görüş ayrılıklarımızı giderdik sanırım. Derlenip toparlanarak son biçime sokulması için bu taslağı verebilir miyiz?

[Öneri kabul edildi, kabul edilen kararın derlenip son biçime sokulması için bir komisyon kuruldu.]

Truman : Bundan sonraki sorun Polonya'nın batı sınırı.

Byrnes : Önerilerimizi dün verdik, bunlar üstünde konuşuldu. Bir kere daha okunmaları gereksiz herhalde. Söylenecek şeyler ya da yapılmak istenen düzeltmeler varsa bunları dinlemeye hazırım, ama Sovyet ve İngiliz dostlarımızı, umarım, önerilemizi kabul ederler.

Bevin : İngiliz Hükümetinin durumuna gelince, Doğu Neisse boyunca giden bir sınırı desteklemek için talimat aldım. Bu yüzden, yeni önerinin özünü, iyice öğrenmek iste-

rim. Bir tarafın birliklerinin çekilip öteki tarafın birliklerinin girdiği öbür işgal bölgelerinde olduğu gibi, bu bölgenin tümü Polonya Hükümetinin eline geçecek ve bütün Sovyet birlikleri buradan çıkarılacak mı?

Polonyalıları gördüm ve A.B.D. belgesinde sözü geçen demecin yerine getirilmesi konusunda ne yapmayı düşündüklerini sordum. Gizli oyla, serbest ve kısıntısız seçimler yapılması konusunda düşünce ve isteklerinin neler olduğunu sordum. Bu seçimleri mümkün olduğu kadar çabuk yapmayı istediklerini, 1946 başlarında olabileceğini düşündüklerini belirttiler. Ama bu, seçimleri yapmalarına olanak sağlayacak koşullara bağlı elbet.

Polonya'da basına özgürlük vermeyi, yabancı gazetecilere Polonya'ya girmek ve yazılarını sansürsüz yurt dışına göndermek olanaklarını tanımayı da kabul ettiler. Ülkenin her yanında din özgürlüğünün tanınacağı konusunda da teminat verdiler.

Ama yine de geriye çok önemli bir sorun kalıyor: yalnız sivillerin değil, çeşitli ülkelerde Müttefiklerin komutası altındaki birliklerin de yurtlarına gönderilmesi sorunu. Polonyalılardan bu konuda bir demeç vermelerini istedim; böylece, yurtlarına geri dönenlere bütün yurttaşlara davranıldığı gibi davranılacağından emin olacaktır.

Bundan sonra, özellikle Sovyet ve İngiliz Hükümetlerini ilgilendiren ve şimdiki durumda Polonya Hükümetinin çözemediği sorun, İngiliz Hükümetinin Varşova'daki Büyük Elçisiyle bağını sürekli kılabilmesi için Varşova, Berlin ve Londra arasında askerî uçak seferlerinin konması. Bu konuda hemen bir anlaşmaya varılmasını istiyorum. A.B.D. tarafından öne sürülen belgede, bu bölgenin Sovyet işgal bölgesinin bir parçası olmayıp Polonya Hükümeti yönetimi altında olacağı söyleniyor. Mr. Byrnes'in de söylediği gibi, bu bölge, Polonyalıların sorumluluğu

altında olacak. Bununla birlikte, Polonya yönetimi altına koysak da bu bölge, yine de, Müttefiklerin askerî denetimi altında kalıyor diyeceğim.

Byrnes : Bir de baktık ki, Polonya, Sovyet Birliği'nin rızasıyla bu bölgeyi gerçekten de yönetiyor. Bunu gözönüne alarak, bundan sonra bu toprakların statüsüyle ilgili çatışmaların önünü almak için, üç Büyük Devlet bu toprakların yönetimini Polonya'nın elinde bırakmaya karar verdi. Bununla birlikte, Polonya'nın Denetleme Kurulunda temsilci bulundurması gerekli değil.

Bevin : Direnmiyorum. Bütün bunların ne demeye geldiğini hepimiz anlıyorsak itirazım yok. Dönüşümde bana çeşitli sorular sorulacak, onun için bu bölgede ne olup bittiğini bilmek isterim. Polonyalılar bu bölgenin hepsini alacak, Rus birlikleri de boşaltacak mı?

Stalin : Kızıl Ordu birliklerinin ulaşımı ve ikmali için gerekli olmasaydı Sovyet birlikleri bu toprakları boşaltacaktı İki yol vardır orada; biri kuzeyden geçip Berlin'e gider, öbürü de güneyden geçip Krakow'a gider. Bu iki yol Sovyet ordusunun ikmal yolları. Sizin Belçika, Hollanda ve Fransa'daki yollarınız gibi.

Bevin : Bu bölgede bulunan birliklerin sayısı bu amaca göre sınırlı mı tutuluyor şimdi:

Stalin : Evet, öyle. Almanya'ya karşı savaşta oraya gönderdiğimiz birliklerin beşte dördünü geriye çektik. Hâlâ orada bulunanların sayısını da azaltmak istiyoruz. Polonya'ya geçen bölgeye gelince, öneriye göre, Polonya bu bölgeyi yönetimi altına almış ve kendi yönetimini kurmuş, orada bir Rus yönetimi yok.

Bevin : Şimdi bize bu askerî uçak seferleri konusunda yardım edebilir misiniz? Polonya Hükümetiyle bu konuda anlaşmaya uğraştık ama şimdilik kabul edemiyor.

Stalin : Niçin edemiyor?

Bevin : Anladığıma göre, Rus komutanlığını ilgilendirdiği için. Çünkü, bir yerde, Rus bölgesinden uçmamız gerekiyor.

Stalin : Ama şimdi Berlin'e uçarken zaten geçiyorsunuz Rus bölgesi üstünden.

Bevin : Varşova'ya uçmamızı kabul edebilir misiniz?

Stalin : Kabul ederiz ama bizimde Fransa üstünden Londra'ya uçmamız kabul edilirse. **[Gülüşmeler.]** Ayrıca, anlaşmanın Polonyalılarla yapılması gerek. Benim görüşüm şu : Berlin'le Varşova arasında uçak seferleri konacak ve Polonya'yla İngiltere arasında yapılan bir antlaşmaya göre Polonya'ya da İngiliz uçakları yapacak bu seferleri. Bu yolu izleyerek Moskova'ya uçacak uçakları da, Rus sınırının başladığı yerde Rus pilotları alacak. Rusların Paris ve Londra'ya uçuşlarının karşılanmasına gelince, bu seferleri de İngiliz ya da Fransız uçakları yapacak. O zaman bizim de Londra-Paris-Moskova seferlerimiz olacak. İşte böyle benim görüşüm.

Bevin : Hava ulaşımı sorununun bütünü şimdi burada çözülmeyecek kadar büyük elbet. Ama Londra'yla Moskova arasına seferler konması sorununu görüşmeye hazır olacağız her zaman. Benim şimdi sizden istediğim, Londra'yla Varşova arasına, bize büyük kolaylıklar sağlayacak olan seferleri koymamıza yardım etmeniz.

Stalin : Anlıyorum. Elimden geleni yapacağım.

Bevin : Teşekkür ederim.

Truman : Polonya sorununu bitirdik mi?

Bevin : Evet.

Stalin : Benim gördüğüm kadarıyla gerisi Polonyalılara kalıyor. Peki, bu konuda işimiz bitti.

Bevin : Polonya sınırındaki değişikliği Fransızlara bildirmeliyiz.

Stalin : Evet, elbette.

Truman : Bundan sonraki önerimiz, İtalya'yla öbür uydu devletlerin Birleşmiş Milletler örgütüne girmesiyle ilgili. Bu sorunla ilgili belgemizi sunmuş bulunuyoruz.

Bevin : İngiliz delege kurulu kabul ediyor.

Stalin : Bizim değişiklik önerimiz daha önce belirtilmişti. Bu değişiklik, yeni 4. madde, daha doğrusu bu maddenin bir bölümüyle ilgili. Şöyle söylenen bölüm: «... yolundaki isteklerini belirtir. «Bunun yerine, «..... serbestlik verileceğinden kuşku duymamaktadır» denmesini öneriyoruz.

[Truman ve Attlee bu değişikliği kabul ettiler.]

Truman : Almanya için iktisadî ilkeler konusunda bir karara varılması, tazminat sorunu çözülünceye kadar ertelenmişti. Sanırım bu sorunun çözümü artık güç olmayacak.

Byrnes : İktisadî ilkeler konusundaki belgeyle ilgili iki önerimizi açıklamak istiyorum. Birincisi, para ve banka sistemi, merkezî vergi ve gümrük vergileri için izlenecek genel siyasetle ilgili 13. madde. [Düzeltme taslağını okudu, kabul edildi.] Bir de, bu maddeye bir bölüm daha eklenmesini öneriyorum: ulaşım ve bildirişme konusunda bir «g» bölümü. Bu da merkezîleştirilmeli.

Stalin : Bunun için merkezci bir Alman yönetimi gerekli. Merkezden yönetilen bir Alman yönetimi olmadan, Almanya'yla ilgili genel siyaseti yürütmek güç olacak.

Byrnes : Doğru.

İkinci öneri, 14. maddenin «d» bölümüyle ilgili. Son cümlecikte şöyle bir değişiklik öneriyorum: «İlgili işgal kuvveti tarafından gerekli ithal için istendiği kararlaştırılan durumlar dışında hiçbir yabancı kişi ya da hükümetin, Almanya'ya ya da Almanlara kredi vermesine ya da bağışta bulunmasına izin verilemez.»

Bevin : Bu bölümü olduğu gibi çıkarmak daha iyi olacak belki de.

Byrnes : Kabul ediyorum. Başka bir şey söyleyeceğim. Tazminat konusunda vardığımız anlaşma sonucu, 18. madde gereksiz herhalde.

[Stalin ve Bevin, maddenin silinmesini kabul ettiklerini belirttiler.]

Bevin : İthalatta öncelik tanınan ödemeler sorunu var bir de. Dışişleri Bakanlarının dünkü oturumlarında bu konuda görüştük. Dün, İngiliz delege kurulu, şu cümlenin iktisadî ilkeler arasına alınmasını önerdi: Almanya'ya yapılacak onaylanmış ithilât karşılığı, günlük üretimden ve elde bulunan mallardan yapılacak ihracat kazancının kullanılacağı ilk ödeme olacaktır.»

Sovyet delege kurulu, aşağıdaki cümlenin eklenmesini önerdi: «Geriye kalanlara gelince, başka iktisadî gereksinmelerin doyurulması yanında tazminata öncelik verilmelidir.»

İngiliz ve Amerikan delege kurulları Sovyetlerin bu önerisini kabul edemediler. İngiliz delege kurulu kendi önerisinin kabulünü istedi.

Stalin : Bu sorunun artık ortaya çıkmayacağını sanıyoruz.

Truman : Ben de öyle sanıyorum.

Bevin : Bunun, Almanya'nın ithalat, ihracat, vb. bakımdan bir bütün olarak görülmesiyle çeliştiği kanısındayım. Böylece, Almanya üç bölgeye ayrılacak; biz de, vergilerin alınması ve benzeri konularda Almanya'yla bir bütün olarak uğraşamayacağız.

Stalin : Bunun için, Alman halkını etkileyebilecek merkezî bir Alman yönetimi gerekli. Bu sorun, «Almanya için Siyasal İlkeler» bölümünde görüşülecek.

Bevin : Böyle bir merkezî yönetim kurulması konu-

sunda anlaşmaya varmıştık, ama bazı değişiklikler öne sürüldü. Belki şimdilik bu sorunu bırakıp siyasal ilkelere geçmemiz daha iyi olacak, o zaman bu sorunla ilgili olarak ne yapabileceğimiz de belli olur.

[Truman ve Stalin kabul ettiklerini belirttiler.

Sovyet delege kurulu, iktisadî ilkeler görüşmeleriyle ilgili olarak, Ruhr sanayi bölgesinin Almanya'nın bir parçası olarak kabul edilip dört Büyük Devletin denetimi altına alınması, bu amaçla Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Fransa ve Sovyetler Birliği temsilcilerinden bir Denetleme Kurulu meydana getirilmesi konularında bir öneri verdiğini hatırlattı.]

Bevin : Dün de söylediğim gibi, Fransızlar olmadan bu konuyu görüşemeyeceğim. Önemli bir ilke sorunu bu Fransızları da yakından ilgilendiriyor.

Stalin : Ruhr bölgesinin denetim altına alınması sorununu geri bırakabiliriz belki, ama Ruhr bölgesinin Almanya'nın bir parçası olduğu, belgemizde belirtilmelidir.

Truman : Almanya'nın bir parçası olduğu kuşkusuz.

Stalin : Bunu belgelerimizden birinde söyleyebiliriz. belki.

Bevin : Niçin ortaya çıktı bu sorun?

Stalin : Çünkü konferanslarımızdan birinde, Tahran Konferansında, Ruhr'u Almanya'dan ayırarak, Kurulun denetimi altında ayrı bir bölge yapmak söz konusu olmuştu. Tahran Konferansından birkaç ay sonra, Mr. Churchill Moskova'ya geldiğinde Ruslarla İngilizler arasında görüşmeler olurken bu sorun yine ele alındı ve Ruhr'u ayrı bir bölge yapmanın iyi olacağı görüşü bir kere daha belirtildi. Ruhr'un Almanya'dan ayrılması sorunu, Almanya'nın parçalanması tezinden çıktı. O zamandan beri bu sorunla ilgili görüşler değişti. Almanya Birleşik bir devlet olarak kalıyor. Şimdi Sovyet delege ku-

rulu soruyor: Ruhr'un Almanya'nın bir parçası olarak kalmasını kabul ediyor musunuz? Bunun için ortaya çıktı bu sorun.

Truman : Benim görüşüme göre, Ruhr bölgesi Almaya'nın bir parçasıdır ve bir parçası olarak kalmalıdır.

Stalin : Bunu belgelerimizin birinde söylememiz iyi olacak. İngiliz delege kurulu, Ruhr bölgesinin Almanya'nın bir parçası olduğunu ve Almanya'nın bir parçası olarak kalmasını kabul ediyor mu?

Bevin : Kabul edemiyorum, çünkü bu konuda daha önce yapılan görüşmeleri bilmiyorum. Almanya'nın savaş gücünü azaltmak için Ruhr'un uluslararası bir bölge durumuna getirilmesi önerilmişti, bunu biliyorum. Bu konu görüşülmüştü. Bu sorunun bir çözüm yoluna varması beklenirken, Ruhr'un Denetleme Kurulu yönetiminde kalmasını kabul ediyorum. Ama bu konuda Hükümetimle konuşmak isterdim. İyice incelenmesine yeterli zaman ayırabilmek için sorunun Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilmesini öneriyorum.

[Truman ve Stalin, Bevin'in önerisini kabul ettiler.]

Truman : Bundan sonraki sorun siyasal ilkelerle ilgili.

Bevin : Sovyet delege kurulu tarafından, Denetleme Kuruluna yardım edecek olan merkezî bir Alman yönetiminin kurulmasıyla ilgili bir taslak verildi. Bu konuda, daha kısa olan bizim taslağın kabulünü öneriyoruz. Biz, merkezî bir Alman yönetiminin şimdilik kurulmamasını öneriyoruz.

Sovyet delege kurulunun taslağı yerine bizim kısa taslağımızın kabulünü öneriyorum.

Stalin : Kabul edilebilir.

Truman : İtirazım yok.

Bevin : İktisadî ilkelerle ilgili 10. maddeye gelince, bu maddenin İktisat Komisyonuna gönderilmesini öneri-

yorum. Bu konuyu, biz buradayken bu konuyu görüşsün.

Stalin : Görüşsün.

Truman : Bundan sonraki sorun, Çekoslovakya ve Polonya'da bulunan Almanların yeniden yerleştirilmesi.

Bevin : Bu sorunla uğraşan komisyonun raporu, bütünüyle kabul edilmişti. Yalnız şu cümle alınmamıştı: «Bunlar, ayni zamanda, Çekoslovak Hükümetine, Polonya Geçici Hükümetine ve Macaristan'daki Denetleme Kuruluna bildirilecek ve kendilerinden, ilgili Hükümetlerin konuyu incelemelerini beklerken, Alman halkını ülkelerinden çıkartmayı durdurmaları istenecektir.» Bu son cümlenin önemli olduğunu sanıyorum, karar o zaman etkili olacak.

Stalin : Ama böyle bir kararın ciddi sonuçlar vermeyeceğinden korkuyorum. Önemli olan, Almanların buralardan çıkartılması değil. Daha çapraşık bir iş bu. Bu Almanlar şimdi öyle bir durumdalar ki, bu bölgelerden çıkıp gidebilmek, onlar için daha iyi olacak. Çekler ve Polonyalılar, Almanların orada yaşaması için resmî bir yasak olmadığını söyleyebilirler, ama gerçekte Almanların sokuldukları durumda orada yaşamaları mümkün değil. Böyle bir karar alırsak, korkarım, hiçbir ciddi sonuç vermeyecek.

Byrnes : Sorun Denetleme Kurulunda görüşülürken, bu Hükümetlerden, Almanların çıkarılmasını geçici bir süre için durdurmaları istenecek deniyor bu maddede. Bu Hükümetler, Polonya ya da Çekoslovakya'dan Almanları kovmuyorlarsa, çıkartmıyorlarsa bir sonuç alınamaz. elbet. Ama böyle yapıyorlarsa bunu bir süre için durdurmalarını isteyebiliriz. Bizim aldığımız bilgiye göre, Almanları Polonya ve Çekoslovakya'dan çıkarıyorlar. Almanların başka ülkelere yerleşmeleri bizim yükümüzü artırı-

yor. Bu Hükümetlerden bizimle işbirliği yapmalarını istiyoruz bu durumda.

Stalin : Polonyalılar ve Çekler Almanları atmak için hiçbir emir almadıklarını söyleyeceklerdir size. Direnirseniz bu öneriyi kabul edebilirim ama korkarım büyük bir sonuç vermeyecek.

Truman : Kabul ederseniz size teşekkür borçlu olacağız. Bu öneri şimdiki durumu değiştirmeyebilir ama bu Hükümetlerle konuşmak fırsatını verecek bize.

Stalin : İyi, itiraz etmiyorum.

Bevin : Bunu Fransızlara bildirmek isterdik.

[Stalin ve Truman kabul ettiler.]

Stalin : Alman donanması konusunda görüşmelerin bitirilmesini istiyoruz.

Truman : Bu sorun bugün hazır değil henüz.

Stalin : Yarına hazır olmasını kabul edelim.

Truman : Olur. Yarın ayrılmayı düşünüyorum, ama kalabilirim.

Stalin : Alman donanması için, bir kararda ilke olarak anlaşmaya varılmıştı ama son biçimi verilmemişti. Üç Büyük Devletin Hükümet Başkanları, bu sorunla ilgili bir karar almışlardı, bu karar kaleme alınmalıdır.

Truman : Komisyon yarın sabah raporunu verebilir.

Stalin : İyi. Belki bu konuyu Bakanlara göndermemiz gerekir, çünkü ilke olarak karara varılmıştı.

Bevin : Belki bir anlaşmaya varılır.

Byrnes : Aldığımız bilgiye göre, komiyon bugün anlaşmaya varmayı umut ediyor. Bu akşam bir oturumları daha var.

Stalin : Sovyetler Birliği'nin, çoğu batırılacak olan denizaltılar dışında, donanmanın üçte biriyle ticaret filosunun üçte birini alması, ilke olarak karara bağlanmıştı.

Bu sorunu ertelememenizi ve yarın kesin bir karara bağlamanızı sizlerden istiyorum.

[Truman ve Attlee kabul ettiklerini belirttiler.]

Truman : A.B.D' delege kurulu, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarındaki usulün gözden geçirilmesiyle ilgili bir belge vermiş bulunuyor.

Byrnes : Kurtarılmış Avrupa Yalta Bildirisi'nin yerine getirilmesiyle ilgili önerilerimizi verdik, bunlar incelendi. Önerilerin bazı bölümleri üstünde anlaşmaya varamadık. Ama üç ülkedeki Müttefik Devletleri Denetleme Kurullarının izlediği usulün gözden geçirilmesiyle ilgili iki madde üstünde anlaşmaya varıldı. Birinci madde şöyle:

«Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarında bulunan Sovyet temsilcilerinin, Avrupa'da savaş son bulduğuna göre Denetleme Kurullarının çalışmalarını geliştirme konusunda önerilerini Birleşik Kırallık ve Birleşik Devletler temsilcilerine sunmuş olduklarını üç Büyük Devletin Hükümeti dikkate alır. Bu öneriler, üç temsilcinin sık ve düzenli toplanmasının sağlanmasını, İngiliz ve Amerikan temsilcilerine daha çok kolaylıklar sağlanmasını ve verilecek talimatın ortaklaşa gözden geçirilmesini kapsamaktadır.»

İkinci madde de şöyle:

«Yukarda sözü geçen öneriler temel alınarak ve ateş kes şartlarını ilgili ülkelere brlikte sunan üç Hükümetin sorumlulukları ve çıkarları gözönünde tutularak, bu ülkelerdeki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarını usullerinin yeniden gözden geçirilmesine girişilmesi için üç Hükümet anlaşmaya varmışlardır.»

Sizden bu maddeleri incelemenizi istiyor ve 31 Temmuz 1945 tarihli, «Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Müttfik Devletler Denetleme Kurullarının Düzeltil-

miş Usulleri» adlı bir belge sunuyoruz.

Stalin : Bu sorun gümdemde yoktu. Sorunu inceledikten sonra itiraz etmeyiz belki.

Byrnes : Yarın incelenebilirdi.

Stalin : İyi, yarın inceleyelim.

Truman : Bundan sonraki sorun Yugoslavya'yla ilgili. İngilizlerin önerileri var bu konuda.

Stalin : Yunan sorunuyla ilgili bir taslak öne sürmüş bulunuyoruz. Yugoslavya'ya gelince, Trieste ve Istra için bir taslağı da dün verdik.

Bevin : Yugoslavya konusunda oldukça akla yakın bir öneri sunduğumuzu sanıyorum. Sovyet delege kurulu iki öneri daha verdi. Bu önerilerin üçünü de incelememeyi öneriyorum.

Stalin : İyi.

Truman : Son sorun, savaş suçlularıyla ilgili.

[Sovyet delege kurulu, İngiliz delege kurulu taslağının, küçük bir düzeltmeyle bu soruna temel olarak alınmasına hazır olduğunu söyledi. Üç Büyük Devletin Hükümetinin, başlıca suçluların yargılanmasına mümkün olduğu kadar çabuk başlamayı büyük önem taşıyan bir sorun saydığını söyleyen son cümleye, «başlıca suçlular» sözlerinin önüne «Göring, Hess, Ribbentrop, Rosenberg, Keitel ve başkaları gibi» sözlerinin eklenmesini önerdi.]

Attlee : Savaş suçlularının seçilmesi konusunda karşılaştığımız güçlükler, anlaşma taslağını savcıya vermiş olmamızdan geliyor. Savcı da başkalarını katabilir. Onun için en uygunu, başlıca savaş suçlularının adlarını belirtmeden bundan önceki önerimize bağlı kalmak olacak, kanısındayım.

Stalin : Düzeltmemizde, yalnız bu adamların yargılanmasını önermiyoruz, Ribbentrop ve başkaları gibi

adamların yargılanması gerektiğini öneriyoruz. Başlıca savaş suçlusu olarak tanınan bazı insanların adlarını anmaktan kaçınmak mümkün değil artık. Savaş suçluları konusunda pek çok şey söylendi, halk bizden bazı adlar vermemizi bekliyor. Bu konuda susmamız itibarımızı sarsar. Bana inanın, bu gerçekten böyle. Onun için, birkaç kişinin adını verirsek, hem Avrupa kamuoyunu doyurmuş olacağız, hem de siyasal bir kazancımız olacak. Örnek diye birkaç isim vererek savcıyı gücendireceğimizi sanmıyorum. Bazı kişilerin adlarının yanlışlıkla verilmiş olduğunu söyleyebilir savcı. Ama savcıyı gücendirecek birşey yok bunda. Bu adamların bazılarının adlarını vermekle yalnızca siyasal kazançlar sağlamış olacağız.

Byrnes : Dün bu sorunu görüştüğümüzde, bazı kişilerin adlarını vermenin ya da suçlarını burada belirlemeğe çalışmanın uygun olmadığını söyledim. Nazi suçluları arasında her ülkenin «tuttuğu» biri var, bunları listemize almayıverirsek, bunun nedenini açıklamak çok güç olacak bizim için.

Stalin : Ama öneride «ve başkaları gibi» deniyor. Bu sayıyı sınırlamaz, açıklık verir ancak.

Byrnes : Adlarını saydıklarınıza bir üstünlük verir. **[Gülüşmeler.]**

Attlee : İsim saymakla belgemize bir katkıda bulunulacağını sanmıyorum. Sözgelimi, ben Hitler'in yaşadığına inanıyorum ama onun adını saymıyoruz.

Stalin : Ama Hitler elimizde bulunmuyor.

Attlee : Ama başlıca suçlulara örnek olarak sayıyorsunuz bu adları.

Stalin : Hitler'in de sayılmasını kabul ediyorum, **[Gülüşmeler]** elimizde bulunmasa bile. Ona da ayrıcalık tanıyayım. **[Gülüşmeler.]**

Attlee : Başlıca suçluların kimler olduğunu herkes biliyor sanırım.

Stalin : Ama bakın, bu konuda susmamız, başlıca savaş suçlularını kurtarmak istediğimiz, küçük suçlulara yüklenerek büyüklerinin kaçmasına izin verdiğimiz şeklinde yorumlanabilir.

Byrnes : Yüce Mahkeme başkanı yargıç Jackson'la telefonda konuştum bugün. Londra'da toplanan Savaş Suçluları Komisyonundaki temsilcimizdir. Bugün, belki de yarın bir Uluslararası Mahkeme üstünde anlaşmaya varılacağını umut ettiğini belirtti. Yargıç Jackson, Mahkeme konusunda bana bilgi vermek için yarın sabah yine telefon edecek. Uluslararası Mahkeme kurulması savaş suçlularının hemen yargılanmasını bekleyenlere iyi bir haber olacak.

Stalin : Bu başka bir sorun.

Byrnes : Ama demecimizde Lonra'da bir anlaşmaya varıldığını da söyleyebiliriz. Demecimizi çok etkili yapar bu.

Stalin : Bazı kimselerin, özellikle Alman savaş suçluları arasında en çok nefret edilenlerin adlarını vermedikçe demecimizin siyasal bir etkisi olmayacak. Rus hukukçularına danıştım, örnek olarak bazı kişilerin adlarının verilmesini daha uygun buluyorlar.

Truman : Birşey önermek istiyorum. Londra'daki temsilcimizden yarın sabah bilgi alacağız. Bu sorunu yarına bıraksak?

Stalin : Olur.

Truman : Ulusal su yollarını sorunu çok ilgilendiriyor beni. Bu sorunu görüşerek bazı ilkeler üstünde anlaşmak iyi olacak. 25 Temmuzda görüştük bu sorunu bildiğim kadarıyla birtek kere bile toplanmayan bir komisyona gönderildi. Ulaşım yolarının kullanılması konu-

sunda kesin bir karara varılmasını çok istiyorum, çünkü bu yollarda gidiş geliş özgürlüğü çok büyük önem taşıyor. Ulusal su yollarının kullanılışı için ortak bir siyasetin önemli bir katkısı olacağına inanıyorum. Bu sorunun ayrıntıları üstünde anlaşmaya varamamamız mümkün, ama kanımca, bu sorun çok önemli, burada görüşülmesi gerekir.

Attlee : Genel olarak, bu konudaki Amerikan önerileriyle ayni fikirdeyim.

Stalin : Bu sorun, bizim yolumuzda olan Karadeniz boğazları sorunuyla ilgili olarak ortaya çıktı. Karadeniz boğazları sorununu İngilizler gündeme koydurdular, sonra da ertelendi bu sorun. Ulusal su yolları sorunu burada ek olarak ortaya çıktı. Bence de önemli bir sorundur, incelenmesi gerekir. Ama beklenmedik bir anda önümüze sürüldü, onun için elimizde bu sorunla ilgili malzeme yok. Yeni bir sorun bu, çözmek için bu könuyu iyi bilen kimseler gerekli. Belki Konferansın bitiminden önce birşeyler yapılabilir, ama bunun için de pek az umut var.

Truman : Bu sorunun Londra'daki Dışişler Bakanları Konseyine gönderilmesini öneriyorum. Ondan önce de gerekli bütün malzeme toplanabilir ve bu sorun üstünde çalışılabilir.

[Stalin'le Attlee kabul ettiler.]

Truman : Polonya batı sınırıyla ilgili kararlarımızı burada bulunan Polonya temsilcilerine bildirebilir miyim?

Stalin : Olur.

Truman : Bu bildirişmeyle kimi görevlendirebiliriz?

Stalin : Bakanlar tarafından yapılabilir bu ya da yazılı bir bildirge gönderilebilir, ya da bunu yapması Başkandan istenebilir, Konferansımıza da o başkanlık ettiğine göre.

Truman : İyi. Bildiriyi hazırlayan komitenin çok iyi çalıştığını size duyurmak isterim. Yarın kaçta toplanıyoruz? Dört mü olsun?

Stalin : İki kere toplanmamız gerekecek sanırım: ilk toplantıyı saat üçte yapalım, ikincisini de akşam saat sekizde. Bu son oturum olacak.

[Truman'la Attlee kabul ettiler.]

Onikinci Oturum

1 Ağustos 1945

Truman : Dışişleri Bakanları oturumunun raporunu bugün Mr. Byrnes sunacak.

Byrnes : Almanya'dan alınacak tazminatla uğraşan komisyon, tazminatla ilgili karar taslağındaki hiçbir sorun üstünde anlaşmaya varamadığını bildirdi. Birleşik Devletler ve İngiltere temsilcileri, anlaşma taslağının 4. maddesiyle Sovyetler Birliği'ne sağlanan sermaye donatımı yüzdeler karşılığında, Sovyetler Birliği temsilcilerinin, Almanya'nın dışardaki aktif değerleri, Almanlardan alınan altın ve batı işgal bölgelerindeki Alman sanayi kuruluşlarının hisseleri üstündeki haklarından vazgeçmeyi kabul ettiklerine inanıyorlardı. Buna göre de, A.B.D. ve İngiltere temsilcileri, Almanya'nın yurt dışındaki aktif değerlerinin, Sovyetler Birliği dışında öbür ülkeler için tazminat kaynağı olarak 3. maddeye alınması gerektiğine inanıyorlardı. Bu yapılmazsa, 4. maddede kabul edilen sanayi donatımı yüzdeleri kabul edemeyeceklerini bildirdiler.

Sovyet temsilcisi, SoSvyetler Birliği'nin Almanya'nın yurt dışındaki aktif değerleri, altın ve senetleri üstündeki isteklerinden vazgeçtiği yolunda bir karar alınmadığını savundu. Bu nedenle, Sovyet temsilcisi, Almanya'nın yurt dışındaki aktif değerlerinin 3. maddeye alınmasını kabul

etmedi ve bu sorunun çözüm için Hükümet Başkanlarına gönderilmesini istedi.

A.B.D. ve İngiltere temsilcileri, Almanya'nın yukarda sözü geçen yurt dışındaki aktif değerleri, altını ve hisse senetleriyle ilgili önerileri Sovyet temsilcisi kabul ederse, tazminatlarla ilgili anlaşma taslağının kendileri tarafından kabul edilebileceğini bildirdiler. Sovyet temsilcisi, A.B.D. ve İngiltere temsilcilerinin bu yaklaşısını kabul edemeyeceğini bildirdi.

Şimdi çözülmesi gereken sorun şudur: Dün, Sovyet temsilcisi, Alman altınının, hisse senetlerinin ve yurt dışındaki aktif değerlerinin yüzde otuzunun Sovyetler Birliği'ne verilmesinde direnmeyeceğini söylediğinde, üç Büyükler tazminat konusunda anlaşmaya varmış sayılacak mı, sayılmayacak mı?

Stalin : Sovyetler Birliği'nin sanayi hisseleri üstünde istekte bulunmamasıyla ilgili önerilerinizden ne anlayacağız? Bu yalnız batı bölgesi için mi düşünülüyor?

Truman : Dışişleri Bakanları batı bölgesi derken, Birleşik Devletler, İngiltere ve Fransa'nın bölgelerini dünüyorlardı sanırım.

Stalin : Şunu kabul edemez miyiz: Sovyet delege kurulu altın üstündeki isteklerinden vazgeçer, batı bölgesindeki Alman sanayi kuruluşlarının hisselerine gelince, onlardan da vazgeçer. Böylece, bütün Batı Almanya'yı sizin, Doğu Almana'yı da bizim küreden sayarız.

Truman : Bu öneriyi görüşmemiz gerekecek.

Stalin : Alman yatırımlarına gelince şöyle diyeceğim: Doğu Avrupa'daki Alman yatırımları bize kalır, gerisi size.

Truman : Bunu yalnız Avrupa'daki Alman yatırımları için mi söylüyorsunuz, yoksa bütün öbür ülkeleri de katıyor musunuz?

Stalin : Biraz daha belirleyeyim: Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'daki Alman yatırımları bize, gerisi size kalır.

Bevin : Öbür ülkelerdeki Alman yatırımları bize mi kalır?

Stalin : Bütün öbür ülkelerdeki, Güney Amerika, Kanada, vb. hepsi sizin.

Bevin : Sonuç olarak, Almanya'daki işgal bölgeleri sınırının batısına kalan bütün Alman aktif değerleri, Birleşik Devletler, İngiltere ve öbür ülkelerin olacak, öyle mi? Yunanistan da giriyor mu bu sınıflamaya?

Stalin : Evet.

Byrnes : Alman sanayi kuruluşları sorununa nasıl uygulanır bu?

Stalin : Bizim bölgemizdekiler bizim olacak, sizin bölgenizdekiler sizin. Batı ve Doğu bölgeleri var, biliyorsunuz.

Byrnes : Dünkü önerinizden, batı bölgesindeki hisseler üstünde hiçbir istekte bulunmayacağınız anlamını çıkarmıştık.

Stalin : Bulunmayacağız.

Byrnes : Almanya'nın dışardaki yatırımlarla ilgili ikinci önerinizi de geri alıyor musunuz?

Stalin : Bu konuda durum biraz değişiyor.

Bevin : Dün tazminat sorunu ele alındığında Sovyet delege kurulunun Almanya'nın dış yatırımları üstündeki isteklerinden vazgeçtiğini sanmıştım.

Stalin : Doğu bölgesindeki yatırımların bize ait olduğunu şanmıştım, ben. Biz batı bölgesinden söz ediyorduk, yatırımlar üstündeki isteklerimizden vazgeçtiğimizi söylerken. Batı Avrupa ve bütün öbür ülkelerdeki Alman yatırımları üstünde isteklerimizden vazgeçiyoruz. Almanya'nın Batı Avrupa'da ve Amerika'da, doğudakilerden çok

fazla sayıda yatırımları olduğu biliniyor. Bu yatırımların yüzde otuzunu almayı umuyorduk, ama sonra bundan vazgeçtik. Ama siz de Doğu Avrupa üstündeki isteklerinizden vazgeçmelisiniz.

Bevin : Şunu söylemeliyim : Başkomutanın önerisini kabul ettiğimde, bu öneriden Sovyet delege kurulunun dış ülkelerdeki bütün Alman yatırımları üstündeki isteklerinden vazgeçtiği anlamanı çıkarmıştım.

Stalin : Ama Romanya. Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'dakilerden değil.

Byrnes : Bu olabilir, Almanya'daki sanayi ve ulaştırma kuruluşları hisseleri konusunda biraz daha açıklama isteyeceğim. Diyelim, böyle bir kuruluşun yönetim merkezi Berlin'de, ama kuruluşun kendisi ve malları batı bölgesinde ya da Birleşik Devletler'de, böyle kuruluşlar üstünde bir istekte bulunacak mısınız?

Stalin : Kuruluş batıdaysa hiçbir istekte bulunmayacağız. Merkezi Berlin'de olabilir, bu önemli değil; önemli olan kuruluşun kendisinin nerede olduğu.

Byrnes : Bir kuruluş Doğu Avrupa'da değil de Batı Avrupa'da ya da başka bir yerdeyse bu kuruluş bizim mi oluyor?

Stalin : Birleşik Devletler'de, Norveç'te, İsviçre'de, İsveç'te, Arjantin'de, vb. **[Gülüşmeler.]** bütün bunlar sizin.

Bevin : Başkomutana, Rus işgal bölgesi dışında kalan bütün Alman aktif değerleri üstündeki isteklerinden vazgeçmeye hazır olup olmadığını sormak istiyorum.

Stalin : Evet, vazgeçiyorum.

Byrnes : Ya altından?

Stalin : Altın üstündeki isteklerimizi geri almış bulunuyoruz.

Byrnes : Başka ülkelerde de Alman aktif değerleri

var Sovyet önerisi bu konuda nasıl anlaşılacak?

Stalin : Yalnız Doğu Bölgesinde ne varsa onu alıyoruz.

Byrnes : Birbirimizi iyice anlamanın çok önemli olduğuna inanıyorum. Mr. Bevin'in sorusu şu: Rus istekleri yalnız Rus ordusu tarafından işgal edilmiş olan bölgelerdeki aktif değerlerle mi bağlı kalıyor? Mr. Bevin'in görüşünü kabul etmenizi isterdim.

Stalin : Kabul ediyoruz.

Byrnes : Birkaç dakika önce, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, ve Finlandi'ya'daki aktif değerlerden söz ettiniz. İlerde hiçbir yanlış anlama olmaması için herşeyi şimdi açıklamak istiyorum. Öneriniz, işgal bölgeniz dışında kalan aktif değerlerden hiçbir istekte bulunmayacağınız anlamına mı geliyor? Yalnız Sovyet bölgesi içindeki aktif değerler üstünde istekleriniz var, öyle mi?

Stalin : Evet. Bunun içine Çekoslovakya girmiyor, Yugoslavya girmiyor, Doğu Avusturya giriyor.

Bevin : Bu bölgede bulunan Büyük Britanya ve Birleşik Devletler'e ait aktif değerler etkilenmeyecek, bu açık.

Stalin : Elbette. Büyük Britanya'yla ya da Birleşik-Devletler'le savaşmıyoruz. **[Gülüşmeler.]**

Bevin : Ama savaş sırasında bu değerler Almanların eline geçmiş olabilir.

Stalin : Her olayda bunun incelenmesi gerekir.

Truman : Dün Çekoslovakya'nın ve Yugoslavya'nın isteklerini karşılama konusunda anlaşmaya vardık sanıyorum. Ama ya kendi topraklarında bulunan Alman aktif değerleri üstünde bir istekte bulunmazlarsa ne olacak?

Stalin : Almanya'nın Çekoslovakya, Yugoslavya ve Batı Avusturya'daki aktif değerleri üstünde hiçbir istekte bulunmayacağız.

Önerimizi belki de protokolde açıklarız.

Byrnes : Yanlış anlamaları önlemek için böyle yapmanın daha iyi olacağını sanıyorum.

Stalin : İyi.

Byrnes : Yayınlasak?

Stalin : Benim için hepsi bir, nasıl isterseniz.

Byrnes : Tazminat komisyonu raporunun, Birleşik Kırallığın, Birleşik Devletler'in ve tazminat almaya yetkili öbür devletlerin tazminat isteklerinin Batı bölgesinden ve Almanya'nın dışardaki aktif değerlerinden karşılanacağını söyleyen 3. maddesine dikkatinizi çekmek istiyorum. Şimdi vardığımız anlaşma gözönüne alınıra bu maddenin deyişinde bir değişiklik olacağını sanıyorum.

Stalin : Şöyle demeyi öneriyorum : «ve Almanya'nın yurt dışındaki aktif değerlerinin uygun görülenlerinden» Bu deyiş, protokolde iyice belirtilebilir.

Byrnes : Bu öneriyi tasarı komisyonu biçimlendirsin.

Stalin : İtirazım yok.

Attlee : Burada öne sürmek istediğim iki sorun var: Birincisi, Fransa Hükümetinin, Büyük Britanya, S.S.C.B. ve A.B.D. Hükümetleri tarafından tazminat komisyonuna üyelik için çağrılması.

Stalin : Polonya'yı da çağıralım, onun da büyük kayıpları oldu.

Attlee : Sanırım Fransa'yı çağırmak konusunda anlaşmıştık.

Stalin : Polonya niçin çağrılamıyor?

Truman : Dün, Polonya Hükümetinin tazminat isteklerini Sovyetler Birliği'nin karşılamasını kabul etmiştiniz, biz de Fransa ve öbür ülkelerin isteklerini karşılamayı üstümüze aldık. Fransa'nın bu komisyona alınması bazı karışıklıklara yol açacak sanırım.

Stalin : Mr. Attlee direniyor mu?

Attlee : İsterdim.

Stalin : Olur, itirazım yok.

Attlee : İkinci sorun şu : 15 Temmuzdan başlayarak otuz günlük bir süre için, Amerikan ve İngiliz komutanları, Berlin'in Amerikan ve İngiliz kesimlerine ayda 40.000 ton yiyecek maddesiyle günde 2400 ton kömür sağlamaları gerekmekte; bununla ilgili bir muhtıra vermiştim. Önümüzdei altı ay için Büyük Berlin bölgesine yiyecek, kömür ve başka türden yakıt sağlamayı programlaması için Denetleme Kuruluna hemen talimat vermek gerekir. Tazminat anlaşmasının 4. madde (a) bölümü gereğince bu mallar Sovyetler Birliği tarafından ilk ödemeler olarak Büyük Berlin bölgesine gönderilecektir. Günlük gerekleri karşılayacak pratik tedbirler bunlar.

Stalin : Bu sorun ütünde hazırlık yapılmadı, henüz bilmiyoruz ne olduğunu, Denetleme Kurulunun bu konudaki düşünceleriyle ilgili hiçbir bilgimiz de yok. Sonuç olarak, bu sorunun şimdi bir karara bağlanmasını çok güç buluyoruz. Daha önce, Denetleme Kurulunun halkın gereksinmelerini nasıl karşılamayı düşündüğünü ve bununla ilgili planların neler olduğunu öğrenmeliyiz.

Attlee : Anladığıma göre, Ruhr bölgesinden sermaye donatımının gönderilmesine şimdi başlanacaktır, Büyük Berlin bölgesinde gerekli yiyecek ve yakıt sağlanmasına da şimdi başlanmasının gerektiğini sanıyorum. Bunların tutarını Denetleme Kurulu belirleyebilir elbet.

Stalin : Bir anlaşma olmalı elbet, ama tutarın belirlenmesi gerek, Denetleme Kurulundan bu konudaki planlarıyla ilgili bir rapor almadan da şimdi biz yapamayız bunu. Denetleme Kurulunun, bu soruna şimdi bizim burada bulabileceğimizden daha iyi bir çözüm yolu bulacağını kabul etmeliyiz, bu sorunun çözümü için, pratik bir yaklaşı gerek.

Attlee : Benim istediğim de bu. Denetleme Kurulu-

nun bir program hazırlanmasını istiyorum ama bunun ilkelerini burada biz kararlaştıralım.

Stalin : Ne olup bittiği hakkında hiçbir bilgim yok. Elimde, gerçeklere ilişkin, doğru malzeme olmadan hiçbir şeye karar veremem. Uydurma birtakım rakamlarla bu iş olmaz. Rakamların doğru olduğu saptanmalı önce.

Attlee : Rakam istemiyorum, muhtıramda Denetleme Kurulunun bir program düzenlemesini istiyorum.

Stalin : Ayda 40.000 ton yiyecek, 2400 ton kömür; bu sayılar nereden geliyor, doğrulukları nasıl saptanıyor?

Attlee : Bu sayılar üstünde anlaşmaya varılmıştı, bunlar şimdi verilmekte olan malzeme.

Stalin : Bunu bilmiyordum.

Bevin : Her ay Berlin'e gönderilecek mallarla ilgili geçici bir anlaşma söz konusu.

Stalin : Kim yaptı bu anlaşmayı?

Bevin : Gönderilecek mallarla ilgili geçici bir anlaşma Denetleme Kurulu tarafından yapıldı. Bu anlaşmaya göre Amerikan ve İngiliz yetkilileri toplamı bu kadar tutan malzemeyi bir ay içinde Berlin'e göndermeyi üzerlerine aldılar. Böyle yapılıyor şimdi. Denetleme Kurulunun gerekli programı ilke olarak hazırlanmasını ve ay sonundan başlayarak Sovyet yetkililerin sözü geçen malzemeyi göndermeye başlamasını öneriyoruz. Ondan sonra da, kararlaştırılan sürenin bitiminde, yiyecek ve yakıtı kimin sağlayacağı sorunu çıkıyor ortaya.

Stalin : Denetleme Kurulunu dinlemeli ve düşüncelerini öğrenmeliyiz. Ondan sonra bir karara varabiliriz.

Attlee : Anladığıma göre, Ruhr bölgesinden sermaye donatımının hemen gönderilmeye başlanmasını istemiştiniz. Biz de ayni şeyi sizin göndereceğiniz yiyecek ve yakıt için istiyoruz.

Stalin : Anlıyorum bunu, ama Denetleme Kurulunun

ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum, o zaman bunu görüşür bir karara varabiliriz. Sorunun ertelenmesi gerektiğine inanıyorum.

Bevin : Birlikte, işbirliği içinde çalışmak istiyoruz.

Stalin : Bu konuda hazırlıklı değilsek ne yapacağız?

Bevin : O zaman ertelenmesi gerekecek.

Stalin : Biz de bunu istiyoruz.

Bevin : Yalnızca, birbirimize yardımcı olmak konusunda karşılıklı bir anlaşmaya varmak istemiştik.

Stalin : Bu konuda hazırlıklı değiliz, Denetleme Kuruluna danışıp ne düşündüğünü öğrenmeye fırsat bulamadım.

Truman : Tazminat konusundaki bütün görüş ayrılıklarını giderdik galiba?

Attlee : Anladığıma göre, Başkomutan, Avusturya'dan tazminat olarak bir istekte bulunamayacağımızı söyledi. Belki bunu da protokola almamız gerekecek.

Stalin : Alınabilir.

Byrnes : Bundan sonraki sorun, Almanya için iktisadî ilkelerle ilgili. İngiltere ve Birleşik Devletler delege kurulları, iktisadî ilkeler belgesine, Almanya'nın dışardaki aktif değerleriyle ilgili maddenin alınmasını öneriyorlar. Bu 18. madde olacak: «Almanya'nın sahip olduğu ve şimdi, Almanya'ya karşı savaşa katılan ulusların örgütü olan Birleşmiş Milletler'in denetiminde olmayan dış aktif değerler üstünde denetim ve kullanma yetkisi sağlamak için uygun görülen tedbirler Denetleme Kurulu tarafından alınacaktır.»

Stalin : Bu bir düzeltme mi yoksa yeni bir öneri mi?

Byrnes : İktisadî sorunlarla ilgili komisyona yapılan bir tavsiye, Bu maddenin Almanya için iktisadî ilkeler belgesine alınması öneriliyor.

Stalin : Tazminatlarla ilgili kararın kabul edilmesinden sonra bu maddede bir değişiklik yapmak gerekmeye-

cek mi? Bu sorun üstünde anlaşmaya vardıktan sonra öğrendik bu maddeyi.

Byrnes : İktisadî Sorunlarla uğraşan komisyondaki Sovyet temsilcileri bu konuyla hiç ilgilenmediklerini ve sorun iyice incelenineeye kadar bu tutumda olacaklarını bildirdiler. Sorun denetimle ilgili.

Stalin : İtirazım yok.

Truman : Teşekkür ederim.

Byrnes : Komisyon, iktisadî ilkeler taslağının Almanya'ya yapılacak ithalat ödemeleriyle ilgili 19. maddesi üstünde anlaşmak için yeterli zaman bulamadı. Ayrıca, Sovyetler temsilcisi, Batı Avrupa'ya gönderilecek petrol sorunu görüşmelerinin devamı için henüz hazırlıklı olmadığını bildirdi.

Stalin : İngilizlerin 19. maddeye verdikleri biçime itiraz etmiyoruz.

Byrnes : Anladığıma göre, İngiliz ve Amerikan temsilcileri, 19. madde kabul edilirse, Amerikan temsilcisi tarafından önerilen 19. maddedeki şartların, Almanya'dan alınacak tazminat anlaşmasının 4. maddesi (a) ve (b) bölümlerinde belirtilen yiyecek maddeleri ve malzeme için uygulanmayacağının eklenmesi konusunda anlaşmaya vardılar. Bu eklemenin, tazminat konusunda dün vardığımız anlaşmadan ileri geldiğini sanıyoruz.

Stalin : İyi.

Attlee : Kabul ediyorum.

Byrnes : Böylece, iktisadî ilkeler tasarısı üstündeki görüş ayrılıklarının hepsini gidermiş oluyoruz.

Bundan sonraki sorun, savaş suçluları.

Bevin : Özür dilerim, sanırım bu iktisadî ilkeleri Fransızlara bildirmemiz gerekecek.

Stalin : Nasıl isterseniz.

Byrnes : Bundan sonraki sorun savaş suçluları soru-

nu. Burada açık kalan tek sorun: Önde gelen Alman savaş suçlularının adları sayılacak mı sayılmayacak mı? İngiltere ve A.B.D. temsilcileri, Dışişleri Bakanlarının bugünkü toplantısında adların belirtilmemesini, bu işin savcıya bırakılmasını doğru bulduklarını bildirdiler. İngilizlerin metnini kabul etmekte de anlaşmaya vardılar. Sovyet temsilcileri, bazı adların eklenmesi şartıyla İngilizlerin taslağını kabul ettiklerini bildirdiler.

Stalin : Bence adlar gerekli. Kamuoyu için yapılmalı bu. Halk bunu öğrenmeli. Alman sanayicilerine karşı eyleme geçecek miyiz? Geçeceğiz sanırım. Krupp'u öneriyorum. Krupp olmazsa başka adlar verelim.

Truman : Hiçbirini beğenmiyorum. **[Gülüşmeler.]** Bazı adlar sayar, bazılarını da bırakırsak o bıraktıklarımızı yargılamak istemediğimizi düşünecek halk.

Stalin : Ama bu adlar örnek olarak veriliyor burada. Sözgelimi, nasıl oluyor da Hess hâlâ İngiltere'de oturup geçimini sağlayabiliyor da yargılanmıyor, şaşılacak bir şey bu.

Bevin : Hess için meraklanmayın.

Stalin : Benim ne düşündüğüm önemli değil, önemli olan kamuoyu ve Almanlar tarafından işgal edilen bütün ülkelerin halklarının ne düşündüğü.

Bevin : Hess için kuşkunuz varsa size söz veriyorum, yargılanacak.

Stalin : Mr. Bevin'den herhangi bir şeyi üstüne almasını istemiyorum. Sözleri kuşkuyu gidermeye yeterlidir. Ama önemli olan ben değilim, halktır, kamuoyudur.

Truman : Yargıç Jackson'ı Londra'daki komisyona A.B.D. temsilcisi olarak atadığımızı biliyorsunuz. Çok başarılı bir yargıç ve çok tecrübeli bir hukukçudur. Hukukî usulleri çok iyi bilir. Jackson, herhangi bir savaş suçlusunun adının verilmesine karşı, bunun komisyon çalışmalarını

engelleyeceğini söylüyor. Duruşmaların otuz gün içinde kesinlikle hazır olacağını ve bu adamlarla ilgili hiçbir kuşkuya düşmememiz gerektiğini bildiriyor.

Stalin : Belki birkaç ad verebilirdik, diyelim üç tane.

Bevin : Hukukçularımız Amerikan hukukçularının görüşlerine katılıyor.

Stalin : Bizimkiler de karşı görüşteler. Ama belki, yargılanacak olan Alman savaş suçlularının ilk listesinin en geç bir ay içinde yayınlanması için bir anlaşmaya varabiliriz.

[Truman ve Attlee, Stalin'in önerisini kabul ettiler.]

Byrnes : Bundan sonraki sorun, Müttefik Devletler mallarının uydu ülkeler tarafından savaş tazminatı ya da savaş kazancı olarak kullanılmasıyla ilgili. Bu öneriyi dün verdim. Bugünkü oturumda Sovyet delege kurulu, öneriyi daha iyi incelemek fırsatının verilmesini istedi.

[Sovyet delege kurulu, o günkü iki oturum arasında bir boşluk bırakılmamasından ötürü önerinin kaleme alınışını incelemeye zaman bulamadığını söyledi. Önerinin öz olarak doğru ve kabul edilebilir gibi göründüğünü ama kaleme alınışının incelenmesi gerektiğini belirtti.]

Byrnes : Bu akşama ertelenmesini kabul etmeye hazırım.

Attlee : Bu akşamki oturum gündeminin mümkün olduğu kadar az sorunu içine almasını öneriyorum.

Byrnes : Bundan sonraki sorun Batı Avrupa'ya petrol sağlanmasıyla ilgili. Bu sorun şimdi iktisat komisyonunda incelenmektedir.

Ondan sonra da, Avusturya ve Almanya'daki Amerikan ve İngiliz işgal bölgelerinde Beyaz Rus göçmenlerin, Sovyetler Birliği'ne düşman başka kişi ve örgütlerin Sovyetlere karşı giriştikleri eylem gelmektedir. İngiliz ve Amerikalı temsilciler, Sovyet belgesinde öne sürülen ol-

guları ve durumu inceleyeceklerini, soruşturmalarının sonuçlarını Sovyetler Birliği'ne hemen bildireceklerini, bundan sonra bu faaliyetin durdurulması için tedbirlerin alınması konusunda görüşmelere hazır olacaklarını bildirdiler.

Sovyet delege kurulu, Sovyet yurttaşlarının gönderilmesi konusunda Amerikan ve İngiliz delege kurullarına verdiği muhtıraya dikkati çekti. İngiliz temsilciler Sovyet belgesinde sözü edilen durumu açığa çıkaracaklarını, Londra'ya döner dönmez bu konuyla uğraşacaklarını bildirdiler.

Sovyet temsilcileri bu konuda yeni bir belge daha vererek bu soruna verdikleri büyük öneme dikkati çektiler. Amerikan ve İngiliz temsilcileri bu konuyu mümkün olduğu kadar çabuk ele alacaklarına söz verdiler.

Dışişleri Bakanları, konferans protokolünü hazırlayan komisyon raporunu görüştüler. Komisyon dört sorunda anlaşmaya varamamıştı, ama Dışişleri Bakanları bu sorunlar üstünde anlaşmayı başarabildiler. Ayni zamanda, Konferansın yalnız ana kararlarının protokole alınmasına karar verdiler. Komisyona, Konferansın yeni kararlarının da protokole alınması gerektiğini bildirdiler.

Bundan sonraki sorun, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarında izlenen usulün gözden geçirilmesiydi. Bu konuda A.B.D. tasarısı, ikinci cümlesi dışında kabul edildi. Macaristan Denetleme Kurulundaki Sovyet temsilcilerinin A.B.D. ve İngiliz temsilcilerine verdikleri mektubun 3. 4. ve 5. maddelerinin bu cümle yerine alınmasına karar verildi. Bu sorun tasarı komisyonuna gönderildi. Görüşmelerden sonra komisyon bize aşağıdaki metni tavsiye etti:

«Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarında bulunan Sovyet temsil-

cilerinin, Avrupa'da savaş son bulduğuna göre Denetleme Kurullarının çalışmalarını geliştirme konusundaki önerilerini Birleşik Kırallık ve Birleşik Devletler temsilcilerine sunmuş olduklarını üç Büyük Devletin Hükümeti dikkate alır.

«Sovyet Hükümetinin Macaristan için verdiği öneriler her üç ülke için de temel alınarak ve ateşkes şartlarını ilgili ülkelere birlikte sunan üç Hükümetin sorumlulukları ve çıkarları gözönünde tutularak, bu ülkelerdeki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının izledikleri usullerin yeniden gözden geçirilmesine girişilmesi için üç Hükümet anlaşmaya varmışlardır.»

Tasarı komisyonunun önerisini bu biçimiyle kabul edebilir miyiz?

Stalin : İtirazım yok.

Truman : Bugün Polonya Başkanını ve Polonya Geçici Hükümetinin dört üyesini kabul ettim. Onlara Polonya hakkında aldığımız kararları bildirdim ve bu kararların yazılı bir örneğini verdim. Bu kararlar basında yayınlanıncaya kadar bu konuda herhangi bir demeç vermekten kaçınacaklar. Polonya Hükümeti adına teşekkürlerini Konferansta temsil edilen üç Hükümete iletmemi istediler.

Bevin : Dün sözünü ettiğim Londra - Varşova arasındaki uçak seferleriyle ilgili güçlüklerin giderildiğini söylemek istiyorum. Bu konuda Polonya'yla anlaşmaya vardık.

Byrnes : Dışişleri Bakanları toplantısında, Polonya ve Birleşik Milletler örgütüne kabul konusundaki belgelerin Müttefik Devletler basın mensuplarına sağlanacak kolaylıklarla ilgili bölümlerine «radyo muhabirleri» nin eklenmesini önerdim.

Stalin : Bunu yapmamalıyız kanısındayım.

Attlee : Ben de uygun görmüyorum.

Truman : Amerika'da radyonun durumu İngiltere ve öbür ülkelerdekinden başka. İngiliz radyosu Hükümetin denetimi altında, ama Amerika'da radyo gazetelerle aynı durumda. Gazete muhabirlerine verilen hakların radyo muhabirlerine de verilmesini isteriz.

Stalin : Değmez.

Truman : Amerikan radyo muhabirleri gazete muhabirleri gibi davranacaklar ama haberlerini Amerikan radyosu için taplayacaklar.

Stalin : Bunun yapılmasını öğütlemem. Hem ayrıca, bu konuda Polonya'yla anlaşmaya varılmalı.

Bevin : Ama ilgili Hükümetler arasında bir anlaşmaya itiraz etmeyeceksiniz değil mi?

Stalin : Hayır, niçin edeyim?

Truman : Biz de kabul ediyoruz bunu.

Stalin : İyi. Ama bunu burada yazmayalım.

Truman : Olur, kabul ediyorum.

Byrnes : Bundan sonraki sorun Alman donanması ve ticaret filosuyla ilgili.

Truman : Anladığıma göre, bu sorunla ilgili komisyon raporu kabul edildi, hazırlanan kararı onaylamaya hazırız.

Stalin : Doğru.

Byrnes : Kararın metninin sonra yayınlanması da karara bağlanmıştı.

Bevin : Sayın Başkan, Polonya'nın ve öbür ülkelerin paylarıyla ilgili maddeyi hazırladım, sanırım kabul edebiliriz. Şöyle deniyor bu maddede:

«Sovyetler Birliği'nin kendi payından uygun bir parçayı vereceği Polonya dışında, İngiltere ve Birleşik Devletler, teslim olan Alman ticaret gemilerinden kendi paylarına düşenlerin uygun görülen bir kısmını, Almanya'ya

karşı ortak amaç uğrunda ticaret filolarından ağır kayıplar veren öbür Müttefik Devletlere vereceklerdir.»

Stalin : İtirazım yok.

Truman : Kabul ediyorum.

Attlee : Oturuma son vermeden önce, bu Konferansın ilk yarısına ve öbür konferanslara katıldıkları için teşekkür eden bir telgraf çekmeyi uygun görüp görmediklerini Hükümet Başkanlarından sormak istiyorum.

Stalin : Uygun olur.

Truman : Kabul.

[Aradan sonra]

Byrnes : Müttefiklerin mallarının uydular tarafından tazminat ödenmesinde ya da savaş kazancı olarak kullanılmasıyla ilgili belgemizi inceleyebildiniz mi?

Stalin : Bu sorunun özü bakımından karara bağlanmasında bir güçlük görmüyorum, ama nasıl söyleneceği konusunda danışmam gerekiyor.

Attlee : Bu belgenin incelenmesi gerekiyor, çünkü bütün önerileri kabul edilebilecek gibi görünmüyor.

Byrnes : Hangi bakımdan taslağın kabul edilemiyeceğini düşünüyorsunuz?

Attlee : Müttefik ülkelere ait malların uydu ülkelerden savaş ganimeti olarak aktarıldığı yerlerde, uydu ülkelerin bu mallara sahip olan Müttefik ülkelere tazminat vermesi doğal elbet. Ama bu mallara üçüniü bir kişi tarafından el konduğu durumlarda şu sorun çıkıyor ortaya: Müttefiklere bu malın karşılığını ve üçüncü kişi mi ödeyecek, yoksa uydu ülkelerden mi alacağız malın karşılığını? Ayrıca, para değeriyle ilgili 3. madde de görüşmeyi gerektiriyor sanırım. Bu konunun bütünü bir inceleme gerektiriyor.

Truman : İyi.

Şimdi artık bildiriyi inceleyebiliriz sanırım.

Stalin : Komisyon taslağı hazırlayamadı henüz.

Attlee : Bildiriyi hazırlayan komisyonla protokolü hazırlayan komisyonun bu sorunu hemen ele almasını öneriyorum, biz de şimdi oturuma son verip komisyonlar çalışmalarını bitirir bitirmez toplanalım. Oturumun ne zaman yapılacağı konusunda telefonla anlaşabiliriz. Hükümet Başkanları bildiriyi, Dışişleri Bakanları da protokolü ele alırlar.

Stalin : Oturumun başlayacağı saate karar vermek iyi olurdu. 8.30 ya 9.00 diyelim. Saati belli olunca komisyonlara da bir etki olur bu, daha sıkı çalışırlar o zaman.

Truman : Üç saatlik bir ara iyi benim için.

Byrnes : Bir de, Başkanın ulusal su yolları üstüne bir önerisi vardı. Protokol komisyonuyla bildiri komisyonu, Başkanın önerisiyle ilgili karar üstünde anlaşmaya varamadılar.

Truman : Bu sorun Londra'ya Dışişleri Bakanları Konseyine gönderildi, ama bildiride bunun da belirtilmesini isterdim.

Stalin : Burada görüşülmedi.

Truman : İki konuşma yaptım bu sorun üstünde, birkaç gün de komisyonda incelendi.

Stalin : Sorunlar listesinde yoktu, hazırlıklı değildik bu konuda, malzememiz yoktu, bu konuyla ilgili uzmanlarımız Moskova'da. Nedir bu telaş, niçin bu kadar çabuk olması isteniyor?

Truman : Bu sorun henüz karara bağlanmadı, ama Londra'daki Dışişleri Bakanları Konseyine gönderildi.

Stalin : Bildiride Karadeniz boğazlarından söz edilmeyecek öyleyse, sorun gündemde yer almış olsa da. Su yolları sorunu Boğazlar sorununa ek olarak ortaya çıktı. Boğazlar sorunu yanında ulusal su yolları sorununa niçin

böyle bir öncelik tanınmalı, anlamıyorum.

Truman : Karadeniz boğazları sorunundan hem protokolde, hem de bildiride söz edilecek.

Stalin : Bildiriye alınması gereksiz, protokole alınması yeter.

Bildiride ne Boğazlar ne de ulusal su yollarından söz edilmemesini öneriyorum, bu iki sorun yalnız protokole alınsın.

Truman : İyi, itirazı olan yok.

Bevin : Savaş suçlularıyla ilgili kararımız için Fransa'nın da onayını almayı öneriyorum. Fransa, Londra'daki Dışişleri Bakanları Konseyi üyesidir.

Stalin : İyi.

Truman : İtirazım yok.

Yalnız, yine de burada aldığımız bir karar protokole alınsın da niçin bildiriye alınmasın anlayamıyorum.

Stalin : Gereği yok. Şimdiki durumda bile çok uzun bir bildiri.

Truman : Bir soru sormak istiyorum : Bu Konferansta bazı gizli anlaşmalar var mı?

Stalin : Hayır, gizlisi yok.

Byrnes : Ulusal su yolları sorununu Dışişleri Bakanları Konseyine göndermeye karar vermiş olduğumuza dikkatinizi çekerim. Böylece, bu konuda bir anlaşmamız var demektir. Bu sorunla ilgili kararı açıklamaya hakkımız var mı? Bildiriye alınmaz da yalnız protokole alınırsa o zaman bu sorunu Dışişleri Bakanları Konseyine resmen gönderebilir miyiz?

Stalin : Kırım ya da Tahran Konferanslarının belgelerini örnek almalıyız. Tahran Konferansında bir yığın sorun protokole alındı, ama bir de hepimizi ilgilendiren bazı önemli sorunlarda siyasetimiz belirleyen kararlar vardı. Bunlar bildiriye alındı.

Kırım Konferansı çalışmalarını alalım. Onda da kararlar iki çeşitti. Birinci türden olanlar daha çoktu, bunlar tutanağa alındı, kimse de bildiriye alınsın diye direnmedi. İkinci türden olanlar daha azdı, bildiriye alındı. Bunlar siyasetimizi belirleyen kararlardı. Bu kurula uymamızı öneriyorum, yoksa bir bildiri yerine koskocaman bir cilt yayınlayacağız.

Bazı kararların büyük bir önemi yok, ulusal su yolları gibi bazıları da görüşülmedi bile, bunlar protokole alınır, böylece kimse bizi bu sorunları gizlemekle suçlayamaz, Almanya, İtalya, tazminat, vb. gibi konular ayrı birer konu, böyle önem taşıyan sorunlar bildiriye alınır. Bu iyi geleneği bozmamalıyız derim ben. Bütün bu sorunların bildireye alınmasının gereği yok. Bildiri bildiridir, protokol de protokol.

Truman : Bütün sorunlar için kabul edilecekse bu usule itirazım yok. Ama, bu sorunun Dışişleri Bakanları Konseyine gönderildiği konusunda Senato'da bir demeç vermek zorunda kalırsam bunu yapmaya hakkım var mı?

Stalin : Haklarınıza kimse el uzatamaz.

[Truman oturumu kapattı.]

Onüçüncü (Son) Oturum

1 Ağustos 1945

[Truman oturumu açtı.]

Byrnes : İktisat sorunlarıyla uğraşan komisyon tazminat konusunda bir rapor hazırladı. Bütün delege kurulları tarafından kabul edilebilecek öneriler hazırlandı. Birinci paragrafta, Sovyetlerin tazminat isteklerinin Almanya'nın Sovyetler Birliği işgali altında bulunan bölgelerinden ve Almanya'nın uygun görülen dış yatırımlarından karşılanacağı söyleniyor.

Bu belgenin 8. ve 9. paragraflarına dikkatinizi çekerim. Şimdi burada, istemiyerek bir değişiklik önermek zorundayım, ama herkesi ilgilendirecek bu. 8. paragraf şöyle diyor : «Sovyet Hükümeti Alman sanayi kuruluşları üstündeki bütün hisselerinden vazgeçer, vb.» Bu cümlenin şöyle düzeltilmesini öneriyorum : «Sovyet Hükümeti, tazminat olarak, Alman sanayi kuruluşları üstündeki bütün isteklerinden vazgeçer.» Sovyet Hükümetinin, tazminat dışında da Alman sanayi kuruluşları üstünde istekleri olduğu izlenimini gidermek nedeniyle öneriyorum bu düzeltmeyi. Birleşik Devletler ve Birleşik Kırallık isteklerinden söz edilen 9. paragrafta da ayni düzeltme yapılmalı.

Stalin : Doğru.

Byrnes : Yapacağım tek düzeltme bu. Tazminat belgesi onaylanmış sayılabilir mi?

Bevin : 1939'dan önce Almanlar tarafından askerî amaçlarla İngiliz yurttaşlarımızın elinden alınan fabrikalar konusu ne olacak? O zaman bu düzeltmeye göre İngilizler kendi mallarından olacaklar.

Byrnes : Mr. Bevin tarafından öne sürülen durumda, düzeltme durumu değiştirmez.

Bevin : İtiraz etmiyorum.

Byrnes : Şimdi, Sovyet delege kurulu öneriyi inceleyebilecek zaman bulduysa, Müttefiklerin mallarının tazminat ödemek için ya da savaş ganimeti olarak kullanılması sorununu görüşebiliriz.

Stalin : Taslağın anlatımını inceleyecek zamanımız olmadı. Şu kararın alınmasını öneriyorum : «Konferans Amerikan önerisini ilke olarak kabul eder. Kararın söylenişi üstünde anlaşmaya diplomatik yollardan varılacaktır.»

Söylenişi iyice düşünebilmek için yeterli zamanımız olmadı, ama özünde anlaşıyoruz.

Truman : Sovyet delege kurulunun önerisini kabul ediyorum.

Attlee : Ben de.

Byrnes : Protokolün hazırlanmasıyla görevlendirilen komisyonun da anlaşmaya vardığı bildirildi. Protokolün bütününü okumanın gereği yok sanırım, yalnız daha önce üstünde görüş ayrılıkları olan noktalar okunsun. Az önce kabul ettiğimiz savaş ganimetleriyle ilgili Sovyet önerisini de eklemeliyiz. Başka değişiklik yok.

Stalin : Ben bir değişiklik önereceğm. Polonya'nın batı sınırı sorunuyla ilgili. İkinci paragrafta, sınır çizgisinin Baltık Denizinden başlayarak Swinemünde'den geçeceği söyleniyor, şehrin içinden geçiyormuş gibi. Bu yüzden, sınır çizgisinin Baltık Denizinden başlayarak Swinemünde'nin hemen batısından ya da biraz batısından geçtiğini söylemeyi öneriyorum. Harita da böyle gösteriyor.

[Truman ve Attlee «Swinemünde'nin hemen batısından» denmesini kabul ettiler.]

Stalin : İkinci düzeltme, Königsberg Bölgesi sınır çizgisiyle ilgili. İkinci paragraf, sınır çizgisinin uzmanlar tarafından inceleneceğini söylüyor. «Toprak üstündeki kesin sınır S.S.C.B. ve Polonya uzmanları tarafından belirlenecektir.»

Bevin : Bunu yalnız Sovyetler Birliği'yle Polonya'ya bırakamayız.

Stalin : Ama Rusya'yla Polonya arasındaki sınır bu.

Bevin : Ama Birleşmiş Milletler tarafından tanınması gerekiyor. Barış Konferansında bu sınırla ilgili Sovyet isteğini destekleyeceğimize karar vermiştik ama şimdi Sovyetler Birliği'yle Polonya arasında belirlenece-

ğini ve bizim için yapılacak birşey olmadığını söylüyorsunuz.

Stalin : Burada bir yanlış anlama var. Genel sınır çizgisi Barış Konferansı tarafından kesinleştirilir, ama başka bir kavram da var: toprak üstündeki sınır çizgisi. Genel sınır çizgisi saptanıp verilir, ama toprak üstündeki çizgi, bundan yarım kilometre kadar şu ya da bu yana sapabilir. Diyelim sınır bir ilçeden geçiyor; sınır bu ilçeyi niçin ikiye bölsün? Sınırın toprakta kesin olarak saptanması yalnız Polonya'yla Rusya'yı ilgilendirir. Bunu tam olarak güvenilir bulmuyorsanız, bu komisyona başka kimi almak istersiniz; İngiltere'den ya da Birleşik Devletler'den birini mi? Kimi isterseniz, bizim için hepsi bir.

Attlee : Bence sorun şöyle : Sınırla ilgili öneriyi ilke olarak kabul etmek konusunda anlaşmaya varmıştık. Toprakta son sınırın çizilmesine gelince, sınırın kesin tanımlanması Barış Konferansının işidir. Bunu şimdi Polonyalı ve Rus uzmanlara bırakırsak Barış Konferansının teknik çalışmalarına karışmış olacağız.

Stalin : Mr. Bevin ne düşünüyor bu konuda?

Bevin : Barış Konferansı tarafından atanan uzmanlardan kurulu bir komisyon istiyoruz.

Stalin : Anlıyamıyorum bunun nedenini.

Byrnes : Sanırım şu biçimde yazılması önerilebilir : Barış Konferansında Rusya'yla Polonya sınır konusunda anlaşmaya varırlarsa, bu sorun sonuçlanmış olacak ve uzman gerekmeyecektir. Ama, Barış Konferansında Rusya'yla Polonya arasında görüş ayrılıkları olursa ya Barış Konferansı ya da Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından seçilen uzmanlardan bir komisyon kurulması gerekecektir. Ama bu, yalnızca, Rusya'yla Polonya arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkarsa yapılacaktır.

Stalin : Eski biçiminde bırakalım. Ama, hangi uzmanların komisyona alınacağı konusunda birşey denmiyor.

[Truman'la Attlee eski biçimde bırakmaya karar verdiler.

Bundan sonra Sovyet delege kurulu, barış antlaşmalarının sonuçlandırılması ve Birleşmiş Milletler örgütüne kabulle ilgili bölüm üstünde bir düzeltme öne sürdü. Sovyet delege kurulu, belgenin 1. ve 3. paragrafları arasında bir çelişme olduğunu belirtti. 1. paragrafta, üç Hükümetin, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'nın içinde bulundukları düzensiz durumun barış antlaşmalarının tamamlanmasından sonra sona erdirilmesi gerektiğini uygun bulduğu belirtiliyor; oysa 3. paragrafta, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile yapılacak barış antlaşmalarının tamamlanmasından önce bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurulması olanağı sağlanıyordu. Sovyet delege kurulu, 1. paragraftan «barış antlaşmalarının tamamlanmasından sonra» sözlerinin silinmesini önerdi.]

Attlee : Bana kalırsa yanlış bu, çünkü üçüncü paragrafı hazırlarken diplomatik ilişkilerin «mümkün olduğu ölçüde» kurulmasını düşünmüştük. «Barış antlaşmalarının tamamlanmasından sonra» sözleri birinci paragraftan çıkarılırsa daha önce düşündüğümüzden de ileri gideceğiz demek olacak. Bu sözler bırakılmalı.

Stalin : Ama birinci paragrafta diplomatik ilişkilerin ancak barış antlaşmalarının sonuçlanmasından sonra yeniden kurulabileceği söyleniyor, oysa üçüncü paragrafta başka birşey söyleniyor. Bir çelişmeye götürüyor bu.

Attlee : İngilizlerin bu sözlerin kalmasını istemeleri de bu yüzden işte. Birinci paragraf, barış antlaşmaları-

nın tamamlanmasından sonra dplomatik ilişkilerin kurulmaını sağlıyor, üçüncü paragraftaysa, 'barış antlaşmalarının tamamlanmasından önce bu diplomatik ilişkilerin mümkün olduğu ölçüde kurulması için bir çaba gösterilmesi öneriliyor.

Stalin : Buna katılamayız, çünkü üçüncü paragrafta belirtilen diplomatik ilişkilerin kurulması için gösterilecek çaba birinci paragrafta açıkça yadsınıyor. Bütün kararın anlamını değiştiriyor bu. Nasıl kabul ederiz bunu?

Attlee : Orada bir çelişme olduğunu sanmıyorum: ilkinde normal ilişkiler, yani tam diplomatik ilişkilerin kurulması söz konusu; ikincide de böyle ilişkilerin kurulmasını mümkün olduğu kadar yerine getirmek için gösterilecek çaba.

Stalin : Yazık ki bu yoruma katılamıyacağım. Somut bir örnek alalım : Finlandiya. Finlandiya'yla diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasına karşı koymayı gerektirecek bir neden yok artık, ama birinci paragraftaki «barış antlaşmalarının tamamlanmasından sonra» sözleri, diplomatik ilişkilerin kurulmasını açıkça önlüyor. Kesinlikle yanlış bu.

Attlee : Finlandiya'yla savaş durumundayız hâlâ.

Stalin : İtalya'yla da savaş durumu sona ermiş değil henüz; ama Amerika İtalya'yla diplomatik ilişkiler kurdu bile, biz de kurduk.

Attlee : Birkaç gün önce görüştüğümüz bir konuya dönüyoruz yine. Görüşümüzü iyice açıklamış bulunuyoruz, Sovyetler Birliği'nin isteklerini Anayasamız elverdiği ölçüde karşılamaya çalıştık. Büyük tavizler verdiğimize inanıyoruz, bundan öteye gidemeyiz.

Stalin : Bundan bir sonuç elde edilemeyecek. İtalya'dan çok Finlandiya'nın kendisiyle diplomatik ilişkiler ku-

rulmasına hakkı var. Finlandiya'da serbest seçimle işbaşına gelmiş bir hükümet var. Müttefilere karşı savaştan çekilip Almanya'ya savaş ilân edeli çok oldu. İtalya'nın serbest seçimle işbaşına gelmiş bir hükümeti yok, üstelik teslim olduktan sonra Almanya'ya karşı savaşa katkısı çok az oldu. Neye dayanarak Finlandiya'yla diplomatik ilişkiler kurulmasını geciktiriyoruz? Anlaşılır gibi değil.

Bevin : Anlaşmaya varmak istiyorum, onun için şu öneriyi yapacağım: Birinci paragrafın şöyle söylenmesini öneriyorum: «Üç Hükümet, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'nın içinde bulundukları düzensiz durumun barış antlaşmalarının tamamlanmasıyla sona erdirilmesi gerektiğini uygun bulur. Öbür ilgili Müttefik Devletlerin bu görüşe katılacaklarına güvenir.»

Stalin : İyi. Sovyet delege kurulunun düzelteceği başka şey yok.

Bevin : Yaşasın. **[Gülüşmeler.]**

Byrnes : Bundan sonra bildiri sorunu var. Giriş bölümünün yeni bir kaleme alınışı verildi İngilizler tarafından. Bizim bir itirazımız yok.

Stalin : Büyük bir ayrım var mı? Nedir ayrımı?

Byrnes : İkinci sayfada deyişlerde bir iki değişiklik var, anlam değişmiyor.

Stalin : Şöyle yapılabilir belki: Şimdi ikinci bölüme geçilir, Rusçaya çevrildikten sonra bu değişiklik incelenir.

[Truman'la Attlee kabul ettiler.]

Byrnes : Bölüm II — Dışişleri Bakanları Konseyi hakkında. Burada görüş ayrılıkları yok.

[II. Bölüm kabul edildi.]

Byrnes : Bölüm III — Almanya. Birinci paragrafta «alkışladıkları» sözleri itirazlara yol açtı.

Stalin : «Açıkça destekledikleri» diyelim.

Bevin : Körükörüne itaat ,düşüncesizce bir itaat oluyor.

Stalin : Şöyle demeyi öneriyorum : «başarılı oldukları sürece, açıkça desteleyerek körükörüne itaat ettikleri.»

[Öneri kabul edildi.]

Byrnes : Başka düzeltmeler var mı?

Stalin : Hayır.

Bevin : İktisadî ilkelerin 12. paragrafı, siyasal ilkelerin 19. paragrafının IV. bölümünde söylenenleri tekrarlıyor.

Stalin : Bunu iktisadî ilkelerden silip siyasal ilkelerde bırakmayı öneriyorum. [Kabul edildi.] Başka düzeltmemiz yok.

Byrnes : Bölüm VI — Königsberg ve çevresindeki nat. Düzeltme yok.

Bölüm V — Alman donanması ve ticaret filosu.

Stalin : Üstünde anlaşmaya varılmış bir karar; yapacak düzeltmemiz yok.

Byrnes : Bölüm VI — Königsberg ve çevresindeki bölge.

Stalin : Kabul ediyorum.

Byrnes : Bölüm VII — Savaş suçluları.

Stalin : Giriş niteliğindeki birinci paragrafın çıkarılıp, yalnızca «üç Hükümet» diye başlayan ikinci paragrafın alınması gerekir bence.

Bevin : Bunu yaptık bile.

Stalin : İyi.

Byrnes : Bölüm VIII — Avusturya.

[Sovyet delege kurulu, tazminatla ilgili son cümlenin Avusturya'yla ilgili bölümden çıkarılarak, yalnız protokolde bırakılmasını önerdi.]

Truman : Sovyet delege kurulunun bu önerisini kabul ediyoruz. Bildirideki son cümle silinsin.

Byrnes : Bölüm IX — Polonya.

Stalin : Yapılacak düzeltme yok.

Bevin : Söylenişte küçük bir düzeltme yapmayı öneriyorum. İkinci paragrafta, «tutumlarını aşağıdaki demeçte tanımladılar» yerine «durumları aşağıdaki demeçte tanımlanmaktadır» demeyi öneriyorum.

Stalin : Olur.

Bevin : Polonya'yla ilgili ikinci sayfada «Polonya'nın batı sınırı konusunda şu görüşü belirttiler» yerine «Polonya batı sınırıyla ilgili şu anlaşmaya varıldı» denmeli.

Truman : Polonya Hükümeti temsilcilerine, daha önce kaleme alındığı gibi anlaşmaya vardığımızı söylemiştim.

Stalin : O zaman eskisi gibi bırakmak daha iyi.

Bevin : Başkomutan Stalin'in önerdiği «Swinemünde'nin hemen batısı deyişini çok uygun buluyorum.

Stalin : Evet, öyle demek daha iyi olacak. Onuncu bölüme geçelim.

Bevin : Burada küçük bir düzeltme yapmak istiyorum, duygusal nitelikte bir değiştirme. Onuncu bölümün girişini ben şöyle yazardım: «Konferans, zaferden sonra Avrupa'da sürekli barış koşullarının mümkün olduğu kadar çabuk yerleşmesi için aşağıda belirtilen ortak siyaset konusunda anlaşmaya vardı.» Bu kulağa daha iyi geliyor.

Stalin : Bunda yeni birşey yok, aşağı yukarı ayni sözler.

Truman : İkisini de kabul edebiliriz.

Bevin : İngilizcede kulağa daha iyi geliyor bu. Yoksa Amerikancada daha da kötü mü? **[Gülüşmeler.]**

Truman : İkisi de kabul edilebilir.

Stalin : Önceki söyleyiş de Mr. Bevin'in dediklerini

diyor, yalnız daha kısa, Hangisini isterseniz kabul ederiz.

Bevin : Bir kere de bizim deyişimizi seçseniz. [Gülüşmeler.]

Stalin : Mr. Bevin istiyorsa onun söyleyişini kabul edebiliriz sanıyorum.

Truman : Kabul ediyorum. Bölüm XII — Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının usullerinin gözden geçirilmesi.

Stalin : Bunda anlaşmaya varılmıştı.

Truman : Bölüm XIII — Başka ülkelerdeki Alman halkının aktarılması.

Stalin : Burada söyleyiş düzelmiş bile: «düzenli aktarmalar.»

Truman : Askerî görüşmeler sorunu.

Stalin : Herkesi ilgilendiren bir sorun. Bunun bildiriye alınmasına itiraz etmiyorum.

Bevin : İngiliz delege kurulunun, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının usulünü düzeltmek konusundaki XII. Bölümle ilgili bir sorusu var. Son paragrafın başında şöyle deniyor: «Sovyet Hükümetinin Macaristan için verdiği öneriler her üç ülke için de temel alınarak..» Ama bu önerilerin ne olduğunu söylemiyoruz. Onun için şöyle demeliyiz: «...verdiği ve üstünde anlaşmaya varılmış öneriler.»

Stalin : Peki. Bildirinin altında hangi imzalar bulunacak?

Truman : Herkes imzalayacak.

Stalin : İyi.

Truman : Şimdi bildirinin giriş bölümüne dönelim.

Stalin : İtirazımız yok.

Bevin : Bildiriyi cuma sabahı basında yayınlamak istiyoruz.

Stalin : Radyoyla ne zaman yayınlanacak?

Bevin : Perşembe sabahı 9.30'da (GMT).

Stalin : İyi.

Byrnes : Ruhr bölgesiyle ilgili bir konu var. Protokolün Rusça metninde, Konferansın Ruhr sanayi bölgesiyle ilgili Sovyet önerilerini incelediği söylendikten sonra bu sorunun görüşmek üzere Londra'daki Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilmesine karar verildiği belirtiliyor. Protokolün İngilizce metnindeyse Ruhr bölgesinden hiç söz edilmiyor. Anladığıma göre böyle bir karar alınmadı, ama Başkan onun önerisi üstüne böyle bir karar alındığını söylüyor. Bu yüzden, daha açık seçik kaleme alınmasını öneriyorum. Burada, Sovyet delege kurulunun Londra'daki Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilen önerisinin içeriği hakkında birşey denmiyor.

Stalin : Bence bu sorunu çıkaralım.

Truman : İyi.

Stalin: [Churchill ve Eden'e çekilecek teşekkür telgraflarını inceledikten sonra] Bu teşekkür telgraflarına bir itirazım yok.

Attlee : İngilizce telgrafın Başkan ve Başkomutan tarafından imzalanmasını öneriyorum.

Stalin : Başkan, Konferansın Başkanı olarak önce imzalamayacak mı?

Attlee : Her üç imza da bulunacak.

[Teşekkür telgrafı her üç Hükümet Başkanı tarafından imzalandı.]

Byrnes : Protokol metnini incelemek için temsilciler seçmeliyiz.

[Protokolü derlemek için temsilciler seçildi.]

Truman : Berlin Konferansının kapandığını bildiriyorum. Yakında tekrar toplanacağımızı umarım.

Stalin : İnşallah.

Attlee : Sayın Başkan, ayrılmadan önce, burada ağırlanmamız ve iyi çalışma koşulları sağlanması konusunda aldığı yeterli tedbirler için Başkomutana ve Konferansa gerçekten ehil başkanlık ettiğiniz için size şükranlarımı sunmak isterim.

Bu Konferansın, yıkılmaz bir barış yolunda birlikte yürüyen uluslarımızın yolu üstünde önemli bir dönüm noktası olması ve üçümüz arasında burada başlayan arkadaşlığın kuvvetli ve sürekli olması umudunu açıklamak isterim.

Stalin : Bu bizim de umudumuzdur.

Truman : Amerikan delege kurulu adına, Başkomutan, size, burada bizim için yaptığınız herşeye teşekkür eder ve Mr. Attle'nin az önce burada söylediklerine katılırım.

Stalin: Rus delegesi de, Başkanın ehil ve yetenekli başkanlığı için Mr. Attlee'nin açıkladığı şükranlara katılır.

Truman : Bütün önemli sorunların çözümü için gösterdiğiniz nazik işbirliği için de teşekkür etmek isterim.

Stalin : Çalışmamızda bize çok yardımları dokunan ve kararlarımızın gerçekleştirilmesi için uğraşan Mr. Byrnes'e ben de çok teşekkür ederim.

Byrnes : Başkomutanın dostça sözleri bana çok dokundu;çalışma arkadaşlarımla birlikte Konferansın çalışmalarına yararım dokunduğunu umuyorum.

Stalin : Konferansın başarılı bir konferans sayılacağına inanıyorum.

Truman: Öbür Dışişleri Bakanlarına ve çalışmamız-

da bize yardımı dokunan herkese teşekkür etmek isterim.

Attlee : Dışişleri Bakanlarımızla ilgili duyguların belirtilmesine ben de katılırım.

Truman : Berlin Konferansının kapandığını bildiriyorum.

[Konferans, 2 Ağustos 1945'te saat 00.30'da sona erdi.]

ÜÇLÜ BERLİN KONFERANSI BİLDİRİSİ

I

17 Temmuz 1945'de, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı **Harry S. Truman,** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Halk Komiserleri Kurulu Başkanı Başkomutan **J.V. Stalin,** Büyük Britanya Başbakanı **Winston S. Churchill, Mr. Clement R. Attlee** ile birlikte Berlin'de üçlü bir konferans için toplandılar. Kendilerine, üç Hükümetin Dışişleri Bakanları, **James F. Byrnes, V.M.Molotov, Anthony Eden,** Genel Kurmay Başkanları ve başka danışmanlar katıldılar.

17 Temmuzla 25 Temmuz arasında dokuz toplantı yapıldı. Bundan sonra, İngiltere'de genel seçim sonuçları açıklanırken Konferansa iki günlük ara verildi.

28 Temmuzda Mr. Attlee Başbakan olarak Konferansa döndü, kendisine yeni Dışişleri Bakanı Mr. Ernest Bevin katılıyordu. Bundan sonra dört oturum daha ya-

pıldı. Konferans süresince, üç Hükümet Başkanı, Dışişleri Bakanlarıyla birlikte düzenli olarak toplandı, ayni zamanda Dışişleri Bakanları da kendi aralarında düzenli olarak toplandı. Sorunların Konferanstan önce ilk incelemelerinin yapılması için Dışişleri Bakanları tarafından atanan komisyonlar da her gün toplandılar.

Konferansın toplantıları **Potsdam** yakınlarında **Cecilienhof**'da yapıldığı Konferans 2 Ağustos 1945'de sona erdi.

Önemli kararlara ve anlaşmalara varıldı. Başka sorunlar üstünde de karşılıklı görüşler bildirildi. Bu konuların görüşülmesine Konferans tarafından kurulan Dışişleri Bakanları Konseyinde devam edilecektir.

Başkan Truman, Başkomutan Stalin ve Başbakan Attlee, üç Hükümet arasındaki bağları kuvvetlendiren, aralarındaki işbirliğinin ve anlayışın kapsamını genişleten bu Konferanstan, halklarının ve Hükümetlerinin öbür Birleşmiş Milletlerle birlikte adil ve sürekli bir barışın yaratılmasını sağlayacaklarına olan güvenleri tazelenmiş olarak ayrılırlar.

II

BİR DIŞİŞLERİ BAKANLARI KONSEYİNİN KURULMASI

A. Barış antlaşmalarının sonuçlanması için gerekli hazırlık çalışmalarına devam etmek ve Konseye katılan Hükümetlerin aralarında anlaşarak Konseye getirecek-

leri başka sorunları ele almak için beş Büyük Devletin temsilcisi olarak, bu Hükümetlerin Dışişleri Bakanlarından bir Konsey kurulması konusunda Konferansta anlaşmaya varıldı.

Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması için varılan anlaşmanın metni aşağıdadır:

(1) Birleşik Kırallık, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Çin, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlarından bir Konsey kurulacaktır.

(2) (i) Konsey normal olarak Londra'da toplanacak, Konseyin kuracağı ortak Sekreterliğin sürekli merkezi Londra'da olacaktır. Dışişleri Bakanlarının herbirinin yanında, Bakanın yokluğunda Konsey'de onun yerini almaya tam yetkili olan yüksek rütbeli bir Yardımcı ve küçük bir grup teknik danışman bulunacaktır.

(ii) Konsey'in ilk toplantısı Londra'da en geç 1 Eylül 1945'te yapılacaktır. Toplantılar zaman zaman, varılacak anlaşmaya göre başka başkentlerde de yapılabilir.

(3) (i) Konseye, şimdiki önemli görevi olarak, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile, Birleşmiş Milletler'e de sunulacağı gözönünde tutularak, barış antlaşmalarını ve Avrupa'da savaşın bitiminde ortaya çıkan toprak sorunlarının çözümü için önerileri hazırlamak yetkisi verilecektir. Konsey, Alman Hükümeti tarafından, bu amaç için yeterli bir hükümet kurulduğunda kabul edilecek olan bir barış anlaşmasının hazırlanmasında da kullanılacaktır.

(ii) Bu görevlerin herbirini yerine getirebilmesi için Konsey, söz konusu düşman devletine kabul ettirilen teslim şartlarını imzalayan Devletleri temsil eden üyelerden meydana gelecektir. İtalya'yla barış anlaşması yapılabilmesi için Fransa, İtalya'nın teslim şartlarına imza atan ülke sayılacaktır. Kendilerini doğrudan doğruya

ilgilendiren sorunlar görüşüldüğünde başka üyeler de toplantıya katılmaya çağrılacaklardır.

(iii) Üye Hükümetler aralarında anlaşmaya vararak zaman zaman Konsey'e başka sorunlar da getirebilirler.

(4) (i) Konsey'de temsil edilmeyen bir devletle ilgili bir sorun görüşüldüğünde, bu Devletten, bu sorunun incelenmesine ve görüşülmesine katılmak üzere temsilcilerini göndermesi istenebilir.

(ii) Konsey, usullerini görüşülmekte olan sorunu göre ayarlayabilir. Bazı durumlarda ön görüşmelerini, başka ilgili Devletlerin Konsey'e katılmasından önce yapabilir. Bazı durumlarda da, belli bir sorunun çözümünü araştırırken, başlıca ilgili Devletleri resmî bir konferansa çağırabilir.

B. Konferansın kararına uyarak üç Hükümetin herbiri, Çin ve Fransa Hükümetlerine bu metni kabul ederek Konsey'in kurulmasına katılmaları için birbirinin aynı olan çağrılar gönderdiler.

C. Metinde sözü edilen amaçlarla Dışişleri Bakanları Konseyi'nin kurulması, Kırım Konferansında Birleşik Devletler, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ve Birleşik Kırallık Dışişleri Bakanlarının belirli aralıklarla toplanarak görüşmeler yapması için varılan kararı bozmayacaktır.

D. Konferans ayni zamanda, Dışişleri Bakanları Konseyi'nin kurulması için varılan anlaşmanın ışığında Avrupa Danışma Kurulu'nun durumunu da inceledi. Kurul'un, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olması için mütareke şartları, Avusturya ve Almanya'daki işgal bölgeleri ve bu ülkelerde Müttefikler arası denetim mekanizması konusunda yaptığı tavsiyelerle başlıca görevlerini yapmış olduğu sevinçle belirtildi. Almanya ve Avus-

turya'nın denetimi için Müttefiklerin siyasetlerinin eşgüdümlendirilmesinde gerekli olacak daha ayrıntılı çalışmaların ilerde Berlin'deki ve Viyana'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının yetkisine gireceği düşünüldü. Buna uygun olarak, Avrupa Danışma Kurulu'nun dağılması konusunda anlaşmaya varıldı.

III

ALMANYA

Müttefik orduları bütün Almanya'yı işgal etti ve Alman halkı, başarılı oldukları sürece açıkca detekleyerek körükörüne boyun eğdikleri kimselerin önderliğinde işlenen korkunç suçların bedelini ödemeye başladı.

Bu Konferansta, yenik düşmüş Almanya'nın Müttefikler tarafından denetleneceği süre içinde, Müttefiklerin Almanya'ya karşı izleyecekleri eşgüdümlendirilmiş siyasetin iktisadî ve siyasal ilkeleri üstünde anlaşmaya varıldı.

Bu anlaşmanın amacı, Almanya hakkındaki Kırım Bildirisinin gerçekleştirilmesidir. Alman Naziliğinin ve savaşçılığının kökü kazılacak ve Müttefikler aralarında anlaşarak Almanya'nın komşularını ve dünya barışını hiçbir zaman tehlikeye düşürmemesini sağlamak için gerekli tedbirleri şimdi olduğu gibi gelecekte de alacaklardır.

Müttefiklerin isteği Alman halkını yok etmek ya

da tutsak etmek değildir. Müttefiklerin isteği, Alman halkına demokratik ve barışçı temeller üstünde yaşamlarını yavaş yavaş düzelterek eski durumuna getirmek için fırsatlar sağlamaktır. Çabaları sürekli olarak bu amaca yönetilirse, zamanla dünyanın barışçı ve özgür halkları arasında yer almaları mümkün olacaktır.

Anlaşmanın metni aşağıdadır :

İLK DENETLEME SÜRESİ İÇİNDE ALMANYA'YA KARŞI DAVRANIŞI YÖNETECEK İKTİSADÎ VE SİYASAL İLKELER

A. SİYASAL İLKELER

1. Almanya'yı Denetleme Araçlarıyla ilgili Anlaşma gereğince, Almanya'daki en yüksek yetki, kendi Hükümetlerinden aldıkları talimata göre ve herbiri kendi işgal bölgesinde olmak üzere, Almanya'yı bütün olarak ilgilendiren konularda da Denetleme Kurulu üyeliği çerçevesinde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Fransa Cumhuriyeti Silahlı Kuvvetleri Başkomutanlarında olacaktır.

2. Almanya'nın her yanında Alman halkının hepsine mümkün olduğu ölçüde ayni biçimde davranılacaktır.

3. Denetleme Kurulu'na ışı tutacak olan Almanya'nın işgal amaçları şunlardır:

(I) Almanya'nın tam olarak silahsızlandırılması ve savaş gücünün yok edilmesi, askerî üretimde yararlı ola-

bilecek bütün Alman sanayisinin yok edilmesi ya da denetlenmesi. Bu amaçlarla :

(a) Bütün Alman kara, hava ve deniz kuvvetleri, S.S., S.A., S.D., Gestapo, Genel Kurmay, Subay Birlikleri, yedek birlikler, askerî okullar, emekli asker örgütleriyle birlikte, Almanya'da askerî geleneğin yaşamasına hizmet eden bütün askerî ya da yarı askerî dernekler, klüpler, Alman Naziliğinin ve savaşçılığının bir daha canlanmasının ve örgütlenmesinin önüne geçmeyi sağlayacak biçimde kesin olarak dağıtılacaktır.

(b) Bütün silah, cephane, savaş araçlarıyla bunların yapımında kullanılan bütün özel araçlar Müttefiklerin elinde bulundurulacak ya da yok edilecek? bütün uçak, silah, cephane ve savaş araçlarının korunması ve yapımı önlenecektir.

(II) Alman halkını tam bir askerî yenilgiye uğradığına ve Alman iktisadını yok eden, bugünkü karışıklığı ve acıları kaçınılmaz kılan şeyin kendi insafsız savaşları ve gözü kör Nazilikleri olduğundan kendi kendilerine hazırladıkları bu durumun sorumluluklarından kaçamayacağına inandırmak.

(III) Aralarında sıkı bağlar bulunan ve Parti tarafından yöneltilen örgütlerle birlikte bütün Nazi kurumlarını ve Nasyonal Sosyalist Parti'yi, başka kılıklar altında da olsun bir daha hiç görünmemesini sağlamak üzere ortadan kaldırmak, bütün Nazi ve savaşçı propagandayı ya da faaliyeti önlemek.

(IV) Almanya'nın zamanla barışçı yollardan uluslararası ortamda işbirliğine katılması için Almanya'da siyasal yaşamı demokratik temeller üstünde yeniden kurmak.

4. Hitler rejimi için bir temel meydana getiren, din, inanç ya da siyasal fikir ayrımı gözeten bütün Nazi ya-

saları kaldırılacaktır. Hukukî, yönetsel ya da başka herhangi bir alanda bu gibi ayrımlar hiçbir şekilde hoşgörüyle karşılanamaz.

5. Savaş suçluları ve kıyım ya da savaş suçlarıyla sonuçlanan ya da bunları içine alan Nazi girişimlerinin düzenlenmesine ya da uygulanmasına katılanlar tutuklanarak yargılanacaklardır. Nazi önderleri, etkili Nazi destekleyicileri, Nazi örgütlerinin ve kurumlarının yüksek yöneticileriyle işgal ve işgalin amaçları için tehlikeli olan kişiler tutuklanarak kamplara alınacaktır.

6. Üye olmakla kalmayıp faaliyete katılan bütün Nazi Partisi üyeleriyle Müttefiklerin amaçlarına düşmanca davrananlar, bütün kamu kuruluşlarından ve önemli özel kuruluşlarda sorumluluğu olan işlerden uzaklaştırılacaklardır. Bu gibi kişilerin yerine, siyasal ve ahlâksal niteliklerivle gerçekten demokratik kurumların Almanyada kurulmasında yardımcı olabilecek yetenekte kişiler getirilecektir.

7. Almanya'da eğitim, Nazi doktrinini ve savaşçı doktrinleri bütünüyle yok edecek, demokratik fikirlerin başarıyla gelişmesini mümkün kılacak biçimde denetlenecektir.

8. Hukuk sistemi, demokrasi, yasalarla sağlanan adalet ve bütün yurttaşlara ırk, din ve milliyet ayrımı gözetmeksizin eşit haklar tanınması ilkelerine uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

9. Almanya'da yönetim siyasal yapının merkezcilikten uzaklaştırılmasına ve yerel sorumluluğun geliştirilmesine doğru yöneltilecektir. Bu amaçla :

(I) Bütün Almanya'da yerel yönetim demokratik ilkelere dayanarak, özellikle seçilmiş kurullar yoluyla, askerî güvenlik ve askerî işgal amaçlarının elverdiği ölçüde hızla yeniden kurulacak;

(II) Almanya'nın her tarafında meclise girme ve kamu önünde konuşma hakkına sahip bütün demokratik partilere izin verilecek ve bu gibi partiler teşvik edilecek ;

(III) Seçme ve temsil etme ilkeleri, bu ilkelerin özerk yerel yönetime başarıyla uygulanacağı belli olur olmaz bölge, köy ve eyalet yönetiminde uygulanacak;

(IV) Şimdilik merkezî bir Alman Hükümeti kurulmayacaktır. Bununla birlikte, yönetim görevlerini yerine getirmek için, Alman Bakanların yönetiminde, özellikle maliye, ulaşım, bildirişme, dış ticaret ve sanayi alanlarında bazı merkezî bakanlıklar kurulacak, bu bakanlıklar Denetim Kurulu'nun yönetiminde çalışacaklardır.

10. Askerî güvenliğin sağlanması için gerekli olan kayıtlarla sınırlı olarak konuşma, basın ve din özgürlüğü tanınacak ve din kurumlarına saygı gösterilecektir. Yine askerî güvenliğin sağlanması için gerekli kayıtlarla sınırlı olmak üzere özgür sendikaların kurulmasına izin verilecektir.

B. İKTİSADÎ İLKELER

11. Almanya'da savaş gücünün ortadan kaldırılması için, silah, cephane ve savaş araçları üretimiyle birlikte uçak ve gemi yapımı yasaklanacak ve önlenecektir. Doğrudan doğruya savaş iktisadı için gerekli olan maden, kimyasal maddeler, makine ve başka üretim türleri, Almanya'nın savaş sonrası barış iktisadı gereklerini ve 15. maddede belirtilen amaçları karşılayacak şekilde denetlenecek ve sınırlandırılacaktır. Ruhsatlı üretim için gerekli olmayan üretim kapasitesi, Müttefik Tazminat Komis-

yonu tarafından tavsiye edilen ve ilgili Hükümetler tarafından onaylanan tazminat planı gereğince aktarılacak aktarılmadığı takdirde yok edilecektir.

12. Mümkün olan en yakın tarihte, iktisadî gücün şimdi olduğu gibi aşırı bir şekilde karteller, sendikalar, tröstler ve başka tekelci kuruluşlar gibi belli noktalarda toplanmasını önlemek için Alman iktisadı yerinden yönetim ilkelerine göre düzenlenecektir.

13. Alman iktisadı düzenlenirken en çok tarım ve barışçı yerli sanayinin gelişmesi üstünde önemle durulacaktır.

14. İşgal süresi içinde Almanya tek bir iktisadî birim olarak ele alınacaktır. Bu amaçla aşağıdaki konularda ortak siyasetler belirlenecektir :

(a) maden ve sanayi üretimi ve dağıtımı;

(b) tarım, ormancılık ve balıkçılık ;

(c) ücretler, fiyatlar ve vesikayla dağıtım ;

(d) bütün olarak Almanya için ithalat ve ihracat programları;

(e) para ve bana, merkezî vergi ve gümrük;

(f) tazminat ve sanayideki savaş gücünün aktarılması;

(g) ulaşım ve bildirişme.

Bu siyasetlerin uygulanmasında gereken yerlerde değişen yerel koşullar gözönüne alınacaktır.

15. Alman iktisadı, yalnız gerekli olduğu ölçüde Müttefik denetimi altında bulundurulacaktır. Şöyle ki :

(a) Sanayideki silahsızlanma ve askerî gücün azaltılması, tazminat, uygun görülen ithalat ve ihracatla ilgili programların uygulanması için;

(b) İşgal kuvvetlerinin ve Almanya'da yerlerinden olan insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve Avrupa ülkelerindeki (Birleşik Kırallık ve Sovyet Sosyalist Cum-

huriyetleri Birliği dışındaki ülkeler söz konusudur) yaşama standartlarını aşmayacak şekilde Almanya'da yaşama standartlarının korunması için gerekli olan hizmetlerin ve maddelerin üretimiyle korunmasını sağlamak için;

(c) Başlıca malların işgal bölgeleri arasında, bütün Almanya'da dengeli bir iktisat kurmak ve ithalat ihtiyacını azaltmak için eşit olarak dağıtımının Denetim Kurulu tarafından belirlenen yollardan sağlanması için;

(d) Almanya'nın bir savaş gücü geliştirmesini önlemek ve burada sözü geçen amaçları gerçekleştirmek üzere, Alman sanayisinin ve ithalat ve ihracatla birlikte bütün iktisadî, malî uluslararası kayıtlarının denetlenmesi için ;

(e) İktisadî faaliyetlerle ilgili bütün Alman kamu ya da özel bilimsel kuruluşlarını, araştırma ve deney kurumlarını, laboratuarları, vb. denetlemek için.

16. Denetleme Kurulu tarafından belirlenen iktisadî denetimin yürütülmesi ve korunması işinde, bir Alman yönetimi kurulacak ve Alman otoritelerinden mümkün olan en büyük ölçüde bu denetimi yönetmeyi üzerlerine almaları istenecektir. Böylece, Alman halkına, bu denetimi yönetmenin ve denetimde görülecek herhangi bir bozukluğun sorumluluğunu yine Alman halkının taşıdığı bildirilecektir. İşgalin amaçlarına aykırı düşen her türlü Alman denetimi yasaklanacaktır.

17. Aşağıda belirtilen amaçlar için gereken tedbirler hemen alınacaktır :

(a) ulaşım için gerekli onarımın yapılması,

(b) kömür üretiminin artırılması,

(c) Tarımsal üretimin en yüksek dereceye çıkarılması ve

(d) konutların ve önemli kamu hizmetlerinin ivedilik gerektiren onarımlarının yapılması.

18. Almanya'nın sahip olduğu ve şimdi Almanya'ya karşı savaşa katılan Birleşmiş Milletler'in denetiminde olmayan dış aktif değerler üstünde denetim ve kullanma yetkisi sağlamak için uygun görülen tedbirler Denetleme kurulu tarafından alınacaktır.

19. Tazminatın ödenmesi, Alman halkına, bu halkın dış yardım gerekmeden yaşamasına yetecek kaynaklar bırakmalıdır. Almanya'da iktisadî denge kurulurken, Almanya'daki Denetleme Kurulu'nun onayladığı ithalat ödemeleri için gerekli araçlar sağlanmalıdır. Günlük üretimden ve eldeki mallardan yapılacak ihracatın kazancı önce bu türden olan ithalatı karşılamak için kullanılacaktır.

Yukardaki madde, Tazminat Anlaşmasının 4. madde (a) ve (b) bölümlerinde sözü geçen ürün ve araçlar için geçerli olmayacaktır.

IV

ALMANYA'DAN ALINACAK TAZMİNAT

Almanya'nın Birleşmiş Milletler'e yaptığı, Alman halkının sorumluluğundan kaçınamayacağı kayıpları ve çektirdiği acıları mümkün olan en büyük ölçüde ödemeye zorlanabileceğini öngören Kırım kararı uyarınca tazminat konusunda aşağıdaki anlaşmaya varıldı :

1. S.S.C.B.'nin tazminat istekleri, S.S.C.B.'nin Almanya'daki işgal bölgesinden yapılacak aktarmalarla Almanya'nın uygun görülen dış aktif değerlerinden karşılanacaktır.

2. S.S.C.B., Polonya'nın tazminat isteklerini kendi payına düşen tazminattan ödemeyi üstüne alır.

3. Birleşik Devletler, Birleşik Krallık ve tazminat almaya yetkili öbür ülkelerin tazminat istekleri, batı işgal bölgelerinden ve Almanya'nın uygun görülen dış aktif değerlerinden karşılanacaktır.

4. S.S.C.B. kendi işgal bölgesinden alacağı tazminata ek olarak, batı işgal bölgelerinden şunları alacaktır:

(a) Almanya'nın barış zamanı iktisadı için gerekli olmayan ve Almanya'nın batı bölgelerinden aktarılabilecek eşit değerde yiyecek, kömür, potasyum, çinko, kereste, seramik, petrol ürünleriyle anlaşmaya varılabilecek başka maddeler karşılığında, kullanılabilir durumda ve bütün halinde, öncelikle maden arıtma, kimya ve makine yapımı sanayisi donatımının yüzde onbeşini;

(b) Almanya'nın barış zamanı iktisadı için gerekli olmayan ve Almanya'nın batı bölgelerinden aktarılabilecek olan bu tür sanayi donatımının yüzde onu, Sovyet Hükümetine, hiçbir ödeme ya da karşılığı olmaksızın, aktarılacaktır.

Yukarda, (a) ve (b) bölümlerinde sözü geçen donatımların aktarılması aynı zamanda yapılacaktır.

5. Batı bölgelerinden tazminat olarak aktarılacak olan donatımın tutarı en çok altı ay içinde belirlenmelidir.

6. Sanayi donatımlarının aktarılmasına mümkün olduğu kadar çabuk başlanacak ve 5. maddede sözü geçen belirlemeden sonra iki yıl içinde tamamlanacaktır. 4. maddenin (a) bölümünde sözü geçen ürünler, anlaş-

maya varılacak taksitlerle S.S.C.B. tarafından 5 yıl içinde ödenecektir. Almanya'nın barış zamanı iktisadı için gerekli olmayan ve tazminat olarak aktarılabilecek donatımın tutarı ve niteliği, Fransa'nın da katıldığı Müttefik Tazminat Komisyonunca saptanan siyasete uygun olarak Denetleme Kurulu tarafından belirlenerek, son onayı, donatımın aktarılacağı işgal bölgesi Komutanına bırakılacaktır.

7. Aktarılacak olan donatımın tutarı belirlenmeden önce, 6. maddenin son cümlesinde öne sürülen yönteme uygun olarak verilebileceği saptanan donatımdan ön ödemeler yapılacaktır.

8. Sovyet Hükümeti, Almanya'nın batı işgal bölgelerinden bulunan Alman kuruluşları hisse senetleriyle aşağıdaki maddede belirlenenler dışında bütün ülkelerdeki Alman aktif değerleri üstündeki tazminat isteklerinden vazgeçer.

9. Birleşik Krallık ve A.B.D. Hükümetleri, Almanya'nın doğu işgal bölgelerinde bulunan Alman kuruluşları hisseleriyle Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, Romanya ve Doğu Avusturya'da bulunan Alman aktif değerleri üstündeki tazminat isteklerinden vazgeçerler.

10. Sovyet Hükümeti, Müttefik birlikler tarafından Almanya'da ele geçirilen altın üstünde hiçbir istekte bulunmamaktadır.

V

ALMAN DONANMASI VE TİCARET FİLOSUNUN KULLANILMASI

Konferans, teslim olan Alman donanmasının ve ticaret gemilerinin kullanılmasının düzenlenmesi konusun-

daki ilkeler üstünde anlaşmaya varmıştır. Üç Hükümetin, üstünde anlaşmaya varılan ilkelerin uygulanması için ayrıntılı planları birlikte çalışarak hazırlayacak uzmanlar atamasına karar verilmiştir. Bu konuda, üç Hükümet tarafından ortak bir demeç, daha sonra yayınlanacaktır.

VI

KÖNİGSBERG ŞEHRİ VE ÇEVRESİ

Toprak sorunlarının bir barış konferansında kesin sonuca bağlanmasına kadar, S.S.C.B.'nin Baltık denizi kıyısındaki batı sınırının Danzig körfezinin doğu kıyısında bir noktadan geçerek doğuya, Braunsberg-Goldap'ın kuzeyinden Litvanya, Polonya Cumhuriyeti ve Doğu Prusya sınırlarının birleştiği noktaya uzanmasını öngören Sovyet önerisi Konferansta incelendi.

Königsberg ve çevresinin yukarda açıklandığı gibi Sovyetler Birliği'ne verilmesiyle ilgili Sovyet önerisini Konferans, gerçekteki sınırın uzmanlar tarafından incelenmesi şartıyla, bir ilke olarak kabul etmiştir.

Birleşik Devletler Başkanıyla İngiltere Başbakanı, Konferansın önerisini yakında yapılacak olan barış konferansında destekleyeceklerini bildirmişlerdir.

VII

SAVAŞ SUÇLULARI

Üç Hükümet, Ekim 1943 tarihli Moskova bildirisi uyarınca işledikleri suçların belli bir coğrafî yeri olmayan

başlıca savaş suçlularının yargılanması yöntemleri üstünde anlaşmaya varmak amacıyla İngiliz, Birleşik Devletler, Sovyet ve Fransız temsilcilerinin Londra'da yapmakta olduğu görüşmeleri gözden geçirmiştir. Üç Hükümet, bu suçluların en kısa zamanda, en kesin bir şekilde adalete teslim edilmeleri için duyduğu isteği gene teyit eder. Londra'daki görüşmelerde bu amaçla ilgili anlaşmaya çabucak varılacağını umut eder ve başlıca suçluların yargılanmasına mümkün olan en kısa zamanda başlanması üstünde önemle durur. İlk sanık listesi 1 Eylül tarihinden önce yayınlanacaktır.

VIII

AVUSTURYA

Avusturya Geçici Hükümetinin yetkisinin bütün Avusturya'yı içine alacak şekilde genişletilmesi konusundaki Sovyet önerisi Konferans tarafından incelenmiştir.

Üç Hükümet, Amerikan ve İngiliz kuvvetlerinin Viyana'ya girmesinden sonra bu sorunu incelemeye hazır olacaklarını bildirmiştir.

IX

POLONYA

Konferansta Geçici Polonya Hükümeti ve Polonya batı sınırıyla ilgili sorunlar ele alınmıştır.

Üç Hükümet, Polonya Ulusal Birlik Geçici Hükümetiyle ilgili tutumlarını şöyle tanımlar :

A. Polonya'daki temsilcilerle dışardan gelen Polonyalı temsilciler arasında, Kırım Konferansında varılan kararlar uyarınca ve üç Büyük Kuvvet tarafından tanınan bir Polonya Ulusal Birlik Geçici Hükümeti kurulmasını mümkün kılan bir anlaşmaya varılmış olmasını sevinçle karşıladık. İngiltere ve Birleşik Devletler Hükümetlerinin Polonya Geçici Hükümetiyle diplomatik ilişkiler kurması, artık var olmayan Londra'daki Polonya Hükümetini tanımaktan vazgeçmeleriyle sonuçlanmıştır.

İngiltere ve Birleşik Devletler Hükümetleri, kendi topraklarında ve kendi denetimleri altında bulunan Polonya Devleti mülkleri konusunda, bu mülklerin türü ne olursa olsun, Polonya Devleti Hükümeti olarak tanınan Geçici Polonya Hükümetinin çıkarlarını korumak için tedbirler almışlardır.

Ayrıca, bu mülklerin üçüncü kişilere geçmemesi için de tedbirler alınmıştır. Yolsuz olarak üçüncü kişilere geçmiş bulunması mümkün Polonya Devleti mülkünün normal hukukî yollardan geri alınabilmesi için Geçici Polonya Hükümetine her türlü kolaylık gösterilecektir.

Üç Büyük Devlet, Polonya Silahlı Kuvvetleri ve Ticaret Filosu üyeleri de dahil, yurt dışında bulunup da yurda dönmek isteyen bütün Polonyalıların, mümkün olan en kısa süre içinde yurda dönmelerini kolaylaştırmak konusunda Polonya Geçici Hükümetine yardıma hazırdır. Yurda dönen Polonyalılara da, bütün Polonya vatandaşlarına tanınan kişi ve mülkiyet haklarının aynen tanınmasını beklerler.

Üç Büyük Devlet, Geçici Polonya Hükümetinin, Kırım kararları uyarınca mümkün olan en kısa zamanda,

genel oy hakkı ve gizli oy temellerine dayanan, bütün demokratik ve Naziliğe karşı olan partilerin katılıp aday göstermeye hakları olduğu, Müttefik basın mensuplarına, seçimlerin gelişimini ve sonuçlarını bütün dünyaya duyurabilmeleri için seçimlerden önce ve seçimler süresince tam bir özgürlüğün tanındığı serbest ve bağımsız seçimler yapmayı kabul ettiğini dikkate alır.

B. Polonya batı sınırıyla ilgili şu anlaşmaya varıldı:

Kırım Konferansında varılan anlaşma uyarınca, üç Hükümet Başkanı, Polonya'ya kuzeyde ve batıda verilmesi gereken topraklarla sınırlarının genişlemesi konusunda Geçici Polonya Hükümetinin fikrini aldı. Polonya Ulusal Meclis Başkanı ve Polonya Ulusal Birlik Geçici Hükümet üyeleri Konferansa kabul edildiler ve görüşlerini ayrıntılı olarak açıkladılar. Üç Hükümet Başkanı, Polonya batı sınırına verilecek olan son şeklin, barış konferansına bırakılması gerektiği fikrinde olduklarını bir kere daha belirttiler.

Üç Hükümet Başkanı, Polonya batı sınırına son şekil verilinceye kadar, Baltık denizinden başlayarak Swinemünde'nin hemen batısından geçen, Oder ve Neisse nehirlerinin birleştiği noktaya varan, oradan da Neisse'nin batısını izleyerek Çekoslovak sınırına kadar uzanan ve Doğu Prusya'nın bu Konferansta alınan kararlar uyarınca S.S.C.B. yönetimi altında olmayan kesimiyle eski Danzig serbest şehri bölgesini içine alan sınır çizgisinin doğusunda kalan Alman topraklarının Polonya Devleti yönetimine verilmesini, bu nedenle bu toprakların Almanya'daki Sovyet işgal bölgesinin bir parçası sayılmaması gerektiğini kabul ederler.

BARIŞ ANTLAŞMALARININ SONUÇLANDIRILMASI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNE KABUL

Avrupa'da zaferden sonra sürekli barış koşullarının mümkün olduğu kadar çabuk gerçekleştirilmesi için, Konferans, aşağıda belirtilen ortak siyaset üstünde anlaşmaya varmıştır :

Üç Hükümet, İtalya, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Finlandiya'nın içinde bulundukları düzensiz sorumun barış antlaşmalarının sonuçlanmasıyla sona erdirilmesi gerektiği görüşündedir. İlgili öbür Müttefik Hükümetlerin de bu görüşe katılacağına güvenir.

Üç Hükümet, İtalya'yla yapılacak barış antlaşmasının hazırlanmasını, kurulacak olan yeni Dışişleri Bakanları Konseyinin üstleneceği ivedilik gösteren görevlerin başına almıştır. İtalya, Almanya'dan ayrılan ilk mihver devletidir, Almanya'nın yenilgisinde somut bir katkısı olmuştur, şimdi de Japonya'ya karşı savaşta müttefiklere katılmış bulunmaktadır. İtalya kendini faşist rejimden kurtarmıştır, demokratik bir Hükümetin ve kurumların yeniden kurulması yolunda önemli gelişmeler göstermektedir. Meşru ve demokratik bir İtalyan Hükümetiyle bir barış antlaşmasının imzalanması, üç Hükümete, İtalya'nın Birleşmiş Milletler'e üye olmak için başvurmasını destekleme isteğini gerçekleştirme olanağı verecektir.

Üç Hükümet, Dışişleri Bakanları Konseyini, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya için de barış antlaşmaları hazırlamakla görevlendirmiştir. Bu Devletlerin tanınmış ve demokratik Hükümetleriyle barış antlaşmalarının imzalanması, bu Devletlerin Birleşmiş Mil-

letler'e üye olmak için başvurmalarını da destekleme olanağı verecektir. Üç Hükümet, yakın bir gelecekte, Finlandiya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'la barış antlaşmalarının sonuçlandırılmasından önce, mümkün olan ölçüde diplomatik ilişkiler kurma konusunu, o günün koşulları ışığında, herbiri ayrı ayrı incelemeyi kabul eder.

Üç Hükümet, Avrupa'da savaşın bitmesi sonucu değişen koşulları gözönüne alarak, Müttefik Devletler basın temsilcilerinin Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'daki gelişmeleri dünyaya duyurabilmeleri için, bu ülkelerde kendilerine tam bir serbestlik verileceğinden kuşku duymamaktadır.

Öbür devletlerin Birleşmiş Milletler örgütüne kabulüne gelince, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının 4. maddesi şöyle demektedir :

«1. Bu antlaşmada bulunan yükümlülükleri kabul edip bunları yerine getirmeye yetenekli ve istekli olduklarına örgüt taarfından karar verilen bütün öbür barışsever Devletler Birleşmiş Milletler üyesi olabilirler.

«2. Bu şartlara sahip olan her Devletin, Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulü, Güvenlik Meclisinin tavsiyesi üzerine, Genel Kurul kararıyla olur.»

Üç Hükümet, ilgili oldukları sürece, savaş süresince tarafsız kalan ve yukarda belirtilen nitelikleri taşıyan ülkelerin Birleşmiş Milletler'e üye olma isteklerini destekleyeceklerdir.

Bununla birlikte üç Hükümet, mihver Devletlerinin desteğiyle kurulan, kökenleri, bünyesi ve saldırgan devletlerle olan sıkı bağları gözönüne alınınca bu üyeliğe hak kazanmak için gerekli nitelikleri taşımayan şimdiki İspanya Hükümetinin böyle bir istekte bulunmasının ken-

dileri tarafından hoş karşılanmayacağını açıklamak zorunluluğunu duyar.

XI

VESAYET ALTINDAKİ TOPRAKLAR

Vesayet altındaki toprakların Kırım Konferansı kararlarına ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre tanımlanması hakkındaki Sovyet önerisi Konferansta incelenmiştir.

Bu sorun üstündeki görüşmelerden sonra İtalya'nın eski sömürgelerinden herhangi birinin elinden alınması sorununun, İtalya'yla yapılacak barış antlaşması hazırlıklarına bağlı olarak karara vardırılması gerektiğine ve İtalya'nın sömürgeleri sorununun Eylül'de toplanacak Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından ele alınmasına karar verilmiştir.

XII

ROMANYA, BULGARİSTAN VE MACARİSTAN'DA DENETLEME KURULLARININ DÜZELTİLEN USULLERİ

Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'da Müttefik Devletler Denetleme Kurullarında bulunan Sovyet temsilcilerinin, Avrupa'da savaş son bulduğuna göre, Denetleme Kurullarının çalışmalarını geliştirmek konusunda-

ki önerilerini Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler temsilcilerine sunmuş olduklarını üç Hükümet dikkate aldı.

Bu Hükümetlerin her birine ateş kes antlaşmalarını birlikte sunmuş olan üç büyük Hükümetin çıkarlarıyla sorumlulukları gözönüne alınarak, adı geçen ülkelerdeki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının izleyeceği usullerin düzeltilmesinin şimdi ele alınmasına üç Hükümet karar verdi.

XIII

ALMAN HALKININ DÜZENLİ OLARAK AKTARILMASI

Polonya, Çekoslavakya ve Macaristan'da bulunan Almanların aktarılması konusunda Konferans aşağıdaki anlaşmaya varmış bulunmaktadır:

Üç Hükümet sorunu her yönden inceleyerek, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan'da kalan Alman halkının ya da Alman azınlıkların (elements) Almanya'ya gönderilmesinin şimdi ele alınması gerektiğini karar vermiş, yapılacak göndermelerin düzenli ve insanca uygulanması gerektiğini de kabul etmiştir Üç Hükümet, çok sayıda Almanın Almanya'ya akını işgalci otoritelerin zaten ağır olan yükünü daha da artıracağı için, Almanya'daki Müttefik Denetleme Kurulunun, bu Almanların işgal bölgeleri arasında eşit olarak dağıtılmasını gözönüne alarak bu sorunu ilk fırsatta incelemesi gerektiği kanısındadır. Üç Hükümet, Denetleme Kurulundaki temsilcilerine buna göre talimat verecektir. Temsilcilerden, şimdiye kadar Polonya, Çekoslavakya ve Macaristan'dan

Almanya'ya gelenlerin sayısını ve Almanya'nın şimdiki durumunu gözönüne alarak bundan sonraki aktarmaların aşağı yukarı ne zaman ve ne kadar hızla yapılabileceğini mümkün olduğu kadar çabuk Hükümetlerine bildirmeleri istenmektedir.

Çekoslavakya Hükümetine, Geçici Polonya Hükümetine ve Macaristan'daki Denetleme Kuruluna, yukardakiler aynı zamanda bildirilmekte ve bundan sonra, ilgili Hükümetler Denetleme Kurulundaki temsilcilerinden alacakları raporları inceleyinceye kadar, Almanları sınır dışı etmeyi durdurmaları istenmektedir.

XIV

ASKERİ GÖRÜŞMELER

Konferans süresince, Konferansa katılan ülkeleri ilgilendiren askerî sorunların görüşülmesi için üç Hükümetin Genel Kurmay Başkanları düzenli olarak toplanmıştır.

XV

(Burada, Konferansa katılan S.S.C.B., A.B.D. ve Birleşik Krallık temsilcilerinin listesi verilmektedir.)

J. V. STALIN
HARRY S. TRUMAN
C. R. ATTLEE

BERLİN KONFERANSI PROTOKOLU

S.S.C.B., A.B.D. ve Birleşik Krallık Hükümet Başkanlarının katıldığı ve 17 Temmuzdan 2 Ağustos 1945'e

kadar süren Berlin Konferansında aşağıdaki kararlar alınmıştır:

1

BİR DIŞİŞLERİ BAKANLARI KONSEYİNİN KURULMASI

A. Barış antlaşmalarının sonuçlanması için gerekli hazırlık çalışmalarını yapacak bir Dışişleri Bakanları Konseyi kurulması konusunda Konferans şu karara vardı:

«(1) Birleşik Krallık, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Çin, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlarından bir Konsey kurulacaktır.

«(2) (i) Konsey normal olarak Londra'da toplanacak, Konseyin kuracağı ortak Sekreterliğin sürekli merkezi Londra'da olacaktır. Dışişleri Bakanlarının herbirinin yanında, Bakanın yokluğunda Konsey'de onun yerine almaya tam yetkili olan yüksek rütbeli bir yardımcı ve küçük bir grup teknik danışman bulunacaktır.

(ii) Konsey'in ilk toplantısı Londra'da en geç 1 Eylül 1945'te yapılacaktır. Toplantılar zaman zaman, varılacak anlaşmaya göre başka başkentlerde de yapılabilir.

«(3) (i) Konsey'e, şimdiki önemli görevi olarak, İtalya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya ile, Birleşmiş Milletler'e de sunulacağı gözönünde tutularak, barış antlaşmalarını ve Avrupa'da savaşın bitiminde ortaya çıkan toprak sorunlarının çözümü için önerileri hazırlamak yetkisi verilecektir. Konsey, Alman Hükümeti tarafından, bu amaç için yeterli bir hükümet kurulduğunda kabul edilecek olan bir barış antlaşmasının hazırlan-

masında da kullanılacaktır.

(ii) Bu görevlerin herbirini yerine getirebilmesi için Konsey, söz konusu düşman devletine kabul ettirilen teslim şartlarını imzalayan Devletleri temsil eden üyelerden meydana gelecektir. İtalya'yla barış anlaşması yapılabilmesi için Fransa, İtalya'nın teslim şartlarına imza atan ülke sayılacaktır. Kendilerini doğrudan doğruya ilgilendiren sorunlar görüşüldüğünde başka üyeler de toplantıya katılmaya çağrılacaklardır.

«(iii) Üye Hükümetler aralarında anlaşmaya vararak zaman zaman Konsey'e başka sorunlar da getirebilirler.

(4) (i) Konsey'de temil edilmeyen bir devletle ilgili bir sorun görüşüldüğünde, bu Devletten, bu sorunun incelenmesine ve görüşülmesine katılmak üzere temsilcilerini göndermesi istenecektir.

(ii) Konsey, usullerini görüşülmekte olan soruna göre ayarlayabilir. Bazı durumlarda ön görüşmelerini, başka ilgili Devletlerin Konsey'e katılmasından önce yapabilir. Bazı durumlarda da, belli bir sorunun çözümünü araştırırken, başlıca ilgili Devletler resmî bir konferansa çağırabilir.»

B. Üç Hükümetin herbirinin, Fransa ve Çin Hükümetlerini, bu kararları kabul ederek, Koney'in kurulmasına katılmağa çağıran birbirinin aynı çağrılar göndermesine karar verildi. Kabul edilen çağrının metni aşağıdadır :

DIŞİŞLERİ BAKANLARI KONSEYİ ÜÇ HÜKÜMETİN HERBİRİ TARAFINDAN ÇİN VE FRANSA HÜKÜMETLERİNE GÖNDERİLECEK ÇAĞRI TASLAĞI

«Birleşik Krallık, A.B.D. ve S.S.C.B. Hükümetleri, Avrupa'da barış antlaşmalarını sonuçlandırmak için ge-

rekli hazırlık çalışmalarına gecikmeden başlamak gerektiğine inanmaktadırlar. Bu amaçla, Birleşmiş Milletler'e kabul için, Avrupa'daki düşman devletlerle yapılacak barış antlaşmalarını hazırlayacak, üç Büyük Devlet Dışişleri Bakanlarından meydana gelen bir Dışişleri Bakanları Konseyi kurulmasını kabul etmişlerdir. Konsey'e, aynı zamanda, Avrupa'da önemli toprak sorunlarının çözümü konusunda öneriler ileri sürme ve üye Hükümetlerin kendisine göndermeyi uygun bulduğu konuları ele alma yetkisi de verilecektir.

Üç Hükümet tarafından kabul edilen metin aşağıdadır :

"... Hükümetleriyle vardığı anlaşma üzerine ...Hükümeti, Çin (Fransa) Hükümetini yukarda belirtilen metni kabul ederek Konseyin kurulmasına katılmaya çağırır.

«... Hükümeti, Çin (Fransa) Hükümetinin önerilen hazırlıkları katılması üstünde önemle durur ve bu çağrıya en kısa zamanda olumlu bir cevap almayı umut eder.»

C. Metinde sözü edilen amaçlarla bir Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulmasının, Kırım Konferansında A.B.D., S.S.C.B. ve Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlarının belirli aralıklarla toplanarak görüşmeler yapması için varılan kararı bozmayacağı anlaşılmıştır.

D. Konferans aynı zamanda, Dışişleri Bakanları Konseyinin kurulması için varılan anlaşmanın ışığında Avrupa Danışma Kurulu'nun durumunu da incelemiştir. Kurul'un, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olması için mütareke şartları, Avusturya ve Almanya'daki işgal bölgeleri ve bu ülkelerde Müttefikler arası denetim mekanizması konusunda yaptığı tavsiyelerle başlıca görevlerini yerine getirmiş olduğu sevinçle belirtilmiştir. Almanya ve Avusturya'nın denetimi için Müttefiklerin siyasetlerinin eşgüdümlendirilmesinde gerekli olacak daha ayrıntılı çalışma-

ların ileride Berlin'deki ve Viyana'daki Müttefik Devletler Denetleme Kurullarının yetkisine gireceği düşünülmüştür. Buna uygun olarak, Konferans, Avrupa Danışma Kurulu'nun üye Devletlerine, bu Kurul'un artık dağılabileceğini bildirmeyi kararlaştırmıştır.

(Metnin bundan sonrası alınmamıştır, çünkü Üçlü Berlin Konferansı Bildirisi'nin aynıdır. - Yayınlayanın notu.)

IV
ALMAN DONANMASI VE TİCARET FİLOSUNUN KULLANILMASI

Alman donanmasının dağıtılması konusunda aşağıdaki ilkeler kabul edilmiştir:

(1) Batmış gemilerle Müttefik Ülkeler tarafından ele geçirilenler dışında, Alman su üstü donanmasının bütünü, onarılmakta ya da yapılmakta olan gemilerle birlikte, S.S.C.B., A.B.D. ve Birleşik Krallık arasında eşit olarak bölüştürülecektir.

(2) Onarılmakta ya da yapılmakta olan gemiler derken, yapımı ya da onarımı, geminin türüne göre, 3-6 ay içinde tamamlanacak olan gemiler söz konusudur. Bu türden gemilerin yapımlarının ya da onarımlarının bu süre içinde tamamlanıp tamamlanamayacağını, üç Büyük Devlet tarafından atanacak bir teknisyenler komisyonu, şu ilkelere göre belirleyecektir: Yukarıda belirtilen süre içinde onarım ya da yapımın tamamlanması, Alman tersenelerindeki usta işçilerin sayısı arttırılmaksızın ve Alman gemi yapımı sanayisinin ya da buna bağlı sanayilerin yeniden kurulmasına izin verilmeksizin sağlanacaktır. Tamamlanma tarihi derken, geminin ilk yolculuğu yapmaya

hazır bulunduğu ya da barış zamanı koşulları altında tersane tarafından Hükümete teslim edileceği tarihten söz edilmektedir.

(3) Alman denizaltı filosunun büyük bir kısmı batırılacaktır. En çok 30 denizaltı korunarak, bunlar, deneyler ve bilimsel araştırmalar yapmak amacıyla A.B.D., S.S.C.B. ve Birleşik Krallık arasında eşit olarak bölüştürülecektir.

(4) Alman donanmasının 1. ve 3. maddeler uyarınca devredilecek gemilerine ait bütün silah, cephane ve donatımı gemilerle birlikte, bu gemileri alan devletlere verilecektir.

(5) Üç Hükümet belirli Alman savaş gemilerinin bölüştürülmesi ve üç Hükümet arasında Alman filosu için varılan anlaşmanın ortaya çıkaracağı ayrıntılı konularda üç Hükümete uygun göreceği tavsiyelerde bulunması için, her Hükümetten iki temsilciyle birlikte gerekli uzmanların katılacağı üçlü bir donanma komisyonu kurulmasına karar vermiştir. Komisyon, ilk toplantısını en geç 15 Ağustos 1945 tarihine kadar, merkezi olacak Berlin'de yapacaktır. Komisyonda bulunan her delege kuruluna, karşılıklı olma ilkesine dayanarak, Alman savaş gemilerini nerede bulunurlarsa bulunsunlar, teftiş etme hakkı tanınacaktır.

(6) Üç Hükümet, yapılmakta ya da onarılmakta olan gemilerle birlikte bütün gemilerin aktarılmasının mümkün olduğu kadar çabuk tamamlanmasına ve bu aktarmaların en geç 15 Şubat 1946'da bitirilmesine karar vermiştir. Komisyon, gemilerin bölüştürülmesi ilerledikçe bu konuda Komisyonun kabul ettiği önerileri de içine alan haftalık raporlar verecektir.

B.

Alman ticaret filosunun bölüştürülmesi konusunda aşağıdaki ilkeler kabul edilmiştir :

(1) Müttefiklere teslim olan Alman ticaret filosu gemileri nerede bulunurlarsa bulunsunlar, S.S.C.B., A. B.D. ve Birleşik Kırallık arasında eşit olarak bölüştürülecektir. Gemilerin bu ülkelere aktarılması işlemi, Japonya'ya karşı savaşın bitiminden sonra mümkün olur olmaz yapılacaktır. Birleşik Kırallık ve A.B.D., teslim olan Alman ticaret filosunun kendi paylarına düşen gemilerinden uygun görülen bir kısmını, Almanya'ya karşı ortak amaç uğrunda ticaret filolarında ağır kayıplar veren öbür Müttefik Devletlere vereceklerdir. Bunların dışında, Sovyetler Birliği, kendi payından uygun görülen bir parçayı Polonya'ya verecektir.

(2) Japonya'yla savaş süresi içinde, bu gemilerin dağıtımı, denizcilerin seçilmesi ve işletilmesi Birleşmiş Gemicilik Tanzim Kurulu ve Birleşmiş Denizcilik Otoritesi'nin yönetimi ve yetkisi içinde olacaktır.

(3) Gemilerin aktarılması Japonya'yla savaşın bitiminden sonra yapılacaktır. Ama, bu arada, Üçlü Ticaret Filosu Donanma Komisyonu, eldeki bütün gemilerin kayıtlarını çıkaracak, değerlendirmelerini yapacak ve 1. madde uyarınca dağıtımını kararlaştıracaktır.

(4) Almanya'nın barış zamanı iktisadının korunması için gerekli olduğu Almanya'daki Müttefik Denetleme Kurulu tarafından saptanan Alman kıyı ve içsu gemileri, üç Büyük Devlet arasında yapılacak bölüştürmeye katılmayacaktır.

(5) Üç Hükümet, belirli Alman ticaret gemilerinin

bölüştürülmesi ve üç Hükümet arasında Alman ticare gemileri için varılan anlaşmanın ortaya çıkaracağı ayrıntılı konularda üç Hükümete uygun göreceği tavsiyelerde bulunması için, her Hükümetten iki temsilciyle birlikte gerekli uzmanların katılacağı üçlü bir ticaret filosu komisyonu kurulmasına karar vermiştir. Komisyon, ilk toplantısını en geç 1 Eylül 1945 tarihine kadar, merkezi olan Berlin'de yapacaktır. Komisyonda bulunan her delege kuruluna, karşılıklı olma ilkesine dayanarak, Alman ticaret gemilerini nerede bulunurlarsa bulunsunlar, teftiş etme hakkı tanınacaktır.

(Metnin bundan sonrası Üçlü Berlin Konferansı Bildirisi'nde tekrarlandığı için buraya alınmıştır. — Yayınlayanın notu.)

XIV

İRAN

Müttefik birliklerin İran'dan hemen çekilmesine ve bundan sonra İran'dan çekilecek birlikler konusunun, Eylül 1945 tarihinde Londra'da toplanacak olan Dışişleri Bakanları Konseyinde ele alınmasına karar verilmiştir.

XV

TANCA ULUSLARARASI BÖLGESİ

Sovyet Hükümetinin bir önerisi incelenerek aşağıdaki kararlar alınmıştır :

Üç Hükümet, Tanca şehri sorununu inceleyerek, Tanca şehriyle çevresini içine alan bu bölgenin, özel stratejik durumundan ötürü, uluslararası bölge olarak kalmasına karar vermiştir.

Tanca sorunu, yakın bir gelecekte, S.S.C.B., A.B.D., Birleşik Krallık ve Fransa temsilcilerinin Paris'te yapacakları toplantıda görüşülecektir.

XVI

KARADENİZ BOĞAZLARI

Üç Hükümet, bugünkü koşulları karşılamaması nedeniyle Montreux'de yapılan sözleşmenin değiştirilmesi gereğini tanımış bulunmaktadır.

Bu konuda, Türkiye Hükümetiyle her üç Hükümet arasında görüşmeler yapılmasına karar verilmiştir.

XVII

ULUSLARARASI NİTELİKTE ULUSAL SU YOLLARI

Konferans, A.B.D. delege kurulunun bu konuda yaptığı öneriyi inceleyerek, bunun yakında Londra'da toplanacak olan Dışişleri Bakanları Konseyine gönderilmesini kabul etmiştir.

XVIII

AVRUPA KARA ULAŞIMI KONFERANSI

Konferansa katılan İngiliz ve A.B.D. delege kurulları, İngiliz ve A.B.D. Hükümetlerinin, Avrupa Kara Ula-

şımı Konferansını yeniden toplama konusundaki isteklerini Sovyet delege kuruluna bildirmişler ve Sovyet Hükümetinin yeniden toplanacak olan Konferansın çalışmalarına katılmak konusunda vereceği teminatı sevinçle karşılayacaklarını belirtmişlerdir. Sovyet Hükümeti bu Konferansa katılmayı kabul etmiştir.

XIX
ALMANYA'DAKİ MÜTTEFİK DENETLEME KURULUNDAKİ KUMANDANLARA VERİLECEK YÖNERGE

Üç Hükümetin herbiri, Denetleme Kurulundaki temsilcisine, onun yetki alanına giren konular hakkında bir yönerge göndermeyi kabul etmiştir.

XX
UYDU ÜLKELERİN ÖDEYECEKLERİ TAZMİNATTA MÜTTEFİKLERE AİT MÜLKLERİN KULLANILMASI YA DA «SAVAŞ GANİMETLERİ»

Konferans, Amerikan delege kurulunun önerisini, bir ilke olarak, kabul etmeyi kararlaştırmıştır. (...) Bu önerinin kaleme alınışı, diplomatik kanallar yoluyla olacaktır.

(Metnin bundan sonrası Üçlü Berlin Konferansı Bildirisi'nde tekrarlandığı için buraya alınmamıştır. — Yayınlayanın notu.)

J. V. STALİN
HARRY S. TRUMAN
C. R. ATTLEE

S O N

2. Dünya Savaşı ve sonuçları, dünyanın ekonomik ve politik çehresini büyük ölçüde etkilemiş, adeta değiştirmiştir. Galiplerin yayılacakları nüfûz bölgeleri bu savaş sonunda ortaya çıkmış ve günümüze kadar gelen yeni dünya dengesi, yine bu savaşın ürünü olmuştur. Bu yeni dünyanın doğuşunda, Üç konferansın özel bir yeri vardır. Günümüz tarihçilerinin önemle andıkları, geleceğin tarihçilerinin de bol bol sözünü edecekleri Tahran, Yalta ve Potsdam Konferansları savaş sonrası dünyasıyla ilgili tarihi konuşmaların yapıldığı tarihi Üç toplantıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği ve İngiltere'nin bir numaralı yöneticileri, kader pazarlıklarını bu Konferanslarda yapmışlar günümüz dünyasının çehresini çizmişlerdir. Sinan Yayınları, bugüne kadar hiç bir yerde yayınlanmamış olan bu Üç belgeyi, Tahran, Yalta ve Potsdam Konferanslarının zabıtlarının tam metinlerini sizlere sunmaktadır. Bu kitapta, Roosevelt, Stalin, Churchill ve Potsdam'da Roosevelt'in yerini alan Truman'ın, karşılıklı pazarlıklarını ve son derece ilgi çekici konuşmalarını, şakalaşmalarına kadar bulacak ve artan bir merakla okuyacaksınız.

SİNAN

FİATI 20 TL